

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

ข้อพิจารณาทางกฎหมายสำหรับการเคลื่อนย้ายอย่างเสรี ของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพ ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมายังประเทศไทย*

จตุรนต์ ธีระวัฒน์
ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

ในการที่อาเซียนก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีการกำหนดเรื่องการเคลื่อนย้ายบริการอย่างเสรี อันเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งซึ่งจะนำไปสู่การเป็นฐานการผลิตเดียวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งต้องดำเนินการภายในกรอบของความตกลงอาเซียนว่าด้วยการค้าบริการซึ่งทำขึ้นก่อนหน้านี้ โดยการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในรูปของแผนงานที่แสดงให้ปรากฏชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการ กรอบเวลา วัตถุประสงค์หลักของบทความคือ การนำเสนอภาพรวมของโครงการดังกล่าว บทความนี้จะเน้นเรื่องการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนตามแผนของสมาคมอาเซียน โดยมุ่งพิจารณาในเชิงนิติศาสตร์ และคำนึงถึงมุมมองในฐานะที่ประเทศไทยเป็นผู้รับบริการ โดยเริ่มจากการอธิบายพัฒนาการของการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของผู้ให้บริการวิชาชีพในอาเซียน ซึ่งเริ่มจากการเปิดเสรีการค้าบริการไปสู่การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในกรอบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ก่อนที่จะวิเคราะห์เครื่องมือทางกฎหมายในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติทางวิชาชีพเพื่อการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพและผลกระทบต่อกฎหมายไทย

สำหรับการดำเนินการในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดอยู่พอสมควร ทั้งในแง่ของขอบเขตของผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งครอบคลุมเพียงผู้ให้บริการวิชาชีพบางสาขา และในแง่ของการดำเนินการที่ยังต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในตารางข้อผูกพันและการอำนวยความสะดวกให้ได้รับการรับรองสิทธิโดยองค์กรภายในของรัฐ

ดังนั้น ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จคือ เจตนาารมณ์ทางการเมืองของรัฐสมาชิกเอง รวมทั้งความมุ่งมั่นที่จะสร้างความพร้อมของแต่ละรัฐสมาชิกซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่พอสมควรในเรื่องระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

คำสำคัญ : การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของผู้ให้บริการวิชาชีพ, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติทางวิชาชีพเพื่อการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพ

* ปรับปรุงจากการบรรยายในการประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

บทนำ

ในการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีการกำหนดเรื่องการเคลื่อนย้ายบริการอย่างเสรี อันเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งเพื่อที่จะนำไปสู่การเป็นตลาดเดียวและฐานการผลิตเดียวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งต้องดำเนินการภายในกรอบของความตกลงอาเซียนว่าด้วยการค้าบริการที่ได้ทำขึ้นก่อนหน้านี้ โดยการพัฒนาและสร้างแนวทางปฏิบัติขึ้นใหม่ให้อยู่ในรูปของแผนงานที่แสดงให้ปรากฏชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการ กรอบเวลาที่ชัดเจน ประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถยอมรับเงื่อนไขและใบอนุญาตหรือใบรับรอง ซึ่งออกให้โดยประเทศสมาชิกอื่นเพื่ออนุญาตหรือรับรองให้บุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพจากประเทศสมาชิกอื่นเข้ามาประกอบวิชาชีพในดินแดนของตนได้ โดยผ่านการทำข้อตกลงว่าด้วยการยอมรับร่วมกัน (Mutual Recognition Arrangements: MRA) ในเรื่องคุณสมบัติวิชาชีพ ซึ่งเป็นความตกลงที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนและส่งเสริมการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีด้านบริการสำหรับบุคคลธรรมดาผู้ให้บริการด้านวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน ๗ สาขาวิชาชีพ กล่าวคือ วิชาชีพวิศวกรรม วิชาชีพพยาบาล วิชาชีพสถาปัตยกรรม วิชาชีพการสำรวจ วิชาชีพแพทย์ วิชาชีพทันตแพทย์ วิชาชีพบัญชี และล่าสุดประเทศสมาชิกอาเซียนได้บรรลุข้อตกลงร่วมลักษณะดังกล่าวในด้านการท่องเที่ยว^๑ เพื่อจัดทำมาตรฐานสมรรถนะและคุณสมบัติของบุคลากรผู้ประกอบอาชีพใน ๓๒ ตำแหน่งงานของธุรกิจสาขาที่พักและการเดินทาง (Hotel and Travel Services)

การเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาผู้ให้บริการวิชาชีพเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งประการหนึ่งของการเปิดเสรีการค้าบริการในรูปแบบของการให้บริการโดยบุคคลธรรมดา (ประเภทที่ ๔ ในความหมายของการค้าบริการตามกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ)^๒ โดยบริการวิชาชีพเป็นเพียงหนึ่งในสาขาบริการย่อยในสาขาบริการธุรกิจ (Business Service) ซึ่งก็เป็นประเภทหนึ่งใน ๑๒ ประเภทของบริการที่อยู่ในขอบเขตของความตกลงว่าด้วยการค้าบริการ (General Agreement on Trade in Services: GATS) ซึ่งใช้เป็นกรอบทางกฎหมายในเรื่องนี้สำหรับการค้าระหว่างประเทศ^๓ ภายใต้กรอบการค้าขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO)

^๑ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งรัฐสภาให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ และไทยลงนามเข้าผูกพันเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

^๒ รูปแบบการค้าบริการภายใต้ GATS มีทั้งหมด ๔ รูปแบบ (Mode) ประกอบด้วย Mode 1 การให้บริการข้ามแดน, Mode 2 การบริโภคข้ามแดน, Mode 3 การจัดตั้งทางพาณิชย์ และ Mode 4 การให้บริการโดยบุคคลธรรมดา

^๓ การจำแนกสาขาบริการดังกล่าว องค์การการค้าโลก (WTO) ได้จัดทำไว้ในเอกสาร เรียกว่า W/120 (Services Sectoral Classification List) ลงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

แผนการในเรื่องนี้ทำให้เกิดความกังวลขึ้นในสังคมไทยว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบหรือผลเสียหรือไม่ และในขอบเขตมากนักน้อยเพียงใด ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของบทความคือ การนำเสนอภาพรวมของโครงการดังกล่าวซึ่งย่อมนำผลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการเตรียมตัวรับมือการเปลี่ยนแปลงในสังคมและในภูมิภาคต่อไป

ทั้งนี้ ด้วยข้อจำกัดของลักษณะบทความทางวิชาการ ขอบเขตของบทความ จึงเน้นเรื่องการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนตามแผนของสมาคมอาเซียน ซึ่งไม่ครอบคลุมการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาทุกประเภทในประชาคมอาเซียน โดยมุ่งพิจารณาในเชิงนิติศาสตร์ และคำนึงถึงมุมมองในฐานะที่ประเทศไทยเป็นผู้รับบริการ โดยเริ่มจากการอธิบายพัฒนาการของการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของผู้ให้บริการวิชาชีพในอาเซียน ซึ่งเริ่มจากการเปิดเสรีการค้าบริการไปสู่การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในกรอบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ก่อนที่จะวิเคราะห์เครื่องมือทางกฎหมายในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติทางวิชาชีพเพื่อการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพ และผลกระทบต่อกฎหมายไทย

๑) พัฒนาการของการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของผู้ให้บริการวิชาชีพในอาเซียน : จากการเปิดเสรีการค้าบริการของอาเซียนไปสู่การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

แผนการเปิดเสรีในเรื่องนี้ต้องกระทำอย่างสอดคล้องกันและเป็นไปตามหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องการค้าบริการ ซึ่งมีหลักพื้นฐานคือ การไม่เลือกปฏิบัติ การปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ หลักความโปร่งใส การขจัดหรือลดอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาด และการเปิดเสรีอย่างก้าวหน้าและต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังครอบคลุมเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขต รวมถึงคำจำกัดความ ตลอดจนการจำแนกรูปแบบของการให้บริการ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังต้องอาศัยเครื่องมือทางกฎหมายเพิ่มเติมในการดำเนินการในภูมิภาคอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากการกำหนดกรอบในความตกลงว่าด้วยการค้าบริการอาเซียน การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และเสริมด้วยมาตรการดำเนินการในรายละเอียด กล่าวคือ ความตกลงรับรองร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติทางวิชาชีพ ดังจะได้ศึกษาตามลำดับต่อไป

๑.๑ การเปิดเสรีการค้าบริการในกรอบของความตกลงว่าด้วยการค้าบริการอาเซียน

ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ รัฐสมาชิกได้ให้การรับรองปฏิญญากรุงเทพฯ ซึ่งระบุเจตนารมณ์ในการเปิดเสรีการค้าบริการในสาขาต่าง ๆ และยอมรับความตกลงเกี่ยวกับกรอบงานของอาเซียนในเรื่องการค้าบริการที่เรียกว่า ASEAN Framework

Agreement on Services-AFAS ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการเร่งรัดการเปิดเสรีการค้าบริการในสมาคมอาเซียน โดยการกำหนดพันธกรณีให้รัฐภาคีในความตกลงต้องร่วมกันเจรจา เพื่อจัดทำข้อผูกพันในการเปิดเสรีการค้าบริการในประเทศสมาชิกให้ครอบคลุมและกว้างขวางกว่าที่ได้ให้ไว้ในความตกลงพหุภาคีในกรอบงานขององค์การการค้าโลก^๔ แต่ทำให้สิทธิรัฐสมาชิกในการออกระเบียบภายในเพื่อกำกับดูแลคุณภาพของธุรกิจในแต่ละสาขาบริการ โดยการดำเนินการให้ใช้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของ GATS เป็นพื้นฐานในการเจรจา ซึ่งมีลักษณะของการเรียกร้องและยื่นข้อเสนอ (request and offer) โดยรัฐที่เรียกร้องให้รัฐอื่นเปิดตลาดในสาขาบริการใดสาขาบริการหนึ่ง ก็ต้องยอมเสนอที่จะเปิดตลาดการค้าบริการของตนในสาขาบริการที่ตนเห็นควรเป็นการแลกเปลี่ยน^๕ โดยรัฐสมาชิกได้กำหนดสาขาบริการไว้ คือ การโทรคมนาคม การธนาคาร การท่องเที่ยว การขนส่งทางอากาศ การขนส่งทางทะเล การก่อสร้าง และการบริการธุรกิจวิชาชีพ เนื่องจากเห็นว่ามีความเป็นไปได้สูง ต่อมามีการอนุญาตให้การเจรจากระทำได้ระหว่างรัฐสมาชิกตั้งแต่ ๒ รัฐขึ้นไป โดยไม่จำเป็นต้องรอรัฐสมาชิกทั้งหมด แต่การเจรจาระดับทวิภาคีนี้กลับสร้างความล่าช้าในทางปฏิบัติในการดำเนินการตามโครงการ เพราะต่างฝ่ายมักมีท่าทีปกป้องผลประโยชน์ของตนโดยมิได้คำนึงถึงเป้าหมายของส่วนรวม^๖

จนถึงปัจจุบันมีการเจรจาภายใต้กรอบของ AFAS รวม ๖ รอบ และรัฐสมาชิกได้จัดทำตารางข้อผูกพันแล้วทั้งสิ้น ๘ ชุด^๗ ซึ่งนอกเหนือจากเรื่องการค้าบริการโดยทั่วไปแล้ว ก็มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริการด้วย โดยเฉพาะในสาขาบริการธุรกิจ ซึ่งจะทำให้ไทยได้รับสิทธิประโยชน์ คือ สามารถเข้าไปลงทุนในธุรกิจบริการในประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตามตารางข้อผูกพันในลักษณะที่ยืดหยุ่นและตามข้อบังคับที่ผ่อนปรนมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจเพื่อดึงดูดการลงทุนของรัฐสมาชิกอาเซียนในประเทศไทยด้วย

สำหรับทางปฏิบัติที่ผ่านมาในการเปิดเสรีสาขาวิชาชีพในกรอบของสมาคมอาเซียน ไทยใช้แนวทางข้อผูกพันที่ให้ไว้ใน GATS เป็นพื้นฐาน โดยไทยยังไม่เปิดให้มีการเคลื่อนย้ายผู้ให้บริการซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาอย่างเสรี แต่เปิดให้มีการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาบางประเภทที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริการ

^๔ ดาริกา โปธิรุทซ์, “โลกทางกฎหมายในการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๕๓, น. ๒๕.

^๕ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การปรับปรุงและพัฒนากฎหมายภายในของประเทศอาเซียน เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจและรับรองการเปิดเสรีทางการค้าและเศรษฐกิจของอาเซียน : ภาคการค้าบริการและภาคการลงทุน เล่ม ๑, รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอหน่วยประจำชาติไทยในองค์การรัฐสภาอาเซียน, กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๓, น. ๔๔.

^๖ ประพนอมศรี โสมขันเงิน, “การเจรจาเปิดเสรีภาคบริการของอาเซียน”, วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๒, พฤษภาคม-สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒, น. ๒๕.

^๗ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Fact Book)”, สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔, น. ๑๒.

ด้านต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ใน AFAS และความตกลงอาเซียนว่าด้วยการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา (ASEAN Agreement on the Movement of Natural Persons) กล่าวคือ

ประการแรก ผู้เข้ามาติดต่อธุรกิจ (Business Visitors: BV) สามารถเข้ามาเพื่อเข้าร่วมการประชุม ติดต่อทำสัญญาซื้อขายบริการ เยี่ยมชมสถานประกอบกิจการ หรือดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวเพื่อที่จะจัดตั้งธุรกิจ โดยได้รับอนุญาตให้เข้าเมืองและอยู่ในราชอาณาจักรได้เป็นการชั่วคราวได้ไม่เกิน ๙๐ วัน แต่อาจขอขยายได้รวมแล้วไม่เกิน ๑ ปี สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อผูกพันภายใต้กรอบของ GATS ซึ่งไทยอนุญาตให้เข้ามาทำกิจกรรมได้เพียงการร่วมประชุมธุรกิจ การทำสัญญาซื้อขายบริการ และการเยี่ยมชมธุรกิจที่มีการจัดตั้งแล้ว

ประการที่ ๒ ผู้โอนย้ายภายในบริษัทข้ามชาติหรือบริษัทในเครือ (Intra-Corporate Transferee: ICT) ซึ่งบุคคลประเภท ICT นี้จะต้องเป็นบุคลากรระดับผู้บริหาร ผู้จัดการ หรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ซึ่งต้องได้รับการว่าจ้างจากบริษัทนอกราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า ๑ ปี จนถึงวันขออนุญาต และต้องผ่านการตรวจสอบความจำเป็นในการจ้าง (management needs test) ตามที่กรมการจัดหางานกำหนดไว้ โดยบุคคลประเภทดังกล่าวนี้จะได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรได้ไม่เกิน ๑ ปี โดยอาจขยายได้ ๓ ครั้ง แต่แต่ละครั้งไม่เกิน ๑ ปี ซึ่งเพิ่มเติมจากในกรอบของ GATS ซึ่งไทยอนุญาตให้ขยายเวลาได้ไม่เกิน ๒ ครั้งเท่านั้น^๔

การดำเนินการที่ผ่านมายังมีขอบเขตที่ค่อนข้างจำกัด โดยอนุญาตให้เฉพาะกับบุคคลธรรมดาบางประเภทสำหรับบางสาขาบริการที่มีการเปิดตลาดเท่านั้น อีกทั้งยังไม่เป็นไปอย่างรวดเร็วเท่าที่ควร ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการเสริมเพื่อเร่งรัดและเพิ่มประสิทธิภาพของการเปิดเสรีภาคบริการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดให้มีการเคลื่อนย้ายบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพอย่างเสรีด้วยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียน โดยอาศัยการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นปัจจัยหลัก ประการหนึ่งดังจะได้ศึกษาต่อไป

๑.๒ การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและผลที่ตามมา

การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพในสาขาที่ตกลงกัน เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายของสมาคมอาเซียนในการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่มีพัฒนาการต่อเนื่องซึ่งจะได้ศึกษาก่อนที่จะวิเคราะห์ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามมาตามลำดับดังต่อไปนี้

^๔ สถาพร ไสเรียน, “ผลกระทบต่อบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลธรรมดาผู้ให้บริการวิชาชีพภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๕๕, น. ๓๓.

๑.๒.๑ การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลธรรมดาผู้ประกอบการวิชาชีพในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

การประชุมสุดยอดอาเซียนเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนตัดสินใจร่วมกันที่จะผลักดันให้ประเทศในภูมิภาคมีความมั่นคง มั่งคั่ง และมีขีดความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียม โดยลดความยากจนและความแตกต่างด้านสังคมและเศรษฐกิจตามวิสัยทัศน์อาเซียน ๒๐๐๐ ต่อมาในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ ๙ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย บรรดาผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ประกาศถึงการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในแถลงการณ์ บาหลี ฉบับที่ ๒ เพื่อให้เป็น ๑ ใน ๓ เสาหลักในประชาคมอาเซียน โดยยืนยันที่จะเร่งรัดการจัดตั้งให้แล้วเสร็จภายใน พ.ศ. ๒๕๕๕ จากเดิมที่กำหนดไว้ใน พ.ศ. ๒๕๖๓ สำหรับเป้าหมายหลักคือ

ประการแรก การทำให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและฐานการผลิตเดียว ซึ่งปรากฏในกฎบัตรอาเซียนและแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่มีการลงนามในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ณ ประเทศสิงคโปร์ โดยถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งต้องอาศัยการเคลื่อนย้ายสินค้าอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายบริการอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายการลงทุนอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรี และการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีทักษะอย่างเสรี โดยการยกเลิกมาตรการต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตในตลาดเดียวเหล่านี้ และโดยที่ปัจจัยการผลิตด้านบุคลากรหรือแรงงานก็เป็นปัจจัยการผลิตที่จำเป็นยิ่งประการหนึ่ง จึงจำเป็นต้องดำเนินการในเรื่องนี้ด้วย

ประการที่ ๒ การทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายบริการอย่างเสรีในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จากการศึกษาความตกลงการค้าบริการอาเซียนเป็นเพียงกรอบการดำเนินงานที่ปราศจากแนวทางที่ชัดเจน ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ณ เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ได้มีมติให้ประเทศสมาชิกอาเซียนปรับปรุงข้อผูกพันการเปิดตลาดในประเทศของตนภายใน พ.ศ. ๒๕๕๘ และมีการกำหนดกระบวนการ ขั้นตอน กรอบเวลาขึ้นใหม่ให้ชัดเจน^๔ โดยมีสาระสำคัญคือ

การเปิดเสรีและจัดข้อจำกัดต่าง ๆ ของการค้าบริการโดยเฉพาะในสาขาเร่งรัดที่สำคัญ (priority sectors) กล่าวคือ สาขาสุขภาพ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์ สาขาการท่องเที่ยว และสาขาการขนส่งทางอากาศ ภายใน พ.ศ. ๒๕๕๓ ส่วนสาขาโลจิสติกส์กำหนดไว้

^๔ ดูรายละเอียดใน “แผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint)” หัวข้อ A 2 การเปิดเสรีการค้าบริการ (Free Flow of Service), ภาคผนวก ง.

ภายใน พ.ศ. ๒๕๕๖ ส่วนสาขาอื่น ๆ กำหนดไว้ภายใน พ.ศ. ๒๕๕๘ เช่น การค้าบริการธุรกิจ การศึกษา การโทรคมนาคม

ทั้งนี้ โดยให้มีการเจรจาเป็นรอบ ๆ รอบละ ๒ ปี และให้ทำตารางข้อผูกพัน สำหรับทุกรอบการเจรจา โดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีข้อจำกัดสำหรับการค้าบริการรูปแบบที่ ๑ และ ๒ ยกเว้น กรณีมีเหตุอันสมควร อีกทั้งต้องขจัดอุปสรรคและข้อจำกัดการเข้าสู่ตลาดสำหรับการค้าบริการรูปแบบที่ ๓ อย่างก้าวหน้าภายใน พ.ศ. ๒๕๕๘

และที่สำคัญคือ การอนุญาตให้บุคคลที่มีสัญชาติของประเทศสมาชิกอาเซียน ถือหุ้นได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๑ ใน พ.ศ. ๒๕๕๑ และร้อยละ ๗๐ ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ สำหรับสาขาบริการ เร่งรัด และร้อยละ ๔๙ ใน พ.ศ. ๒๕๕๑ ร้อยละ ๕๑ ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ และร้อยละ ๗๐ ใน พ.ศ. ๒๕๕๖ สำหรับสาขาโลจิสติกส์และร้อยละ ๔๙ ใน พ.ศ. ๒๕๕๑ ร้อยละ ๕๑ ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ และร้อยละ ๗๐ ใน พ.ศ. ๒๕๕๘ สำหรับสาขาบริการอื่น ๆ รวมทั้งสิ้น ๑๒๘ สาขาย่อย แต่อนุญาตให้จัดทำตารางได้อย่าง ยืดหยุ่น (flexibility) เช่น การจัดทำในรอบถัดไป หรือการทดแทนด้วยสาขาอื่นนอกเหนือจากที่เคยตกลง กันไว้

ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดทำข้อตกลงยอมรับคุณสมบัติวิชาชีพต่าง ๆ ก็มีกรอบ เวลาให้ไว้อย่างชัดเจนในแต่ละสาขา โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งจะได้วิเคราะห์ ต่อไปในส่วนที่ ๒

๑.๒.๒ ผลที่ตามมาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

การเคลื่อนย้ายบุคคลผู้ให้บริการในสาขาวิชาชีพที่ตกลงกันยอมก่อให้เกิด การขยายตัวของการค้าบริการ รวมทั้งการหมุนเวียนของบุคลากรในภาคบริการสาขาต่าง ๆ อีกด้วย ในขณะเดียวกัน ประเทศสมาชิกอาเซียนย่อมจะได้รับผลดี ทั้งในฐานะเป็นผู้ส่งออกผู้ให้บริการไปยัง ดินแดนของประเทศสมาชิกอื่น ๆ ในภูมิภาค ในทางกลับกันประเทศสมาชิกอาจได้รับผลกระทบในทางลบ โดยเฉพาะในฐานะประเทศผู้รับบริการ^{๑๐} ซึ่งอาจแยกพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ด้านเศรษฐกิจ ในแง่บวก การเคลื่อนย้ายบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพย่อม กระตุ้นให้มีการขยายตัวด้านการค้าบริการสำหรับการค้าระหว่างประเทศและการค้าภายในประเทศ อันนำไปสู่การจ้างงานที่สูงขึ้น และทำให้อัตราค่าจ้างในธุรกิจบริการ มาตรฐานการให้บริการ ตลอดจน ความก้าวหน้าในวิชาชีพมีระดับที่สูงขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ การเปิดเสรีการค้าบริการโดยหลักการ แล้ว อาจสร้างคุณประโยชน์ให้ทั้งผู้บริโภคและผู้รับบริการได้ด้วย กล่าวคือ ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องเดินทาง

^{๑๐} พัชราวลัย วงศ์บุญสิน และคณะ, “การย้ายถิ่นข้ามชาติกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอาเซียน : นโยบายและผลกระทบ”, วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๔, น. ๔๓-๔๗.

ไปรับบริการนอกประเทศ ประเทศผู้รับบริการอาจเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของตนได้ โดยอาศัยผู้ให้บริการวิชาชีพที่มีทักษะซึ่งขาดแคลนในประเทศของตน อีกทั้งการเปิดเสรีมีแนวโน้มที่จะดึงดูดการลงทุนในประเทศให้มากขึ้นด้วย จากผู้ให้บริการต่างชาติซึ่งนำไปสู่การแข่งขันที่ส่งผลดีต่อราคาและคุณภาพของการให้บริการ รวมทั้งความหลากหลายของการให้บริการ

อย่างไรก็ตาม การเปิดเสรีในด้านนี้ อาจก่อให้เกิดผลเสียขึ้นได้ เพราะมาตรฐานและคุณภาพของบริการโดยผู้ให้บริการวิชาชีพในแต่ละสาขาและในแต่ละประเทศสมาชิกยังมีความแตกต่างกันอยู่มาก อีกทั้งระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ผลประโยชน์ตอบแทน อัตราการว่างงาน ล้วนมีความแตกต่างกันด้วย จึงอาจทำให้การแข่งขันด้านบริการเหล่านี้นำไปสู่การเคลื่อนย้ายบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพเข้ามาในประเทศมากขึ้น ซึ่งหากประเทศนั้นมีได้เตรียมพร้อมเพื่อปรับตัวหรือหามาตรการเยียวยา ก็ย่อมต้องแบกรับภาระทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม หรือในกรณีที่บุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพประสบความสำเร็จในการแข่งขันในการให้บริการนอกประเทศของตนซึ่งให้อัตราค่าตอบแทนที่น่าสนใจกว่า ก็ยังอาจก่อให้เกิดผลเสียในแง่ของการขาดแคลนบุคลากรในสาขาที่จำต้องอาศัยบุคคลในวิชาชีพนั้น ๆ เช่น วิชาชีพทางการแพทย์^{๑๑}

ด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยหลักการแล้ว ข้อดีคือ การยกระดับความสามารถของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพในประเทศและการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพอันนำไปสู่การยกระดับการอยู่ดีกินดีของประชาชนในสังคม ยิ่งกว่านั้นยังมีแนวโน้มไปสู่การร่วมมือกันในระดับระหว่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนทั้งความรู้ทางวิชาการและด้านภาษาและวัฒนธรรม เพื่อใช้ในการประสานงานและติดต่อธุรกิจ อย่างไรก็ตาม ประเทศสมาชิกย่อมมีภาระต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับการสัญจรเข้ามาในประเทศของบุคคลเหล่านี้ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากการใช้สิทธิตามความตกลงข้างต้น โดยต้องมีมาตรการควบคุมและดูแลที่มีประสิทธิภาพ และช่วยให้การให้บริการตลอดจนการใช้ชีวิตของบุคคลเหล่านั้นในดินแดนของตนเป็นไปอย่างราบรื่น และไม่ขัดแย้งกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของตน

๒) ข้อตกลงอาเซียนว่าด้วยการยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติทางวิชาชีพเพื่อการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพและผลกระทบต่อกฎหมายไทย

ข้อตกลงว่าด้วยการยอมรับร่วมกันในเรื่องคุณสมบัติวิชาชีพ เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนและส่งเสริมการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีด้านบริการสำหรับบุคคลธรรมดาผู้ให้บริการวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ ที่อยู่ในขอบเขตของข้อตกลงแต่ละฉบับ ซึ่งในปัจจุบันได้ทำขึ้นใน ๗ สาขาบริการด้านวิชาชีพ กล่าวคือ

^{๑๑} ทพ.อนุศักดิ์ คงมาลัย. “บริการและวิชาชีพสุขภาพของไทยพร้อมรับเออีซีจริงหรือ?” มติชนรายวัน, วันจันทร์ที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕, น. ๗.

วิชาชีพวิศวกรรม วิชาชีพพยาบาล วิชาชีพสถาปัตยกรรม วิชาชีพการสำรวจ วิชาชีพแพทย์ วิชาชีพทันตแพทย์ วิชาชีพบัญชี และล่าสุดคือข้อตกลงร่วมสำหรับผู้ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว

ข้อตกลงเหล่านี้ถือเป็นมาตรการในการลดข้อจำกัดเกี่ยวกับคุณสมบัติในทางวิชาชีพของบุคคลธรรมดาผู้ให้บริการวิชาชีพและผู้ประกอบอาชีพในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถเข้าสู่ตลาดการค้าบริการในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนได้^{๑๒} จึงสมควรพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงตามลำดับต่อไปนี้ คือ สถานะทางกฎหมาย วัตถุประสงค์ ขอบเขตการใช้บังคับ กลไกในการดำเนินการ

๒.๑ ความตกลงและกลไกในการดำเนินการ

๒.๑.๑ สถานะ วัตถุประสงค์ และขอบเขตการใช้บังคับของข้อตกลง

ก) สถานะและวัตถุประสงค์ของข้อตกลง

ปัจจุบัน รัฐสมาชิกอาเซียนได้ทำข้อตกลงว่าด้วยการยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติวิชาชีพดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งมีผลผูกพันรัฐสมาชิกอาเซียนทั้งปวง รวมทั้งประเทศไทยตามลำดับของการจัดทำข้อตกลงแต่ละฉบับ

ข้อตกลงเหล่านี้มีวัตถุประสงค์หลักในการลดหรือขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลเป็นการจำกัดการเข้าสู่ตลาด โดยเฉพาะเงื่อนไขด้านการศึกษาและประสบการณ์และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ กฎระเบียบเฉพาะของแต่ละประเทศสมาชิก^{๑๓} การเจรจาทำข้อตกลงเพื่อหาการยอมรับร่วมกันในเรื่องคุณสมบัติของผู้ให้บริการวิชาชีพและผู้ประกอบอาชีพสาขาต่าง ๆ ในประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่ตลาดภาคบริการ ย่อมเกื้อหนุนให้เกิดโอกาสและความสะดวกในการเคลื่อนย้ายภายในประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อให้บริการวิชาชีพและทำงานในลักษณะอาชีพต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่ดี อันจะช่วยยกมาตรฐานและคุณภาพของการให้บริการและการพัฒนาวิชาชีพในภาพรวมอีกด้วย

ข) ขอบเขตการใช้บังคับของข้อตกลง

ผู้ได้รับสิทธิประโยชน์จากข้อตกลง โดยหลักการคือ ผู้ถือสัญชาติของรัฐสมาชิกอาเซียน ซึ่งแต่ละรัฐมีเขตอำนาจจำเพาะแต่ผู้เดียวที่จะกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับสัญชาติของตน นอกจากนี้ ข้อตกลงนี้ใช้สำหรับผู้ให้บริการหรือประกอบวิชาชีพตามที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะในข้อตกลง โดยมีขอบเขตที่เป็นไปตามข้อผูกพันที่ให้ไว้ในกรอบของข้อผูกพันตามการเจรจาของ AFAS

^{๑๒} นิโบล ปางลิลาศ, “เคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพเข้าสู่ตลาดอาเซียนอย่างเสรี : โอกาสและผลกระทบต่อไทย”, สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการการค้าและพัฒนา, กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๕๔, น. ๔.

^{๑๓} สุทิวส์ สร้อยทอง, “ข้อตกลงยอมรับร่วมของอาเซียน”, วารสารการค้าระหว่างประเทศ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ปีที่ ๒, มกราคม-กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕, น. ๓๗.

ซึ่งปัจจุบันในภาพรวม รัฐสมาชิกยังไม่เปิดเสรีการให้บริการในเรื่องนี้มากนัก และมักจะวางเงื่อนไขหรือมาตรการที่ค่อนข้างเข้มงวดสำหรับการเข้ามาให้บริการในประเทศของตน^{๑๔} นอกจากนี้ ภายใต้ข้อตกลงยอมรับคุณสมบัติร่วมกันดังกล่าว มิได้เป็นการให้สิทธิผู้ได้รับสิทธิประโยชน์ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนสามารถเคลื่อนย้ายไปให้บริการหรือประกอบอาชีพในประเทศอาเซียนทั้งหลายได้โดยอัตโนมัติแต่อย่างใด และต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และระเบียบภายในของแต่ละประเทศกำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับอนุญาตให้ทำงาน (work permit) หรือการได้รับอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพตามที่สภาวิชาชีพแต่ละประเภทกำหนดไว้

๒.๑.๒ กลไกในการดำเนินการ

กลไกที่จัดตั้งขึ้นตามข้อตกลงจะช่วยให้การรับรองคุณสมบัติวิชาชีพและการประกอบอาชีพถูกลดขั้นตอนลงจากเดิม และการรับรองจะก่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ผู้ให้บริการวิชาชีพและผู้ประกอบอาชีพในสาขานั้น คือ การได้รับการประเมินเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพอาเซียนอันเป็นปัจจัยสำคัญในการขอรับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพหรืออาชีพในประเทศสมาชิกอาเซียน โดยกลไกในการดำเนินการ ต้องอาศัยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่และหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ดังจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

ก) องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ของรัฐสมาชิก

รัฐสมาชิกอาเซียนจะระบุชื่อองค์กรภายในที่รับผิดชอบของตน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพและการประกอบอาชีพในสาขาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงอำนาจในการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานภูมิภาคและมาตรฐานสากล โดยองค์กรดังกล่าวจะแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และเสนอแนะให้มีการพัฒนาให้ทันสมัยต่อคณะกรรมการประสานงานด้านวิชาชีพอาเซียนของสาขาวิชาชีพนั้น ๆ หรือโดยผ่านสภาวิชาชีพอาเซียน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลวิชาชีพของแต่ละประเทศสมาชิก

นอกจากนี้ ในกรณีที่รัฐสมาชิกไม่มีองค์กรภายในที่รับผิดชอบในสาขาวิชาชีพ ก็อาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมวิชาชีพในประเทศของตน ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานดังต่อไปนี้

คณะกรรมการวิชาชีพระดับชาติ มีหน้าที่ติดตาม และตรวจสอบมาตรฐานร่วมกันระหว่างรัฐสมาชิกอาเซียน และแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อการประสานให้กลมกลืน

^{๑๔} สภาพร ไสเรียน, อ้างแล้ว, น. ๕๓.

และพัฒนาวิชาชีพในภูมิภาคและคณะกรรมการรับรองคุณสมบัตินิติวิชาชีพ ซึ่งจะประเมินรับรองคุณวุฒิ รวมทั้งคุณสมบัตินิติทางวิชาชีพ ตลอดจนออกกฎบัตรในระบบการขึ้นทะเบียนวิชาชีพของอาเซียน ดังเช่น ในกรณีของสาขาการท่องเที่ยว โดยองค์กรเหล่านี้จะทำงานร่วมกับองค์กรของอาเซียนซึ่งจะจัดตั้งขึ้น กล่าวคือ คณะกรรมการติดตามตรวจสอบด้านวิชาชีพ มีหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ และปรับปรุงมาตรฐาน วิชาชีพพร้อมกัน^{๑๕}

ข) หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการให้การรับรอง

เกณฑ์และเงื่อนไขทั่วไปในการให้การรับรอง เน้นที่ประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

–การศึกษา การที่ระบบการศึกษาของรัฐสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น จึงต้องประเมินคุณสมบัตินิติทางการศึกษาของผู้ที่เข้ารับการพิจารณาว่า ประการแรก ได้มาตรฐาน ตามเกณฑ์และเงื่อนไขที่ใช้อยู่ในประเทศต้นกำเนิดของผู้ขอรับการรับรองเอง และประการต่อมา สอดคล้อง กับคุณภาพและมาตรฐานของการศึกษาในประเทศผู้ให้บริการ

–การขึ้นทะเบียนหรือใบอนุญาตในการประกอบวิชาชีพ การได้รับการรับรองโดยการขึ้นทะเบียนหรือการได้รับใบอนุญาตในประเทศของผู้ให้บริการจะไม่มีผลให้รัฐสมาชิกผู้รับ บริการต้องให้การยอมรับโดยอัตโนมัติ แต่รัฐผู้ให้บริการมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้รับใบอนุญาตหรืออนุมัติให้สามารถให้บริการในประเทศของตนได้

–ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้ให้บริการวิชาชีพและผู้ประกอบอาชีพมีทักษะและความชำนาญในวิชาชีพนั้นเป็นอย่างดี และสามารถดำเนินการอย่างสอดคล้องกับมาตรฐานและจรรยาบรรณในวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง รัฐสมาชิกอาจกำหนดเงื่อนไขเรื่อง การประเมินหรือวัดผล และการฝึกอบรม ได้โดยองค์กรผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลวิชาชีพนั้น

–ประสบการณ์และจริยธรรมในวิชาชีพรัฐสมาชิกอาจมีข้อกำหนดเกี่ยวกับ ประสบการณ์ของผู้ให้บริการและผู้ประกอบอาชีพ รวมทั้งคุณสมบัตินิติเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพ เพื่อคัดกรอง ผู้ที่ไม่มีประวัติการก่ออาชญากรรมหรือต้องคดีความตามกฎหมาย หรือละเมิดจริยธรรมในวิชาชีพ

นอกจากนี้ ยังอาจมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเฉพาะหรือเพิ่มเติมสำหรับ บางสาขาวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความปลอดภัยของผู้รับบริการ เช่น วิชาชีพทางการแพทย์ โดยกำหนดให้พิจารณาการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง^{๑๖} หรือในสาขาวิชาชีพ วิศวกรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงมีเงื่อนไขเพิ่มเติม เรื่องระยะเวลาในการประกอบวิชาชีพและผลงานที่ผ่านมา และการดำเนินงานร่วมกับผู้ให้บริการวิชาชีพ

^{๑๕} เพิ่งอ้าง, น. ๕๔-๕๖.

^{๑๖} ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Medical Practitioners, Article III

ท้องถิ่นของประเทศผู้รับบริการ ซึ่งย่อมมีความรู้ความเข้าใจที่ดีกว่าเกี่ยวกับกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ มาตรฐานและวัฒนธรรมในการทำงาน และประเพณีท้องถิ่น^{๑๗}

การกำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขเฉพาะเหล่านี้ขึ้นอยู่กับแต่ละรัฐสมาชิก ซึ่งในทางปฏิบัติโดยทั่วไปมักจะกำหนดเงื่อนไขเรื่องความสามารถในการใช้ภาษาของประเทศสมาชิกไว้อีกด้วย อันย่อมมีผลเป็นการจำกัดการเข้าสู่ตลาดในลักษณะหนึ่งโดยปริยาย

โดยสรุปแล้ว ข้อตกลงเหล่านี้มีผลเป็นการอำนวยความสะดวกในการรับรองและอนุญาตให้ผู้ให้บริการวิชาชีพในประชาคมอาเซียนมีโอกาสเคลื่อนย้ายเข้ามาได้ง่ายขึ้น แต่มิใช่กลไกในการให้การรับรองโดยอัตโนมัติ อีกทั้งยังต้องอยู่ภายใต้บังคับของเงื่อนไขที่อาจเป็นอุปสรรคได้ตามแต่ละสาขาวิชาชีพ

๒.๒ การอนุวัติการตามความตกลงและผลกระทบต่อব্যัญญัติของกฎหมายไทย

๒.๒.๑ การอนุวัติการตามความตกลงโดยประเทศไทย

ความตกลงกำหนดเงื่อนไขสำคัญไว้ว่า ความตกลงจะมีผลใช้บังคับโดยสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งปวงได้จัดตั้งหน่วยงานภายในแต่ละประเทศขึ้น ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการให้การรับรองคุณสมบัติและมาตรฐานวิชาชีพ และกำกับดูแลผู้ให้บริการวิชาชีพในแต่ละสาขา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานได้จริง ภายใน ๑๘๐ วัน นับจากการลงนามในความตกลง

ประเทศไทยอาจดำเนินการโดยใช้มาตรการด้านการบริหาร โดยการปรับปรุงมาตรฐานวิชาชีพ การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกอบรมทักษะและความชำนาญในแต่ละสาขาวิชาชีพ การพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษา รวมทั้งความรู้และความเข้าใจกฎระเบียบ ข้อบังคับกฎหมาย และแนวปฏิบัติที่ใช้อยู่ในประเทศสมาชิกต่าง ๆ ของอาเซียน ที่เป็นเป้าหมายของการเคลื่อนย้ายไปให้บริการวิชาชีพ รวมถึงการเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลธรรมดาหรือองค์กรธุรกิจบริการที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการให้บริการวิชาชีพหรือเกี่ยวข้องกับประเภทหรือลักษณะงาน ในการทำงานร่วมกันหรือแข่งขันกันกับผู้ให้บริการวิชาชีพหรือผู้ประกอบการอาชีพที่จะใช้สิทธิเคลื่อนย้ายเข้ามายังประเทศไทย ตามกลไกของข้อตกลงนี้ โดยผู้รับผิดชอบคือ สภาวิชาชีพต่าง ๆ หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการประกอบวิชาชีพหรือการประกอบอาชีพสาขานั้น ๆ

สำหรับการดำเนินการของฝ่ายนิติบัญญัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๐ ต้องมีการนำข้อตกลงเข้ารับความเห็นชอบจากรัฐสภา ซึ่งไทยได้ดำเนินการผ่านกระบวนการ

^{๑๗} ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Engineering Services, Article III Qualifications to Become an ASEAN Chartered Professional Engineer (ACPE)/ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Architectural Services, Article III Recognition of Qualifications to Become an ASEAN Architect (AA).

ดังกล่าว แม้จะมีความซับซ้อนและใช้เวลาค่อนข้างมากก็ตาม แต่การปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่มีอยู่เดิมให้รองรับพันธกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็ยังคงต้องดำเนินการด้วย ดังจะได้อธิบายต่อไป

๒.๒.๒ ผลกระทบต่อบทบัญญัติของกฎหมายไทย

การดำเนินการตามแผนและข้อตกลงที่เกี่ยวข้องจะมีผลกระทบต่อกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไทยจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับพันธกรณีในความตกลงและข้อตกลงต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่และกำลังจะเกิดขึ้นต่อไป^{๑๘} โดยนอกเหนือจากบทบัญญัติเกี่ยวกับสัดส่วนของผู้ถือหุ้นซึ่งประเทศไทยยังมีได้ดำเนินการให้สอดคล้องกับความตกลงแล้ว ก็ยังมีบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคลื่อนย้ายบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพและผู้ประกอบอาชีพจากประเทศสมาชิกอาเซียนมายังประเทศไทย ดังนี้

๒.๒.๒.๑ กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

กฎหมายไทยในเรื่องนี้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาและอนุญาตให้คนต่างด้าวเข้าเมืองและอยู่อาศัยในราชอาณาจักรไทย โดยคำนึงถึงสถานะของการเป็นคนต่างด้าว วัตถุประสงค์ของการเข้าเมือง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของกฎหมายฉบับนี้ค่อนข้างเข้มงวด โดยเฉพาะในเรื่องการตรวจลงตรา อันจะทำให้เกิดอุปสรรคต่อการเคลื่อนย้ายของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพและผู้ประกอบอาชีพ ตามแผนของการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและตามความตกลงที่กล่าวมาข้างต้นได้ ดังนั้น จึงควรออกบทบัญญัติที่แยกแยะระหว่างหลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำหรับคนต่างด้าวทั่วไปซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน และกฎเกณฑ์พิเศษสำหรับควบคุมการเข้าเมืองและการอยู่อาศัยที่ใช้สำหรับบุคคลที่ใช้สิทธิตามความตกลงระหว่างสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะเรื่องบุคคลธรรมดาผู้ให้บริการวิชาชีพและผู้ที่จะใช้สิทธิเคลื่อนย้ายมาประกอบอาชีพตามข้อตกลง เพื่อให้เกิดความชัดเจนและความคล่องตัวในทางปฏิบัติ ควรพิจารณาถึงการกำหนดหลักเกณฑ์ในลักษณะยืดหยุ่น ซึ่งเป็นทางปฏิบัติที่ใช้อยู่แล้วในกฎหมายบางฉบับ เช่น พ.ร.บ. ปิโตรเลียม พ.ศ. ๒๕๑๔ พ.ร.บ. ส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ และ พ.ร.บ. การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งจำแนกคนต่างด้าวที่เข้ามาดำเนินการในกิจการที่ควบคุมตามกฎหมายเหล่านี้ออกจากคนต่างด้าวในกรณีทั่วไป

๒.๒.๒.๒ กฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว

กฎหมายไทยอนุญาตให้คนต่างด้าวทำงานได้เฉพาะเมื่องานประเภทนั้นถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนในกฎกระทรวงเท่านั้น ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสาขาบริการที่ประเทศไทยได้เสนอขอผูกพันการเปิดตลาดการค้าบริการในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ รวมถึงประเภทของงานที่มีแนวโน้ม

^{๑๘} สถาพร ไสเรียน, อ้างแล้ว, บทที่ ๓ และ ๔.

ที่จะอนุญาตในอนาคต เพราะฉะนั้นจึงควรต้องปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวดังนี้ ประการแรก โดยกำหนดให้มีกฎหมายเฉพาะเพื่อส่งเสริมการค้าบริการระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และให้แบ่งแยกประเภทของงานในสาขาบริการซึ่งไทยมีข้อผูกพันหรืออาจเข้าผูกพันในอนาคตเพื่อเปิดเสรีการค้าบริการกับประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ให้แตกต่างจากกรณีของคนต่างด้าวทั่วไปหรือประการที่ ๒ โดยปรับปรุงกฎหมายให้มีการแบ่งประเภทของคนต่างด้าวให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างคนต่างด้าวทั่วไปและคนต่างด้าวที่ได้รับสิทธิตามความตกลงระหว่างประเทศ เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ขัดแย้งกับพันธกรณีซึ่งไทยผูกพันไว้ในความตกลงระหว่างประเทศ อันจะทำให้การเจรจากำหนดข้อผูกพันในเรื่องนี้มีความยืดหยุ่นยิ่งขึ้นในทางปฏิบัติ โดยจะเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการในอนาคตได้อย่างคล่องตัวขึ้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดตามกฎหมายภายใน

๒.๒.๒.๓ กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมและกำกับดูแลการประกอบวิชาชีพ

หลักการสำคัญของกฎหมายในเรื่องนี้คือ เรื่องการได้รับใบอนุญาตซึ่งเงื่อนไขหลักได้แก่ การเป็นสมาชิกขององค์กรวิชาชีพหรือสภาวิชาชีพ และคุณสมบัติเกี่ยวกับการเป็นผู้ถือสัญชาติไทย อันเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อระบบการรับรองคุณสมบัติของสมาชิกองค์กรวิชาชีพในแต่ละสาขา ซึ่งสร้างปัญหายุ่งยากต่อการเข้าสู่ตลาดการค้าบริการของคนต่างด้าวผู้ให้บริการวิชาชีพ ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีในเรื่องนี้ ไทยจำเป็นต้องปรับปรุงข้อจำกัดเรื่องการถือสัญชาติดังกล่าวมาข้างต้นให้ได้รับสิทธิไม่น้อยกว่าบุคคลสัญชาติไทยและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลด้านแรงงานที่ไทยยอมรับ

๒.๒.๒.๔ กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิแรงงาน

แม้ว่ากฎหมายจะมีได้แบ่งแยกการใช้กฎหมายระหว่างผู้ถือสัญชาติไทยกับผู้อื่น แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังมีปัญหาเกิดขึ้นในเรื่องนี้ กล่าวคือ เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมในสภาพแรงงานกำหนดให้สิทธิเฉพาะผู้ถือสัญชาติไทยเท่านั้น ซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดในการดำเนินการเพื่อแสวงหาความคุ้มครองผลประโยชน์เกี่ยวกับสภาพการจ้าง และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ในฐานะนายจ้างและลูกจ้าง และระหว่างลูกจ้างด้วยกัน รวมถึงการทำข้อตกลงในสิทธิหน้าที่และผลประโยชน์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการระงับข้อขัดแย้งและข้อพิพาทแรงงานที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และการดำเนินการตามเงื่อนไขของการได้รับการประกันสังคม เพราะฉะนั้นจึงควรปรับปรุงกฎหมายในประเด็นนี้เพื่อมิให้เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในลักษณะเดียวกันกับเรื่องที่แล้ว

การปรับปรุงกฎหมายเหล่านี้อาจดำเนินการได้ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยนอกจากการพัฒนาทางกฎหมายที่กล่าวมาแล้ว ก็ต้องอาศัยมาตรการด้านการบริหารควบคู่ไปด้วย โดยอาจดำเนินการได้ในทันทีและยืดหยุ่นกว่า เช่น การบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ

ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านแรงงาน การเสริมสร้างประสิทธิภาพสำหรับระบบการจัดทำรายงานและฐานข้อมูลด้านแรงงานให้แน่นอนและทันสมัย รวมถึงการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของกลไกในการปกป้องคุ้มครองสิทธิแรงงาน เช่น ช่องทางในการร้องเรียน การสนับสนุนองค์กรประชาสังคมด้านสิทธิแรงงานข้ามชาติ

บทสรุป

การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลธรรมดาผู้ให้บริการวิชาชีพหรือผู้ประกอบการอาชีพตามข้อตกลงยอมรับคุณสมบัติร่วมกันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในแผนการเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งเป็นด้านหนึ่งของแผนการเป็นประชาคมอาเซียน โดยการดำเนินการในเรื่องนี้เป็นความพยายามครั้งสำคัญเพื่อเร่งรัดการรวมตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาคมอาเซียน ซึ่งกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการเปิดเสรีทางการค้าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) และการทำความตกลงเพื่อเปิดเสรีการค้าภาคบริการของอาเซียน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในภาพรวมแล้ว ในทางปฏิบัติ การดำเนินการในเรื่องนี้ของอาเซียนยังมีข้อจำกัดอยู่พอสมควร ทั้งในแง่ของขอบเขตของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมเพียงผู้ให้บริการวิชาชีพบางสาขา และในแง่ของการดำเนินการ ที่ยังต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในตารางข้อผูกพันและการอำนวยความสะดวกให้ได้รับการรับรองสิทธิโดยองค์กรภายในของรัฐ ดังนั้น ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จคือเจตนารมณ์ทางการเมืองของรัฐสมาชิกเอง รวมทั้งความมุ่งมั่นที่จะสร้างความพร้อมของแต่ละรัฐสมาชิก ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่พอสมควรในเรื่องระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

ก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประเทศไทย ในฐานะรัฐสมาชิกหนึ่งในสมาคมอาเซียน ก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อผูกพันต่าง ๆ ในเรื่องการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพ โดยจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่ได้จัดทำไว้ไปพร้อมกับการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการเข้ามาให้บริการ การประกอบอาชีพ ในประเทศโดยผู้ให้บริการที่ได้รับสิทธิในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน รวมถึงการเดินทางไปให้บริการหรือประกอบอาชีพในประเทศสมาชิกอาเซียนด้วย ซึ่งเงื่อนไขสำคัญที่สุดประการหนึ่งอันจะทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์สูงสุดก็คือ คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา คุณภาพและมาตรฐานของสถาบันกำกับดูแลผู้ประกอบการวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความสามารถในการใช้ภาษาทางการของอาเซียน ซึ่งได้แก่ภาษาอังกฤษ ตลอดจนภาษาท้องถิ่นของรัฐสมาชิกเองด้วย

Abstract   **Legal Reflections on the Free Flow of Professional Services into Thailand
in the ASEAN Economic Community**

Jaturon Thirawat

Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences,

The Royal Institute, Thailand

In the transition of ASEAN into the ASEAN Economic Community, (AEC) the free flow of services is a strategy that will lead ASEAN into a single manufacturing base. Therefore, there is the need to proceed under its pre-existent ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS) by way of developing a clear-cut work plan regarding its process and timeframe. The core objective of this article is to canvas an overview of such project. Hence, emphasis shall be made on the free flow of services relating to skilled labor in the ASEAN Economic Community in keeping with the ASEAN road map essentially from the legal perspective in the context of Thailand, being the consumer of the services. The article begins with the evolution of the free flow of the trade in services under AFAS to the free flow of professional services under the framework of the AEC before embarking upon the analysis of the legal apparatus for its effective put in place, i.e. the ASEAN Mutual Recognition Arrangement Relating to the Professional Qualifications for the free flow of the professional services personnel and its impacts on the Thai law.

With regard to its process, in practice, there are certain sizable restrictions in regard of the sphere of the stake-holders that covers only the suppliers of some branches of professional services and in respect of the procedure, it is still subject to the conditions in the commitments scheme and the facilitation for an acquisition of the rights to be endorsed by the local governmental agencies.

Thus, the ingredient for its success is the political will of the member countries and their determination to bring about the readiness of each one of them in spite of the considerable disparity in the economic and social development levels between them.

Keywords: the free flow of professional services, ASEAN Economic Community, ASEAN Mutual Recognition Arrangement Relating to the Professional Qualifications for the free flow of the professional services personnel

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

บทบาทของศรัทธาและปัญญาในการบรรลุสัจธรรม*

เดือน คำดี**

ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

ศรัทธาและปัญญา คือ พลังสัญชาตญาณ เป็นเจตสิกที่เกิดขึ้นกับจิตใจ อยู่คู่กับจิต ผลักดันจิตให้แสดงอาการ คือ อารมณ์ซาบซ่านยินดี ปักใจมั่นใจ เข้าใจและประจักษ์แจ้งภายใน มี ๒ ความหมาย อย่างแรก หมายถึง ความเชื่อที่มีลักษณะเป็นความไว้วางใจในสิ่งภายนอก (belief) เป็นฐานที่เกิดของไสยศาสตร์ ในศาสนาฝ่ายเทวนิยม ความเชื่อประเภทลัทธิฐานต์ (dogma) หรือเทวโองการนี้นำไปสู่การบรรลุสัจธรรมสูงสุด คือ ความเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้า (God) และอย่างหลังคือ ความเชื่อที่มีลักษณะเป็นความมั่นใจในการกระทำของตนเอง (confident) พัฒนาสู่ขั้นความแน่วแน่งภายในจิต เป็นฐานแห่งการวิปัสสนาในศาสนาอเทวนิยม

ศรัทธาและปัญญาแม้จะมีนัยตรงกันข้าม แต่ปัญญาเป็นการรู้ทั่วถึงความจริง หรือรู้ตรงตามความเป็นจริง (realization) ตรงกันข้ามกับโมหะ ความไม่รู้ทั่ว และแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ความรู้เชิงวิชาการ (scientific knowledge) เป็นความรู้ทางโลก และความรู้ทางศาสนา (religious knowledge) เป็นความรู้ทางธรรม มี ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียปัญญา และระดับโลกุตระปัญญา ในทางพระพุทธศาสนา ศรัทธาและปัญญามีความสัมพันธ์กันในฐานที่ศรัทธาเป็นพื้นฐานอำนวยให้จิตพิจารณาสภาวธรรม แล้วเข้าใจสภาวธรรมนั้นถูกต้องตามความเป็นจริง จึงแสดงหมวดธรรมต่าง ๆ ตั้งแต่น้อยไปหามาก ละเอียดเป็นขั้น ๆ ด้วยการแสดงบทบาทและความสำคัญของศรัทธาและปัญญา

คำสำคัญ : ศรัทธา, ปัญญา, สัจธรรม, ศาสนา

* ปรับปรุงจากการบรรยายในการประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖

** ศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทนำ

โดยทั่วไปศรัทธาและปัญญานอกจากเป็นบ่อเกิดของศาสนาและศาสตร์ทั้งปวงแล้ว ยังเป็นพลังขับเคลื่อนมนุษย์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในคือจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศรัทธาและปัญญามีธรรมชาติแตกต่างกัน ศรัทธามีอารมณ์ความรู้สึกเป็นบ่อเกิด ส่วนปัญญามีเหตุผลเป็นองค์ประกอบ ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาทำให้เข้าใจเหตุผล แจ่มแจ้งภายในจิตใจ ทำให้หายความสงสัยไร้กังวล แต่ศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาทำให้เป็นพลังมืดมัว ไม่คลายความสงสัยลงได้ เพราะไว้วางใจต่อสิ่งภายนอกตน บางครั้งเรียกว่า ศรัทธาบอด เพราะความไม่แจ่มแจ้งในตนเอง ศาสนาทั้งหลายย่อมมีบ่อเกิดจากความศรัทธาเป็นพื้นฐาน แม้บางศาสนาจะเกิดจากปัญญาหรือเหตุผลก็ตาม แต่จุดหมายของศาสนาทุกประเภทล้วนแต่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ความสุขนิรันดร์ โดยอาศัยศรัทธาบ้าง อาศัยปัญญาบ้าง ในชีวิตมนุษย์ทั้งหลาย บางครั้งก็แยกไม่ออกระหว่างอารมณ์ความรู้สึกกับเหตุผล ในการตัดสินใจกระทำแต่ละครั้ง จึงเป็นความยุ่งยากใจในการใช้อารมณ์หรือเหตุผล ยิ่งในการปฏิบัติการให้ความสำคัญกับความเชื่อหรือเหตุผลเพื่อบรรลุเป้าหมายว่าอะไรควรมาก่อนอะไรควรมาทีหลังนั้น จึงเป็นการต่อสู้กันในภายในอย่างสำคัญ ส่วนบ่อเกิดของศาสตร์ทั้งหลายต่างจากศาสนา เพราะศาสตร์ทั้งหลายเกิดจากฉันทะและมีเหตุผลเป็นเครื่องพัฒนาการกลายเป็นปัญญาความรู้ทั่ว ความเข้าใจชัด คือ สภาพที่รู้และเข้าใจธรรมชาติทั้งหลายถูกต้องและตามความเป็นจริงของลักษณะสภาพธรรมชาตินั้น ๆ ปัญญาเป็นองค์คุณธรรมภายในที่เป็นพลังขับเคลื่อนบุคคลให้ดำเนินชีวิตไปสู่ความแจ่มแจ้งเห็นจริงอย่างชัดเจน แต่ถ้าปัญญาที่ขาดศรัทธาก็จะกลายเป็นความคิดหรือทฤษฎีที่ว่างเปล่า

ศาสนาทั้งหลาย เริ่มต้นขึ้นจากความเชื่อแบบวิญาณนิยม (animism) ที่ถือว่าในธรรมชาติมีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น พัฒนาเป็นพลังสำคัญยิ่งใหญ่ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ และได้กลายเป็นระบอบกำหนดชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ อย่างสำคัญ เริ่มตั้งแต่การเกิด การแต่งงาน การเข้าสังคม การเกษตรกรรม การทำสงคราม จนถึงการตาย และการเกิดใหม่ เป็นต้น ศรัทธาได้กลายเป็นวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคม เพราะความเชื่อกำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ และความเข้าใจของมนุษย์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาทุกยุคทุกสมัย

ศาสนาประเภทเทวนิยมให้ความสำคัญกับศรัทธามากกว่าศาสนาประเภทอเทวนิยม กล่าวคือได้อธิบายว่าศรัทธาเป็นองค์และเป็นศูนย์กลางของศาสนาด้วยการวิวรรณ์ (revelation) ศรัทธานี้เรียกว่าข้อเชื่อหรือ*ลิตานต์* (dogma) ซึ่งเป็นความเชื่อที่ต้องเชื่อโดยไม่ต้องพิสูจน์ เพราะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติกับพระเป็นเจ้า หรือความจริงสูงสุด ฉะนั้น การวิวรรณ์จึงเป็นการไขแสดงตนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้าบนพื้นฐานของศรัทธาที่มาก่อนปัญญา กล่าวคือ ศาสนาเทวนิยมอธิบายว่า ความเชื่อต้องมาก่อนเหตุผล เหตุผลใดหรือปัญญาใดที่ขัดแย้งกับข้อเชื่อ เหตุผลนั้นหรือปัญญา

นั้นผิด ต้องชำระล้างหรือกลับใจไปหาเจตนารมณ์ของพระเป็นเจ้า ดังนั้น จึงมีภาชิตสำหรับการศึกษาว่า “การกลัวต่อพระเป็นเจ้าเป็นการเริ่มต้นขึ้นของปัญญา”

ส่วนในศาสนาอเทวนิยมอย่างพระพุทธศาสนา อธิบายว่า ปัญญาเป็นองค์คุณธรรมที่สำคัญที่สุดในเบื้องต้นต้องมากคู่กับศรัทธา ศรัทธาเป็นพลังเกื้อกูลและสนับสนุน แต่ในท้ายสุดคือ การบรรลุอรหัตผล ปัญญาทำหน้าที่โดยตรงจัดอวิชชาลงได้อย่างสิ้นเชิง ปัญญามีบทบาทเชื่อมโยงระหว่างผู้ปฏิบัติกับสังขารมลายเป็นเอกภาพ เหมือนสุขภาพดีกับความ สุข ปัญหาจึงมีว่าศรัทธาและปัญญาที่มีธรรมชาติ บทบาท และหน้าที่แตกต่างกันอย่างไร และกลายเป็นพลังขับเคลื่อนมนุษย์ไปสู่จุดหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้อย่างไร

ลักษณะของศรัทธาและปัญญา

ศรัทธา (faith) มีธรรมชาติเป็นความเชื่อถือหรือความเลื่อมใส^๑ เป็นพลังสัญชาตญาณของชีวิต ซึ่งแสดงออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การปักใจเชื่อในสิ่งใดหรือในเรื่องใดซึ่งเป็นเรื่องนอกตัว โดยปราศจากการพิสูจน์อย่างหนึ่งและการเชื่อมั่นใจในความจริงและในการกระทำของตนเองซึ่งทั้ง ๒ ลักษณะจำแนกออกได้ ๓ ประเภท คือ ๑. ศรัทธาหรือเชื่อโดยไม่ต้องใช้ปัญญาแสวงหาความจริง ๒. ศรัทธาหรือเชื่อโดยใช้ปัญญาแสวงหาความจริงไปพร้อม ๆ กัน และ ๓. ศรัทธาหรือเชื่อต่อเมื่อมีประสบการณ์ด้วยตนเองจริง ๆ แล้ว ส่วนศรัทธา (belief) ที่แปลว่า ความเชื่อ นั้น มีลักษณะเป็นที่ยึดเหนี่ยวภายในจิตใจของบุคคล ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงออกมาภายนอก เป็นความภักดี เคารพบูชากราบไหว้ เช่น สรวงสังเวศ และมอบตน ซึ่งแสดงออกเป็นความไว้วางใจต่อสิ่งภายนอกตนที่เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เรื่องไสยศาสตร์และเทวดาต่าง ๆ จนพัฒนาขึ้นเป็นข้อเชื่อ (dogma) กลายเป็นระบอบศาสนาเทวนิยม ศรัทธาเป็นพลังแรงกล้าแสดงออกเป็นการยอมเสียสละอย่างสำคัญแม้กระทั่งชีวิตของตน และชีวิตจิตใจที่เปี่ยมด้วยศรัทธาหรือความเชื่อ จึงมีพลังที่ทำให้จิตใจมีความมั่นคง อบอุ่น และเป็นจิตใจที่เต็มไปด้วยความหวังในชาตินี้และต่อชาติหน้า ทำให้เกิดความพากเพียร บากบั่น อดทน และเป็นชีวิตที่มีพลังแห่งความเสียสละและกล้าหาญ

ส่วน **ปัญญา** (wisdom) มีธรรมชาติแห่งการรู้ทั่ว สามารถหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มี ๒ อย่าง คือ ความรู้ที่ขจัดความสงสัยหรือรู้เพื่อรู้ และความรู้เพื่อชีวิต ความรู้ครั้งแรก พัฒนาการจากปรัชญาและก้าวหน้าไปสู่ความเป็น “ศาสตร์” (science) เกิดบนฐานแห่งพุทธิปัญญา (Intellectuality) เรียกอีกอย่างว่า ความรู้วิชาการทางโลก ใช้เป็นเครื่องมือศึกษาเรื่องโลกและชีวิต เป็นการศึกษาโลกภายนอกให้เข้าใจด้วยเหตุผลอย่างมีระเบียบและวิวิธวิทยา และความรู้อย่างหลังพัฒนาไปเป็นศาสนา เกิดจากฐานการปฏิบัติ (practice) เรียกอีกอย่างว่า ความรู้ทางธรรม เป็นการศึกษาด้าน

^๑ พุทธธรรม, หน้า ๖๕๖.

ในทางจิตวิญญาณ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้ทั้งเหตุผล อารมณ์ และศรัทธา ซึ่งแสดงออกเป็น ฉันทะ (inspiration) (spirituality) และข้อเชื่อ เป็นการศึกษาศาสนาตรงตามธรรมชาติ และหลักคำสอน ในศาสนาตามความหมายที่ว่า “ศาสนาคือตัวการปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ หรือสิ่งที่สัตว์โลก ทั้งหลายไม่พึงปรารถนา” นั้น การเริ่มขึ้นด้วยศรัทธา (faith) และการปฏิบัติ (practice) ตามคำสั่งสอน ของศาสนานั้น ๆ เพราะทุกศาสนามีหลักคำสอนและองค์ประกอบที่มีการปฏิบัติเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยง ทั้งหลักธรรมคำสอน พิธีกรรม สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และพระศาสดา การปฏิบัติ คือ การสำรวมกาย วาจา ใจ ให้เป็นการรองรับเอาหลักธรรมนั้นเข้ามาสู่ชีวิตของตน จิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติย่อมสัมพันธ์กับรสของ พระธรรม อันเกิดจากการปฏิบัติโดยตรงตามคำสั่งสอนขึ้นในจิตใจของผู้ปฏิบัติ สามารถเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมและชีวิตของผู้ปฏิบัติได้อย่างที่เรียกว่า “การบรรลุธรรม” หรือ “การเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า” เป็นต้น

ส่วน ปัญญาในฐานะศาสตร์ นั้น คือ ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาโลกและชีวิตอย่างเป็นระบบและ ขั้นตอน กล่าวคือ ความรู้ที่เป็นศาสตร์ได้มาจากการนำความรู้เฉพาะเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านการสังเกตจดจำ สังเกต มาจัดสานเข้าด้วยกันอย่างเชื่อมโยงสอดคล้องกันเป็นระบบเครือข่ายเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน และ ยกระดับความรู้เหล่านั้นให้มีลักษณะเป็น “หลัก” ขึ้นมา เรียกว่า ทฤษฎี หรือ หลักการทั่วไป และเป็นความรู้ ที่เป็นระบบ ระเบียบ (systematic) มีเหตุผล (rational) และมีวิธีการ (methodical) ที่แน่นอน บางครั้งเราใช้คำว่า “วิชา” บ้าง “วิทยา” บ้าง แทนคำว่า “ศาสตร์” บางครั้งก็ใช้คำว่า “หลักวิชา” แทน ในการจำแนกศาสตร์ องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้แบ่งศาสตร์ ออกเป็นกลุ่มวิชาใหม่ ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ ๑) วิทยาศาสตร์ (sciences) ๒) สังคมศาสตร์ (social sciences) และ ๓) มนุษยศาสตร์ (humanities) ศาสตร์ทั้ง ๓ กลุ่ม มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

๑. มนุษยศาสตร์ ทำหน้าที่ศึกษาเรื่องความจริงภายในของมนุษย์ด้วยวิธีการตีความให้ความรู้ แบบ “รู้จัก” บนตัวแปรอิสระมีลักษณะเป็นอัตนัยมากที่สุด และมีขอบเขตกว้าง

๒. สังคมศาสตร์ ทำหน้าที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมด้วยวิธีการสังเกตและวิเคราะห์ ให้ความรู้แบบ “รู้เกี่ยวกับ” ให้ความมั่นใจในระดับ “น่าจะเป็น” (probability) บนเงื่อนไขพฤติกรรม ทางสังคม

๓. วิทยาศาสตร์ ทำหน้าที่ศึกษาข้อเท็จจริงภายนอกด้านกายภาพเพื่อหาเหตุผลด้วยวิธีการ สังเกตและทดลอง ให้ความรู้แบบ “รู้เกี่ยวกับ” และให้ความมั่นใจในระดับ “น่าจะเป็น” (probability) บนเงื่อนไขปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

ความรู้ที่จัดว่าเป็นศาสตร์นั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ คือ

๑. *ศัพท์เฉพาะศาสตร์ (terminologies)* นั่นก็คือศาสตร์ทุกศาสตร์จะต้องมีศัพท์เฉพาะของตนเอง เช่น เกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์

๒. *โครงสร้างของเนื้อหาสาระ (structure of discipline)* เช่น วิทยาศาสตร์ แบ่งออกเป็น วิทยาศาสตร์กายภาพและวิทยาศาสตร์ชีวภาพ วิทยาศาสตร์กายภาพแบ่งย่อยออกเป็นเคมี ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ เป็นต้น และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ แบ่งออกเป็นชีววิทยา สัตววิทยา พฤกษศาสตร์ เป็นต้น และโครงสร้างของเนื้อหาสาระของแต่ละสาขาย่อมไม่ซ้ำซ้อนกัน

๓. *ระเบียบวิธีการค้นคว้าวิจัย (research methodology)* ศาสตร์ทุกศาสตร์จะต้องมีวิธีการค้นหาความรู้เป็นของตนเอง วิทยาศาสตร์ใช้วิธีการสังเกต (observation) และการทดลอง (Experimentation) สังคมศาสตร์ใช้วิธีการสังเกต วิเคราะห์พฤติกรรม และการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ที่รวมกันอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อน และมนุษยศาสตร์ใช้วิธีการตีความ การวินิจฉัยประสบการณ์เพื่อหาความหมายและคุณค่าของพฤติกรรมและงานสร้างสรรค์ของมนุษย์

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์ทั้ง ๓ กลุ่ม มีดังนี้

กลุ่มวิชา	ข้อมูลศึกษา	วิธีการศึกษา	ผลงานที่ได้	ผลกระทบที่ตามมา
มนุษยศาสตร์ (humanities)	ความคิด พฤติกรรม งานสร้างสรรค์ของ มนุษย์ และมนุษย์ ด้วย	การตีความและการ ประเมินค่าการ เปรียบเทียบ การวินิจฉัย ประสบการณ์ ของมนุษย์	ความหมาย คุณค่า ประโยชน์ อุดมคติ อิสรภาพ	การเปลี่ยนแปลง ของคุณค่า แห่งความเป็นมนุษย์
สังคมศาสตร์ (social sciences)	พฤติกรรม สถาบันทางสังคม มีครอบครัว เป็นต้น	การสังเกต การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์	กฎเกณฑ์ ทฤษฎี ระเบียบวิธี และหลักการ	การเปลี่ยนแปลง ด้านสังคม และวัฒนธรรม
วิทยาศาสตร์ (natural sciences)	ปรากฏการณ์ ทางธรรมชาติ	การสังเกต การทดลอง	กฎเกณฑ์ ทฤษฎี ระเบียบวิธีการและ หลักการ	การเปลี่ยนแปลง ระบบนิเวศ และ ทางเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลกระทบของศาสตร์ทั้ง ๓ กลุ่ม รวมลงที่ตัวมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เพราะมนุษย์มีเจตนาเป็นผู้ใช้ความรู้เหล่านั้น

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์เป็นความรู้ที่อยู่นอกความเชื่อหรือศรัทธา กล่าวคือ วัตถุประสงค์การศึกษาและวิธีการศึกษาเป็นเรื่องแยกออกจากความรู้สึก ค่านิยมหรือรสนิยมของผู้ศึกษาเอง ต้องใช้เหตุผลเป็นอุปกรณ์ ด้วยจุดมุ่งหมายของศาสตร์อันสูงสุดก็คือการหลุดพ้นจากอารมณ์และความรู้สึกส่วนตัว (bias) วางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าไปผูกพันกับสิ่งที่เราจะศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับมัน ดังนั้น ในการหาความจริง ผู้ศึกษาจะต้องอยู่รอบนอก จะเข้าไปผูกพันหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ศึกษาไม่ได้

แต่ในทางศาสนาที่ใช้ศรัทธาเป็นที่ตั้งตรงกันข้าม คือ ไม่แยกผู้ศึกษาหรือผู้ปฏิบัติออกจากสิ่งที่ถูกศึกษา เพราะต้องการ “รู้จัก” หรือเป็นอันเดียวกับสิ่งที่ศึกษานั้น ที่เรียกว่า “เข้าถึง” บ้าง “บรรลุ” บ้าง ก็คือความเข้าไปเป็นเอกภาพกับสัจธรรม กล่าวคือผู้ปฏิบัติได้ยึดเอา “สัจธรรม” ของศาสนาที่ตนนับถือปฏิบัติอยู่นั้นไว้เป็นส่วนหนึ่งของตน เท่า ๆ กับที่ตัวของเขาเป็นส่วนหนึ่งของ “ความจริง” นั้น

องค์ประกอบของศรัทธา

ศรัทธาหรือความเชื่อมีองค์ประกอบที่สำคัญที่อาจจำแนกได้ ๖ ประการ คือ

๑. อำนาจเหนือธรรมชาติ (supernatural power) คือ อำนาจที่อยู่เหนือมนุษย์ปรกติสามัญ ที่ให้คุณหรือโทษแก่ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ได้ อำนาจเช่นนี้อาจมีอยู่ในสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่เอง เป็นอยู่เองในธรรมชาติรอบตัว ทั้งที่เป็นวัตถุไร้ชีวิต เช่น ดิน หิน ไม้ น้ำ แร่ธาตุ และที่เป็นพืชหรือสัตว์มีชีวิต ซึ่งแสดงสรรพคุณเป็นอิทธิฤทธิ์พิเศษเกินลักษณะปรกติธรรมดา เช่น สัตว์ที่เป็นมงคลแก่ผู้เลี้ยง หรือนำเคราะห์กรรมมาให้โทษแก่ผู้ที่ประสบ อำนาจนี้อาจไม่อยู่ในวัตถุ พืช สัตว์ หรือธรรมชาติเลยก็ได้ มีภาวะของตนเองต่างหาก ที่ไม่เป็นรูปร่างตัวตนถาวร เช่น วิญญาณของคนที่ตายแล้ว ภูต ผี เปรต อสุรกาย เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เทพารักษ์ เทพเจ้า เทวดา อินทร์ พรหม จนถึงที่เป็นอำนาจสูงสุดคือพระเป็นเจ้า (god)

๒. สื่อกกลาง (mediator) คือ บุคคล ผู้รู้ที่บอกเล่าอธิบายเกี่ยวกับอำนาจที่ลึกลับและศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ ไม่ว่าจะมีอยู่หรือปรากฏในรูปลักษณะใด สามารถสื่อสารติดต่อกับอำนาจนั้น ๆ ได้ มีวิธีปฏิบัติให้อำนาจนั้น ๆ มาอำนวยการประโยชน์หรือมาทำโทษมนุษย์ได้

๓. พิธีกรรม (ritual) คือ การบวงสรวงบูชาต่ออำนาจต่าง ๆ นั้น อันเป็นรูปของการปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับแต่ละอำนาจนั้น ๆ ตามที่บุคคลผู้รู้ได้บอกเล่าอธิบายไว้ให้ผู้ร่วมความเชื่อได้แสดงความเชื่อร่วมกัน ให้เกิดผลตามที่ต้องการจากอำนาจนั้น พิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อกระทำได้ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งโดยลำพังตนเองหรือร่วมกันเป็นหมู่คณะ ทำได้ในทุกเวลาและสถานที่ หรือเฉพาะบางโอกาสบางที่เท่านั้น ตามที่ผู้รู้เจ้าพิธีกำหนดไว้

๔. **สถานศักดิ์สิทธิ์ (holy place)** คือ สถานที่พิเศษเฉพาะที่เกี่ยวกับอำนาจลึกลับศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ เช่น ที่พำนักหรือสิ่งสถิตถาวรหรือชั่วคราวของอำนาจนั้น ตั้งแต่สถานที่ในสภาพธรรมชาติ เช่น ป่า เขา วังน้ำ จนถึงสถานที่ซึ่งผู้นับถือศรัทธาสร้างให้ เช่น ศาลเจ้า โบสถ์ วิหาร เทวาลัย ปูชนียสถาน

๕. **วัตถุมงคล (sacred material)** คือ วัตถุศักดิ์สิทธิ์สืบเนื่องจากอำนาจที่บุคคลหรือหมู่คณะนับถือเลื่อมใส วัตถุที่สถิตหรือเป็นตัวแทนอำนาจศักดิ์สิทธิ์อาจมีอยู่ขึ้นเดียวในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งเดียว หรือมีแบ่งแยกจำลองได้หลายชิ้น และพาเคลื่อนย้ายไปได้หลายที่ วัตถุดังกล่าวอาจเป็นวัตถุตามธรรมชาติ เช่น น้ำศักดิ์สิทธิ์ หินวิเศษ สัตว์มงคล หรือเป็นวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยพิธีกรรม เช่น เสน่ห์หย้าแผด เครื่องรางของขลัง พระพุทธรูป เทวรูป คัมภีร์ ศาสนา

๖. **คาถาอาคม (magic spell)** คือ ข้อความที่ยกขึ้นเป็นคำย่อหรือหัวใจของมนตร์หรือคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่ามีอำนาจขลัง ศักดิ์สิทธิ์บรรจุอยู่ในคาถาอาคมนั้น เมื่อนำไปใช้ตามลัทธิพิธีกรรมที่กำหนดไว้ เช่น บริกรรม เสกเป่า สวดขับ ตลอดจนการปลุกเสก การสักยันต์ ความเชื่ออาจพัฒนาขึ้นไป ๔ ระดับ^๒ คือ

ระดับที่ ๑ *การยอมรับ (agreement)* ก่อให้เกิดความโน้มเอียงที่จะเชื่อ และเมื่อเชื่อแล้วยอมกระทำการตามความเชื่อนั้นจนกลายเป็นประเพณี

ระดับที่ ๒ *ลัทธิ (doctrine)* หมายถึง การปฏิบัติตามประเพณีที่แสดงออกเป็นพิธีที่ทำติดต่อกันมา จนกลายเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ

ระดับที่ ๓ *ศาสนา (beligion)* คือ ความเชื่อซึ่งก่อให้เกิดความภักดี บูชา เช่น สรรวง มอบตนต่อเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นอุดมคติของชีวิตและสังคม

ระดับที่ ๔ *ชาตินิยม (nationalism)* ความเชื่อที่เกิดเป็นความคลั่งชาติ คลั่งศาสนา ของตนว่าประเสริฐสุด มองเห็นชาติอื่น ศาสนาอื่น ต้อยกว่าของตน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าศรัทธาหรือความเชื่อ และความไว้วางใจในสิ่งอันเป็นที่พึ่งที่ระลึกของตนมีลักษณะ ๒ ประการ คือ

๑. ความเชื่อ (belief) ที่เป็นการไว้วางใจในสิ่งภายนอกอย่างสัญชาตญาณ โดยการเอาจิตใจไปยึดถือในสิ่งนอกตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (god) หรือทั้งที่เป็นธรรมชาติและนอกรธรรมชาติ ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกสูงสุดแห่งตนในชาตินี้และในชาติหน้า

๒. ความเชื่อที่เป็นความมั่นใจในการกระทำของตน (confident) เป็นความเชื่อในความจริงศรัทธาอย่างแรก พัฒนาสูงสุดเป็นข้อเชื่อ (dogma) คือ เชื่อโดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าเป็นจริงหรือไม่ เชื่อก่อน

^๒ เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕) หน้า ๒๐.

แล้วจึงหาเหตุผลภายหลัง กลายเป็นความเชื่อในศาสนาประเภทเทวนิยม (theistic religions) มีศาสนา ยูดาห์ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดู ศาสนาสิกข์ ศาสนาซันโต เป็นต้น ส่วนศรัทธา อย่างหลัง เป็นความเชื่อที่ต้องใช้ปัญญาหรือเหตุผลกำกับเพื่อพัฒนาให้เป็นวิปัสณาญาณ

ศรัทธา : บ่อเกิดของศาสนา

ความเชื่อที่ได้พัฒนาผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ และไสยศาสตร์ (magic cult) มาจนกลายเป็นศาสนา (religion) นั้น อาจกล่าวได้ว่า ในขั้นแรก มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องอำนาจธรรมชาติหรือธรรมชาตินิยม โดยคิดว่าเหตุที่ธรรมชาติเป็นเช่นนั้นเพราะมีอำนาจ สามารถบันดาลความสุขหรือความทุกข์ให้แก่ตน ได้ จึงพากันเชื่อและถือว่าธรรมชาตินั้น ๆ มีพลังชีวิตและมีการนับถือธรรมชาติ (animatism) และบูชา ธรรมชาติ (natural worship)

ต่อจากนั้น มนุษย์ได้พัฒนาความเชื่อมาถึงขั้นที่ ๒ คือ การนับถือผีบางเทวดา มนุษย์เริ่มมีความ สงสัยภาวะผันแปรต่าง ๆ ในตัวธรรมชาติที่บันดาลให้เกิดความทุกข์ความสุขแก่ตนนั้น ว่าคงจะมีอำนาจ อะไรอย่างหนึ่งสิ่งสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นไปได้นั้นเรียกว่า วิญญาณ (spirit) วิญญาณที่นำ ความทุกข์ให้เกิดขึ้น อาจเป็นมารร้ายหรือผีบาง ส่วนวิญญาณที่นำความสุขมาให้ อาจเป็นเทวะประเภทใด ประเภทหนึ่ง และในขณะนี้อาจแบ่งความเชื่อถือผีบางเทวดาหรือวิญญาณที่ทรงอำนาจอยู่ในธรรมชาตินั้น ออกเป็น ๓ ลำดับ ตามพัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ คือ

๑. เชื่อในธรรมชาติแต่ละอย่างก่อน แล้วขยายออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก ว่าธรรมชาติ ทุกอย่างในโลกมีวิญญาณสิงอยู่

๒. เนื่องจากเชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้นมีอำนาจคนละอย่าง วิญญาณบางอย่างอาจบันดาลความ ดี ความสุข ให้แก่มนุษย์ ขณะที่วิญญาณบางอย่างอาจบันดาลความชั่ว ความทุกข์ ให้แก่มนุษย์ได้ วิญญาณ เหล่านี้ต้องมีรูปร่าง แต่ไม่สามารถมองเห็นได้

๓. เพราะเชื่อในวิญญาณทั้ง ๆ ที่มีรูปร่างแต่ไม่สามารถมองเห็นได้นี้เอง มนุษย์จึงเริ่มสร้าง ภาพด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่คนนับถือจึงเรียกว่า เทพเจ้า หรือเรียกว่า ผีบางเทวดา ก็แล้วแต่ ความเชื่อถือ แต่นักปราชญ์เรียกความเชื่อนี้ว่า ลัทธิวิญญาณนิยม (animism)

พัฒนาการแห่งความเชื่อของมนุษย์ขั้นที่ ๓ คือ การบูชาบรรพบุรุษ (ancestor worship) จากการชุดค้นของนักโบราณคดีที่ชุดค้นโบราณวัตถุใต้พื้นดิน ได้พบซากศพมนุษย์สมัยโบราณและ ในบริเวณที่พบซากศพนั้น ได้พบเครื่องบูชาศพ พบร่องรอยการตกแต่งหลุมศพ ซึ่งแสดงว่ามนุษย์แต่โบราณ นับถือบูชาบรรพบุรุษของตน

การนับถือบูชาบรรพบุรุษซึ่งส่วนมากเป็นบิดามารดาหรือปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้ว ที่มีมนุษย์โบราณเข้าใจว่าผีบรรพบุรุษเหล่านั้นจะคงเป็นผู้ปกครอง คอยดูแลทุกข์สุขของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องอยู่เสมอ การที่มีมนุษย์โบราณบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษอาจบูชาเพราะความเกรงกลัววิญญาณหรือผีนั้น ๆ จะมาทำร้ายตนและลูกหลานผู้ประพฤติชั่ว หรือให้คุณแก่ผู้เคารพบูชาเพราะความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษ

พัฒนาการขั้นที่ ๔ คือ การนับถือเทพเจ้าหลายองค์ (polytheism) สืบเนื่องมาจากการสร้างภาพเทพเจ้าขึ้นมาตามมโนคติของตน สุดแล้วแต่ธรรมชาติ อย่างไรก็ตามควรมีรูปร่างเป็นอย่างไร มีอำนาจมากน้อยกว่ากันเพียงไร เช่น ในอินเดียโบราณ การนับถือเทพเจ้าก็แบ่งออกเป็นกลุ่มเป็นพวกตามชั้นวรรณะของตน วรรณะหนึ่งต้องนับถือพระเป็นเจ้าองค์หนึ่ง จะปะปนกับพระเป็นเจ้าของวรรณะอื่นไม่ได้

ขั้นที่ ๕ เป็นการนับถือพระเป็นเจ้าองค์เดียว (monotheism) เมื่อมนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกก็ย่อมมีหัวหน้า การที่หัวหน้าจะรวบรวมคนให้เป็นปึกแผ่นได้ก็จะประกาศสั่งสอนคนของตนให้เชื่อว่าเป็นโลกนี้มีเทพเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว จะบันดาลสิ่งใดให้เป็นไปตามพระประสงค์ได้ ซึ่งปัจจุบันก็คือศาสนาประเภทเอกเทวนิยม มีศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม^๓ เป็นต้น

ศรัทธา : ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู^๔ มีลักษณะความเชื่อที่สำคัญ ดังนี้

๑. เชื่อว่าพรหมัน (พระพรหม) เป็นสัจธรรมสูงสุด ไม่มีรูป แต่เมื่อจะสร้างโลกก็สำแดงเป็น ๓ รูป ที่เรียกว่า ตรีมูรติ คือ พระพรหม (พรหม) ผู้สร้าง พระวิษณุ (นารายณ์) ผู้รักษา และพระศิวะ (อิศวร) ผู้ทำลาย มีกฎธรรมชาติดูแล เรียกว่า ฤตะ (Rta) ทำหน้าที่ควบคุมความเป็นระเบียบของโลก ทำให้ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ มีขึ้น และเสื่อมสลายไปอย่างมีระเบียบ ทำให้มนุษย์ สัตว์ และพืช อุบัติขึ้นและดับไปในลักษณะเป็นระเบียบ มีเหตุผล และรักษาคุณภาพของโลกไว้ แต่กฎนี้เป็นเพียงกฎธรรมชาติ ไม่มีพุทธิปัญญาที่ประกอบด้วยเหตุผลรู้กฎเกณฑ์ธรรมชาติ จึงต้องมีเทพสูงสุดเป็นผู้บันดาลและควบคุมอยู่

๒. เชื่อว่าคัมภีร์พระเวท เป็นแหล่งความรู้ที่ถูกต้อง เทียงแท้แน่นอน ไม่แปรผันเป็นอื่นไม่ว่าในกาลเทศะใด ๆ เพราะพระเวทคือสัจธรรมที่เปิดเผยตนเองให้ปรากฏแก่ฤๅษีผู้มีฌาน และท่านก็นำออกเปิดเผยแก่ผู้อื่นตามที่ได้เห็นได้รู้โดยไม่ได้ตกแต่งต่อเติมใด ๆ ทั้งสิ้น คัมภีร์พระเวทจึงเป็นศรัทธา คือ ที่ฤๅษีได้สดับมาเองด้วยสัมภุมิปัญญา (ปัญญาที่รู้แจ้ง) และเป็นอเปารุเซยะ คือ ไม่ใช่ผลงานของมนุษย์และของเทพ และเชื่อว่าเป็นอมตธรรม นิตยธรรม และเป็นปราณหรือลมหายใจของพระพรหม อยู่เหนือปัญญาชั้นเหตุผลของมนุษย์

^๓ อ่างใน เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. หน้า ๒๕-๒๖.

^๔ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, ศาสนาสากล, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๓) หน้า ๑๙.

๓. เชื่อว่ามีพลังธรรมชาติอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ธรรมชาติทั้งหลาย เรียกว่า เทวะ หรือ เทพเจ้าลักษณะหน้าที่และชื่อของเทพเจ้าจึงเป็นไปตามลักษณะหน้าที่และชื่อของปรากฏการณ์ธรรมชาติ นั้น ๆ เช่น เทพเจ้าที่อยู่เบื้องหลังไฟ เป็นผู้บันดาลให้มีไฟ เรียกว่า อัคนิเทพ เทพเจ้าที่อยู่เบื้องหลัง ดวงอาทิตย์ทำให้ดวงอาทิตย์หมุนอยู่ในลักษณะสม่ำเสมอ เรียกว่า สุรยเทพ เทพเจ้าที่อยู่เบื้องหลังฝน ควบคุมให้ฝนตกตามฤดูกาล เรียกว่า วรุณเทพ และมีเทพเจ้าเป็นอันมากที่อาจจำแนกได้ ๓ พวก คือ

- ๑) พวกที่ประจำชั้นฟ้า เช่น อาทิตย มิตระ วรุณะ วิษณุ อุษา
- ๒) พวกที่ประจำในอวกาศ เช่น วาตะ อินทระ วุทธะ พรชัญยะ มรุต
- ๓) พวกที่ประจำภาคพื้นดิน เช่น อัคนิ โสมะ ยมะ พฤหัสบดี

๔. เชื่อว่าทำพิธีพิธีกรรม สวดมนตร์ขับกล่อมสรรเสริญ และเช่นสรวงบูชาเทพเหล่านั้นด้วย น้ำโสม เพื่อให้เทพเจ้าโปรดปราน ประทานพรที่ต้องการ

๕. เชื่อว่าอาตมันหรืออัตตา ตัวตนที่แท้ของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของพรหมัน จึงมีสภาพเป็นอมตะ อดีเดียวกับพรหมัน แต่ที่ต้องมีทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะไม่รู้แจ้งความจริง (อวิชชา) อาตมันจึงออกจาก ร่างเก่าไปเกิดในร่างใหม่เรื่อยไปจนกว่าจะรู้แจ้งตน เมื่อรู้แจ้งความจริง (อวิชชา) อาตมันจึงออกจาก ร่างเก่าไปเกิดในร่างใหม่เรื่อยไปจนกว่าจะรู้แจ้งตน เมื่อรู้แจ้งตนก็จะดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง เพราะการรู้แจ้ง ตนทำให้บรรลุโมกษะ คือ กลับเข้าสู่พรหมโลก ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีก

ครุฑ : ศาสนายิว-คริสต์ และอิสลาม

ศาสนายิว^๕ สอนหลักความเชื่อในฐานะเป็นบ่อเกิดสำคัญของศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามไว้ ดังนี้

๑. เชื่อว่าพระยะโฮวาทรงเป็นพระเป็นเจ้าสูงสุดแต่เพียงพระองค์เดียว ไม่มีพระเป็นเจ้าอื่น นอกจากพระองค์ ทรงเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ และสรรพสิ่งในเอกภพ เป็นองค์แห่งความดี ความยุติธรรม ความรัก และปัญญา ทรงบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ทรงควบคุมจักรวาลให้ดำเนิน ไปตามน้ำพระทัยของพระองค์

๒. เชื่อว่ากฎหมายของพระเป็นเจ้าคือกฎหมายที่แท้จริง สูงสุด แสดงให้ปรากฏในพระคัมภีร์ ท้ลมุดทุกประการ ว่าด้วยการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และชีวิตประจำวัน ไม่มีใครจะปฏิเสธกฎหมาย สูงสุดนี้ได้

๓. เชื่อว่าพระเป็นเจ้าทรงเลือกสัญชาติอิสราเอลให้เป็นผู้แทนพระองค์ เพื่อจะนำมนุษย์ชาติไปหา พระองค์ ชาวอิสราเอลทุกคนจึงมีหน้าที่เป็นผู้ต้องดำรงชีวิตให้อยู่ในความชอบธรรมและบริสุทธิ์ทุกประการ

^๕ ดูประกอบใน พระคริสตธรรมคัมภีร์เดิม, สมาคมพระคริสตธรรมในประเทศไทยและลาว, ๑๙๗๐.

และเอกภาพทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นพระประสงค์และนโยบายของพระองค์ ในการลงโทษและให้รางวัลแก่มนุษย์ว่าแต่ละครั้งพัฒนาไปสู่ภาวะที่ดีขึ้นเพื่อไปสู่อาณาจักรของพระเป็นเจ้า

๔. เชื่อว่าศาสตาศาพยากรรมเป็นผู้แทนที่แท้จริงของพระเป็นเจ้า คำทำนายของศาสตาศาพยากรรมศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงพระประสงค์ของพระเป็นเจ้าที่ตกเตือนสั่งสอนมนุษย์ให้รู้สึกสำนึกผิด และให้โอกาสกลับตัวใหม่ เมื่อมนุษย์ตาย พระเป็นเจ้าจะตัดสินพิพากษาด้วยความยุติธรรม จะลงโทษคนบาปประทานพร แก่คนดี ชำระบาปให้บริสุทธิ์เพื่อรอรับแดนดินของพระเป็นเจ้าในวันสิ้นโลก

๕. เชื่อว่าพระเป็นเจ้าจะเสด็จมาพิพากษาโลกในวันสิ้นโลก จะทำลายคนชั่วให้หมดไป แล้วตั้งอาณาจักรอันบริสุทธิ์ในโลกใหม่ และพระเมสสิอาห์ (Messiah) คือ บุตรของพระเป็นเจ้า จะเสด็จมาปราบศัตรูของพระเป็นเจ้า และช่วยผู้ที่เชื่อสัตย์ต่อพระองค์ให้พ้นจากทุกข์ทรมาน จะทรงปกครองโลกสันติภาพและความรัก ฉะนั้นให้มนุษย์เตรียมตัวไว้ต้อนรับพระองค์ด้วยการทำชีวิตให้บริสุทธิ์

๖. เชื่อว่าการให้ถือระเบียบธรรมนิยมประเพณีที่ระบุไว้ในพระคัมภีร์ จะช่วยควบคุมชีวิตมนุษย์ให้อยู่ในพระประสงค์ของพระเป็นเจ้าได้ และเชื่อว่าชาวยิวต้องดำรงชีวิตด้วยบริสุทธิ์ ปฏิบัติตนตามหลักกัทธิ ๖ ประการ คือ กัทธิในการครองชีวิต ทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ การแต่งกาย การตั้งบ้านที่อยู่อาศัย และการพักผ่อน บูชาพระเป็นเจ้าจึงได้พบพระเป็นเจ้า ดังนี้ เป็นต้น

ศรัทธา : ศาสนาคริสต์ในศาสนาคริสต์^๖ มีลักษณะความเชื่อที่สำคัญ ดังนี้

๑. เชื่อว่าพระเยซูเป็นพระบุตรของพระเป็นเจ้า ซึ่งพระเป็นเจ้าทรงส่งมาให้เกิดในโลกมนุษย์เพื่อไถ่บาปมนุษย์ทั้งปวง มิเพียงแต่เป็นพระเมสสิอาห์ของพวกยิวเท่านั้น แต่เป็นพระคริสต์ (Christ) หมายถึง ผู้ที่พระเป็นเจ้าเลือกสรรมาเพื่อสร้างสันติ และผู้ใดที่เชื่อในพระเยซูและคำสั่งสอนของพระองค์ จะได้รับความรอดและชีวิตนิรันดร จะไม่ถูกพิพากษาในวันสิ้นโลก ส่วนผู้ที่ไม่มีศรัทธาในพระองค์จะต้องถูกพิพากษาลงโทษ

๒. เชื่อว่าผู้ปฏิบัติตามพระบัญญัติ ๑๐ ประการ แต่ไม่รักพระเจ้าหรือเพื่อนมนุษย์ ไม่ใช่ผู้ที่มีศรัทธาในพระเป็นเจ้าอย่างแท้จริง ผู้ที่พระเป็นเจ้าโปรดปรานคือ ผู้ที่ตั้งอยู่ในความดี มีความชอบธรรม ความสุขทางโลกเป็นเพียงชั่วคราว แต่ความสุขแท้ันั้นตรึงอยู่ในสวรรค์

๓. เชื่อว่าความดีสูงสุด คือ การทำตามแบบพระเยซู เพราะพระเยซูคือพระเป็นเจ้า ซึ่งสำแดงพระองค์ให้ปรากฏแก่มนุษย์ คุณธรรมสูงสุดของพระองค์คือ ความรัก ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยน ความถ่อมตน ความอดทนต่อความทุกข์ทั้งปวง ความชอบ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความสงบ และความบริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจา ใจ

^๖ ดูประกอบใน พระคริสตธรรมคัมภีร์ใหม่, องค์การกิตติเยนอินเตอร์เนชั่นแนลแห่งประเทศไทย, ๑๙๘๕.

ครุฑา : ศาสนาอิสลาม ในศาสนาอิสลามมีลักษณะสำคัญ ๕ ประการ^๗ ดังนี้

๑. *การปฏิญาณตน* คือ การปฏิบัติด้วยความเชื่อและเป็นสักขีพยานในความเป็นเอกภาพของพระเป็นเจ้ากับศาสนทูตนะบีมุฮัมมัด เพื่อยืนยันความเชื่อถือในเอกภาพของอัลลอฮ์และเป็นการให้คำมั่นสัญญาว่าตนจะเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์พระองค์เดียว ไม่นำสิ่งใดมาเป็นภาคีกับพระองค์ และให้คำมั่นว่าท่านศาสดามุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์ ทั้งเป็นการสัญญาโดยปริยายว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของอัลลอฮ์และศาสนา ทูตของพระองค์ด้วย

๒. *ทำนมนัสการวันละ ๕ ครั้ง (ละหมาด)* การทำนมนัสการวันละ ๕ ครั้ง ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนั้น เป็นการยืนยันว่าคุณคนนั้นต้องอยู่ในหลักครุฑาเป็นกิจวัตร ที่ต้องกระทำตอนเช้าตรู่ก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น เวลาบ่าย เวลาเย็น เวลาพลบค่ำ และเวลากลางคืน

๓. *การถือศีลอด* การถือศีลอดเป็นหลักมูลฐานของอิสลามข้อหนึ่งที่มีมุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ มีกำหนดขึ้นในทุก ๆ ปี ปีละ ๑ เดือน คือ ทำในเดือนเราะมะฎอน

๔. *การบริจาคทรัพย์เป็นทาน (ซะกาต)* ในอิสลามมีข้อบัญญัติว่าด้วยเรื่องบริจาคอันเป็นส่วนแห่งการประกันสังคมไว้ด้วย และเรื่องนี้เป็นหลักมูลฐานของอิสลามข้อหนึ่งใน ๕ ข้อ ซึ่งมุสลิมผู้มีฐานะพึงกระทำได้ ต้องทำการบริจาคทรัพย์เป็นทาน ตามหลักการศาสนาแบ่งเป็น ๒ ประเภท โดยเฉพาะทานในเกณฑ์บังคับ คือ บัญญัติสำหรับผู้มีฐานะดี โดยต้องปันส่วนแห่งทรัพย์สินอันตนมีอยู่

๕. *การประกอบพิธีฮัจญ์* คือ การเดินทางไปกระทำพิธีตามศาสนบัญญัติ ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อไปพบพี่น้องร่วมศาสนาที่มาจากส่วนต่าง ๆ ของโลก ไปอยู่ร่วมกัน มีการกระทำเหมือน ๆ กันในสถานที่เดียว โดยมีจุดมุ่งสู่พระเป็นเจ้าองค์เดียวกัน แม้จะแตกต่างกันในด้านภาษา วัฒนธรรม เชื้อชาติ ฐานะ ประเพณี แต่เขามีได้แตกต่างกันในฐานะเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ และเป็นพี่น้องร่วมศาสนา

ทั้ง ๔ ศาสนานี้เชื่อว่า ครุฑาต้องมาก่อนปัญญา เพราะครุฑาเป็นที่ตั้งขึ้นของศาสนา ปัญญาต้องไม่ขัดแย้งกับความเชื่อ

ครุฑาในพระพุทธศาสนา

ครุฑาในพระพุทธศาสนาเริ่มขึ้นจากลักษณะที่เป็นความเลื่อมใสและเชื่อมั่นในเรื่องทั้ง ๔ ประการ โดยถือว่าตถาคตโพธิสัทธาเป็นแกนกลางดังนี้

๑) *กัมมสัทธา* เชื่อกฎแห่งกรรมว่ามีอยู่จริง คือ เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำอย่างไร ได้อย่างนั้น ใครทำใครได้

^๗ ดูประกอบใน อัลกุรอาน ฉบับแปลภาษาไทย ภาค ๑-๒ โดย มัฆวาน สะมะฮูน, ๒๕๒๔.

๒) *วิปากสัทธา* เชื่อผลของกรรมว่ามีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

๓) *กัมมัสสกตสัทธา* เชื่อว่าสัตว์โลกมีกรรมเป็นของตน กล่าวคือ แต่ละคนเป็นเจ้าของกรรม จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบาก (ผล) เป็นไปตามกรรมของตน

๔) *ตถาคตโพธิสัทธา* เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

อนึ่ง ในพระพุทธศาสนาให้ความหมายในศรัทธาว่า แม้ปัญญาจะมีความสำคัญต่อการบรรลุ สัจธรรมก็ตาม แต่ปัญญาในระดับที่ยังเป็นความเชื่อและเหตุผลทางพุทธิ ก็ยังเป็นความรู้ความเห็นที่ บกพร่อง มีทางผิดพลาดได้ ยังไม่เชื่อว่าเป็นการเข้าถึงสัจธรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า

“*เน่า่านารทวาชะ ธรรม ๕ ประการนี้ มีวิบาก ๒ ส่วนในปัจจุบันทีเดียว คือ*

๑. *ศรัทธา - ความเชื่อ* ๒. *รูกิ - ความถูกใจ* ๓. *อนุสสวะ - การฟัง (หรือ เรียน) ตามกันมา*
๔. *อาการปริวิตักกะ - การคิดตรองตามแนวเหตุผล* ๕. *ทฎฐินิฆมานักขันติ - ความเข้ากันได้กับ (การเพ่ง พินิจด้วย) ทฤษฎีของตน*

ก็สิ่งที่เชื่อสนิททีเดียว กลับเป็นของเปล่า เป็นของเท็จไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่ไม่เชื่อเลยทีเดียว แต่กลับ เป็นของจริงแท้ ไม่เป็นอื่นเลยก็มี

ถึงสิ่งที่ถูกกับใจชอบทีเดียว กลับเป็นของเปล่า เป็นของเท็จไปเสียก็มี ถึงแม้สิ่งที่มีได้เห็นชอบ ถูกใจเลย แต่กลับเป็นของจริงแท้ ไม่เป็นอื่นเลยก็มี

ถึงสิ่งที่เรียนต่อกันมาอย่างดีทีเดียว กลับเป็นของเปล่า เป็นของเท็จไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่มีได้เรียน ตามกันมาเลย แต่กลับเป็นของจริงแท้ ไม่เป็นอื่นไปเลยก็มี

ถึงสิ่งที่คิดตรองอย่างดีแล้วทีเดียว กลับเป็นของเปล่า เป็นของเท็จไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่มีได้เป็นอย่างดี ที่คิดตรองเห็นไว้เลย แต่กลับเป็นของจริงแท้ ไม่เป็นอื่นไปเลยก็มี

ถึงสิ่งที่เพ่งพินิจไว้เป็นอย่างดี (ว่าถูกต้องตรงตามทฤษฎีหลักการของตน) กลับเป็นของเปล่า เป็น ของเท็จไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่ไม่เป็นอย่างที่เพ่งพินิจเห็นไว้เลย แต่กลับเป็นของจริงแท้ ไม่เป็นอื่นไปเลยก็มี”^๔

อนึ่ง ศรัทธาเป็นธรรมขั้นต้นที่สำคัญยิ่ง เป็นอุปกณ์ชักนำการปฏิบัติให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เมื่อใช้ ถูกต้องจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี ทำให้การปฏิบัติก้าวไปสู่จุดหมายได้ผลรวดเร็วขึ้น การปฏิบัติด้วยเหตุนี้จึง ปรากฏว่าบางครั้งผู้มีปัญญามากกว่าแต่ขาดความเชื่อมั่น กลับประสบความสำเร็จช้ากว่าผู้มีปัญญาด้อย กว่าแต่มีศรัทธาแรงกล้า ในกรณีที่ศรัทธานั้นไปตรงกับสิ่งที่ถูกต้องแล้ว จึงเป็นการทุ่มแรงทุ่มเวลาไปในตัว ตรงกันข้าม ถ้าศรัทธาเกิดในสิ่งที่ผิดก็เป็นการทำให้เขว ยิ่งหลงซกซำหนักขึ้นไปอีก อย่างไรก็ตามก็ดี ศรัทธา

^๔ ม.ม. ๑๓/๖๕๕/๖๐๑.

ในพุทธธรรม มีเหตุผลเป็นฐานรองรับ มีปัญญาคอยควบคุม จึงยากที่จะผิด นอกจากพันวิสัยจริง ๆ และก็สามารรถแก้ไขให้ถูกต้องได้ ไม่ดิ่งไปในทางที่ผิด เพราะคอยรับรู้เหตุผลคั่นคว้าและทดลองอยู่ตลอดเวลา การขาดศรัทธาเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ชะงัก ไม่ก้าวหน้าต่อไปในทิศทางที่ต้องการ^๙ ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งยังสลัดทิ้งต่อในใจ ๕ อย่างไม่ได้ ยังถอนสิ่งผูกมัดใจ ๕ อย่างไม่ได้ ข้อที่ว่าภิกษุนั้นจักถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

จิตของภิกษุผู้ยังสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจ ไม่เลื่อมใสแนบสนิทในพระศาสดา...ในธรรม...ในสงฆ์...ในภิกขา...โกรธเคือง ฯลฯ ในเพื่อนพรหมจรรย์ ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความหมั่นฝึกฝนอบรมเพื่อความพยายามอย่างต่อเนื่อง เพื่อการลงมือทำความพยายาม ภิกษุผู้มีจิตที่ยังไม่น้อมไปเพื่อความเพียร...ชื่อว่ามิต่อใจซึ่งยังสลัดทิ้งไม่ได้...”^{๑๐} ดังนี้

ในพระไตรปิฎกมีหลายแห่งที่แสดงลักษณะของศรัทธาและปัญญาอย่างละเอียด และพระพุทธเจ้าได้ตรัสให้ไตร่ตรองอย่างรอบคอบและให้ใช้ปัญญากำกับความเชื่อเสมอ เพราะความเชื่อและปัญญา มีความสัมพันธ์ในทางปฏิบัติ ดังนั้น การแสวงหาโมกขธรรมจำเป็นต้องใช้ศรัทธาและเหตุผลการไตร่ตรองอย่างมีสติและสัมปชัญญะ โดยเฉพาะในการที่จะปลงใจเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนชวกาลามะ^{๑๑} ว่า “ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

- อย่าปลงใจเชื่อโดยการฟัง (เรียน) ตามกันมา (อนุสสวะ)
- อย่าปลงใจเชื่อโดยการถือสืบ ๆ กันมา (ปรัมปร่า)
- อย่าปลงใจเชื่อโดยการเล่าลือ (อิตทิกริยา)
- อย่าปลงใจเชื่อโดยการอ้างตำรา (ปิฎกสัมปทาน)
- อย่าปลงใจเชื่อโดยตรรก (ตักกะ)
- อย่าปลงใจเชื่อโดยการอนุมาน (นยะ)
- อย่าปลงใจเชื่อโดยการคิดตรงตามแนวเหตุผล (อาการปริวิตักกะ)
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของตน (ทิฏฐินิชฌมานักขันตี)
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเชื่อ (ภัพพรูปตา)
- อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่ามีท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (สมโณ โน ครูตี)

^๙ พุทธธรรม, หน้า ๖๕๖-๖๕๗.

^{๑๐} ที.ป. ๑๑/๒๙๖/๒๕๐.

^{๑๑} อง.ตัก. ๒๐/๕๐๕/๒๔๑

เมื่อใด ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครยึดถือปฏิบัติถึงที่แล้ว จะเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายพึงละเสีย ฯลฯ เมื่อใดท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครยึดถือปฏิบัติถึงที่แล้ว จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายพึงถือปฏิบัติบำเพ็ญ (ธรรมเหล่านั้น)” และในเมื่อผู้ฟังยังไม่เข้าใจ และยังไม่มีความเชื่อในเรื่องใด ๆ พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงชักจูงความเชื่อ เป็นแต่ทรงสอนให้พิจารณา ตัดสินเอาตามเหตุผลที่เห็นได้ด้วย

ในกรณีที่ยังไม่ได้นับถือในลัทธิศาสนาหรือหลักคำสอนใด ๆ พระพุทธองค์จะตรัสธรรมเป็นกลาง ๆ เป็นการเสนอแนะความจริงให้คิด ด้วยความปรารถนาดี เพื่อประโยชน์แก่ผู้ฟังเอง โดยไม่ต้องคำนึงว่าหลักธรรมนั้นเป็นของผู้ใด โดยให้เขาเป็นตัวของเขาเอง ไม่มีการชักจูงให้เชื่อ เลื่อมใสต่อพระองค์หรือเข้ามาสู่อะไรสักอย่างที้อาจจะเรียกว่าศาสนาของพระองค์ และไม่ทรงอ้างพระองค์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติพิเศษอันใดเป็นเครื่องยืนยันคำสอนของพระองค์ นอกจากเหตุผลและข้อเท็จจริงที่ให้เราพิจารณาเห็นด้วยปัญญาของเขานั่นเอง กาลามสูตรจึงกลายเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความเชื่อในพระพุทธศาสนาว่า ในการที่จะเชื่อหรือไว้วางใจในเรื่องอะไรนั้น จำเป็นต้องยกกาลามสูตร ๑๐ ข้อนี้มาเป็นมาตรฐาน เพื่อให้ผู้ฟังพิจารณาไตร่ตรองให้เห็นจริงด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม การขาดศรัทธา มีความสงสัย แคลงใจ ไม่เชื่อมั่น จึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาปัญญาและการก้าวหน้าไปสู่จุดหมาย สิ่งที่ต้องทำในกรณีนี้ก็ คือ ต้องปลุกศรัทธา และกำจัดความสงสัย แคลงใจ แต่การปลุกศรัทธาในที่นี้มิได้หมายถึงการยอมรับและมอบความไว้วางใจให้โดยไม่เคารพ ในคุณค่าแห่งปัญญาของตน แต่หมายถึงการคิดพิสูจน์ทดสอบด้วยปัญญาของตนให้เห็นเหตุผลชัดเจนจนมั่นใจ หมดความลังเลสงสัย แม้ความเลื่อมใสศรัทธาต่อบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ถ้าใช้ให้ถูกต้อง คือ เป็นอุปกรณ์สำหรับช่วยให้ก้าวหน้าต่อไป ก็ย่อมเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ แต่ในเวลาเดียวกันก็มีข้อเสีย เพราะมักจะกลายเป็นความติดในบุคคล และกลายเป็นอุปสรรคบั่นทอนความก้าวหน้าต่อไป ส่วนข้อดีของศรัทธานั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า

“อริยสาวกผู้ใดเลื่อมใสอย่างยิ่งแน่วแน่ถึงที่สุดในตถาคต อริยสาวกนั้นจะไม่สงสัยหรือแคลงใจในตถาคตหรือศาสนา (คำสอน) ของตถาคต แท้จริงสำหรับอริยสาวกผู้มีศรัทธา เป็นอันหวังสิ่งนี้ได้คือ เขาจักเป็นผู้ตั้งหน้าทำความเพียร เพื่อกำจัดอกุศลธรรมทั้งหลาย (และ) บำเพ็ญกุศลธรรมทั้งหลายให้พร้อมบริบูรณ์ จักเป็นผู้มีเรี่ยวแรง บากบั่นอย่างมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย”^{๑๒}

^{๑๒} ส.ม. ๑๙/๑๐๑๑/๒๙๗.

แม้ครุฑจะเป็นส่วนประกอบที่มีค่าสูงในการปฏิบัติ แต่ครุฑาก็มีข้อที่ควรระมัดระวังในการดำเนินชีวิต ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ข้อเสีย ๕ อย่างในความเลื่อมใสบุคคลมีดังนี้คือ

๑. บุคคลเลื่อมใสยิ่งในบุคคลใด บุคคลนั้นต้องอาบัติอันเป็นเหตุให้สงฆ์ยกวัตร เขาจึงคิดว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรานี้ ถูกสงฆ์ยกวัตรเสียแล้ว...

๒. บุคคลเลื่อมใสยิ่งในบุคคลใด บุคคลนั้นต้องอาบัติอันเป็นเหตุให้สงฆ์บังคับให้นั่ง ณ ที่ต่ำสุด สงฆ์เสียแล้ว...

๓. ...บุคคลนั้น ออกเดินทางไปเสียที่อื่น...

๔. ...บุคคลนั้น ลาลึกษาเสีย...

๕. ...บุคคลนั้น ตายเสีย...

เขาย่อมไม่คบหาภิกษุอื่น ๆ เมื่อไม่คบหาภิกษุอื่น ๆ ก็ย่อมไม่ได้ลำดับสังฆกรรม เมื่อไม่ได้ลำดับสังฆกรรม ก็ย่อมเสื่อมจากสังฆกรรม”^{๑๓}

อนึ่ง เมื่อความเลื่อมใสครุฑกลายเป็นความรัก ข้อเสียในการที่ความลำเอียงจะมาปิดบังการใช้ปัญญา ก็เกิดขึ้น ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ ประการนี้ ย่อมเกิดขึ้นได้ คือ ความรักเกิดจากความรัก โทสะเกิดจากความรัก ความรักเกิดจากโทสะ โทสะเกิดจากโทสะ

โทสะเกิดจากความรักอย่างไร? บุคคลที่ตนปรารถนา รักใคร่ พอใจ ถูกคนอื่นประพடுத்தด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ ไม่น่าพอใจ ดังนี้ เขาย่อมเกิดโทสะในคนเหล่านั้น ฯลฯ”^{๑๔} ดังในกรณีของพระวักกิลี ซึ่งมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระองค์อย่างแรงกล้า อยากจะติดตามพระองค์ไปทุกหนทุกแห่งเพื่อได้อยู่ใกล้ชิด ได้เห็นพระองค์อยู่เสมอ ระยะเวลาสุดท้ายเมื่อพระวักกิลีป่วยหนัก อยากเฝ้าพระพุทธเจ้าส่งคนไปกราบทูล พระองค์ก็เสด็จมา และมีพระดำรัสเพื่อให้เกิดอิสรภาพทางปัญญาแก่พระวักกิลีตอนหนึ่งว่า

“พระวักกิลี : ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเวลานานนักแล้ว ข้าพระองค์ปรารถนาจะไปเฝ้าเพื่อจะเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่ร่างกายของข้าพระองค์ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะไปเฝ้าเห็นองค์พระผู้มีพระภาคเจ้าได้”

^{๑๓} อง.ปญจก. ๒๒/๒๕๐/๓๐๐.

^{๑๔} อง.จตุกก. ๒๑/๒๐๐/๒๙๐.

พระพุทธเจ้า : อย่าเลย วักกलि ร่างกายอันเนาเปื่อยนี้ เธอเห็นไป จะมีประโยชน์อะไร ดูกรวักกलि ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม เมื่อเห็นธรรมนั้นแหละ วักกलि จึงจะชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเรา (ก็คือ) เห็นธรรม”^{๑๕}

แม้กระนั้นศรัทธาก็ยังไม่ทำให้บุคคลมั่นคงด้วยตนเองได้ ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ดูกร ภัททาลิ เปรียบเหมือนบุรุษมีตาข้างเดียว พวกมิตรสหายญาติสาโลหิตของเขา พึงช่วยกันรักษาตาข้างเดียวของเขาไว้ ด้วยคิดว่า อย่าให้ตาข้างเดียวของเขานั้นต้องเสียไปเลย ชื่อนี้ฉันใด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เธอประพฤติปฏิบัติเพียงด้วยศรัทธา เพียงด้วยความรัก ในกรณีนั้น ภิกษุทั้งหลายย่อมดำริกันว่า ภิกษุรูปนี้ ประพฤติปฏิบัติอยู่เพียงด้วยศรัทธา เพียงด้วยความรัก พวกเราจักช่วยกันเร่งรัดเธออย่าแล้วอย่าอีกให้กระทำกรรมดีโดยหวังว่า อย่าให้สิ่งที่เป็นเพียงศรัทธาเป็นเพียงความรัก นั้นเสื่อมสูญไปจากเธอเลย นี้แล ภัททาลิ คือเหตุ คือปัจจัยที่ทำให้ (ต้อง) คอยช่วยกันเร่งรัดภิกษุบางรูปในศาสนา นี้ ย้ำแล้วย้ำอีกให้กระทำกรรม”^{๑๖}

ดังนั้น ในทางพระพุทธศาสนา ลำพังศรัทธาอย่างเดียว เมื่อไม่ก้าวถึงขั้นปัญญาต่อไปตามลำดับย่อมมีผลหรืออานิสงส์ในขอบเขตจำกัดเพียงแค่วรรคเท่านั้น ไม่สามารถให้บรรลุจุดหมายได้ ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้ว ซึ่งเป็นของง่าย เปิดเผย ประกาศไว้ชัด ไม่มีเงื่อนไขใด ๆ อย่างนี้

- สำหรับภิกษุผู้เป็นอรหันตชินาสพ...ย่อมไม่มีวิภวัญจะเพื่อจะบัญญัติต่อไป
- ภิกษุที่ละสังโยชน์เบื้องต้นทั้งห้าได้แล้ว ย่อมเป็นโอบปาติกะ ปรินิพพานในโลกนั้น ฯลฯ
- ภิกษุที่ละสังโยชน์สามได้แล้ว มีราคะ โทสะ โมหะเบาบาง ย่อมเป็นสกทาคามี ฯลฯ
- ภิกษุที่ละสังโยชน์ได้ ย่อมเป็นโสดาบัน ฯลฯ
- ภิกษุที่เป็นอัมมานุสาริ เป็นสัทธาสุณาริ ย่อมเป็นผู้มีสัมโพธิเป็นที่หมาย
- ผู้ที่มีเพียงศรัทธา มีเพียงความรักในเรา ย่อมเป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่หมาย”^{๑๗}

กระบวนการพัฒนาปัญญา ในพระพุทธศาสนาที่ถือเอาประโยชน์จากศรัทธาอย่างถูกต้อง ปัญญาจะเจริญขึ้นโดยลำดับ จนถึงขั้นเป็นญาณทัสสนะ คือเป็นการรู้การเห็นตามความเป็นจริง ในขั้นนี้ จะไม่ต้องใช้ความเชื่อและความเห็นอีกต่อไป เพราะรู้เห็นประจักษ์ความจริงด้วยประสบการณ์ของตนเอง จึงเป็นขั้นที่พ้นขอบเขตของศรัทธา ดังพระพุทธพจน์ว่า

^{๑๕} ส.ข. ๑๗/๒๑๖/๑๔๖.

^{๑๖} ม.ม. ๑๓/๑๗๑/๑๗๔.

^{๑๗} ม.ม. ๑๒/๒๘๘/๒๘๐.

ถาม : ท่านมุสิละ โดยไม่อาศัยศรัทธา ไม่อาศัยความถูกต้องกับใจคิด ไม่อาศัยการเรียนรู้ตามกันมา ไม่อาศัยการคิดตรงตามแนวเหตุผล ไม่อาศัยความเข้ากันได้กับการทดสอบด้วยทฤษฎี ท่านมุสิละมีการรู้จำเพาะตน (ปัจจุตญาณ) หรือว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรามรณะ?

ตอบ : ท่านปวิภูระ ย่อมรู้ ย่อมเห็นข้อที่ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงมีชรามรณะนี้ได้ โดยไม่ต้องอาศัยศรัทธา...ความถูกต้องกับใจคิด...การเรียนรู้ตามกันมา...การคิดตรงตามแนวเหตุผล...ความเข้ากันได้กับการทดสอบด้วยทฤษฎีเลยทีเดียว^{๑๘}

จะเห็นว่าในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่ปัญญาว่าเป็นองค์ธรรมที่สูงกว่าบุคคล อาศัยศรัทธาอย่างเดียวย่อมได้สุดคือสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า แต่ผู้ใช้ปัญญาย่อมพ้นจากวิภวสงสารได้ อาจกล่าวได้ว่าศรัทธาเป็นพลังอุปการธรรมแห่งปัญญา เหมือนบุคคลจะข้ามแม่น้ำต้องอาศัยเรือช่วยเป็นพาหนะข้ามปาก แต่เมื่อบุคคลถึงฝั่งแล้วจึงไม่จำเป็นต้องอาศัยเรือหรือแบกเรือไว้บนบ่าต่อไป จากนั้นก็เป็นหน้าที่ของปัญญาละนั้น

ปัญญาในพระพุทธศาสนา

ปัญญาหรือความรู้แจ้งในสรรพสิ่งเริ่มขึ้นจากสัมมาทิฐิไปจนถึงโพธิญาณ คือ ความรู้ตรงตามความเป็นจริง เป็นผลการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าสรุปลงในอริยสัจ ๔ แบ่งได้ ๒ ระดับ คือ

๑. โลภียปัญญา (conventional) ปัญญารู้ความจริงระดับสมมติ คือ รู้สิ่งที่ชาวโลกสมมติบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เรียกกัน เช่น สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสมมติบัญญัติที่ไม่มีความเป็นจริง เนื่องจากเกิดจากการรวมตัวของขันธ์ ๕ หรือเบญจขันธ์เท่านั้น และสามารถสมมติใช้ได้ต่าง ๆ กันไปในแต่ละประเภท

๒. โลกุตระปัญญา (ultimate) หรือโพธิญาณ เป็นปัญญารู้แจ้งความจริงโดยปรมัตถ์ เป็นการรู้ทั่วและเข้าใจแจ้งสรรพสิ่งตามเป็นจริงแห่งสภาวะของมันที่อยู่เหนือสมมติสัจ โดยไม่ต้องอาศัยบัญญัติทางโลก เป็นความรู้แจ้งจริง ทั้งครอบคลุมและเผยให้เห็นความจริงที่เป็น สมมติและปรมัตถ์ในพระไตรปิฎก ได้แบ่งความรู้ออกเป็น ๓ ประเภทตามบ่อเกิด^{๑๙} ของตน คือ

๑) ปัญญาที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน หรือได้รับถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมา เรียก สุตมยปัญญา

๒) ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาใคร่ครวญอย่างมีเหตุมีผล เรียก จินตามยปัญญา

๓) ปัญญาที่ได้จากการฝึกฝนอบรม ลงมือปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์การรู้แจ้งด้วยตนเอง ไม่ได้เกิดจากการฟัง หรือการรับการถ่ายทอด (ศัพทประมาณ) หรือคิดตามหลัก การคาดคะเน (อนุमानประมาณ) เรียก ภวานามยปัญญา ดังพระพุทธพจน์ในสังคารวสูตร^{๒๐}ที่ว่า

^{๑๘} ส.น. ๑๖/๒๖๙-๒๗๕/๑๔๐-๑๔๔.

^{๑๙} ที.ปา. ๑/๒๒๘/๒๓๑.

^{๒๐} ม.ม. ๑๓/๔๗๔/๖๐๐.

“สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเป็นผู้ฟังตามกันมา เพราะการฟังตามกันมานั้นจึงเป็นผู้มีบารมี
ชั้นสุดท้าย เพราะรู้อย่างในปัจจุบันจึงปฎิญาอาทิพรหมจรรย์เหมือนพราหมณ์ทั้งหลายผู้ทรงไตรเพท
(อนุสสาวิกา)

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเป็นผู้มีบารมีชั้นสุดท้าย เพราะรู้อย่างในปัจจุบันจึงปฎิญาอาทิพรหมจรรย์
เพราะเพียงแต่ความเชื่ออย่างเดียว เปรียบเหมือนพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นนักตรรกะเป็นนกอภิปรัชญา
(ตฤกกี วิมีสี)

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้รู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยฟังมาก่อน
มีบารมีชั้นสุดท้าย เพราะรู้อย่างในปัจจุบันจึงปฎิญาอาทิพรหมจรรย์...เรา (พระพุทธเจ้า) ก็คนหนึ่ง
(สามเียว ธมม อภิญา)

ในเรื่องนี้ พระพุทธศาสนาถือว่าภาวนามยปัญญาเป็นปัญญาสูงสุด เนื่องจากเป็นขบวนการใน
ส่วนแห่งความรู้ (วิชชาภาคิยะ) ที่ทำให้ตรัสรู้ได้ ตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นไป
ในส่วนแห่งวิชา ๒ อย่างเหล่านี้ คือ สมถะ (ความสงบ) ๑ วิปัสสนา (ความเห็นแจ้ง) ๑ สมถะ อันบุคคล
เจริญแล้ว ย่อมทำให้จิตได้รับการอบรม จิตได้รับการอบรมแล้ว ย่อมทำให้ละระคา (ความกำหนัดยินดี
หรือความติดอกติดใจ) ได้ วิปัสสนา อันบุคคลเจริญแล้ว ย่อมทำให้ปัญญาได้รับการอบรม ปัญญาได้รับ
การอบรมแล้ว ย่อมทำให้ละอวิชชา (ความไม่รู้ตามความจริง) ได้”^{๒๑} ภาวนามยปัญญาจึงเป็นความรู้ที่ผ่าน
การลงมือปฏิบัติ ทดสอบด้วยประสบการณ์ของตนเอง เพื่อแสวงหาความจริงและทำให้หลุดพ้นจากความ
ทุกข์ด้วยการมองผ่านประสบการณ์ที่รู้แจ้งนั้น

หน้าที่ของปัญญา

โลกุตระปัญญาหรือโพธิญาณในพระพุทธศาสนาทำหน้าที่ต่ออริยสัจ ๔ แต่ละอย่าง หรือหน้าที่
ต่ออริยสัจข้อนั้น ๆ มี ๔ อย่าง คือ

๑. ปริญา ทุกขอริยสัจ ควรกำหนดรู้ กล่าวคือ การกำหนดรู้เป็นกิจในทุกข์ หมายถึง การศึกษา
ให้รู้จักเข้าใจสถานะที่เป็นทุกข์ตรงตามสภาพจริงของทุกข์

๒. ปหานะ ทุกขสมุทยอริยสัจ ควรละ กล่าวคือ การละเป็นกิจสมุทัย หมายถึง การกำจัดเหตุ
แห่งทุกข์ หรือทำสิ่งที่ป็นสาเหตุแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไป

๓. สัจฉิกิริยา ทุกขนิโรธอริยสัจ ควรทำให้แจ้ง กล่าวคือ การทำให้แจ้งเป็นกิจในนิโรธ หมายถึง
การประจักษ์แจ้ง หรือบรรลุถึงภาวะดับทุกข์

^{๒๑} อภ.พ. ๒๐/๗๘.

๔. *ภาวนา* ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ควรเจริญ กล่าวคือ การเจริญเป็นกิจในมรรค หมายถึง การทำให้มี ให้เป็นขึ้น นั่นก็คือ ทำให้เกิดขึ้นและเจริญเพิ่มพูนขึ้น ด้วยการฝึกอบรมตามข้อปฏิบัติของมรรคที่นำไปสู่การกำจัดทุกข์อย่างสิ้นเชิง

กิจทั้ง ๔ นี้เป็นหน้าที่ของปัญญาในการกำหนด และต้องสัมพันธ์กันกับอริยมรรคทั้ง ๔ ข้อ การทำให้ถูกต้องตามหน้าที่ในแต่ละมรรค ต้องอาศัยความรู้หรือกิจญาณ เมื่อญาณสัมพันธ์กับอริยมรรคเข้าสู่ผลตามลำดับ จนเชื่อว่าสำเร็จกิจโดยสมบูรณ์ ซึ่งเรียกว่า “พรหมจรรย์” หน้าที่ในการบรรลุศีลจะต้องใช้ความรู้ (ญาณ) ๓ รอบ จึงจะครบถ้วนตามกระบวนการความรู้ตามแบบอริยสัจ ดังนี้

อริยสัจ ๔	สัจญาณ	กิจญาณ	กตญาณ
ทุกข์ (ปริยญฺเวยยะ)	รู้ว่า ทุกข์คือความจริง	รู้ว่า ทุกข์นี้ควรกำหนดรู้	รู้ว่า ทุกข์นี้ได้กำหนดรู้แล้ว
สมุทัย (ปะหาตัพพะ)	รู้ว่า ต้นเหตุเป็นเหตุแห่งทุกข์	รู้ว่า สมุทัยนี้ควรละ	รู้ว่า สมุทัยนี้ได้ละแล้ว
นิโรธ (สัจฉิกิริยะ)	รู้ว่า นิพพานเป็นสภาวะดับทุกข์	รู้ว่า นิโรธนี้ควรทำให้แจ้ง	รู้ว่า นิโรธนี้ได้ทำให้แจ้งแล้ว
มรรค (ภาเวตัพพะ)	รู้ว่า มรรคมืองค์ ๘ เป็นทางดับทุกข์	รู้ว่า มรรคมืองค์ ๘ นี้ ควรปฏิบัติ	รู้ว่า มรรคมืองค์ ๘ นี้ได้เจริญแล้ว

การปรีวิฏฐหรือวนรอบ ๓ นี้ เป็นไปในอริยสัจ ๔ ครบถ้วน จึงเรียกรวมเป็น ๑๒ ญาณทัศนะหรืออาการ ๑๒ พระพุทธองค์ทรงมีญาณทัศนะตามเป็นจริงในอริยสัจ ๔ ครบ ๓ ปรีวิฏฐ มีอาการ ๑๒ ได้ความรู้แจ้งครบ ๑๒ รายการแล้ว พระองค์จึงทรงประกาศปฏิญาณว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพระพุทธเจ้า ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าญาณทัศนะมีอาการ ๑๒ นี้ ถือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบความสำเร็จในการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุความเป็นพระอริยบุคคลตั้งแต่ขั้นโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์บทบาทของศรัทธาและปัญญา

ในพระพุทธศาสนา ได้มีการวิเคราะห์จำแนกหลักธรรมออกเป็นหมวดหมู่ แสดงให้เห็นบทบาทและความสำคัญของศรัทธาและปัญญาตามลำดับ ดังนี้

๑. **ต้นทางหรือบ่อเกิดแห่งปัญญาและความดีงามทั้งปวง (สัมมาทิฏฐิ) มี ๒ อย่าง คือ**

๑) ปรโตโฆสะ การชักจูงแนะนำจากภายนอก คือ กัลยาณมิตร

๒) โยนิโสมนสิการ การทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยปัญญา ซึ่งเป็นบุญนิมิตแห่งมรรคมงคล^{๒๒} ประการ

สัมมาทิฐิ คือ ความรู้ชอบในการปฏิบัติตามมรรคเบื้องต้น เริ่มขึ้นจากปัจจัยหรือข้อมูลภายนอก คือ กัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะ) และปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี แสดงให้เห็นว่าศรัทธาและปัญญาทั้ง ๒ เป็นองค์ธรรมประกอบสัมมาทิฐิที่มาคู่กัน

๒. ปัญญาที่ทำให้เกิดความหลุดพ้น (วิมุตติ) แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

๑) เจโตวิมุตติ ความหลุดพ้นด้วยอำนาจการฝึกจิต

๒) ปัญญาวิมุตติ ความหลุดพ้นด้วยอำนาจการเจริญปัญญาโดยตรง

แสดงให้เห็นว่าในการพัฒนาตนให้เจริญก้าวหน้าจนหลุดพ้นจากกิเลสและตัณหาทั้งปวง ปัญญามีบทบาทสำคัญกว่าศรัทธา เพราะในการเข้าถึงความหลุดพ้นด้วยการเจริญตามมรรคนั้น ศรัทธาเป็นพลังสนับสนุนในเบื้องต้น สุตทำปัญญาเป็นเครื่องประหารกิเลสโดยตรง

๓. การพัฒนาที่ใช้ปัญญากำกับ (ภาวนา) แบ่งออกเป็น ๔ ประการ คือ

๑) กายภาวนา การพัฒนากาย คือ พัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพหรือรูปธรรมภายนอก

๒) ศิลภาวนา การพัฒนาศีลหรือพฤติกรรม คือ การพัฒนาตนและสังคม

๓) จิตตภาวนา การพัฒนาจิต คือ การพัฒนาอารมณ์และจิตใจให้เป็นสมาธิ ปลอดภัย

๔) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา^{๒๓} คือ การพัฒนาชีวิตไปสู่ความหลุดพ้นด้วยปัญญา เป็นเครื่องนำทาง

แสดงให้เห็นว่าในการพัฒนาระดับสูงในที่สุดต้องใช้ปัญญาปราศจากศรัทธา เป็นองค์ธรรมนำการพัฒนาชีวิต ไม่ต้องมาคู่กับศรัทธา เพราะปัญญาที่แก่กล้าแล้วทำหน้าที่ของตนโดยเฉพาะ

๔. ธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องต้น ย่อมมีปัญญากำกับอยู่เสมอ (สัมปรายิกัตถะ) แบ่งออกได้ ๔ ประการตามลำดับดังนี้

๑) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

๒) สीलสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล

๓) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ

๔) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา^{๒๔}

^{๒๒} ม.ม. ๑๒/๔๙๗/๕๓๙.

^{๒๓} อง.ปญจก. ๒๒/๗๙๑/๑๒๑.

^{๒๔} อง.อฎฐก. ๒๓/๑๔๔/๒๙๒.

องค์ธรรมหมวดนี้แสดงให้เห็นว่าศรัทธาและปัญญามาคู่กันที่สุดในสุดท้ายทำหน้าที่กำกับศรัทธาจึงจะบำเพ็ญประโยชน์ได้อย่างถึงพร้อม ครบถ้วน

๕. ปัญญาเป็นหัวหน้า (ธัมมขันธ์) ในหมวดแห่งธรรม จำแนกออกได้ ๕ ประการ คือ

- ๑) ศิลขันธ์ หมวดศิลปะ
- ๒) สมาธิขันธ์ หมวดสมาธิ
- ๓) ปัญญาขันธ์ หมวดปัญญา
- ๔) วิมุตติขันธ์ หมวดวิมุตติ
- ๕) วิมุตติญาณทัสสนขันธ์ หมวดธรรมเกี่ยวกับการรู้การเห็นในวิมุตติ^{๒๕}

การประมวลธรรมหมวดนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญญาเป็นประมวลหรือกองแห่งธรรมโดยเฉพาะไม่มาคู่กับศรัทธา แสดงลำดับการปฏิบัติจากเบื้องต้นไปสู่ขั้นสูงตามหลักไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ ปัญญา ซึ่งใช้ปัญญาเป็นเครื่องกำกับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

๖. กำลังที่มาคู่กับปัญญาและศรัทธา (พล) จำแนกออกได้ ๕ ประการ คือ

- ๑) สัทธาพล กำลังแห่งศรัทธา
- ๒) วิริยะพล กำลังแห่งความเพียร
- ๓) สติพล กำลังแห่งความระลึกได้
- ๔) สมาธิพล กำลังแห่งความตั้งใจมั่น
- ๕) ปัญญาพล กำลังแห่งปัญญา^{๒๖}

ในบางที่เรียกว่า อินทรีย์ ๕ องค์ธรรมอันเป็นกำลังในการปฏิบัติธรรมนี้ย่อมสนับสนุนการประพฤติธรรมเพื่อบรรลุวิมุตติ แสดงให้เห็นว่าศรัทธาและปัญญาต้องมาควบคู่กัน สุดท้ายปัญญาทำหน้าที่ชี้ขาด

๗. คุณธรรมที่ทำให้เกิดความแก่กล้าบนฐานแห่งปัญญาและศรัทธา (เวสารัชชกรณธรรม)

จำแนกออกได้ ๕ ประการ คือ

- ๑) สัทธา ความเชื่อประกอบด้วยเหตุผล
- ๒) ศิล ความประพฤติดีงาม
- ๓) พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก
- ๔) วิริยารัมภะ ความปรารถนาความเพียร
- ๕) ปัญญา ความรอบรู้^{๒๗}

^{๒๕} ที.ป. ๑๑/๔๓๐/๓๐๑.

^{๒๖} ที.ปา. ๑๑/๓๐๐/๒๕๒.

^{๒๗} อง.ปญจก. ๒๒/๑๐๑/๑๔๔.

การลำดับนี้แสดงให้เห็นว่า ในการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความกล้าหาญในธรรม ศรัทธาต้องมาก่อน แต่ต้องควบคู่กับปัญญา ในเบื้องต้น ศรัทธาเกื้อกูลต่อการเพียรพยายามและมีปัญญาเป็นองค์ธรรมชี้แนวทาง

๘. ความเจริญที่ตั้งอยู่บนศรัทธาและปัญญา มีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

- ๑) ศรัทธา ความมั่นใจในพระรัตนตรัย
- ๒) ศีล ความประพฤติดีงาม
- ๓) สุตะ การได้สดับฟังศึกษาหาความรู้
- ๔) จาคะ การเผื่อแผ่เสียสละ
- ๕) ปัญญา ความรอบรู้เข้าใจเหตุผล^{๒๘}

ธรรมหมวดนี้เรียกอีกอย่างว่า วุฒิ เป็นองค์ธรรมส่งเสริมบุคคลให้พัฒนา ด้วยอาศัยศรัทธาและปัญญา แสดงให้เห็นว่าความเจริญในธรรมและในชีวิตนั้น ปัญญากับศรัทธามีบทบาทสำคัญแก่กันคือ มาควบคู่กันเสมอ

๙. ทริพย์คือคุณธรรมประจำใจอย่างเสรีรัฐโดยมีศรัทธาเป็นฐานและมีปัญญาเป็นเบื้องปลาย (อริยทริพย์) จำแนกออกได้ ๗ อย่าง คือ

- ๑) ศรัทธา ความเชื่อมีเหตุผล
- ๒) ศีล ประพฤติถูกต้องดีงาม
- ๓) หิริ ความละอายใจต่อการทำชั่ว
- ๔) โอตตัมปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว
- ๕) พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก
- ๖) จาคะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- ๗) ปัญญา ความรู้กำลังใจในเหตุผลชั่วดีผิดถูก^{๒๙}

การจำแนกอริยทริพย์ออกเป็น ๗ ประการนี้ แสดงให้เห็นถึงคุณภาพของจิตใจ คือ การแปรทริพย์หรือโภกสมบัติภายนอกมาเป็นอริยทริพย์ภายใน เป็นทริพย์อันประเสริฐในจิตใจ เพื่อประโยชน์เบื้องต้น ชาดิหน้า แต่ศรัทธาอยู่ภายใต้การควบคุมของปัญญา ดังนั้น ศรัทธาจึงมาควบคู่กับปัญญาเสมอ

^{๒๘} อ.ปญจก. ๒๒/๖๓-๖๔/๙๑-๙๒.

^{๒๙} ที.ปา. ๑๑/๓๒๖/๒๖๔.

ความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธากับปัญญา

ศรัทธากับปัญญามีความเกี่ยวข้องกันในฐานะศาสนาและศาสตร์ในลักษณะดังนี้

๑. ศรัทธาในฐานะเป็นวิถีชีวิตและพลังขับเคลื่อนผู้ปฏิบัติไปสู่การบรรลุสังขารธรรม อาจกล่าวได้ว่า ศรัทธากับปัญญาเป็นพลังด้านในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ศาสตร์ทั้ง ๓ นั้นย่อมศึกษาเรื่องเดียวกัน คือเรื่องโลกและชีวิต ในการใช้ศาสตร์นั้นต้องไม่นำอารมณ์ความรู้สึกของตนเข้าไปเกี่ยวข้องแต่ในเบื้องต้น ศรัทธาย่อมสนับสนุนในฐานะฉันทะให้ได้ความรู้มาเป็นอุปกรณ์ นำไปสู่ความสะดวกและสุขสบายภายนอก

๒. ศรัทธาในฐานะศานาข้อมเป็นแกนกลางแห่งคุณค่าของศาสตร์ทั้งปวง นอกจากจะมีหน้าที่ทำให้บุคคลบรรลุอุดมคติชีวิตหรือความจริงสูงสุดในชีวิตของตนแล้ว ยังมีหน้าที่ในการธำรงรักษาคุณค่าของมนุษย์และความสัมพันธ์ต่อกันของคนในสังคม ที่เรียกว่า “*ความดี*” เพราะศรัทธาในศาสนาเป็นวิถีแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ มีความดีเป็นคุณภาพแห่งความเป็นคนและแห่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นคุณธรรมของมนุษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้ชีวิตทั้ง ๓ ส่วน คือ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ไม่ให้เสียดุลต่อกัน

๓. ในเรื่องนี้ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (ค.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๕๕) นักวิทยาศาสตร์ที่สนใจในศาสนาเป็นพิเศษ ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับศาสนาในฐานะศรัทธาความเชื่อไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ไอน์สไตน์เน้นถึงหัวใจของนักวิทยาศาสตร์ว่า “*วิทยาศาสตร์จะได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ก็โดยบุคคลที่เปี่ยมด้วยความใคร่ปรารถนาต่อสังขารธรรมและปัญญาที่เข้าใจถึงความจริง นักวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงทุกคนมีความเชื่ออย่างลึกซึ้งว่า กฎเกณฑ์ที่กำกับสากลพิภพนี้เป็นสิ่งที่มีเหตุผล และสามารถเข้าใจได้ด้วยเหตุผล*” และในการก้าวเข้าสู่จิตใจของนักวิทยาศาสตร์ ไอน์สไตน์กล่าวว่า “*บุคคลที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในทางสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ในทางวิทยาศาสตร์ ทุกคนมีความเชื่อมั่นในทางศาสนาอย่างแท้จริงว่า สากลจักรวาลของเรานี้เป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ และสามารถรับรู้ได้ด้วยการแสวงหาความรู้อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นความรู้สึกอันแรงกล้าที่ทำให้เกิดความมุ่งมั่น อุทิศตนอย่างไม่ลดละถดถอย และความมุ่งมั่นอุทิศตนนี้อย่างเดียวแท้ ๆ ที่ทำให้คนสามารถบรรลุผลสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของเขาได้*”^{๓๐} และยิ่งไปกว่า ความรู้สึกแห่งเหตุผลอันนี้แหละคือความรู้สึกทางศาสนา และถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางร่วมระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ เพราะถ้าไม่มีจิตใจวิทยาศาสตร์เช่นนี้ ก็ไม่มีความใฝ่ปรารถนาอย่างแท้จริงที่จะเข้าถึงสังขารธรรมหรือปัญญาที่เข้าใจถึงความจริงต่อภาวะของสิ่งแวดล้อม

^{๓๐} อ่างใน เดือน ค่ำตี. ศาสนาเบื้องต้น. (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๙๓-๒๙๔.

๔. วิทยาศาสตร์กับศาสนามีจุดกำเนิดร่วมกัน กล่าวคือ ศาสนาเป็นจุดกำเนิดของการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ แล้วต่อมาวิทยาศาสตร์และศาสนาได้แยกกันออกไปทำหน้าที่ที่ต่างกัน ไอน์สไตน์กล่าวว่า “วิทยาศาสตร์เป็นการคิดอย่างมีระเบียบวิธี ในการค้นหาความสัมพันธ์อย่างมีกฎเกณฑ์ ระหว่างประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส วิทยาศาสตร์พยายามใช้วิธีคิดอย่างมีระบบ ประมวลผลปรากฏการณ์เท่าที่รับรู้ได้ในโลกนี้ให้เข้ามาอยู่ภายในความสัมพันธ์อันทั่วตลอดถึงกันหมดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยมีเป้าหมายที่จะวางกฎเกณฑ์ทั่วไป ซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างวัตถุและเหตุการณ์ทั้งในกาลและเทศะ หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า มีจุดมุ่งหมายที่จะค้นพบกฎเกณฑ์ ซึ่งทำให้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์แห่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตลอดจนทำนายความเป็นไปของสิ่งเหล่านั้นได้ คือ พยายามประสานสิ่งหลายหลากให้โยงเข้าเป็นหน่วยรวมหนึ่งเดียวอย่างเป็นเหตุเป็นผล ส่วนศาสนานั้น ว่าด้วยจุดหมายปลายทางแห่งความใฝ่ปรารถนาของมนุษย์ การกำหนดคุณค่า (แห่งการคิดและการกระทำของมนุษย์) พร้อมทั้งรากฐานทางอารมณ์แห่งความคิดและการกระทำของมนุษย์นั้น ในที่นี้มุ่งความปรารถนาที่จะเข้าถึงจุดหมายปลายทางหรือการใฝ่ปรารถนา รู้แจ้งสัจธรรมต่าง ๆ เป็นความรู้สึกลึกทางศาสนาทั้งนั้น ศาสนาตั้งจุดหมายพร้อมทั้งคุณค่าที่สอดคล้องกับจุดหมายขึ้นมาแล้ว การตั้งจุดหมายพร้อมทั้งคุณค่าที่สอดคล้องกับจุดหมายนั้นแหละที่ทำให้ชีวิตและกิจกรรมของเรามีความหมาย”

ข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่า ศรัทธาและปัญญาย่อมมีจุดหมายและคุณค่า โดยเฉพาะในแง่ของศาสตร์ จะมีการค้นคว้าที่มีความหมาย ก็เพราะมีจุดหมายและความใฝ่ปรารถนาที่จะเข้าถึงสัจธรรม ซึ่งทำให้การค้นหานั้นมีคุณค่ามั่นคงด้วย ดังนั้น ศรัทธากับปัญญาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ไอน์สไตน์กล่าวอีกว่า “วิทยาศาสตร์เกิดขึ้นได้โดยเป็นการสร้างสรรค์ของคนที่เต็มเปี่ยมด้วยความใฝ่ปรารถนาตั้งสัจธรรมและปัญญา ซึ่งเป็นความรู้สึกลึกที่เกิดจากศาสนา ส่วนศาสนานั้นก็ปลดปล่อยมนุษย์จากพันธนาการแห่งศัตหา และศาสนาที่แท้ก็ถูกทำให้ประเสริฐและลึกซึ้งยิ่งขึ้นด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้น วิทยาศาสตร์ไร้ศาสนาก็เหมือนคนขาเป็นง่อย ส่วนศาสนาที่ไร้วิทยาศาสตร์ก็เหมือนคนตาบอด (Science without religion is lame, Religion without science is blind)”

ไอน์สไตน์ได้ชี้ให้เห็นว่า ความคิดจิตใจที่เป็นแบบวิทยาศาสตร์ และศาสนากับวิทยาศาสตร์ย่อมมีจุดเริ่มต้นรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังอาศัยซึ่งกันและกัน ไอน์สไตน์ได้แสดงทัศนะส่วนตัวของเขาต่อศาสนาว่า ทัศนะในเรื่องศาสนาของเขาสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีสภาวะที่เรียกว่า ความรู้สึกลึกทางศาสนาอย่างสากล (cosmic religious feeling) อยู่อย่างเข้มแข็งหรือแรงกล้ามาก และความรู้สึกลึกทางศาสนาอย่างสากลนี้ เป็นแรงจูงใจที่แรงกล้าและประเสริฐที่สุดสำหรับการค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และเขากล่าวไว้อีกตอนหนึ่งว่า “ศาสนาในอนาคตจะต้องเป็นศาสนาสากล ศาสนานั้นควรอยู่เหนือพระเจ้าที่มีตัวตน และควรละเว้นคำสอนแบบลัทธิธันต์ (คือ เป็นแบบสำเร็จรูปให้เชื่อตาม

เพียงอย่างเดียว) และแบบเทวนิยม ศาสนานั้นเมื่อครอบคลุมทั้งธรรมชาติและจิตใจ จึงควรมีรากฐานอยู่บนความสำนึกทางศาสนาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ต่อสิ่งทั้งปวง คือทั้งธรรมชาติและจิตใจอย่างเป็นหน่วยรวมที่มีความหมาย พระพุทธศาสนาตอบข้อกำหนดนี้ได้ ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือได้กับความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน ศาสนานั้นก็ควรเป็นพระพุทธศาสนา”

ในแง่นี้แสดงให้เห็นว่า ศรัทธาในแบบอเทวนิยมสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ และนักวิทยาศาสตร์ลงความเห็นว่าศาสนาที่ทนต่อการพิสูจน์ในอนาคตจะต้องพูดถึงเรื่องที่ยุทธศาสตร์ยังนำทางไปไม่ถึง

บทสรุป

ศรัทธาและปัญญาไม่ก่อให้เกิด ลักษณะ บทบาท และความสำคัญร่วมกันในการปฏิบัติธรรม แม้ในศาสนาที่ต่างกัน ในศาสนาเทวนิยมเน้นศรัทธาหรือความเชื่อว่าเป็นองค์แห่งศาสนา แต่ในศาสนาอเทวนิยมอย่างพระพุทธศาสนา แสดงศรัทธาว่าเป็นองค์ธรรมขั้นต้นที่สุดในกระบวนการปฏิบัติธรรมนั้นก็คือ ศรัทธาต้องมาเกื้อกูลสนับสนุนกับปัญญา ศรัทธาต้องมีปัญญาเป็นเครื่องชี้นำสู่ทางบรรลุธรรมชั้นสูง อย่างไรก็ตาม ศรัทธาและปัญญาก็มีความสัมพันธ์กันและแตกต่างกันอย่างสำคัญในศาสนาประเภทเทวนิยม ศรัทธามีลักษณะเป็นข้อบังคับเชื่อ (dogma) คือ เป็นความไว้วางใจในสิ่งสูงสุด คือ พระเป็นเจ้า (God) อย่างเด็ดขาด ต้องปฏิบัติตามเทวโองการอย่างภักดี ไม่ต้องพิสูจน์ ความเชื่อมาก่อนเหตุผล นั่นก็คือ เหตุผลต้องสนับสนุนความเชื่อในศาสนาเทวนิยม เช่น ศาสนายิว คริสต์ อิสลาม และศาสนาพราหมณ์ เน้นความเชื่อหรือศรัทธาว่าเป็นศูนย์รวมแห่งพลังการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้า (unification of God) ในโลกสวรรค์ ส่วนในพระพุทธศาสนาในฐานะอเทวนิยม (atheism) สอนให้มีความสำคัญแก่ศรัทธาว่าเป็นองค์คุณธรรมเบื้องต้นที่สุดในกระบวนการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน โดยเน้นว่าศรัทธาหมายถึง ความมั่นใจในการกระทำของตน ไม่ใช่เรื่องของอารมณ์ (emotion) ด้านเดียว ดังนั้น ศรัทธาที่พึงประสงค์จึงต้องมากำกับปัญญาและในการปฏิบัติธรรมชั้นละเอียด ในที่สุดปัญญาจะทำหน้าที่ของตนโดยเฉพาะ คือ การขจัดกิเลส โลภะ โทสะ และโมหะ

ศรัทธากับปัญญามากำกัน สนับสนุนกัน และในที่สุดปัญญานำทางและเข้าแทนที่ในการปฏิบัติขั้นสูง ศรัทธาอยู่ในการชี้นำและควบคุมด้วยปัญญา ย่อมเป็นพลังที่มีค่า ในทางศีลธรรมแสดงออกเป็นฉันทะความพอใจ อยากพิสูจน์ความจริงของเหตุผลและความดีงามสูง ๆ ขึ้นไป และเป็นบันไดขั้นต้นสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงในปรมัตถธรรม การปฏิบัติตนเพื่อบรรลุคุณธรรมความดีในระดับศีลธรรมนั้น ศรัทธาเป็นองค์คุณธรรมสำคัญ เพราะศรัทธาเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อศีลธรรม ทำให้บุคคลมีความมั่นคงและมีความเพียรอดทนและอดกลั้นในการปฏิบัติตนให้ข้ามพ้นอุปสรรค สิ่งยั่ววน หรือชักจูงให้กระทำผิดหรือทำความชั่ว เพราะจิต

ที่มีศรัทธาเป็นพื้นย่อมหนักแน่นมั่นคง ย่อมทนต่อสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ และศรัทธาย่อมหล่อเลี้ยงดวงจิต ให้กล้าหาญต่ออุปสรรคทั้งปวง เฉพาะผู้ที่ดำเนินชีวิตไปด้วยปัญญาอย่างเดียวโดยละทิ้งศรัทธาอย่างเด็ดขาด ได้ก็คือ พระอรหันต์ เท่านั้น กระนั้นก็ตาม พระอริยบุคคลชั้นสูงสุดทุกระดับนี้ก็ได้ผ่านการปฏิบัติพัฒนาจิต เริ่มต้นจากศรัทธาความเชื่อแล้ว ต่อมาจึงได้สัมมาทิฐิความรู้ชอบและพัฒนาถึงขั้นที่เรียกว่า ญาณทัศนะ คือ บรรลุปัญญา ความรู้เห็นสัจธรรมความเป็นจริง ซึ่งเป็นขั้นที่ปราศจากศรัทธา กลายเป็นวิปัสสนาญาณ

ในการวิเคราะห์หมวดธรรมที่เป็นพระพุทธรูปในพระไตรปิฎก แสดงให้เห็นบทบาทและความสำคัญของศรัทธาในศาสนาแตกต่างกัน หมวดธรรมเบื้องต้นในการพัฒนาชีวิต แสดงให้เห็นความสำคัญของศรัทธาและปัญญาว่า เป็นองค์ธรรมมาคู่กัน เป็นปัจจัยสนับสนุนกันให้เกิดความเห็นชอบหรือสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติในมรรคมีองค์ ๘ ประการ เพื่อเข้าสู่ขบวนการของมรรคผลแล้ว ปัญญามีบทบาทมากกว่าศรัทธา ยิ่งในการเจริญวิปัสสนาอันเป็นกิจกรรมทางจิตโดยตรงแล้ว ปัญญามีความสำคัญอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่า หลักธรรมทั้งปวงในพระพุทธศาสนา ซึ่งสรุปลงในไตรสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัญญาเป็นองค์ธรรมสูงสุด อนึ่ง ในพระพุทธศาสนาได้แบ่งพระอริยบุคคลที่บรรลุสัจธรรมว่ามี ๒ ประเภท คือ พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรคที่มีอินทรีย์แรงกล้า “สัทธานุสारी” ผู้แล่นตามไปด้วยศรัทธา เมื่อบรรลุผลจะกลายเป็น**สัทธาวิมุตติ** คือ ผู้พ้นด้วยศรัทธา และท่านเมื่อบรรลุอรหัตผลก็จะกลายเป็นพระอริยบุคคลผู้พ้นด้วยปัญญา เรียก **ปัญญาวิมุตติ** กล่าวคือ เป็นการหลุดพ้นที่บรรลุด้วยการกำจัดอวิชชาได้ ทำให้สำเร็จอรหัตผล และทำให้เจโตวิมุตติเป็นเจโตวิมุตติที่ไม่กำเริบ คือ ไม่กลับกลายเป็นอีกต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. *ศาสนาสากล*. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๓.
- กীরติ บุญเจือ. (ศ.) *ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. *บ่อเกิดลัทธิประเพณีญี่ปุ่น เล่ม ๑-๔*. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๔.
- _____. *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน เล่ม ๑-๕*. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๔.
- _____. *บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม ๑-๓*. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๔.
- เดือน คำดี. (รศ. ดร.) *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.
- _____. *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- _____. *ศาสนาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- ทัศนีย์ สุจินะพงษ์. *การใช้ไสยศาสตร์ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (ศ.) *แนวคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
๒๕๓๘.
- _____. *ระบบปรัชญาการเมืองในมานวธรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๖.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (ศ. ดร.) *นิติปรัชญา*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒.
- พุทธทาสภิกขุ (นามแฝง). *ศาสนาคืออะไร*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมบุชา, ม.ป.พ.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (ศ. ดร.) *จริยศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๙.
- มัชวาน สมะฮอน. *อัลกุรอาน ฉบับแปลภาษาไทย ภาค ๑-๒*. ๒๕๒๔.
- ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มจบ*. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๖.
- วิจิตรวาทการ (หลวง). *ศาสนาสากล*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี. ๒๕๑๐.
- ศาสดาพยากรณ์*. บรรจง ปินกาชัน แปลจากเรื่อง ISRAEL and Prophecies of the Holy Quran by
Akbar. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสืออิสลาม, ๒๕๓๔.
- สมาคมพระคริสตธรรมในประเทศไทยและลาว. *พระคริสตธรรมคัมภีร์เดิม*. ๑๙๗๐.
- สิทธิ บุตรอินทร์. (ศ. ดร.) *มนุษย์นิยม*. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๒๕.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. *คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา*. พระนคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๐๒.
- _____. *ประวัติศาสตร์ศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๐๖.
- เสฐียร พันธรั้งซี. *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พระนคร : แพร์พิทยา, ๒๕๑๓.

เสถียร โปธินันท์. *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ*. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๒.
สุนทร ณ รัชชี. (ศ. ดร.) *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
องค์การกึ่งเดียนส์อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนลแห่งประเทศไทย. *พระคริสตธรรมภิรมใหม่*. ๑๙๘๕.
อดิศักดิ์ ทองบุญ. (ศ. พิเศษ) *ปรัชญาอินเดีย*. ราชบัณฑิตยสถาน, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ ปริ้นติ้ง
จำกัด, ๒๕๓๒.

Chatterjee, S.N. *A Rational Outlook on Religion*. Calcutta: The New Indian Press, 1986.

David S. Nossand John B. Noss. *A History of The World's Religions*, Ninth Ed. New York:
Macmillan College Publishing Company, 1994.

Lewis M. Hopbe. *Religion of the World*. New York: Macmillan College Pubishing. Company,
1994.

Garland Robert. *Introducing to New Gods: The Potities of Athenian Religion*. Cornell
University Press, 1992.

พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ ๔๕ เล่ม กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๘๘.

ที่.ปา.	จีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค
ม.ม.	มชฌิมนิกาย	มชฌิมปณณาสก
ม.มู.	มชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก
ช.ม.	ชุตตนิคาย	มหาวคค
ส.ช.	สยุตตนิคาย	ชนธวารวรรค
ส.ม.	สยุตตนิคาย	มหาวคค
ส.นิ.	สยุตตนิคาย	นิทานวรรค
อง.ติก.	องคตตตนิคาย	ติกนิบาต
อง.จตุกก	องคตตตนิคาย	จตุกกนิบาต
อง.ปญจก.	องคตตตนิคาย	ปญจกนิบาต
อง.อฏฐก.	องคตตตนิคาย	อฏฐกนิบาต
อักษรย่อพระไตรปิฎก เล่ม/ข้อ/หน้า		

๒. วิสุทธิ. วิสุทธิมคค. ปกรณวิเสส. (พระพุทโธฆษาจารย์) ๓ ภาค. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
พ.ศ. ๒๔๘๒.

๓. พุทธธรรม. พุทธธรรม [พระราชวรมนูณี (ประยูรท์ ปยุตโต)] พระนคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๒๙.

Abstract   **The Role of Faith and Wisdom to Attain Ultimate Truth**

Duan Kamdee

*Associate Fellow of The Academy of Moral and Political Sciences,
The Royal Institute, Thailand*

Faith and wisdom are the instinctive drive as mental concomitation, show out delight emotion and realization. Faith can be divided in to two parts; one developing as magic cult to theistic religion, and confident, developing rational to atheistic religion. Wisdom as belief is a body of theistic religion called “dogma”, shown out as revelations and regarded as motts important basic practice in theisism but in buddhism, Wisdom is practical result of Dhamma, called “Vipassanayana”

In general, wisdom is to realization of all things as they are real, divided in to two parts; technological knowledge, worldly wisdom and religious wisdom divided in to two levels; one is called “conventional knowledge” and one comes from religious practice called “supramandance” the highest. In buddhism, wisdom is based on right view, having two factors; good friend and reasoned attention; the four noble truth.

Faith and wisdom, In Buddhism, are related to each other as the foundation, creating the atmosphere to the mind for critical reflection. In the Tripitaka, there are many categories of the Dhamma, shown the important of the basic, the highest, the roles of faith and wisdom in many places. And wisdom is there regarded as the most important factor in elimination of defilements as attainment of Aarahanta.

Keywords: faith, wisdom, ultimate truth, religion

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

อคติ การกีดกัน และความสัมพันธ์ของมนุษย์*

นพมาศ อึ้งพระ

ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง

ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

อคติ (prejudice) เป็นเจตคติเชิงลบของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนความอ่อนแอหรือจุดอ่อนทางจิตใจ ส่วนใหญ่จะเกิดกับบุคคลที่มีพัฒนาการของตัวเอง (self) ที่ไม่แข็งแรง เนื่องจากมีประสบการณ์ในชีวิต รวมทั้งได้รับการอบรมกล่อมเกลาค่านิยมที่ส่งเสริมให้เป็นคนมีอคติ

หัวข้อเรื่องอคติ เป็นหัวข้อที่สร้างกระแสตื่นตัวศึกษาในวงการศึกษาของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากอคติเป็นต้นเหตุของการกีดกัน (discrimination) และเป็นข้ออ้างที่ทำให้เกิดการลำเอียงในการจ้างงาน การแสดงความรังเกียจ และการกีดกันในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งกีดกันเอาเปรียบที่ร้ายแรงที่สุดคือ การฆ่าทิ้ง เหตุการณ์ทำร้ายกันที่มีความรุนแรงที่สุดคือ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว ๖ ล้านคนของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

เหตุการณ์ที่เกิดกับชาวยิวในเยอรมนีกับปัญหาการมีอคติทางเชื้อชาติ (racism) ซึ่งสร้างจุดต่างพรัยให้กับประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีอุดมการณ์ที่สูงส่ง แต่มีอคติทางเชื้อชาติโดยเฉพาะกับคนเชื้อสายแอฟริกันหรือคนผิวดำซึ่งส่วนใหญ่เคยเป็นทาส และได้รับการปลดปล่อยหลังสงครามกลางเมืองที่นำโดยประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ปัญหาการมีอคติทางเชื้อชาติในอเมริกา รวมทั้งความสูญเสียชีวิตครั้งใหญ่ในเยอรมนีภายใต้อิทธิพลของฮิตเลอร์ เป็นปัจจัยสำคัญที่จุดประกายให้วงการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ทุ่มศึกษาปัญหาเกี่ยวกับอคติโดยวิเคราะห์สาเหตุ ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับทำวิจัย และได้ข้อสรุปที่ชี้บ่งว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่จะช่วยลดอคติของมนุษย์ที่มีต่อกันได้ เช่น พบว่าความสัมพันธ์แบบเสมอภาค การสื่อสาร การติดต่อ การสร้างมิตรภาพข้ามเชื้อชาติ และการส่งเสริมความร่วมมือแทนการแข่งขัน การเปิดโอกาสให้เข้าใจวัฒนธรรมของอีกฝ่ายอย่างลึกซึ้ง ทำให้ความสัมพันธ์ในหมู่มนุษย์ที่มีเชื้อชาติหลากหลายดีขึ้น อคติลดลง และประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของสหรัฐฯ ที่แสดงความสำเร็จของอเมริกาในการลดอคติของประชาชน โดยเฉพาะคนผิวขาว คือ ชัยชนะในการเลือกตั้งของประธานาธิบดีบารัค โอบามา (Barack Obama) ซึ่งเป็นคนผิวดำ และได้รับชัยชนะเป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาถึง ๒ สมัย ในขณะที่ปรากฏการณ์มีอคติทางเชื้อชาติซึ่งสมัยหนึ่งมีความรุนแรงพอสมควรและถูกตอกย้ำเพราะสีผิวเป็นเรื่องเปลี่ยนไม่ได้และเห็นชัด ดังนั้น ปัญหาอคติทางเชื้อชาติของสหรัฐฯ จึงเป็นเรื่องที่แก้

* ปรับปรุงจากการบรรยายในการประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ยากมาก ความสำเร็จที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า ถ้าสังคมมีเสาหลักทางปรัชญาและศาสนาที่เน้นความยุติธรรมและความเสมอภาคของมนุษย์ รวมทั้งมีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างสูง และวงการวิชาการมีนักคิดและผู้นำทางปัญญาที่มีใจเป็นธรรม ศึกษาปัญหาอย่างตรงไปตรงมา ให้ความรู้ความกระจ่าง เมื่อเสริมด้วยโครงสร้างทางสังคมที่ส่งเสริมการแสดงศักยภาพ มีกระบวนการทางนิติธรรมที่มีความยุติธรรม มีผู้นำทางปัญญาแทรกอยู่ในสถาบันสำคัญ ๆ ปัจจัยบวกทั้งหลายเอื้อให้การเปลี่ยนแปลงปัญหาที่เป็นจุดด่างพร้อยของสหรัฐฯ ที่ดูเหมือนแก้ยากเกิดขึ้นได้จริง

จุดแข็งของสังคมที่สามารถเอาชนะจุดอ่อนของระบบ ไม่ว่าจะเป็นสังคมไหนก็ตาม คือ การมีพื้นฐานปรัชญาและโครงสร้างสังคมที่ให้ความเสมอภาค ให้เกียรติมนุษย์ในฐานะผู้มีศักยภาพ สร้างสรรค์ สามารถกำหนดชีวิตของตนเอง สังคมดังกล่าวย่อมได้สร้างคุณภาพประชากรที่พร้อมที่จะปรับตัว เปลี่ยนแปลง แก้ไขสิ่งที่ผิด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมมีความแตกต่างกันของความสามารถในการคงอยู่

คำสำคัญ : อคติ, การกีดกัน, อุดมคติ, ความเป็นจริง, ความกล้าหาญ, ความหวัง, การเปลี่ยนแปลง

หัวข้อเรื่องอคติและพฤติกรรมที่เกิดจากอคติ เช่น การกีดกัน (discrimination) หรือแม้กระทั่งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (genocide) ได้รับความสนใจจากนักวิชาการจำนวนมากมาเป็นเวลาหลายทศวรรษแล้ว สิ่งทีกระตุ้นให้ตื่นตัวศึกษาบทบาทของอคติ คือ กระบวนการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของนาซีเยอรมัน ซึ่งฮิตเลอร์อ้างความเหนือกว่า (superiority) ของเผ่าพันธุ์อารยัน (Aryan race) ของพวกตน และโจมตีพวกชาวยิวซึ่งเป็นพวกซีเมติก (Semetic) ว่าเป็นเผ่าพันธุ์ที่ด้อยและชั่วร้าย จึงได้ฆ่าชาวยิวด้วยวิธีโหดเหี้ยม เช่น บ่มในแก๊สพิษ เผา และยิงให้ตาย โดยฆ่าไป ๖ ล้านกว่าคน พฤติกรรมของฮิตเลอร์ทำให้นักวิชาการสนใจเรื่องอคติและพฤติกรรมโหดเหี้ยมอย่างมาก นักวิชาการชาวอเมริกันกลุ่มหนึ่งจึงมุ่งศึกษาอิทธิพลของอคติที่มีต่อพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของมนุษย์ และได้ศึกษาอคติในสังคมอเมริกันซึ่งมีการกีดกันและมีอคติทางสีผิวเป็นอย่างมาก สังคมอเมริกันเคยมีทาสและมีประวัติที่คนขาวเคยบอกว่าชาวผิวดำไม่ใช่คน มีการรังเกียจพวกเขาเป็นอย่างมาก แม้หลังเลิกทาสคนแอฟริกันอเมริกันหรือคนผิวดำก็ยังถูกรังเกียจ ในทางใต้ของอเมริกามีการรังเกียจและกีดกันคนดำมากกว่าทางเหนือ เวลานั้นรถไฟ คนดำต้องนั่งขบวนพิเศษเฉพาะที่เขาจัดให้ เวลานั้นรถเมล์ก็ต้องนั่งท้ายรถ ภัตตาคารคนขาวไม่เสิร์ฟคนดำ ห้ามเข้าโรงเรียน มีการแบ่งแยกกระหว่างโรงเรียนคนผิวขาวและโรงเรียนคนผิวสี มีการแยกกันอยู่ของคนต่างสีผิว (racial segregation)

จนในปี ๑๙๕๔ ศาลสูงอเมริกาต้องออกกฎหมายประกาศว่า การแบ่งแยกทางสีผิวในโรงเรียนเป็นเรื่องผิดกฎหมาย ส่งเสริมการเลิกให้มีการแยกกันอยู่ของคนต่างสีผิวในอเมริกา (desegregation) ทุกวันนี้คนผิวดำก็ยังมีความเสียเปรียบทางสังคม สังคมอเมริกันก็ยังคงมีความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างคน

ผิวขาวและคนผิวดำ นักวิชาการชาวอเมริกันมีการศึกษาหัวข้อเรื่องอคติอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ พวกเขาถูกกระตุ้นโดยความเคลื่อนไหวของนาซีในเยอรมนี และสภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนสีผิวต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ให้ทำการศึกษารายละเอียดของความสัมพันธ์ของคน และบทบาทของอคติและการกีดกัน (prejudice and discrimination) ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ทางสีผิวของสหรัฐอเมริกาได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเกิดขึ้นเมื่อบารัค ฮูสเซน โอบามา (Barack Hussein Obama) ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีชาวแอฟริกันอเมริกันหรือชาวผิวสีเป็นคนแรกของประวัติศาสตร์อเมริกัน จะว่าการเลือกตั้งในวันที่ ๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๘ เป็นการปฏิวัติก็ได้ การกตัญญูและความขมขื่นของชาวผิวดำอเมริกันได้รับการเปลี่ยนโฉมหน้าครั้งใหญ่เมื่อไนโกรก็เป็นประธานาธิบดีได้ ที่สำคัญคือ มีคนผิวขาว ร้อยละ ๔๓ ที่โหวตให้โอบามา ซึ่งเป็นจำนวนคนขาวเท่ากับที่เคยโหวตให้คลินตัน คนขาวส่วนใหญ่ที่เลือกโอบามาเป็นพวกเสรีนิยม และคนอายุน้อยจำนวนมากก็เลือกโอบามา แสดงว่าความสัมพันธ์ทางสีผิวของสังคมอเมริกันได้วิวัฒนาการจากการกีดกันอย่างมาก มาเป็นการยอมรับความเสมอภาค เป็นชัยชนะทางวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของสหรัฐอเมริกา เมื่อชาวผิวขาวสามารถเอาชนะอคติและไม่กีดกันคนผิวดำ ถึงขนาดเลือกให้เป็นประธานาธิบดี ชัยชนะครั้งนี้เป็นชัยชนะของอารยธรรมที่สูงส่ง มีความเสมอภาค และเป็นเสรีนิยมอย่างยิ่ง ชาวแอฟริกันอเมริกันน่าจะมีขวัญและกำลังใจต่อสู้อุปสรรค และสร้างความก้าวหน้าของชีวิตได้ดีขึ้น เมื่อมีโอบามาเป็นตัวแบบของบทบาท (role model) ที่แสดงให้เห็นว่า ถ้าพยายามและมีความสามารถ สังคมที่เคยมีอคติอย่างสูงแห่งนี้ ปัจจุบันเปิดโอกาสให้แล้ว

อย่างไรก็ตาม ชัยชนะของโอบามาก็ยังมีได้เป็นชัยชนะของมนุษยชาติ トラบเท่าที่โลกยังมีเหตุการณ์เช่นที่เกิดขึ้นในรวินดา คองโก และดาฟูร์ และมีผู้ก่อการร้าย มนุษย์ยังมีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน มีการขัดแย้งทางเผ่าพันธุ์และศาสนา เรายังมีการรังเกียจซึ่งกันและกันและเอาเปรียบกัน การระเบิดที่มูมไบของอินเดียเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๘ แสดงว่าผู้ก่อการร้ายจงใจก่อเหตุฆ่าคนเกือบ ๒๐๐ คน เราแบ่งพรรคแบ่งพวกเป็นกลุ่มเขา (outgroup) และกลุ่มตน (ingroup) แล้วก็รังเกียจและทำร้ายกัน นักวิชาการจึงได้ศึกษาประเด็นอคติและการกีดกันและความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยเน้นรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

มโนทัศน์ (concepts) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหัวข้อนี้

มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องตัวแรกคือ *อคติ (prejudice)* ซึ่งเป็นเจตคติ คือ ความรู้สึกเชิงลบต่อบุคคลด้วยเหตุผลเพียงเพราะเขาเป็นสมาชิกของกลุ่ม ๆ หนึ่ง ส่วนการรังเกียจกันทางสีผิว (racism) หมายถึงอคติที่มีต่อชนสีผิวหนึ่ง ในสหรัฐอเมริกา อคติทางสีผิวได้ลดลงอย่างมาก จนได้เลือกคนผิวดำเป็น

ประธานาธิบดี สังคมอเมริกันมีกระแสต่อต้านอคติทางสีผิว ทำให้บุคคลที่ยังรังเกียจผิวอยู่ไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่ยังมีปฏิกิริยาอัตโนมัติที่แสดงว่าใจเขายังไม่ค่อยยอมรับ ปรากฏการณ์นี้มีข้อดีคือ เมื่อคนไม่กล้าแสดงอาการรังเกียจผิว ความสัมพันธ์ทางสังคมก็ดีขึ้น อย่างน้อยคนผิวดำก็ไม่ถูกรังแก ซึ่งสมัยก่อนในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นศตวรรษที่ ๒๐ คนผิวดำทางใต้ของสหรัฐอเมริกาถูกแขวนคอมากขึ้นเวลาฝ่ายราคาตกต่ำมี lynching แม้ทางเหนือ การว่าจ้างก็ยังกีดกันคนผิวสี ปัจจุบันดีขึ้นมากแล้ว คนรังเกียจผิวสมัยใหม่เรียกว่า Aversive racists ซึ่งหมายถึง พวกที่เชื่อในความเสมอภาค แต่ในขณะเดียวกันก็รู้สึกไม่ดีต่อชนกลุ่มน้อย คนพวกนี้เชื่อในความเสมอภาคของสีผิวและความเสมอภาคของโอกาส แต่รู้สึกไม่สบายใจเวลาอยู่ใกล้ ๆ ชนกลุ่มน้อย และจะพยายามเลี่ยงการพบเจอและการคบหา เช่น อาจไม่อยากนั่งใกล้ ๆ ไม่สบตา พุดจาไม่เป็นมิตร และคุยด้วยสักครู่เดียวก็เลิก ไม่เหมือนปฏิกิริยาที่มีต่อคนขาวด้วยกัน

อคติบางครั้งก็นำไปสู่พฤติกรรมกีดกัน (discrimination) ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติต่อกลุ่มคนหรือบุคคลแบบไม่เท่าเทียมกัน เช่น จ้างคนขาว แต่ไม่จ้างคนผิวดำทำงาน บางครั้งการกีดกันอาจเกิดขึ้นได้แม้ไม่มีอคติ เช่น ในการเกณฑ์ทหาร อาจกำหนดว่าต้องมีความสูงไม่ต่ำกว่า ๑๗๐ เซนติเมตร คนเตี้ยกว่าก็ไม่มีโอกาสเป็นทหาร ถูกกีดกันเพราะสูงไม่พอ

มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับอคติคือ การเหมารวม (stereotypes) ซึ่งหมายถึง ความเชื่อที่มีต่อกลุ่มต่าง ๆ ยกตัวอย่าง เราอาจจะเหมารวมว่าคนแก่หรือผู้สูงอายุจะเชื่องช้า งุ่มง่าม หรือเป็นคนที่มีความฉลาดสุขุม ดังนั้น การเหมารวมอาจเป็นเชิงบวกหรือเชิงลบก็ได้ และการเหมารวมอาจมีส่วนจริงอยู่บ้าง การเหมารวมสามารถสร้าง self-fulfilling prophecy คือ คนถูกตราหน้าทำให้เป็นจริงหรือคนตราหน้าทำให้เป็นจริง เช่น เมื่อมีการเหมารวมว่าผู้สูงอายุเชื่องช้า เสื่อมถอย งุ่มง่าม ในสหรัฐอเมริกา สังคมอเมริกันมีการรังเกียจผู้สูงอายุ (agism หรือ ageism) ทำให้ผู้สูงอายุชาวอเมริกันเวลาถูกทดสอบความจำสู้ชาวจีนไม่ได้ เพราะผู้สูงอายุชาวจีนได้รับการเหมารวมคิดว่าเป็นผู้ที่ชาญฉลาดน่าเคารพ ทำให้พวกเขาเชื่อมั่นกว่าและทำข้อสอบได้ดีกว่า การเหมารวมนั้นเปลี่ยนยาก แม้บ่อยครั้งจะมีการพิสูจน์ว่ามีข้อผิดพลาด เหตุผลก็คือบุคคลมักจัดข้อยกเว้นให้เป็นกลุ่มเฉพาะ (subtype) (Richards & Hewstone, 2001) เวลาพบกรณีพิเศษ เช่น เมื่อพบผู้ชายอ่อนโยนไม่ก้าวร้าว อาจมีการจัดว่าเขาเป็นคนธรรมชาติธรรมดา (religious) ไม่เหมือนการเหมารวมเกี่ยวกับผู้ชายทั่วไปซึ่งมีลักษณะต้องแมน (macho) ถึงจะเป็นลูกผู้ชาย การเป็นคนธรรมชาติธรรมดาไม่จริงเป็น (subtype) ประเภทย่อยของผู้ชาย

อคติ (prejudice) การกีดกัน (discriminations) และการเหมารวม (stereotypes) เป็น ABC ของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ส่วนที่เป็น affective คือ อคติเกี่ยวกับความชอบไม่ชอบ (prejudice) behavior หมายถึง พฤติกรรมกีดกัน (discrimination) และส่วน cognitive คือ การรู้จักคิด หรือการเหมารวม (stereotype)

มนุษย์มีแนวโน้มที่จะจัดสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นประเภท (categorization) เพราะการจัดประเภททำให้การรับรู้ง่ายขึ้น เราจัดคนให้เป็นประเภท เช่น สีผิวไหน ชาวอะไร เพศไหน อายุเท่าไร นับถือศาสนาอะไร และมีแนวโน้มทางเพศแบบไหน เป็นคนรักร่วมเพศ รักต่างเพศ หรือรักสองเพศ การแบ่งคนให้เป็นประเภทต่าง ๆ ทำให้การปฏิบัติต่อพวกเขาง่ายขึ้น เช่น การแบ่งคนเป็นผิวดำในสหรัฐอเมริกาทำให้คนมีพฤติกรรมเหมารวมทางสีผิว มีการทดลองที่จำลองเหตุการณ์โดยใช้คอมพิวเตอร์โดยให้เล่นวิดีโอเกม พบว่าคนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาหรือตำรวจมีแนวโน้มที่จะยิงตัวคนผิวดำที่ไม่มีอาวุธมากกว่ายิงคนผิวขาวที่ไม่มีอาวุธ (Payne, 2001; Plant & Peruche, 2005; Plant, Peruche, & Butz, 2005) แม้คนผิวดำเองก็มีแนวโน้มที่จะยิงคนผิวดำที่ไม่น่าไว้วางใจมากกว่า การจัดคนให้เป็นประเภทสีผิวและเหมารวมคิดว่าคนพวกนี้ก้าวร้าวหรือนิสัยดี จะทำให้มีพฤติกรรมต่อพวกเขาเป็นไปตามที่ได้เหมารวมไว้

วิธีการจัดกลุ่มที่สำคัญคือ จัดให้เขาเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น (outgroup members) และสมาชิกกลุ่มตน (ingroup members) การแบ่งโดยทั่วไปคือ การแบ่งพวกเขาพวกเขา หรือกลุ่มเขากลุ่มเรา คนส่วนใหญ่จะคิดว่าคนอื่นหรือกลุ่มอื่นมีสมาชิกที่เหมือนกันหมด (outgroup homogeneity bias) เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะเราไม่มีโอกาสทำความรู้จักกับคนกลุ่มอื่น การไม่รู้จักอาจมีผลทำให้เกิดอคติได้ ดังนั้น ถ้าจะส่งเสริมความสัมพันธ์ก็ต้องส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักกัน การรู้จักกันดีจะลดการเหมารวมและลดการคิดว่าคนกลุ่มอื่นเหมือนกันหมด และอาจลดอคติด้วย

อคติซึ่งเกิดขึ้นบ่อยและเป้าหมาย

อคติที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดคือ อคติที่เกิดจากสิ่งที่เห็นได้ชัด ๆ เช่น สีผิว เพศ และเครื่องแบบที่ใส่ อคติที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดคือ อคติทางสีผิวของชาวทวีปอเมริกาเหนือ เช่น สหรัฐอเมริกา ทวีปอเมริกาเหนือได้แบ่งประชากรเป็นชาวอเมริกันเชื้อสายยุโรป และชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกัน ส่วนชาวเอเชียและชาวอาหรับเป็นกลุ่มย่อยที่ได้เจออคติบ้าง แต่ไม่กินลึกเข้าไปในประวัติศาสตร์เท่าคนผิวดำกับคนผิวดำ คนส่วนใหญ่จะบอกว่าตนไม่มีอคติ แต่บางครั้งพฤติกรรมก็สื่อว่ามีอคติ ทั้งที่บอกว่าไม่มี อย่างไรก็ตาม การชนะการเลือกตั้งของประธานาธิบดีบารัก โอบามา ได้แสดงว่าอคติของคนชาวอเมริกันได้ลดลงจริง

อคติที่มีต่อชาวอาหรับหรือชาวมุสลิม

ในสหรัฐอเมริกา อคติและการกีดกันชาวอาหรับหรือชาวมุสลิมได้เพิ่มขึ้นอย่างมากหลังเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๑ (๙/๑๑) พฤติกรรมก้าวร้าวของผู้ก่อการร้ายชาวมุสลิมทั่วโลก ได้

ทำให้พวกเขามีภาพพจน์ว่าหัวรุนแรง ก้าวร้าว ฆ่าคน แม้แต่ผู้บริสุทธิ์ทั่วไป ทำให้เกิดการเหมารวมบุคคลพวกนี้ในเชิงลบ ในประเทศไทย มุสลิมที่ต้องการแยกดินแดนซึ่งก่อความรุนแรงฆ่าคนอยู่เรื่อย ๆ ก็สร้างภาพของผู้มีความรุนแรง คงปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกวันนี้คนไทยเมื่อเจอคนที่แต่งกายแบบมุสลิมจะมีความรู้สึกแปลก ๆ ไม่สนิทใจ เพราะเชื่อมคนมุสลิมกับการก่อการร้าย ทั้ง ๆ ที่คนมุสลิมส่วนใหญ่ในโลกเป็นพวกรักสงบ การมีคนหัวรุนแรงสร้างความเสียหายกลุ่มเล็ก ๆ กระจายไปทั่วโลก ทำให้สังคมหลายสังคมมองชาวมุสลิมเชิงลบ การเกิดขึ้นของอคติอาจทำให้เกิดการกีดกันได้ ซึ่งสังคมไทยยังไม่ได้เป็นเช่นนั้น เรามีนโยบายส่งเสริมการผสมกลมกลืน (assimilation) เอื้ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปแสวงบุญและส่งเสริมการศึกษา แม้จะมีกระบวนการแยกดินแดนก็ตาม

เราได้พูดถึงกรณีของอคติและการเหมารวมซึ่งเกิดจากข้อเท็จจริงด้วย เช่น คนสีผิวดำในสหรัฐอเมริกามีการก่ออาชญากรรมมากกว่าจริง และผู้ก่อการร้ายชาวมุสลิมได้สร้างความเสียหายให้หลายสังคมจริง แต่เรายังไม่ได้พูดถึงบุคคลที่ไม่ได้กระทำความผิด แต่คนก็มีอคติและกีดกัน ซึ่งก็คือคนอ้วน สังคมไทยยังมีการกีดกันคนอ้วนไม่มาก เพราะคนอ้วนยังมีจำนวนไม่มาก ในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีคนอ้วนกว่าร้อยละ ๓๐ มีคนมีพฤติกรรมต่อต้านคนอ้วนด้วย มีการแสดงความรังเกียจและไม่จ้างงาน

คนรักร่วมเพศ (homosexuals)

คนรักร่วมเพศเป็นอีกพวกหนึ่งที่ไม่ได้สร้างความเสียหายให้ใครโดยตรง แต่คนก็รังเกียจ สังคมบางสังคมยอมรับคนรักร่วมเพศมากกว่า เช่น สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการกีดกันคนรักร่วมเพศน้อย ในสหรัฐอเมริกา บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ นานา และแต่ละรัฐก็มีกฎหมายต่อพวกรักร่วมเพศไม่เหมือนกัน บางรัฐยอมให้แต่งงานกัน บางรัฐห้าม ชาวอเมริกันเองก็มีพฤติกรรมหลากหลายและมีเจตคติที่ต่างกัน บ้างก็ยอมรับ แต่บางคนหรือคนบางพวกรังเกียจมาก ถึงกับไม่จ้างงาน ไม่ให้เช่าบ้าน และมีการฆ่าให้ตายด้วย เจตคติของคนอเมริกันจึงมีความหลากหลายมาก ในสหรัฐอเมริกา คนพวกที่รังเกียจโฮโมเซ็กชวล คือพวกที่มีอาการ homophobia ซึ่งเป็นพวกที่กลัวการสัมผัสกับคนรักร่วมเพศมาก อาการรังเกียจยังมีกับคนกลุ่มอื่นด้วย เช่น พวกคนจน คนใช้จิตเวช ผู้สูงอายุ คนยิว สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา

สาเหตุของการมีอคติ

สาเหตุของการมีอคตินั้นมีหลากหลาย ข้อคิดข้อหนึ่งคือ สังคมและวัฒนธรรมสร้างอคติ ตามแนวคิดนี้ เด็กเกิดมาด้วยความบริสุทธิ์ ไร้ใจคน ยอมรับผู้อื่น แต่พวกเขาถูกผู้ใหญ่ซึ่งรวมทั้งพ่อแม่ ครู รวมทั้งสื่อ สอนให้มีอคติ พวกเขาผ่านกระบวนการสังคมประกิต (socialization) และซึมซับสิ่งที่เรียนรู้และเกิด

อคติไม่ชอบ และปฏิเสธคนบางกลุ่ม การเหมารวมและอคติเกิดจากการเรียนรู้ เพราะข้อมูลเกี่ยวกับคนกลุ่มอื่นจะได้รับการถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เรียนรู้ข้อมูล บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะมีการเหมารวมและอคติโดยธรรมชาติ เราเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับชนกลุ่มอื่น แต่เราเหมารวมและมีอคติ เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะเป็นอย่างนั้น (Baumeister & Bushman, 2008)

อคติเกิดขึ้นเพราะเหตุหลายอย่าง เนื่องจากอคติสนองความต้องการหลายอย่าง ประการแรก อคติเป็นสิ่งซึ่งบ่งว่าเราเป็นใคร เช่น เป็นผู้มีสีผิวขาวที่เหนือกว่าคนสีผิวอื่น ความเชื่อดังกล่าวทำให้คนผิวขาวยอมรับกันและกัน และอาจทำให้มีอคติต่อสีผิวอื่น ประการที่ ๒ อคติอาจลดความวิตกกังวลของคนที่ไม่มั่นใจในตนเอง หรือมีความขัดแย้งในใจ ยกตัวอย่าง คนผิวขาวที่เป็นชนชั้นล่าง (lower class) อาจไม่มั่นใจเพราะพวกชนชั้นสูงอาจดูถูก จึงสร้างอคติเรื่องสีผิวเพื่อยืนยันว่าตนเป็นสมาชิกของเผ่าพันธุ์ที่เหนือกว่า แม้ตนจะด้อยกว่าคนผิวขาวชั้นสูงก็ตาม ประการสุดท้าย อคติอาจสร้างความสุข เพราะการคิดว่าตนเหนือกว่าทำให้ตนมีความสุข ในทางจิตใจ อคติเสริมภาพลักษณ์และความภูมิใจในตน การดูถูกคนอื่นสร้างภาพลวงว่าตนแนวกว่า เหนือกว่า ลดความวิตกกังวลและความไม่เชื่อมั่นในสถานะ

ความไม่เสมอภาคของสถานะและอคติ

นักวิชาการตะวันตกซึ่งอยู่ในสังคมที่เน้นความเสมอภาค มีความเชื่อว่าความไม่เสมอภาคของสถานะสร้างอคติ นายทาสมักมองว่าพวกทาสซึ่งเกลียด ไร้ความรับผิดชอบ ไม่มีความกระตือรือร้น ไม่มีความทะเยอทะยาน มีลักษณะนิสัยที่สมควรเป็นทาส ความสัมพันธ์แบบไม่เสมอภาคดังกล่าวสร้างอคติที่ช่วยส่งเสริมความเชื่อเกี่ยวกับความชอบธรรมของผู้ที่มีอำนาจและทรัพย์สินในการเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่า การเหมารวมถูกใช้เป็นเครื่องมือรักษาความได้เปรียบ มีการพบว่าอคติมีมากที่สุดในเขตที่มีทาส ในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ นักการเมืองและนักเขียนชาวยุโรปอ้างความชอบธรรมของการสร้างอาณานิคม ด้วยการกล่าวถึงการเอาเปรียบชาวพื้นเมืองที่ตกอยู่ภายใต้การครอบครองว่า “มีความด้อย” “สมควรได้รับการปกป้อง” และ “เป็นภาระที่พวกตนต้องรับผิดชอบ” (G.W. Allport, 1958) เมื่อ ๕ ทศวรรษที่แล้ว เฮเลน เมเยอร์ แฮ็กเกอร์ (Helen Mayer Hacker, 1951) ได้ชี้ให้เห็นวิธีที่คนผิวดำและสตรีถูกเหมารวมว่ามีความด้อย หลายคนเชื่อว่าทั้ง ๒ กลุ่มมีสติปัญญาที่ช้า เจ้าอารมณ์ ป่าเถื่อนล้าหลัง (primitive) และพอใจที่มีบทบาทเป็นผู้ตาม คนผิวดำมีความด้อย (inferior) และสตรีมีความอ่อนแอ สมควรแล้วที่คนดำอยู่ในสถานะที่ด้อย และสตรีควรอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน (ไม่ควรออกมาทำงานนอกบ้าน)

จะสังเกตได้ว่า ความไม่เสมอภาคถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือกดขี่ทั้งชนกลุ่มน้อยซึ่งก็คือคนผิวดำและสตรี ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์แบบผู้กดขี่ (oppressor) และผู้ถูกกดขี่ (oppressed)

สังคมตะวันตกมีอคติต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมโดยเน้นความเสมอภาค แต่ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางสังคมถ้าไม่มีการกดขี่เอาเปรียบ แต่เป็นความสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เช่น ในระบบอุปถัมภ์ของไทยจะเป็นการตอบสนองความต้องการของกันและกัน เป็นระบบ patron-client ที่มีการต่างตอบแทนความต้องการของกันและกัน มี reciprocity มีผู้อุปถัมภ์ (patron) ที่ให้ความดูแลและการคุ้มครอง ส่วนผู้รับการคุ้มครองดูแล (clients) ก็รับใช้ผู้อุปถัมภ์ ต่างฝ่ายต่างสนองความต้องการของกันและกัน โดยมีความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค (hierarchical relationship) สังคมญี่ปุ่นก็เหมือนกัน มีความสัมพันธ์แบบการมีพระคุณกับการที่มีหน้าที่ที่ต้องตอบสนองคุณ (on and giri) สังคมตะวันออกที่มีระบบอุปถัมภ์ซึ่งสร้างความสมานฉันท์ของสมาชิกในสังคมที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค ดังนั้นความไม่เสมอภาคอย่างเดียวที่สร้างอคติ การเหมารวม และการเอาเปรียบ คือ การเน้นความดีของอีกฝ่ายและมีลักษณะความสัมพันธ์แบบผู้กดขี่ (oppressor) และผู้ถูกกดขี่ (oppressed) และความสัมพันธ์แบบไม่เสมอภาคก็สามารถมีความยุติธรรมและสมานฉันท์ ถ้ามีการต่างสนองความต้องการของกันและกัน แม้มีความไม่เสมอภาคก็ให้เกียรติกันได้ ดังนั้น ประเด็นสำคัญที่สร้างอคติมิใช่ว่าเป็นความสัมพันธ์แบบเสมอภาคหรือไม่เสมอภาค แต่ขึ้นอยู่กับลักษณะของความสัมพันธ์ ความเท่าเทียมกันก็สร้างความขัดแย้งและอคติได้ ความไม่เท่าเทียมก็อาจมีความสมานฉันท์ ขึ้นอยู่กับลักษณะของความสัมพันธ์ เพียงแต่ความไม่เท่าเทียมเป็นข้ออ้างของผู้กดขี่ที่จะเอาเปรียบและกดขี่ผู้ด้อยกว่า

ศาสนาและอคติ

สำหรับพวกที่ได้ประโยชน์จากความไม่เสมอภาค ศาสนาอาจกลายเป็นเครื่องมือส่งเสริมความเหลื่อมล้ำทางสังคม สำหรับชาวคริสต์ผู้ที่ต้องการใช้ศาสนาเพื่อประโยชน์ในการรักษาสถานะเป็นส่วนตน อาจอ้างได้ว่าทุกอย่างพระเป็นเจ้าสร้าง เพราะฉะนั้นความดีของบางคน อาจเป็นเพราะพระเป็นเจ้าสร้างให้เป็นอย่างนั้น หรือมีปัญหาเพราะพระเป็นเจ้าทำโทษ เพราะฉะนั้นก็สมควรแล้วที่จะได้รับความเสียเปรียบและความทุกข์ ศาสนามีได้เป็นข้ออ้างของชาวคริสต์ที่จะอ้างความชอบธรรมในความได้เปรียบของตนเท่านั้น ชาวพุทธก็มีข้ออ้างได้เหมือนกันในกฎแห่งกรรม ความเสียเปรียบและความทุกข์เกิดจากกรรมเก่า ฉะนั้นสมควรแล้วที่จะต้องชดใช้กรรม ความเชื่อดังกล่าวในศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธเป็นความเชื่อว่าโลกนี้ยุติธรรมที่อยู่แล้ว (belief in the just world) คนที่เสียเปรียบและทนทุกข์ก็สมควรเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว เพราะพระเป็นเจ้าสร้างให้เป็นหรือเพราะถูกพระเป็นเจ้าทำโทษ หรือเป็นไปตามกฎแห่งกรรม แนวโน้มดังกล่าวมักเกิดขึ้นกับผู้ที่นับถือศาสนาอย่างผิวเผิน เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เข้าวัดเข้าโบสถ์ ยึดคำสอนของศาสนาทั่วไปเพื่อประโยชน์ในการใช้ชีวิต เล็งผลปฏิบัติ แต่ไม่มีความลึกซึ้งในคำสอน และไม่สนใจใฝ่รู้ให้ลึกซึ้งนัก ทำให้บุคคลพวกนี้เป็นผู้ถูกฉวยผลประโยชน์ อ้างความชอบธรรม

ของความได้เปรียบทางสังคม และไม่มีความเห็นใจผู้ประสบความสำเร็จ เพราะพวกเขาสมควรได้รับสิ่งที่ได้รับอยู่แล้วตามหลักศาสนาเท่าที่รับรู้โดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ในต่างประเทศ พบว่าการเปรียบเทียบในหมู่ผู้เข้าโบสถ์ พบว่าพวกที่เข้าโบสถ์สม่ำเสมอมีอคติน้อยกว่าพวกที่เข้าโบสถ์นาน ๆ ครั้ง (Batson & Ventis, 1982)

กอร์ดอน ออลพอร์ต และไมเคิล รอสส์ (Gordon Allport & Michael Ross, 1967) พบว่า สำหรับคนพวกที่ถือว่าศาสนาคือทุกอย่าง เป็นเป้าหมายในชีวิต (พวกที่เห็นด้วยกับคำว่า “ความเชื่อทางศาสนาของฉันคือรากฐานชีวิตของฉัน”) แสดงอคติน้อยกว่าบุคคลที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายของตน (คนที่บอกว่า “สาเหตุที่ฉันเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาก็เพื่อเข้าสังคม”) และมีการพบว่า บุคคลที่มีคะแนนสูงสุดในเนลล์ลิปโพลเกี่ยวกับ “การอุทิศตนเพื่อจิตวิญญาณ” (spiritual commitment) จะยินยอมให้คนสีผิวอื่นย้ายมาอยู่ละแวกบ้านตนมากกว่า (Gallup & Jones, 1992) (ในสหรัฐอเมริกา การมีคนสีผิวอื่นย้ายเข้ามาในละแวกบ้านเช่นถิ่นคนขาว อาจทำให้บ้านราคาตกก็ได้ คนขาวบางครั้งจึงไม่ยอมรับคนเพื่อนบ้านผิวสี)

นอกจากนี้ ยังพบว่าบาทหลวงและพระของนิกายโปรเตสแตนต์และคาทอลิกให้ความสำคัญสนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิประชาชน (civil rights movement) ในสหรัฐอเมริกามากกว่าคนทั่วไป (Fichter, 1968; Hadden, 1969) ในเยอรมนีมีพระร้อยละ ๔๕ ในปี ๑๙๓๔ เข้าร่วมกับ Confessing Church ซึ่งจัดกระบวนการต่อต้านรัฐบาลนาซี (Reed, 1989)

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับอคติมีความซับซ้อนมาก คนที่นับถือศาสนาอย่างฉาบฉวยใช้ศาสนาเพื่อประโยชน์ส่วนตน อ้างพระเป็นเจ้า อ้างกฎแห่งกรรม เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับความได้เปรียบของตน และบอกว่าคนได้รับทุกข์ควรได้รับอยู่แล้วเพราะพระเป็นเจ้าทำโทษหรือตามหลักของกรรม แต่ก็พบว่าคนที่เคร่งศาสนาจริงและมีความลึกซึ้งในคำสอนจะมีอคติน้อยกว่า และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้มีทุกข์มากกว่า บุคคลที่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและเชื่อเรื่องเมตตากรุณาด้วยความเห็นใจผู้มีทุกข์และด้อยโอกาสมากกว่า ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นได้ทั้งข้ออ้างในการรักษาความได้เปรียบ และเป็นได้ทั้งความลึกซึ้งที่ทำให้คนมีอคติน้อยลงและช่วยเหลือคนอื่นมากขึ้น มีคนตั้งข้อสังเกตว่าสังคมไทยไม่ค่อยสร้างสิ่งก่อสร้างที่เอื้ออำนวยความสะดวกของผู้พิการเท่าสังคมอื่น เป็นไปได้ไหมที่ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมทำให้เห็นใจคนพิการน้อยหรือไม่ ศาสนาจึงมีบทบาททั้งเป็นข้ออ้างของความไม่เสมอภาคและเป็นหนทางของการอุทิศตนทางจิตวิญญาณช่วยเหลือผู้อื่น

ศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนทำความดี แต่มีผู้ที่ต้องการใช้ศาสนาเพื่อสนองความต้องการของตน นักการเมืองเป็นพวกที่ใช้ศาสนาสันับสนุนการกระทำของตนมากที่สุด ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ก็โจมตีศาสนายิวและโฆษณาชวนเชื่อให้คนเยอรมันเชื่อความเหนือกว่าของเผ่าพันธุ์อารยัน ในยุคสมัยเหตุการณ์ ๙/๑๑

สิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุดน่าจะเป็นการใช้ศาสนาเป็นข้ออ้างกระทำความรุนแรงฆ่าคนบริสุทธิ์ของพวกเขาผู้ก่อการร้ายชาวมุสลิม คำสอนของศาสนาอิสลามมิได้สอนให้ฆ่าคนบริสุทธิ์ได้ แต่ผู้ก่อการร้ายสามารถบิดเบือนคำสอนสร้างมโนทัศน์เรื่องจีฮัดใหม่ กระทำการฆ่าตัวตายโดยฆ่าผู้บริสุทธิ์ด้วย โดยอ้างว่าเพื่อสนองพระเป็นเจ้า ไม่มีคำสอนบอกว่าการฆ่าคนสนองพระเป็นเจ้าพระอัลลอฮ์ แต่พวกเขาผู้ก่อการร้ายสามารถล้างสมองทำให้คนหนุ่มคนสาวยอมฆ่าตัวตายและฆ่าคนเป็นจำนวนมากเพื่อได้บุญไปพบพระเป็นเจ้า ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นปัญหาสำหรับอารยประเทศทั้งหลาย รวมทั้งประเทศไทย การสอนให้ก่อการร้ายเป็นการทำลายโอกาสของการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสงบสุข เหตุการณ์เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๘ ที่มุมไบ ประเทศอินเดีย เป็นเหตุการณ์ล่าสุดที่ผู้ก่อการร้ายฆ่าคนจำนวนมาก และผู้กระทำเป็นชาวมุสลิมเชื่อมกับปากีสถาน มีข่าวว่ากองทัพปากีสถานเคยสนับสนุนพวกก่อการร้ายหัวรุนแรงอยู่ กระบวนการก่อการร้ายของชาวมุสลิมเป็นตัวอย่างของการบิดเบือนคำสอนทางศาสนา เพื่อสนองเป้าหมายของกระบวนการซึ่งต่อต้านสังคมทั้งตะวันตกและตะวันออก พวกที่กระทำการมักเป็นพวก fundamentalists ซึ่ง fundamentalist ของศาสนาคริสต์ก็เป็นพวกมีอคติต่อชนกลุ่มน้อย การเข้าถึงศาสนาเพียงส่วนเดียวและบิดเบือนคำสอนจึงมีทั้งในศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธ

ความเชื่อในหลัก just world ทุกคนสมควรได้รับสิ่งที่ควรได้อยู่แล้ว คนพิการเพราะมีกรรมเก่า คนด้อยโอกาสเพราะเป็นเอง พระเป็นเจ้าทำโทษคนทำความผิด และสร้างโลกเท่าที่เป็นอยู่ สำหรับพวกก่อการร้ายหัวรุนแรงก็เชื่อว่าสังคมเช่นสหรัฐอเมริกาหรืออินเดียสมควรถูกทำโทษ เพราะทำไม่ดีกับชาวมุสลิมเสมอเหมือนการก่อการร้ายเป็นการสนองกรรมที่ก่อ ทั้ง ๆ ที่การก่อการร้ายฆ่าคนบริสุทธิ์เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นที่บาห์ลี นิวยอร์ก มุมไบ อังกฤษ หรือสเปน คนที่ตายก็เป็นคนบริสุทธิ์ทั้งสิ้น เป็นครั้งแรกที่ประวัติศาสตร์ของอารยธรรมสมัยใหม่มนุษย์ที่มีกระบวนการฆ่าตัวตายและฆ่าคนบริสุทธิ์เพื่อสนองพระเจ้าตามการตีความที่บิดเบือนคำสอนเพื่อเป้าหมายของพวกเขา

ช่วงหลังของปี ๒๐๐๘ เป็นช่วงเศรษฐกิจโลกกำลังมีวิกฤตตกต่ำอย่างหนัก เราได้กล่าวมาแล้วว่าในยามที่เศรษฐกิจตกต่ำ อคติและการทำร้ายกันจะมีมากขึ้น ดังนั้น ผู้คนในสังคมต่าง ๆ ควรตั้งสติให้ดี พยายามเข้าถึงหลักธรรมที่แท้จริงของศาสนาซึ่งสอนให้มนุษย์รักกัน เอื้ออาทรต่อกัน อย่าปล่อยให้ปัญหาทางเศรษฐกิจลดความเป็นสัตว์ประเสริฐของเรา อคติสร้างปัญหาให้โลกมากมาย เมื่อถึงช่วงมี realistic conflict เช่น แย่งผลประโยชน์ แย่งทรัพยากรซึ่งมีน้อย เราควรตั้งสติให้ดี ใช้ชีวิตแบบพอเพียง และแบ่งปันผลประโยชน์ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ได้ก็ช่วย ทำให้โลกนี้น่าอยู่ขึ้นเมื่อมีการแบ่งปัน มีการเอื้ออาทรต่อกัน ดังเช่นในศาสนาคริสต์สอนว่าทุกคนเป็นลูกพระเป็นเจ้า จึงควรได้รับการคุ้มครองเท่า ๆ กัน ไม่มีศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน ทุกศาสนาสอนให้คนทำความดี เป็นที่พึ่งของจิตวิญญาณมนุษย์ทั้งสิ้น เราไม่ควรอาศัยช่องว่างของคำสอนและใช้ศาสนาเป็นข้ออ้างสนองผลประโยชน์และเป้าหมายส่วนตัว

ผลของการมีอคติและการเหมารวม

อคติและการเหมารวมอาจมีผลทำให้เชื่อทำตามที่ถูกตราหน้าเหมารวม กลายเป็น self-fulfilling prophecy หรือเป็นสิ่งที่เหยื่อปฏิเสธและพิสูจน์ให้ผิดได้ เป็น self-denying prophecy หรือ self-defeating prophecy

ในปี ๑๙๔๘ รอเบิร์ต เมอร์ตัน (Robert Merton) ผู้ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ได้แนะนำโน้ตทัศน์เกี่ยวกับการตราหน้าที่ถูกทำให้เป็นจริง (self-fulfilling prophecy) ซึ่งหมายถึงความเชื่อเกี่ยวกับอนาคตที่ถูกทำให้เป็นจริง เพราะความเชื่อถูกทำให้เป็นจริงตามแนวคิดของเมอร์ตัน การตราหน้าที่ถูกทำให้เป็นจริงมี ๓ ประการ คือ ประการที่ ๑ บุคคลเชื่อว่าเหตุการณ์จะเกิดขึ้นในอนาคต ประการที่ ๒ ความคาดหวังหรือคำทำนายนี้ทำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ที่บุคคลจะไม่ทำถ้าไม่มีการคาดหวัง ประการที่ ๓ เหตุการณ์ที่คาดหวังเกิดขึ้นจริง คำทำนายก็ถูกทำให้เป็นจริง

คำทำนายจะถูกทำให้เป็นจริงได้โดยทั้งตัวผู้ถูกตราหน้าและผู้ตราหน้า ยกตัวอย่าง คนผิวดำถูกตราหน้าว่าขี้เกียจ ก้าวร้าว และด้อยกว่าทางเชาวน์ปัญญา การถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นอย่างนั้นนาน ๆ เข้า ตัวผู้ถูกตราหน้าเองอาจจะเชื่อและเกิดความไม่เชื่อมั่น เวลาคนขาวพูดถึงเชาวน์ปัญญา พวกเขาอาจไม่เชื่อมั่น ทำการทดสอบได้ไม่ดี และเมื่อถูกดูถูกนาน ๆ เข้า อาจเกิดบมด้อยโดยไม่รู้ตัว และบางที่ผู้ตราหน้าเองก็อาจทำให้เป็นจริง เช่น คนขาวที่ดูถูกคนดำอาจมีพฤติกรรมกีดกัน เวลาว่างงาน เวลาเป็นครูอาจไม่ใส่ใจสอนเพราะคิดว่าเป็นพวกด้อยกว่า สอนไปก็เท่านั้น คนผิวดำก็เลยเรียนไม่ดีเพราะคนสอนไม่ใส่ใจ

อย่างไรก็ตาม การเหมารวมมิได้สร้างการตราหน้าที่ถูกทำให้เป็นจริงอย่างเดียว นักจิตวิทยาสังคม เลสลีย์ เซโบวิตซ์ และคณะ (Leslie Zebrowitz, et al., 1992) ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเหมารวมของคนหน้าเด็กซึ่งสามารถสร้างทั้ง self-fulfilling และ self-defeating prophecies คนหน้าเด็กจะมีลักษณะหน้าคือ ตาโต หน้ากลม คิ้วบาง และดั้งจมูกเล็ก งานวิจัยได้แสดงว่าคนหน้าเด็กจะถูกรับรู้ว่ามีเด็กมากกว่าคนหน้าผู้ใหญ่ (Zebrowitz & Montepare, 1992; Zebrowitz-McArthur & Montepare, ๑๙๘๙) ยกตัวอย่าง คนทั่วไปมักคิดว่าคนหน้าเด็กซื่อสัตย์กว่าคนทั่วไป ในทางตรงกันข้าม มีการเหมารวมว่าอาชญากรมีตาหรีเล็ก กรามใหญ่ โหนกแก้มใหญ่ จมูกโง้ง และมีขนตามหน้ามาก (ซึ่งคนหน้าเด็กไม่มี) งานวิจัยได้แสดงว่าคนหน้าเด็กมีลักษณะเหมือนที่ถูกเหมารวมคือ ซื่อสัตย์กว่าคนอื่นจริง (Zebrowitz, Voiescu, & Collins, 1996)

การเหมารวมมิได้สร้าง self-fulfilling prophecies เท่านั้น แต่บางครั้งมันสร้าง self-defeating prophecies การตราหน้าที่ถูกทำให้ไม่จริง หรือ self-defeating prophecies หมายถึง พฤติกรรมที่พิสูจน์ว่าการตราหน้านั้นผิด การมีหน้าเด็กอาจมีผลดีต่อสตรี แต่มันเป็นผลเสียสำหรับบุรุษโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ถ้าคนนั้นอยากดูแมนและแข็งแรง งานวิจัยได้พิสูจน์ว่าเด็กชายที่หน้าเด็กซึ่งรวมทั้งเด็กที่ทำผิดกฎหมาย มีผลการเรียนดีกว่าเพื่อนหน้าผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นการปฏิเสธการเหมารวมที่ว่าคนหน้าเด็กมีเขาวนปัญญา ด้อยกว่า (Zebrowitz, Andreoletti, Collins, Lee & Blumenthal, 1998) มีการพบว่าเด็กผู้ชาย ชั้นกลางที่หน้าเด็กก่ออาชญากรรมมากกว่าเพื่อนหน้าผู้ใหญ่ ปฏิเสธการเหมารวมที่ว่าคนหน้าเด็ก อ่อน ออมคน และร่างกายอ่อนแอ (Zebrowitz, et al., 1998) พุดง่าย ๆ คือ เมื่อธรรมชาติสร้าง ให้เด็กชายมีหน้าเด็ก เด็กคนนั้นอาจพยายามพิสูจน์มากขึ้นว่าตนมิได้เป็นเด็ก ด้วยการเรียนดี หรือไม่ก่อ อาชญากรรมและความรุนแรง

นักสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่มักคิดว่า การตราหน้าที่ถูกทำให้เป็นจริงน่าจะมีผลกระทบเหยื่อมาก เพราะคนส่วนใหญ่อดไม่ได้ที่จะซึมซับการเหมารวมที่สังคมมอบให้ อย่างไรก็ตาม บ่อยครั้งคนที่ต่อต้าน การเหมารวมได้ ในสังคมอเมริกันซึ่งมีการเหมารวมเกี่ยวกับความด้อยของคนผิวดำ แต่คนผิวดำหลายคน เช่น ประธานาธิบดีบารัค โอบามา โอปราห์ วินฟรีย์ และไทเกอร์ วูดส์ ก็ได้พิสูจน์เองแล้วว่า ถ้ามีความ เพียรและความสามารถ คนผิวดำก็สามารถสร้างความสำเร็จอย่างมหาศาล พิสูจน์ว่าการตราหน้าผิดได้ และชาวแอฟริกันอเมริกันทุกวันนี้ก็ได้สร้างวัฒนธรรมของตน ประสบความสำเร็จอย่างสูงทางดนตรีและ กีฬาในสหรัฐอเมริกา ทั้ง ๆ ที่ในอดีตเคยถูกตราหน้าว่าด้อยปัญญา ขี้เกียจ และก้าวร้าว

การข่มขู่ของการเหมารวม (stereotype threat)

เวลาคนอยู่ในสถานการณ์ที่มีการคาดหวังว่าเขาจะทำผลงานได้ไม่ดี ความวิตกกังวลอาจทำให้ คน ๆ นั้นทำให้ความคาดหวังให้เป็นจริง คลอด สติล และคณะ (Claude Steele, et al.) เรียกปรากฏการณ์ นี้ว่า การข่มขู่ของการเหมารวม (stereotype threat) ซึ่งหมายถึงความประหม่าที่ยืนยันตนเองเมื่อถูก ประเมินด้วยการเหมารวมเชิงลบ เมื่อถูกประเมินด้วยการเหมารวมเชิงลบ ความประหม่าอาจทำให้คน ๆ นั้นมีการกระทำที่ยืนยันการเหมารวม

ในการทดลองหลายรายการ สตีเวน สเปนเซอร์, สติล และไดแอน ควินน์ (Steven Spencer, Stele, and Diane Quinn, 1999) ได้ทำการทดสอบทางคณิตศาสตร์ที่ยากมากกับนักศึกษาชายและ หญิงที่มีภูมิหลังทางคณิตศาสตร์คล้ายกัน เมื่อมีการบอกว่าไม่มีความแตกต่างทางเพศในการทดสอบ ไม่มีการเหมารวมทางเพศ นักศึกษาหญิงทำข้อสอบได้ดีเท่านักศึกษาชายเสมอ แต่เวลาที่มีการบอกว่ามีความ แตกต่างทางเพศ นักศึกษาหญิงทำข้อสอบแย่งอย่างมา นักศึกษาหญิงที่เจอข้อสอบยากอยู่แล้วและ เกิดรู้สึกประหม่าทำให้ทำแย่งมาก

ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นอีกเมื่อไมเคิล อินสลิชต์ และทาเลีย เบน-ซีฟ (Michael Inslight and Talia Ben-Zeev, 2000) ให้นักศึกษาหญิงทำข้อสอบคณิตศาสตร์ยาก ๆ พบว่า เมื่อทำข้อสอบพร้อมกับหญิงอีก ๒

คน พวกเขาทำถูกร้อยละ ๗๐ แต่พวกที่ทำข้อสอบร่วมกับชาย ๒ คน ทำถูกร้อยละ ๕๕ การเหมารวมสามารถข่มขู่ชายผิวขาวด้วย เมื่อเปรียบเทียบกับชาวเอเชีย (ซึ่งถูกเหมารวมว่าเก่งคำนวณ) (J. Aronson & others, 1999) จริง ๆ แล้วเราทุกคนก็เคยผ่านประสบการณ์ถูกการเหมารวม ข่มขู่ เพราะเราทุกคนคงเคยเจอประสบการณ์ที่ถูกคาดหวังว่าจะทำได้ไม่ดี (Marx & others, 1999)

งานวิจัยโครงการอื่น ๆ โดยกลุ่มของสติลได้ศึกษาประเด็นที่ได้แย้งกันมากเกี่ยวกับความแตกต่างทางสีผิวและผลงานทางวิชาการ (Steele & Aronson, 1995) แม้ว่าการทดสอบไอคิวจะถูกกล่าวหาว่ามีอคติทางสีผิว แต่ผู้ปกป้องการทดสอบนี้ก็บอกว่า การทดสอบดังกล่าวถูกออกแบบมาเพื่อวัดผลการเรียนในโรงเรียน (ซึ่งทำนายผลการเรียนของนักเรียนผิวขาวได้ถูกต้องพอสมควร) แต่มักทำนายผลการเรียนเด็กผิวดำสูงกว่าที่เด็กทำจริง จึงเกิดคำถามขึ้นมาว่าเกิดจาก stereotype threat หรือไม่ เพราะเวลาทดสอบไอคิวได้คะแนนสูง แต่เวลาเรียนได้เกรดไม่ดี

ในการศึกษาชิ้นสำคัญโครงการหนึ่ง (Steele & Aronson, 1995) ผู้วิจัยบอกผู้ทำข้อสอบว่ามีการพิสูจน์ว่าแบบทดสอบไม่มีอคติทางสีผิว ไม่มีความแตกต่างทางสีผิว ในสภาพดังกล่าวผู้เข้าร่วมชาวแอฟริกันอเมริกันทำข้อสอบดีเท่ากับที่คะแนน SAT ทำนาย (ปรกติมักทำไม่ได้เท่าที่คะแนนทดสอบบอก) ผู้ทำข้อสอบอื่นไม่ได้รับการบอกว่าไม่มีอคติทางสีผิว ดังนั้น จึงเกิด stereotype threat (ทำแย่กว่าที่คะแนนทดสอบบอก) เพราะคิดว่า “ถ้าฉันทำไม่ดี ฉันจะยืนยันการเหมารวมเกี่ยวกับชาวแอฟริกันอเมริกันว่ามีเขาวนปัญญาด้อยกว่า” ความกังวลดังกล่าวมีผลทำให้ทำไม่ได้เท่าคะแนนทดสอบซึ่งมักเกิดขึ้นกับนักเรียนชาวแอฟริกันอเมริกัน การข่มขู่ของการเหมารวมมีผลต่อการทำข้อสอบ ซึ่งในสถานการณ์ดังกล่าว นักเรียนชาวแอฟริกันอเมริกันทำได้แย่กว่าคนอื่น และทำได้แย่กว่าผลสอบ SAT ที่เคยทำได้ ผลงานวิจัยชิ้นอื่นได้แสดงว่า ภายใต้การข่มขู่ของการเหมารวม ชาวแอฟริกันอเมริกันมีความดันโลหิตเพิ่มสูงขึ้น (Blascovich, Spencer, Quinn & Steele, 2001) จริงอยู่ การขจัดอิทธิพลของการข่มขู่ของการเหมารวมมิได้ขจัดช่องว่างของคะแนนทดสอบระหว่างคนผิวขาวกับผิวดำโดยสิ้นเชิง (Sackett, Hardison, & Cullen, 2004a, 2004b; Steele & Aronson, 2004) แต่มันก็ขจัดแนวของปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาซึ่งนักเรียนหลายคนทำข้อสอบและมีผลการเรียนไม่ดีเท่าคะแนนทดสอบไอคิว (สอบไอคิวได้ดีกว่าผลการเรียน)

การข่มขู่ของการเหมารวมนี้ทำให้การปฏิสัมพันธ์ของคนผิวขาวกับคนผิวดำมีปัญหา เพราะก่อให้เกิดความวิตกกังวลต่อทั้ง ๒ ฝ่าย เพราะคนผิวดำจะกังวลว่าคนผิวขาวมีอคติต่อพวกตน และตนจะมีพฤติกรรมที่ยืนยันอคติดังกล่าว ในขณะที่เดียวกัน คนผิวขาวก็กังวลว่าอีกฝ่ายจะคิดว่าตนมีอคติ พวกเขาก็เป็นกังวลว่าจะทำอะไรที่ยืนยันการเหมารวม (Plant, 2004; Shelton, 2003)

ปรากฏการณ์เรื่องการข่มขู่ของการเหมารวมน่าจะทำให้เกิดความเห็นใจชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สภาพที่ทำเรื่องยากลำบาก เพราะในสภาพดังกล่าวการปฏิบัติตัวเองก็ยากอยู่แล้ว และ

ยิ่งลำบากมากขึ้นเมื่อต้องคอยกังวลว่าจะทำอะไรจึงจะไม่ยืนยันอคติที่เรามีอยู่ ความล้มเหลวจะยืนยันว่าการเหมารวมเป็นจริง ไม่มีใครอยากล้มเหลว และคนหลายคนจะหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะล้มเหลว ถ้าความล้มเหลวไม่เกี่ยวกับคุณเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคนทุกคนในกลุ่มของคุณ ภาระของความล้มเหลวจึงใหญ่หลวงนัก ด้วยเหตุนี้หลายคนอาจไม่สู้ ถอนตัวจากการถูกทดสอบเพื่อลดความกดดัน อาจทำให้ไม่เรียนหนังสือ เพื่อไม่ต้องสอบ การข่มขู่ของการเหมารวมมีผลเสียต่อจิตวิทยาของทั้งคนสีผิวและสตรีซึ่งถูกเหมารวมในเชิงลบ

เอกลักษณ์ทางสังคม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เรามีได้มีเพียงเอกลักษณ์ส่วนบุคคล แต่เรายังมีเอกลักษณ์ทางสังคม (social identity) จอห์น เทอร์เนอร์ (John Turner, 1999) นักจิตวิทยาสังคมชาวออสเตรเลียได้ร่วมงานกับองรี ทอชเฟล (Henri Tajfel) เสนอทฤษฎีเอกลักษณ์ทางสังคม (social identity theory) โดยที่ทั้งคู่เสนอว่า

- เราจัดประเภท (we categorize) เพราะเรารู้สึกว่าการจัดผู้คนรวมทั้งตัวเราเองให้เป็นประเภทมีประโยชน์ การจัดให้คนเป็นคนไทย เป็นคนอังกฤษ เป็นคนขับรถ เป็นวิธีลัดที่เราจะบอกว่าเขาเป็นอะไร ถ้าไม่จัดประเภท เราจะไม่รู้ว่าจะเรียกเขาว่าเป็นอะไร
- เรารับเอกลักษณ์ (we identify) เราเชื่อมตัวเองกับบางกลุ่ม (กลุ่มของเรา - ingroups) และได้ความภูมิใจในตน (self-esteem) จากการเชื่อมโยง
- เราเปรียบเทียบ (we compare) เราเปรียบกลุ่มของเรากับคนกลุ่มอื่น (outgroups) พร้อมกับอคติเข้าข้างกลุ่มตน (group serving bias) เมื่อกลุ่มทำดีเรารับเครดิต และเมื่อกลุ่มทำผิดเราโทษเหตุอื่นหรือกลุ่มอื่น

เรามีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญแก่กลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเอกลักษณ์ส่วนตัว (personal identity) ของเราไม่ดี ด้วยเหตุนี้ คนที่มีสถานะทางสังคมต่ำจึงมีแนวโน้มที่จะมีอคติสูง มีความรักกลุ่มและแสดงความรักชาติแบบสุดโต่ง คนที่เอกลักษณ์ส่วนตัวไม่มั่นคง ยังมีแนวโน้มที่จะเข้าลัทธิทางศาสนาเข้ากลุ่มได้มากกว่า และมีแนวโน้มที่จะมีอคติสูง

เนื่องจากเรารับเอกลักษณ์ทางสังคม เราจะทำตามปทัสถานของกลุ่ม เราจะอุทิศตนให้ทีมงาน ครอบครัว และชาติ เราจะรังเกียจกลุ่มอื่น (outgroups) ยิ่งเอกลักษณ์ทางสังคมของเรามีความสำคัญเท่าใด เรายิ่งจะมีอคติเมื่อกลุ่มของตนถูกข่มขู่ ความสามัคคีของกลุ่ม เช่น ความเป็นพวกเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดงของประเทศไทย การมีเอกลักษณ์ร่วมเป็นสี เป็นพันธมิตร เป็น นปช. สร้างอคติที่มีต่อกันจนเกิดการกระทบกระทั่งกัน ยิ่งกลุ่มประสบความสำเร็จ ความภูมิใจและความรู้สึกเป็นพวกก็ยิ่งเพิ่มขึ้น บุคคล

จะมีเอกลักษณ์ต่อกลุ่มมากขึ้น โดยเฉพาะถ้าเจอความล้มเหลวส่วนตัวมาก่อน ยิ่งรับเอกลักษณ์ของกลุ่มก็ยิ่งชอบกลุ่มตนและมีอคติต่อกลุ่มอื่นมากขึ้น อะไรที่เป็นของกลุ่มตนเป็นเรื่องดี (Brewer, 1979) และกลุ่มอื่นคือความไม่ดี (Rosenbaum & Holz, 1985)

นอกจากนี้ การมีปทัสถานร่วม (shared norms) ยังทำให้เกิดพฤติกรรมทำตาม (conformity) กลุ่ม ทำให้มีอคติส่วนรวม ซึ่งทำให้คงไว้ซึ่งอคติต่อเพศและสีผิวได้ อคติบางอย่างมีการสืบทอดเพราะมีสถาบันสนับสนุน ในสหรัฐอเมริกา ก่อนปี ๑๙๕๔ ซึ่งเป็นปีที่ศาลสูงอเมริกาประกาศว่าการแบ่งแยกสีผิว (segregation) โดยเฉพาะในโรงเรียนเป็นการผิดกฎหมาย มีสถาบันซึ่งก็คือโรงเรียนในรัฐที่สนับสนุนการแบ่งแยกทางสีผิว ส่งเสริมอคติต่อสีผิว ทำให้ประเพณีเรื่องการสืบทอดอคติได้ต่อเนื่อง มาจนศาลสูงของอเมริกาต้องประกาศว่าผิดกฎหมาย ดังนั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่สังคมสมัยใหม่ซึ่งส่งเสริมนโยบายผสมกลมกลืน (assimilation) จะต้องประกาศให้เลิกมีการกีดกัน รังแกชนกลุ่มน้อย เพราะถ้าสถาบันส่งเสริมอคติการแก้ไขปัญหาก็จะเป็นไปไม่ได้เลย

การส่งเสริมอคติโดยสื่อได้รับการค้นพบในสหรัฐอเมริกา ซึ่ง เดน อาร์เชอร์ และคณะ (Dane Archer, et al., 1983) ได้ตรวจสอบภาพถ่าย ๑,๗๕๐ ภาพ พบว่าประมาณ ๒ ใน ๓ ของภาพถ่ายผู้ชาย และน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของภาพถ่ายผู้หญิงเน้นที่หน้า อาร์เชอร์ได้ขยายการค้นคว้าและพบว่าปรากฏการณ์ “หน้านิยม” (face-ism) เป็นเรื่องเกิดขึ้นทั่วไป เขาพบการแสดงหน้าผู้ชายมากกว่าในนิตยสารของ ๑๑ ประเทศ และในภาพวาด ๙๒๐ ชิ้นซึ่งรวบรวมไว้ในช่วง ๖ ศตวรรษ และรวมทั้งในภาพวาดสมัครเล่นของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียที่ซานตาครุส จอร์เจีย นิโกร และคณะ (Georgia Nigro, et al., ๑๙๘๘) ได้ยืนยันปรากฏการณ์ “face-ism” ในนิตยสารเพิ่มขึ้น ซึ่งรวมทั้ง Ms. ซึ่งเป็นนิตยสารสตรี

ผู้วิจัยสงสัยว่าการเน้นภาพหน้าบุรุษและรูปร่างสตรีสะท้อนอคติทางเพศซึ่งมีมานาน ในงานวิจัยที่เยอรมนี นอร์เบิร์ต ชวอร์ซ และอีวา เคิร์ซ (Norbert Schwarz and Eva Kurz, 1989) ได้ยืนยันว่าหน้าของคนที่อยู่ในภาพดูเหมือนฉลาดและทะเยอทะยานกว่า หน้าเป็นสัญลักษณ์ของความฉลาด และภาพหญิงสาวซึ่งแสดงรูปร่างมากกว่าแสดงความเป็นสัญลักษณ์ของวัตถุทางเพศโดยไม่ได้ตั้งใจ สื่อนำเสนออคติที่มีต่อเพศโดยการนำเสนอภาพถ่าย

อารมณ์ที่ทำให้เกิดอคติ : ความคับข้องใจและความก้าวร้าว

การหาแพะรับบาป เมื่อเราถูกทำให้คับข้องใจและไม่สามารถระบายกับต้นตอของความคับข้องใจ เราจะหาแพะรับบาป ปรากฏการณ์การสับเปลี่ยนแรงก้าวร้าว (displaced aggression) อาจเป็นสาเหตุของการแขวนคอคนผิวสี ในช่วงปีหลังสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี ๑๙๘๒ และ ๑๙๙๐ มีการแขวนคอคนดำมากขึ้นเมื่อราคาฝ้ายตกและเมื่อมีความคับข้องใจทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น (Hepworth

& West, 1988; Hovland & Sears, 1940) สังคมดูเหมือนจะมีความสุขมากกว่าในยามที่มีเศรษฐกิจดี ชาวเยอรมันฆ่ายิวในยามที่เศรษฐกิจไม่ดีสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ เมื่อมีปัญหาที่หาแพะรับบาปมา ระบายอารมณ์ เวลาอารมณ์ไม่ดีโอกาสที่จะระบายอารมณ์ใส่เป้าหมายที่ปลอดภัยจะมีสูงขึ้น

พลวัตของบุคลิกภาพ

สิ่งสำคัญเกี่ยวกับพลวัตของบุคลิกภาพคือ ความต้องการสถานะ (need for status) ความเคารพตนเอง (self-regard) และการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (belonging) สถานะเป็นเรื่องของการเปรียบเทียบ ในการคิดว่าตนมีสถานะสูงเราต้องมีคนที่ด้อยกว่าเรา ดังนั้น อคติมีประโยชน์ต่อคนบางพวก เพราะการมีอคติต่อกลุ่มอื่นสร้างความรู้สึกที่ตนเหนือกว่า จิตของมนุษย์มีความละเอียดในแง่ของการรักษาภาพพจน์ของตน เวลามีสถานะต่ำลงโดยเฉพาะถ้าเขาเป็นคู่แข่ง เราจะแอบดีใจ ในยุโรปและอเมริกาเหนือคนที่มียศมากกว่าคือ พวกที่มีสถานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงและคนที่ภาพพจน์ส่วนตนถูกระทบ เช่น สอบตก หรือถูกดูถูก (Lemyre & Smith, 1985; Pettigrew & others, 1998) ฉะนั้น คนที่มีความมั่นคงของสถานะอาจมีความจำเป็นที่จะดูถูกคนอื่นน้อยกว่า คนเชื่อมั่นเป็นพวกที่มีอคติน้อยกว่า

มีงานวิจัยชิ้นแล้วชิ้นเล่าค้นพบว่า การทำให้เกิดถึงความตายด้วยการให้เขียนข้อความเกี่ยวกับการตาย เราให้เกิดความรู้สึกกลัวตาย วิธีนี้สร้างความวิตกกังวลและความรู้สึกไม่มั่นใจในชีวิตของตน จนเมื่อถูกทดลองแสดงอาการมีอคติเข้าข้างกลุ่มตนและรังเกียจกลุ่มอื่น (Greenberg & others, 1990; 1994; Harmon-Jones & others, 1996; Schimmel & others, 1999; Solomon & others, 2000) เมื่อนึกถึงความตาย บุคคลจะเกิดอาการกลัวตาย (terror management) และเริ่มมีอคติดูถูกคนที่มาทำลายโลกทัศน์ เวลาที่คนรู้สึกกลัวและไม่มั่นใจ อคติจะช่วยเสริมระบบความเชื่อว่าตนเหนือกว่า ไม่เป็นอะไรง่าย ๆ

มีการพบว่าชายที่ไม่มั่นใจในความสามารถของตนจะแสดงท่าทีดูถูกผู้หญิงว่าอ่อนแอ และต้องพึ่งผู้ชาย เมื่อโจเอล กรูบ แรนดี ไคลน์เฮสเซลลิงก์ และแคทลีน เคียร์นีย์ (Joel Grube, Randy Kleinhesse-link, and Kathleen Kearney, 1982) ให้นักศึกษาชายที่มหาวิทยาลัยรัฐวอชิงตัน (Washington State University) ดูวิดีโอภาพหญิงสาวสัมภาษณ์งาน พบว่าชายที่ยอมรับตนเองน้อย (low self-acceptance) จะไม่ชอบหญิงที่แข็งแรงแรง ทันสมัย (nontraditional) ส่วนชายที่มีการยอมรับตนเองสูง (high self-acceptance) จะชอบหญิงเหล่านั้นมากกว่า ดังนั้น การสร้างความมั่นใจจะทำให้พวกเขาประเมินกลุ่มอื่น (outgroup) เชิงบวก แต่การกระทบความภูมิใจในตนจะทำให้พวกเขาดูถูกคนกลุ่มอื่น (Fein & Spencer, 1997; Spencer & others, 1998)

การดูถูกคนกลุ่มอื่นสนองความต้องการอีกอย่างคือ สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันของกลุ่มตน การมีศัตรูร่วมสร้างความสามัคคี ฮิตเลอร์ใช้คนยิวเป็นศัตรูร่วมในการสร้างความร่วมมือของชาวเยอรมัน

การดูถูกกลุ่มอื่นสร้างความสามัคคีของกลุ่มตน ความสามัคคีของกลุ่มเกิดจากความเชื่อว่ากลุ่มตนเหนือกว่ากลุ่มอื่น สมาชิกของกลุ่มเสริม self-esteem โดยการตอกย้ำความเหนือกว่าของกลุ่มตนและดูถูกกลุ่มอื่น หรือทำให้กลุ่มอื่นเป็นศัตรู

บุคลิกแบบเผด็จการ (The authoritarian personality)

ความต้องการทางอารมณ์ (emotional needs) ทำให้เกิด อคติ บุคลิกแบบเผด็จการมีความต้องการทางอารมณ์ซึ่งทำให้เกิดอคติ ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๔๐ ผู้วิจัย ๒ คนที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียที่เบิร์กลีย์ซึ่งได้หนีจากเงื้อมมือของพวกนาซี ได้รับทำวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุทางจิตวิทยาของการต่อต้านคนยิวซึ่งรุนแรงมากจนฆ่าคนยิวนับล้าน และทำให้ชาวยุโรปนับล้านกลายเป็นผู้เห็นเหตุการณ์ที่ไม่สนใจใยดี ในการศึกษาผู้ใหญ่ชาวอเมริกัน ทีโอดอร์ ออดอร์โน และคณะ (Theodor, Adorno, et al., 1950) ค้นพบว่าความรู้สึกเป็นศัตรูต่อชาวยิวมักเกิดขึ้นพร้อมกับความรู้สึกเป็นศัตรูกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ด้วย ดูเหมือนว่าอคติมิใช่จะมีต่อเฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นวิธีคิดถึงคนที่ต่างกับตนทั่วไป นอกจากนี้ผู้มีอคติซึ่งเห็นเผ่าพันธุ์ของตนเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง (ethnocentric) มีบุคลิกเผด็จการด้วย พวกเขาไม่ชอบความอ่อนแอ ชอบทำโทษคน และยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจในกลุ่มตน เคารพผู้มีอำนาจมาก ซึ่งสะท้อนในคำพูดที่ว่า “ความเชื่อฟังและความเคารพผู้มีอำนาจเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดที่เด็ก ๆ ควรเรียนรู้”

ในยามเป็นเด็ก บุคคลที่เป็นเผด็จการจะถูกพ่อแม่ทำโทษหนัก ทำให้พวกเขาเก็บกดความรู้สึกเป็นศัตรู และมีแรงขับให้ระบายต่อกลุ่มอื่น ความไม่มั่นใจของเด็กเผด็จการทำให้พวกเขาหมกมุ่นกับอำนาจและสถานะ และมีความคิดที่ไม่ยืดหยุ่นเกี่ยวกับความผิดความถูก และทนสิ่งที่คลุมเครือไม่ได้ ทุกอย่างต้องแจ่มชัด พวกเขายอมสยบต่อผู้มีอำนาจและปฏิบัติต่อผู้ด้อยกว่าด้วยความก้าวร้าวและชอบทำร้ายผู้ที่อ่อนแอกว่าตน

นอกจากนี้ การศึกษาสมัยใหม่เกี่ยวกับคนเผด็จการซีกขวา (right-wing authoritarians) โดยนักจิตวิทยาที่มหาวิทยาลัยมานิโทบา (University of Manitoba) ชื่อ บ็อบ อัลเทเมเยอร์ (Bob Altemeyer, 1988, 1992) ได้ยืนยันว่ามีคนที่แสดงอคติเพราะมีความกลัวและความรู้สึกเป็นศัตรู ความรู้สึกเหนือกว่าทางศีลธรรมอาจเกิดขึ้นพร้อมกับการทำทารุณกับคนที่ตนคิดว่าด้อยกว่า

อคติในรูปลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ต่อคนผิวดำ ต่อพวกรักร่วมเพศ ต่อผู้หญิง ต่อผู้สูงอายุ ต่อคนอ้วน ต่อคนเป็นเอดส์ และต่อคนร่ำรวย มักมีในคน ๆ เดียว คนที่มีอคติมักมีอคติต่อคนหลากหลาย (Bierly, 1985; Crandall, 1994; Peterson & other, 1993; Snyder & Ickes, 1985) อัลเทเมเยอร์สรุปว่า พวกเผด็จการฝ่ายขวามักเป็นพวกมีอคติต่อความเสมอภาคของโอกาส

ในการทำงานเดียวกัน พวกที่เน้นความเด่นกว่าทางสังคม (social dominance orientation) ซึ่งมองว่ามนุษย์มีความไม่เสมอภาคของความดีความชอบ (merit) และความดี (goodness) ก็มีอคติต่อความเสมอภาคของโอกาส ในทางตรงกันข้ามพวกที่เน้นการอยู่ร่วม (communal) หรือเน้นความเป็นสากล (universal orientation) ซึ่งเน้นความเหมือนกันของมนุษย์ และยอมรับ “สิทธิมนุษยชนสากลซึ่งลูกพระเป็นเจ้าทุกคนพึงมี จะยอมรับโครงการช่วยชนกลุ่มน้อยโดยให้โควตาเข้ามหาวิทยาลัยพิเศษ (affirmative action) และยอมรับคนที่ไม่เหมือนตนมากกว่า (Phillips & Ziller, 1997; Pratto & others, 1994, 2000; Sidanius, & others, 1996; Whitley, 1999) แนวโน้มความเชื่อและบุคลิกภาพของคนมีบทบาทต่อการมีอคติของคน และมีผลต่อการปฏิบัติต่อคนกลุ่มอื่น เช่น คนสีผิวอื่น และคนที่ด้อยกว่าตน และคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม คนที่มีอคติต่อคนกลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มที่จะมีอคติต่อกลุ่มอื่น ๆ ด้วย เวลาที่มีอคติจะมีการมองคนกลุ่มอื่นว่าเหมือนกันหมด มี outgroup homogeneity effect และมองคนที่ตนรู้จักว่าเป็นข้อยกเว้น เช่น มองว่าคนดำซึ่งเป็นเพื่อนตนที่ฉลาดเป็นข้อยกเว้น เพราะคิดว่าคนดำทั่วไปด้อยปัญญา

อคติและการรู้จัก

การมีอคติและการเหมารวมมิได้เกิดจากการวางเงื่อนไขของสังคม และทำให้ค้นหาแพะรับบาปมาระบายความคับข้องใจเท่านั้น แต่มันยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรู้คิดธรรมดาด้วย เพราะมนุษย์เรามีแนวโน้มที่จะทำทุกอย่างให้ง่ายต่อความเข้าใจมากขึ้น โดยการจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ (categorization) เราจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ด้วยการเหมารวม การจัดทุกอย่างเป็นกลุ่มเป็นประเภททำให้เราไม่ต้องใช้ความพยายามเพื่อเข้าใจสิ่งนั้น เราจะเรียกว่า การเหมารวม และเรียกอคติว่าเป็นทางลัดทางจิต (heuristics) ก็ว่าได้ เราใช้การเหมารวมเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจ เราจัดคนเป็นเผ่าพันธุ์ เพศ วัย และสีผิว จากนั้นเราก็ปฏิบัติต่อพวกเขาตามการเหมารวม การจัดคนเป็นประเภทมิได้เป็นอคติ แต่มันเป็นรากฐานที่สร้างอคติได้ การเหมารวมทำให้การใช้ชีวิตง่ายขึ้น และบ่อยครั้งการเหมารวมมักมีส่วนจริงอยู่บ้าง (kernel of truths) เรามักจะเหมารวม เช่น บอกว่าผู้ชายชอบแข่งขันและไวใจไม่ได้ คนแอฟริกันอเมริกันเก่งเรื่องดนตรี และกีฬา ผู้หญิงอ่อนโยนหรือเจ้าอารมณ์ ชาวยุโรปคลาสสิก (มีระดับ) แต่หยิ่ง คนไทยยิ้มเก่ง การเหมารวมดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะมนุษย์มีความซึ่เกี่ยวข้องใช้ความคิด

งานวิจัยได้แสดงว่าการเหมารวมทำให้คนอนุรักษ์พลังไม่ต้องใช้พลังงานมาก ในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เราใช้การเหมารวมในการคิดถึงคนอื่น เมื่อเราไม่สามารถตัดสินใจว่าเขาเป็นอย่างไร และปรกติเรามักอาศัยข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ ในการตัดสินใจมากกว่าประสบการณ์ตรง เราคิดถึงคนจีนในแง่ต่าง ๆ เพราะเราเรียนรู้จากสื่อและจากคำบอกเล่า โอกาสที่เราจะรู้จักคนจีนโดยตรงจะมีน้อย ด้วยเหตุนี้เราจึงได้ความคิดและข้อมูลจำนวนมากจากการเหมารวมของผู้อื่น จากสิ่งที่มีอยู่ในสังคม เพราะเป็นสิ่งที่

วัฒนธรรมและวัฒนธรรมย่อย (subculture) ถ่ายทอด ฉะนั้น สังคมสามารถสร้างการเหมารวมและอคติได้ด้วยสังคมประภคิต (socialization) และสามารถแก้ภาพที่เคยสร้างด้วยการสร้างภาพและจัดประภคิตใหม่ ถ้าประธานาธิบดีบารัก โอบามา ประสบความสำเร็จในการปกครองสหรัฐอเมริกา การเหมารวมเชิงลบเกี่ยวกับชาวแอฟริกันอเมริกันจะได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ในสังคมก็สร้างภาพและการเหมารวมได้ ทุกวันนี้ภาพของคนไทยที่รักสงบได้หายไป ความขัดแย้งทางสังคมทำให้เรามีภาพเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง คนไทยไม่ใช่ขี้มก่ง รักสงบอีกต่อไป ประเทศไทยกลายเป็นชาติที่ขัดแย้งไม่น้อยอยู่ กลุ่มที่ขัดแย้งต่างเหมารวมอีกฝ่ายและตั้งเป้าไม่เห็นด้วยกับอีกฝ่าย ต่างฝ่ายต่างมีการยืนยันอคติ (confirmation bias) มุ่งสนใจเรื่องที่ยืนยันความคาดหวังและความคิดของตัวเอง ทำให้ความขัดแย้งไม่ยุติและอาจจะรุนแรงขึ้น

การเอาชนะ การเหมารวม และการลดอคติ

การเหมารวมและอคติเป็นเรื่องที่มีมานานแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ ความเสียหายที่ได้สร้างขึ้นนั้นมีมากมาย ที่เห็นได้ชัดที่สุดคืออคติและการเหมารวมก่อให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่น ในกรณีฆ่าคนยิวไป ๖ ล้านคนของนาซีเยอรมัน สาเหตุการฆ่าคนบริสุทธิ์เร็ว ๆ นี้ คือ กระบวนการก่อการร้ายของชาวมุสลิมที่มีกระบวนการจีฮัด อ้างศาสนาอ้างพระเป็นเจ้า ตั้งข้อขัดแย้งกับชาวตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและปลุกปั่นให้ชาวมุสลิมต่อต้านสังคมที่ตนไปอาศัยอยู่ และเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๘ ก็เกิดการก่อการร้ายที่มูมไบ ประเทศอินเดีย ซึ่งฆ่าคนบริสุทธิ์ไปเกือบ ๒๐๐ คน การสร้างอคติต่อศาสนาอื่นและการทำกรพลีชีพฆ่าตนเองและฆ่าผู้บริสุทธิ์ ได้กลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นที่อังกฤษ บาหลี สเปน อินเดีย หรืออิรัก มนุษย์แบ่งแยกกันด้วยเหตุผลทางสีผิว เพศ และศาสนา แม้ศาสนาเดียวกัน เช่น เป็นมุสลิมชาวซีอียหรือซุนนิกี้ยังเป็นประเด็นของความขัดแย้ง แบ่งพวกตน (ingroup) และพวกเขา (outgroup) แล้วก็เหมารวมและมีอคติต่อกัน พร้อมกับอาจมีพฤติกรรมทำลายบุคคลที่ตนมีอคติต่อ ไม่ว่าจะฆ่าทิ้งหรือกีดกันทางสังคม มี discrimination เช่น ไม่จ้างงาน ไม่ให้เช่าบ้าน ไม่ให้การศึกษาหรือทำเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้ถูกรังเกียจไม่ได้รับความยุติธรรม

ถ้าถามว่าสถานการณ์ปัจจุบันดีขึ้นไหม ปัจจุบันนี้อาจไม่มีสงคราม เช่น สงครามโลก สงครามคูเซต และไม่มีปรากฏการณ์รังเกียจกีดกันเพราะสีผิว เช่น อะพาไรต์ของแอฟริกาใต้ แต่การเหมารวมและการกีดกัน และการทำร้ายกันเพราะอคติก็ยังมียู่ การทำร้ายกันเพราะเพศยังมีในประเทศจีน อินเดีย เกาหลีใต้หวัน ฯลฯ ซึ่งมีอคติต้องการลูกชายและให้มีการทำแท้งถ้าเด็กในครรภ์เป็นเด็กหญิง ในประเทศจีนมีการทิ้งเด็กหญิงหรือทำให้พิการเพื่อขอสิทธิมีลูกใหม่เพราะประเทศจีนกำหนดให้มีลูกคนเดียว ทั้งในอินเดีย จีน เกาหลี ใต้หวัน ซึ่งนิยมมีลูกชายก็มีการทำแท้งเด็กหญิง จนสังคมเหล่านั้นมีคนเพศชายมากกว่าหญิง

จนบางแห่งต้องไปหาเจ้าสาวต่างถิ่น ในอินเดียมีผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ๖๐ กว่าล้านคน ในเกาหลีใต้ทางการต้องประกาศว่าถ้าไม่ยกต้องไปนำเข้าเจ้าสาวผิวดำก็อย่าเพิ่งลูกสาวอีกต่อไป ในสหรัฐอเมริกาไม่มีการทำแท้งหรือฆ่าเด็กหญิง แต่เวลาจ้างงาน ผู้หญิงที่ทำงานอาชีพเดียวกับชายจะได้ค่าจ้างน้อยกว่า ทั้ง ๆ ที่งานเหมือนกันทุกอย่าง เช่น เป็นครูหรือเป็นพยาบาลเหมือนกันแต่ค่าจ้างจะต่างกัน

ในอดีตมีการมีอคติต่อศาสนาอื่น เช่น คนนับถือศาสนาคริสต์จะมองว่าคนไม่นับถือศาสนาเหมือนตนเป็นคนนอกที่ที่จะต้องตกรอก ปัจจุบันนี้มีการยอมรับคนต่างศาสนามากขึ้น แต่ก็ยังมีการขัดแย้งกันเพราะมีอคติต่อกัน ดังเช่นในกรณีของผู้ก่อการร้ายชาวมุสลิม

สำหรับอคติในเรื่องสีผิว สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่มีอคติเรื่องสีผิวมากที่สุด เพราะมีประวัติศาสตร์ของการมีทาสชาวแอฟริกันอเมริกัน และหลังการเลิกทาสมีการกีดกันและการแบ่งแยกสีผิวอยู่เป็นเวลานาน แต่สถานการณ์ในสหรัฐอเมริกาดำเนินมาโดยเฉพาเมื่อนายบารัก โอบามา ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีสีผิวคนแรกของสหรัฐอเมริกา มีการกล่าวถึงสภาพความสัมพันธ์ทางสีผิวของสหรัฐอเมริกาโดยนักวิชาการสีผิว ออร์แลนโด แพตเตอร์สัน (Orlando Patterson) ผู้ซึ่งเป็นประธานโครงการศึกษาแอฟริกันอเมริกันที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดว่า

“ข้อเท็จจริงทางสังคมเกี่ยวกับอเมริกาคือ แม้ความสัมพันธ์ทางสีผิวยังมีปัญหา แต่ตอนนี้สหรัฐอเมริกาก็เป็นสังคมที่มีคนส่วนใหญ่น้อยกว่าที่รังเกียจผิวน้อยที่สุด เพราะมีประวัติการปกป้องชนกลุ่มน้อยทางกฎหมายที่ดีกว่าทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อยผิวดำหรือผิวดำ สังคมอเมริกันให้โอกาสคนผิวดำมากกว่าสังคมอื่นซึ่งรวมสังคมแอฟริกาทั้งหมด” (Krauthammer, 1997)

สหรัฐอเมริกาแม้ยังไม่ได้บรรลุอุดมการณ์ของการยอมรับและความเสมอภาคเต็มที่ แต่สหรัฐอเมริกาก็ยอมรับและให้ความเสมอภาคต่อชนกลุ่มน้อยมากกว่าสังคมหลายสังคม ชัยชนะของโอบามาเป็นสิ่งที่ยืนยันความก้าวหน้าของปัญหาการมีอคติต่อสีผิวที่ดีที่สุด อคติยังมีในสหรัฐอเมริกาเพราะยังมีความขัดแย้งและการทำร้ายกันเพราะสีผิว และมีการใช้การพูดตลกเย้ยคนต่างสีผิวและคนต่างเผ่าพันธุ์ แต่ในโลกนี้คงไม่มีสังคมใดที่ปราศจากอคติและการดูถูกชนกลุ่มน้อย สังคมไทยเคยดูถูกคนอีสาน ปัจจุบันก็ยังหาความสุขจากการล้อเลียนการพูดของชาวเขา สมัยจอมพล ป. ก็มีการรังเกียจคนเชื้อสายจีน แต่ตราบเท่าที่การล้อเลียนดูถูกมิได้เป็นนโยบายทำลายพวกเขา การมีอคตินั้นก็ยังเป็นเรื่องปรกติที่มีในทุกสังคม ตราบเท่าที่มนุษย์เรามีการแบ่งพวกเขา พวกเขา และมีการปกปิดปมด้อยของตนโดยการดูถูกคนอื่น การใช้ชนกลุ่มน้อยเป็นแพะรับบาป เป็นเป้าของการแสดงอคติ และการกีดกัน เป็นเรื่องที่คนมีความคับข้องใจมักจะทำ ในทางใต้ของสหรัฐอเมริกาในยุคหนึ่ง เวลาราคาฝ้ายตกคนขาวจะแขวนคอคนผิวดำมากขึ้น สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือ ในยามที่เศรษฐกิจตกต่ำ ชนกลุ่มน้อยจะได้รับอคติและถูกรังแกมากขึ้น

การจงใจเอาชนะอคติ

การมีอคติดูเหมือนจะเป็นเรื่องธรรมดา แต่สังคมที่มีความเที่ยงธรรมจะพยายามห้ามคนไม่ให้แสดงอคติ การที่สังคมห้ามและสร้างวัฒนธรรมที่เที่ยงธรรมจะทำให้มีสมาชิกส่วนหนึ่งตระหนักรู้ในความไม่ยุติธรรมของอคติ และพยายามหักห้ามใจและหักห้ามพฤติกรรมที่จะไปแสดงความรังเกียจคนที่ถูกรังเกียจ เวลาสังคมมีปทัสถานส่งเสริมความเสมอภาคและความสมานฉันท์ แม้คนจะมีอคติ เขาคงนั้นก็ยังสามารถตั้งใจลดความรู้สึกอคติ และไม่แสดงพฤติกรรมกีดกันคนสีผิวอื่น ศาสนาอื่น เผ่าพันธุ์อื่น เพศอื่น ฯลฯ

โครงการศึกษาหลายโครงการได้แสดงให้เห็นว่าบุคคลอาจมีอคติโดยไม่รู้ตัว เพราะคน ๆ นั้นจะบอกเสมอว่าเขาไม่มีอคติ แต่พอถูกทดสอบก็แสดงอาการอคติแฝงดังกล่าว คือ implicit prejudice ซึ่งคนมีอคติจะไม่ยอมรับว่าตนมีอคติ (Fazio, Jackson, Dunton, & Williams, 1995; Fazio & Olson, 2003; Greenwald, McGhee, & Schwartz, 1998; Payne, 2001) อคติแฝงมีผลต่อพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น ในการศึกษารายการหนึ่งพบว่าอคติแฝงมีผลต่อพฤติกรรมกีดกันในที่ทำงานในเรื่องว่าจ้างมากกว่าเจตคติที่คนแสดงออก (Ziegert & Hanges, 2005) คนอาจบอกว่าตนไม่มีอคติ แต่พอเวลาตัดสินใจทำอะไร อคติแฝงที่มีในใจก็แสดงอาการ

หลายคนที่มีความอคติแฝงอาจต้องต่อสู้กับตนเองอย่างมากเพื่อเอาชนะความรู้สึกดังกล่าว มีการพบว่าคนที่ต้องต่อสู้กับตัวเองเพื่อเอาชนะอคติอาจเกิดอาการเหนื่อยล้าเลยที่เดียว ริเชสันและเชลตัน (Richeson & Shelton, 2003; Richeson, Trawalter, & Shelton, 2005) ได้ศึกษาปฏิกิริยาของคนหลังคุยกับคนสีผิวอื่น พบว่าการควบคุมตนเองและความระมัดระวังที่จะไม่แสดงอาการมีอคติทำให้คน ๆ นั้นทำการทดสอบเรื่องการควบคุมตนเองได้แย่ง การพยายามควบคุมตนเองในขณะที่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนสีผิวอื่นสร้างความเครียดและความเหนื่อยล้า พอไปทำการทดสอบความสามารถในการควบคุมตนเองก็ทำแย่ง คนในสังคมที่มีการห้ามแสดงอคติมาก แต่คนก็มีอคติ จะทำให้บุคคลดังกล่าวต้องใช้ความพยายามควบคุมตนเองไม่ให้พลังแฝงแสดงออกอย่างมาก

ในสังคมมีทั้งคนมีอคติและคนไม่มีอคติ แม้คนไม่มีอคติก็รู้เรื่องการเหมารวมเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย พวกเขารู้หมดว่าคนในสังคมเหมารวมเกี่ยวกับคนที่ตนมีอคติด้วยอย่างไร แต่คนเหล่านี้ไม่แสดงอคติแม้จะรู้ว่าสังคมคิดอย่างไร เวลาเจอสมาชิกของกลุ่มที่ถูกเหมารวม พวกเขาไม่รู้สึกรู้สึกมีอคติ แต่ในใจก็รู้อย่างอัตโนมัติว่ามีการเหมารวมเกี่ยวกับคนพวกนี้อย่างไร บุคคลที่ไม่มีอคติใช้สติเตือนตนเองไม่ให้แสดงอคติแม้จะรู้ว่าสังคมมีอคติอะไรบ้าง ดังนั้น เป็นเรื่องปรกติที่ทุกคนจะมีอคติในใจ เพราะเติบโตมาในสังคมที่มีการเหมารวมและมีอคติต่อชนกลุ่มอื่น ในขณะที่คนมีอคติบางส่วนจะแสดงอาการ คนที่คิดว่าตนไม่มีอคติจะพยายามชนะใจตนเอง ไม่แสดงอคติและการกีดกัน แม้ความพยายามควบคุมตัวเองดังกล่าวจะทำให้เหนื่อยก็ตาม

ปฏิบัติการเมื่อถูกกล่าวหาว่ามีอคติ

งานวิจัยได้แสดงว่าเวลาคนถูกกล่าวหาว่ามีอคติ พวกเขาจะพยายามพิสูจน์ตัวเองโดยการทำตรงกันข้ามกับที่ถูกกล่าวหา ในการศึกษาโครงการหนึ่ง (Dutton & Lake, 1973) ผู้เข้าร่วมวิจัยผิวขาวกลุ่มหนึ่งซึ่งประเมินตนเองว่าไม่ค่อยมีอคติถูกแบ่งเป็นพวกถูกกล่าวหาและพวกไม่ถูกกล่าวหาว่ามีอคติต่อสีผิว หลังจากออกจากห้องทดลองผู้เข้าร่วมวิจัยเจอขอทานผิวสีและผิวขาว (ซึ่งเป็นหน้าม้า) มาขอเงิน ขอทานผิวดำได้เงินมากกว่าจากคนที่ถูกกล่าวหาว่ามีอคติต่อสีผิว คนที่ไม่ถูกกล่าวหาให้เงินน้อยกว่า ขอทานผิวขาวได้เงินเท่ากันจากทั้ง ๒ กลุ่ม ฉะนั้น คนผิวขาวที่ถูกกล่าวหาให้เงินคนผิวดำมากกว่าเพื่อพิสูจน์ว่าตนไม่ได้มีอคติทางสีผิว

แรงจูงใจที่จะเอาชนะอคติ

มีเหตุผล ๒ ประการที่ทำให้คนอยากเอาชนะความรู้สึกมีอคติ เหตุผลประการแรกคือ ความรู้สึกจริง ๆ ว่าการมีอคติเป็นเรื่องผิด เหตุผลประการที่ ๒ คือ ความรู้สึกว่าการแสดงอคติอาจทำให้สังคมต่อต้าน แรงจูงใจทั้ง ๒ อย่างอาจจะมีส่วนจริงทั้งคู่ ขึ้นอยู่กับว่าคนจะเน้นข้อไหน นักจิตวิทยาสังคมชื่อ แพลนต์และดีไวน์ (Plant & Devine, 1998) ได้สร้างแบบทดสอบที่ช่วยจัดประเภทของคนตามแรงจูงใจทั้ง ๒ อย่าง แบบทดสอบวัดแรงจูงใจภายในที่ได้ตอบแบบไร้อคติ (Internal Motivation to Respond Without Prejudice) ซึ่งเกี่ยวกับแรงจูงใจ และความเชื่อว่าการมีอคติเป็นเรื่องผิดศีลธรรม นอกจากนี้แบบทดสอบยังวัดแรงจูงใจภายนอกที่ได้ตอบแบบไร้อคติ (External Motivation to Respond Without Prejudice) ซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อที่ว่าเป็นการไม่ฉลาดที่จะแสดงอคติ ซึ่งสังคมบอกว่าเป็นพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา มาตราวัดดังกล่าวสามารถถูกปรับใช้ในการศึกษา อคติที่มีต่อคนรักร่วมเพศ คนอ้วน ชาวอาหรับ และกลุ่มอื่น ๆ

การทดสอบตนเอง แรงจูงใจเอาชนะอคติของคุณเป็นแบบไหน
(Baumeister & Bushman, 2008)

แรงจูงใจภายในที่จะมีปฏิกริยาที่ไร้อคติ
<ol style="list-style-type: none"> ๑. ฉันพยายามแสดงความไม่มีอคติต่อคนผิวดำ เพราะมันมีความสำคัญต่อความเชื่อของฉัน ๒. ตามค่านิยมส่วนตัวของฉัน การเหมารวมเกี่ยวกับคนดำใช้ได้ (มีคะแนนกลับกัน ติดลบ) ๓. ฉันรู้สึกจริง ๆ ว่าความเชื่อเรื่องไร้อคติต่อคนผิวดำเป็นเรื่องถูกต้อง ๔. ค่านิยมส่วนตัวของฉันทำให้ฉันเชื่อว่าการเหมารวมเกี่ยวกับคนผิวดำเป็นเรื่องผิด ๕. การเป็นคนไร้อคติต่อคนผิวดำมีความสำคัญต่ออัตมโนทัศน์ของฉัน
แรงจูงใจภายนอกที่จะมีปฏิกริยาไร้อคติ
<ol style="list-style-type: none"> ๑. เนื่องจากทุกวันนี้มาตรฐาน PC (ความถูกต้องทางการเมือง หรือ politically correct) ทำให้ฉันพยายามแสดงว่าฉันไม่มีอคติต่อคนผิวดำ ๒. ฉันพยายามซ่อนความคิดเชิงลบต่อคนผิวดำ เพื่อหลีกเลี่ยงปฏิกริยาไม่ดีจากผู้อื่น ๓. ถ้าฉันแสดงอคติต่อคนผิวดำฉันกลัวว่าคนอื่นจะโกรธฉัน ๔. ฉันพยายามแสดงความไม่มีอคติต่อคนผิวดำเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่เห็นชอบของคนอื่น ๕. ฉันพยายามแสดงความไม่มีอคติต่อคนผิวดำเพราะความกดดันจากผู้อื่น

การที่คนมีแรงจูงใจประเภทไหนมีผลต่อพฤติกรรม เพราะคนที่มีแรงจูงใจภายนอกที่จะแสดงปฏิกริยาไร้อคติจะแสดงอคติน้อยเมื่ออยู่ต่อหน้าคนอื่น แต่เวลาที่เขียนความคิดเห็นโดยไม่มีใครรู้พวกเขาจะแสดงอคติมากกว่า ส่วนคนที่มีแรงจูงใจภายในที่จะมีปฏิกริยาไร้อคติจะแสดงความไม่มีอคติทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น ส่วนพวกที่ไม่มีแรงจูงใจประเภทใดประเภทหนึ่งจะมีอคติพอประมาณไม่ว่าจะอยู่สถานการณ์ไหน (ปัจจุบันมีคนอเมริกันน้อยมากที่แสดงอคติแบบรุนแรง)

มีการพบว่าพวกที่มีแรงจูงใจภายนอกที่จะแสดงปฏิกริยาไร้อคติจะโกรธมากกว่าถ้าถูกกดดันให้ทำในเรื่องที่ถูกต้องตามมาตรฐานทางการเมือง (PC) กำหนด เวลาอยู่ลับหลังคนพวกนี้แสดงอคติมากกว่าเวลาที่ไม่มีถูกกดดัน

คนขาที่มีแรงจูงใจภายในที่จะแสดงปฏิกริยาไร้อคติจะมีการซึมซับและปฏิบัติแนวการกระทำอย่างไร้อคติ การมีใจไม่มีอคติทำให้คนพวกนี้เอาชนะอคติและปฏิกริยาไม่พึงปรารถนาได้ง่ายขึ้น รวมทั้งไม่แสดงอาการมีอคติแบบไร้สำนึกหรือไม่รู้ตัว (Amodio, Harmon-Jones, & Devine, 2003)

การติดต่อ (contact)

อคติจะลดลงก็ต่อเมื่อมีการติดต่อกันในสภาพเฉพาะ การติดต่อจะลดอคติได้เมื่อผู้ที่ติดต่อกัน มีสถานะที่เสมอภาค เมื่อการติดต่อเป็นเชิงบวก และเมื่อมีการรับรู้ว่าคุณที่ตนติดต่อด้วยเป็นตัวแทนของกลุ่มจริง ๆ มิใช่เป็นกรณีพิเศษ เช่น ฉลาดกว่ากลุ่ม ดีกว่ากลุ่ม ในการศึกษาแบบอภิวเคราะห์ (meta-analysis) พบว่าภายใต้สภาพดังกล่าว การติดต่อระหว่างกลุ่มมีผลลดอคติต่อคนกลุ่มอื่นพอสมควร (Pettigrew & Tropp, 2000) บางครั้งแม้การติดต่อผ่านคนอื่นภายใต้สภาพดังกล่าวก็ได้ผล เช่น มีเพื่อนสนิทที่ติดต่อกับกลุ่มอื่นในสภาพดังกล่าว (Wright, Aron, McLaughlin-Volpe, & Ropp, 1997) แม้การแสดงออกภายนอกโดยตรงจะลดลงได้ด้วยการศึกษาและเทคนิคเปลี่ยนเจตคติ แต่การแสดงออกแบบอ้อม ๆ หรือ แอบยล เช่น พฤติกรรมหลีกเลี่ยงและการคุกคามอ่อน ๆ จะลดได้ด้วยการติดต่อระหว่างกลุ่ม (Dovidio & Gaertner, 1999)

เป้าหมายสูงสุด (superordinate goals)

การมีเป้าหมายสูงสุดร่วมกันจะลดอคติได้และลดข้อขัดแย้ง นักวิจัยพบว่าเมื่อให้เด็ก ๆ เล่นเกมร่วมมือกัน พฤติกรรมก้าวร้าวลดลงและความร่วมมือเพิ่มขึ้น แต่เวลาที่พวกเขาเล่นเกมที่แข่งกันจะแสดงความก้าวร้าวมากขึ้น และพฤติกรรมร่วมมือก็ลดลง (Bay-Hintz, et al., 1994)

เทคนิคอันหนึ่งที่สร้างเป้าหมายร่วมคือชั้นเรียนแบบจิกซอว์ (jigsaw classroom) ซึ่งห้องเรียนดังกล่าวสร้างการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน วิธีดังกล่าวพัฒนาโดย เอลเลียต อารอนสัน (Elliot Aronson, 2000; Aronson, Blaney, Stephin, Sikes, & Snapp, 1978; Aronson & Patnoe, 1997) เหมือนจิกซอว์ที่ทุกชิ้นจะมีส่วนช่วยเติมให้ภาพเต็ม การให้เด็กทุกคนมีส่วนแสดงความรู้ที่ตนรู้เพื่อให้การบ้านสมบูรณ์ ทำให้เด็ก ๆ ในห้องเรียนทุกคนมีส่วนช่วยกันทำให้การบ้านสมบูรณ์ ในการนี้ ทุกคนจะเรียนรู้ในส่วนของตนเองอย่างเต็มที่ นักเรียนที่ได้โจทย์เดียวกันจะช่วยกัน ต่างคนต่างไปค้นคว้าและมาพบกัน เพื่อเอาความรู้ของตนมารวมกันประกอบให้การบ้านสมบูรณ์ ทุกคนเอาความรู้ที่ตนรู้มานำเสนอ ทุกคนต้องร่วมมือกันเป็นทีมเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วม การศึกษาหลายโครงการได้แสดงว่าวิธีนี้ได้ผล มีการใช้เทคนิคห้องเรียนแบบจิกซอว์ได้ผลในแอฟริกาและออสเตรเลียด้วย (Alebiosu, 2001; Walker & Crogan, 1998) บางครั้งการมีสัญลักษณ์ของเป้าหมายสูงสุดก็ใช้ได้ผลแล้ว การใช้ธงชาติจะมีผลต่อพวกรักชาติมาก ในสหรัฐอเมริกา ธงชาติ หมายถึง การต่อกรพลีชีพผู้อื่นและให้ความสำคัญต่อผลงานและลักษณะนิสัย แทนที่จะตัดสินคนอื่นเพราะเขาเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นกลุ่มนี้ ดังนั้น เพียงการชักธงก็เตือนพวกคนรักชาติให้คิดถึงอุดมการณ์ของสหรัฐอเมริกาและลดอคติที่มีต่อคนกลุ่มอื่น

ผลของการเป็นเป้าของอคติ

การตกเป็นเป้าของอคติอาจทำให้ซึมซับอคติเป็น self-fulfilling prophecy การที่เหยื่อที่ถูกตราหน้าทำให้การตราหน้าเป็นจริง เช่น มีการคิดว่าคนกลุ่มหนึ่งมีเขาวัวปัญญาต่ำ อาจเกิด stereotype threat หรือการข่มขู่ของการเหมารวม บุคคลที่ถูกเหมารวมเกิดไม่มั่นใจ เสียความเชื่อมั่น เวลาถูกทดสอบทำไม่ได้เท่าที่ความสามารถมีเพราะประหม่าก็ได้ หลายคนเวลาเจออคติอาจมีปฏิกิริยาต่อต้าน พยายามพิสูจน์ว่าที่เหมารวมเป็นเรื่องผิด เป็น self-defeating prophecy บาร์ก โอบามา และโอปราห์ วินฟรีย์ เป็นตัวอย่างของคนผิวดำที่พิสูจน์ว่าการเหมารวมนั้นผิด พวกเขามีความสามารถและสามารถประสบความสำเร็จอย่างสูง

มลทินและการปกป้องตนเอง

ชาวแอฟริกันอเมริกันในสหรัฐอเมริกาถูกเหมารวมว่าขี้เกียจ เบาทัญญา และเหมือนเด็ก การเหมารวมดังกล่าวสร้างภาพที่มีมลทิน (stigma) ให้กับคนผิวดำ และอาจสร้างปมด้อยให้พวกเขาด้วย อย่างไรก็ตาม การศึกษาของเจนนี่ ครอกเกอร์ และเบรนดา เมเยอร์ (Jenny Crocker and Brenda Major, 1989) พบว่าความภูมิใจในตน (self-esteem) ของชาวผิวดำในอเมริกามีได้ต่ำ พวกเขามีกลไกป้องกันตนเอง มีกลยุทธ์ของการรู้คิด ๓ ประการ คือ ประการที่ ๑ การเปรียบเทียบทางสังคม (social comparison) พวกเขาจะไม่เปรียบตัวเองกับคนผิวขาว แต่จะเปรียบกับพวกของตน จึงไม่เกิดความเหลื่อมล้ำและมีปมด้อย ประการที่ ๒ เกี่ยวกับการเลือกมาตรฐานของคุณค่าแห่งตน (self-worth) คนผิวดำจะเลือกมาตรฐานที่เกี่ยวกับความสามารถของตน เช่น กีฬาและดนตรีมาตัดสินคุณค่าของตน ส่วนของที่ตนไม่เก่งจะไม่ใส่ใจ ความสำเร็จในสิ่งที่ตนทำได้ดีจะทำให้ความภูมิใจในตนเพิ่มสูงขึ้น ประการที่ ๓ เกี่ยวกับทฤษฎีอนุमानเหตุหรือหาเหตุพฤติกรรม อาจมีอคติเข้าข้างตนเอง (self-serving bias) เวลาประสบความสำเร็จก็คิดว่าเป็นความสามารถของตน แต่เวลาล้มเหลวอาจคิดว่าเป็นเหตุภายนอก เช่น สังคมมีอคติกีดกันตน วิธีนี้ทำให้สร้างความภูมิใจในตนจากความสำเร็จ และโทษความล้มเหลวว่าเกิดจากเหตุภายนอก เช่น อคติและการกีดกันของสังคม คนผิวดำสามารถโทษว่าความล้มเหลวของตนเกิดจากคนขาวมีอคติและกีดกันตน ทำให้รักษาระดับความภูมิใจในตนได้

บทสรุป

อคติ การเหมารวม และพฤติกรรมกีดกัน หรือการทำร้าย ได้สร้างปัญหากับบุคคลที่ถูกกีดกัน และเหยื่อของอคติมากมาย อคติทางสีผิวทำให้ความเป็นอยู่และสุขภาพจิตของคนผิวดำถูกกระทบในเชิง

ลบ อคติทำให้คนขาวไม่จ้างงานคนดำ ดูถูก ไม่ให้เช่าบ้าน ฯลฯ ในสมัยหลังสงครามกลางเมือง คนผิวดำทางใต้ของอเมริกาถูกแขวนคอบ่อย ๆ โดยเฉพาะเมื่อเศรษฐกิจไม่ดี สตรีก็ถูกกีดกัน ดูถูก ทารกในครรภ์ที่เป็นหญิงถูกทำแท้งในหลายประเทศ เด็กผู้หญิงในหลายสังคมไม่ได้เรียนหนังสือ ในซาอุดีอาระเบียผู้หญิงห้ามขับรถ ในอเมริกา เงินเดือนของหญิงชายที่ทำงานหน้าที่เดียวกันไม่เท่ากัน ผู้ชายได้ค่าจ้างสูงกว่าในทางศาสนาซึ่งเคยมีอคติต่อกันจนเกิดสงครามครูเสด และมีการคิดว่าคนต่างศาสนาเป็นพวกนอกريت ต้องตกรอก อิตเลอร์ฆ่าชาวยิวเพราะเหตุผลทางศาสนาและเผ่าพันธุ์ ผู้ก่อการร้ายชาวมุสลิมก็มีอคติต่อคนศาสนาอื่นโดยเฉพาะต่ออเมริกา และต่อสังคมอื่นที่มีศาสนาต่างจากพวกเขาด้วย แม้ศาสนาเดียวกันก็แบ่งเป็นนิกายซีอะฮ์กับซุนนีแล้วก็ขัดแย้งกัน

มนุษย์มีแนวโน้มที่จะมีอคติต่อคนกลุ่มอื่น พวกอื่น สีผิว เผ่าพันธุ์ ศาสนาอื่น การมีอคติต่อกลุ่มอื่นมักเกี่ยวกับการเห็นว่ากลุ่มตนเหนือกว่า ดูถูกกลุ่มอื่นเพื่อให้ภูมิใจในกลุ่มตนมากขึ้น トラบเท่าที่มนุษย์ยังมีความต้องการที่จะยกความภูมิใจในตนเองโดยดูถูกคนอื่น อคติของมนุษย์ก็จะมีไม่สิ้นสุด มีการหาแพะรับบาป หาศัตรูร่วม เพื่อให้กลุ่มตนสามัคคีมากขึ้น และความคับข้องใจของตนได้รับการระบายออก สังคมควรปลูกฝังให้คนมีความรักคนอื่น รักชีวิต รักสิ่งแวดล้อม มีอคติและการทำลายผู้อื่นให้น้อยที่สุด เพราะสังคมโลกจะมีความสุขก็ต่อเมื่อมนุษย์รักกัน แทนที่จะมีอคติต่อกันและเกลียดกัน ต่างทำร้ายกัน

หนังสืออ้างอิง

- Adorno, T., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D., & Sanford, R.N. (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper.
- Alebiosu, K.A. (2001). Cooperative learning and students' affective learning outcome in Nigerian chemistry classrooms. *IFE Psychologia*. 9, 135-142.
- Allport, G.W., Ross, J.M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*. 5, 432-443.
- Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism*. San Francisco: Jossey Bass.
- Altemeyer, B. (1992). Six studies of right-wing authoritarianism among American state legislators. Unpublished manuscript, University of Manitoba.
- Amodio, D.M., Harmon-Jones, E., & Devine, P.G. (2003). Individual differences in the activation and control of affective race bias as assessed by startle eyeblink response and self-report. *Journal of Personality and Social Psychology*. 84, 738-753.
- Archer, D., Iritani, B., Kimes, D.B., & Barrios, M. (1983). Fac-ism: Five studies of sex differences in facial prominence. *Journal of Personality and Social Psychology*. 45, 725-735.
- Aronson, E. (2000). *Nobody left to hate: Teaching compassion after Columbine*. New York: W.H. Freeman.
- Aronson, E., Patnoe, S. (1997). *The jigsaw classroom: Building cooperation in the classroom*. (2nd ed.) New York: Addison Wesley Longman.
- Aronson, E., Blaney, N., Stephin, C., Sikes, J. & Snapp, M. (1978). *The jigsaw classroom*. Beverly Hills, C.A.: Sage Publishing Company.
- Batson, C.D., & Ventis, W.L. (1982). *The religious experience: A social psychological perspective*. New York: Oxford University Press.
- Baumeister, R.F., Bushman, B.J. (2008). *Social Psychology & Human Nature*. Singapore: Thomson Wadsworth International Student Edition.
- Bay-Hintz, A.K., Peterson, R.R., & Quilitch, H.R. (1994). Cooperative games: A way to modify aggressive and cooperative behaviors in young children. *Journal of Applied Behavior Analysis*. 27, 435-446.

- Bierly, M.M. (1985). Prejudice toward contemporary outgroups as a generalized attitude. *Journal of Applied Social Psychology*. 15, 189-199.
- Blascovich, J., Spencer, S.J., Quinn, D., & Steele, C. (2001). African American and high blood pressure: The role of stereotype threat. *Psychological Science*. 12, 225-229.
- Brewer, M.B. (1979). In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis. *Psychological Bulletin*. 86, 307-324.
- Crandall, C.S. (1994). Prejudice against fat people: Ideology and self-interest. *Journal of Personality and Social Psychology*. 66, 882-894.
- Crocker, J., & Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. *Psychological Review*. 96, 608-630.
- Dovidio, J.F., Gaertner, S.L. (1999). Reducing prejudice: Combating intergroup biases. *Current Directions in Psychological Science*. 8, 101-105.
- Dutton, D.G., & Lake, R.A. (1973). Threat of own prejudice and reverse discrimination in interracial situations. *Journal of Personality and Social Psychology*. 28, 94-100.
- Fazio, R.H., Jackson, J.R., Dunton, B.C. & Williams, C. J. (1995). Variability in automatic activation as an unobtrusive measure of racial attitudes. A bona fide pipeline? *Journal of Personality and Social Psychology*. 69, 1013-1027.
- Fichter, J. (1968). *America's forgotten priests: What are they saying?* New York: Harper.
- Gallup, G.H. Jr., & Jones, T. (1992). *The saints among us*. Harrisburg, Penn.: Morehouse.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Rosenblatt, A., Veeder, M., Kirkland, S. & Lyon, D. (1990). Evidence for terror management theory II: The effects of mortality salience on reactions to those who threaten or bolster the cultural worldview. *Journal of Personality and Social Psychology*. 58, 308-318.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Simon, L., Breus, M. (1994). Role of consciousness and accessibility of death-related thoughts in mortality salience effects. *Journal of Personality and Social Psychology*. 67, 627-637.
- Greenwald, A.G., McGhee, D.E. & Schwartz, J.K.L. (1998). Measuring individual differences' in implicit cognition: The implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*. 74, 1464-1480.

- Grube, J.W., Klein-Hesselink, R.R., & Keary, K.A. (1982). Male self-acceptance and attraction toward women. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 8, 107-112.
- Hadden J.K. (1969). *The gathering storm in the churches*. Garden City, N.Y.: Doubleday.
- Harmon-Jones, E., Brehm, J.W., Grunberg J., Simon, L. & Nelson, D.E. (1996). Evidence that the production of aversive consequences is not necessary to create cognitive dissonance. *Journal of Personality and Social Psychology*. 70, 5-16.
- Hepworth, J.T., & West, S.G. (1988). Lynchings and the economy: A time series reanalysis of Hovland and Sears (1940). *Journal of Personality and Social Psychology*. 55, 239-247.
- Hovland, C.L., & Sears, R. (1940). Minor studies of aggression: Correlation of lynchings with economic indices. *Journal of Psychology*. 9, 301-310.
- Krauthammer, C. (1997, June 29). Apology is not ours to give. *Cleveland Plain Dealer*. Page 2-E.
- Lemyre, L., Smith, P.M. (1985). Intergroup discrimination and self-esteem in the minimal group paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*. 49, 660-670.
- Merton, R.K. (1948). The self-fulfilling prophecy. *Antioch Review*, pp. 193-210.
- Payne, B.K. (2001). Prejudice and perception: The role of automatic and controlled processes in misperceiving a weapon. *Journal of Personality and Social Psychology*. 81, 181-192.
- Payne, B.K. (2001). Prejudice and perception: The role of automatic and controlled processes in misperceiving a weapon. *Journal of Personality and Social Psychology*. 81, 181-192.
- Peterson, B.E., Doty, R.M., & Winter, D.G. (1993). Authoritarianism and attitude toward contemporary social issues. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 19, 174-184.
- Pettigrew, T.F., & Tropp, L.R. (2000). Does intergroup Contact reduce prejudice: Recent meta-analytic findings. In S. Oskamp (ed.). *Reducing prejudice and discrimination*. (pp. 93-114). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum.

- Pettigrew, T.F., Jackson, J.S., Brika, J.B., Lemaine, G. Meertens, R.W., Wagner, U., & Zick, A. (1998). Outgroup prejudice in western Europe. *European Review of Social Psychology*. 8, 241-273.
- Phillips, S.T., & Ziller, R.C. (1997). Toward a theory and measure of the nature of nonprejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*. 72, 420-434.
- Plant, E.A. (2004). Responses to interracial interactions overtime. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 30, 1458-1471.
- Plant, E.A., & Devine, P.G. (1998). Internal and external motivation to respond without prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*. 75, 811-832.
- Plant, E.A., Peruche, B.M. (2005). The Consequences of Race for Police Officers' Responses to Criminal Suspects. *Psychological Science*. 16, 180-183.
- Plant, E.A., Peruche, B.M., & Butz, D.A. (2005). Eliminating Automatic Racial Bias: Making Race Non-Diagnostic for Responses to Criminal Suspects. *Journal of Experimental Social Psychology*. 41, 141-156.
- Pratto, F., Liu, J.H., Levin, S., Sidanius, J., Shih, M., Bachrach, H., & Hegarty, P. (2000). Social dominance orientation and the legitimization of inequality across cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 31, 369-409.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L.M., & Malle, B.E. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*. 67, 741-763.
- Reed, D. (1989, November 25). Video collection documents Christian resistance to Hitler. Associated Press release in *Grand Rapids Press*.
- Richards, & Hewstone, M. (2001). Subtyping and subgrouping: Processes for the prevention and promotion of stereotype change. *Personality and Social Psychology Review*. 5, 52-73.
- Richeson, J.A., & Shelton, N.J. (2003). When prejudice doesn't pay: Effects of interracial contact on executive function. *Psychological Science*. 14, 287-290.
- Richeson, J.A., Trawalter, S., & Shelton, J.N. (2005). African American's implicit racial attitudes and the depletion of executive function after interracial interactions. *Social Cognition*. 23, 336-352.

- Rosenbaum, M.E., & Holtz, R. (1985). The minimal intergroup discrimination effect: Out-group derogation, not in-group favorability. Paper presented at the American psychological Association convention.
- Sackett, P.R., Hardison, C.M., & Cullen, M.J. (2004a). On interpreting stereotype threat as accounting for African American-White differences on cognitive tests. *American Psychological*. 59, 7-13.
- Sackett, P.R., Hardison, C.M., & Cullen, M.J. (2004b). On the value of correcting mischaracterizations of stereotype threat research. *American Psychologist*. 59, 48-49.
- Schimmel, J., Simon, L., Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S. & Waxmonsky, J. (1999). Stereotypes and terror management: Evidence that mortality salience enhances stereotypic thinking and preferences. *Journal of Personality and Social Psychology*. 77, 905-926.
- Schwarz, N., & Kurz, E. (1989). What's in a picture? The impact of face-ism on trait attribution. *European Journal of Social Psychology*. 19, 311-316.
- Shelton, J.N. (2003). Interpersonal concerns in social encounters between majority and minority group members. *Group Processes and Intergroup Relations*. 6, 171-185.
- Sidanius, J., Pratto, F., & Bobo, L. (1996). Racism, conservatism, affirmative action, and intellectual sophistication: A matter of principled conservatism or group dominance? *Journal of Personality and Social Psychology*. 70, 476-490.
- Snyder, M., & Ickes, W. (1985). Personality and social behavior. In G. Lindzey & E. Aronson (eds.) *Handbook of social psychology*. (3rd ed.) New York: Random House.
- Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2000). Pride and prejudice: Fear of death and social behavior. *Current Directions in Psychological Science*. 9, 200-203.
- Steele, C.M., & Aronson, J. (1995). Stereotype threat and the intellectual test performance of African Americans. *Journal of Personality and Social Psychology*. 69, 797-811.
- Steele, C.M., & Aronson, J.A. (2004). Stereotype threat does not live by Steele and Aronson (1995) alone. *American Psychologist*. 59, 47-55.

- Walker, I., & Crogan, M. (1998). Academic performance, prejudice and the Jigsaw classroom: New pieces to the puzzle. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 8, 381-393.
- Whight, S.C., Aron, A., McLaughlin-Volpe, T., & Ropp, S.A. (1997). The extended contact effect: Knowledge of cross-group friendships and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 73-90.
- Whitley, B.E. Jr. (1999). Right-wing authoritarianism, social dominance orientation, and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 126-134.
- Zebrowitz, L.A., & Montepare, J.M. (1992). Impression of babyfaced individuals across the life span. *Developmental Psychology*, 28, 1143-1152.
- Zebrowitz, L.A., Andreoletti, C., Collins, M.A., Lee, S. Y., & Blumenthal, J. (1998). Bright, bad, babyfaced boys: Appearance stereotypes do not always yield self-fulfilling prophecy effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1300-1320.
- Zebrowitz, L.A., Voinescu, L., & Collins, M.A. (1996). "Wide eyed" and "crooked faced" : Determinants of perceived and real honesty across the life span. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 1258-1269.
- Zebrowitz-McArthur, L.A., & Montepare, J.M. (1989). Contributions of a babyface and a childlike voice to impressions of moving and talking faces. *Journal of Nonverbal Behavior*, 13, 189-203.
- Ziegert, J.C., & Hanges, P.J. (2005). Employment discrimination: The role of implicit attitudes, motivation, and a climate for racial bias. *Journal of Applied Psychology*, 90, 553-562.

Abstract   **Prejudice, discrimination and human relations**

Nopamas Oungphra

*Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences,
The Royal Institute, Thailand*

Human nature is extremely complex. While humans possess many virtues and strengths, they also have weaknesses which make many people vulnerable and unable to overcome the influences of the dark side of human existence. The true challenges in life is to live up to the ideals while facing the harsh and demanding reality. Prejudice is a form of negative attitude which testifies to the reality of life that the struggle between the good and the bad, the right and the wrong requires tremendous strength.

The interesting thing is even a nation such as the United State of America which was founded on the most liberal, democratic and humanistic philosophical and religious backgrounds, has also fallen victim to the dark side of development and some of the American people failed to live up to the ideals of the founding fathers.

Most social systems share the common practice which is to be founded on the basis of ideals. The difference lies in the creation of the social structures that are congruent and supportive of the achievement of the ideals or totally against it. The American social structure and philosophy are basically supportive of the achievement of its ideals.

As a result of the scale of damages created by the holocaust in which Adolph Hitler killed 6 million jews based on his prejudice against them and as a process of self-searching and soul-searching among the American intellectuals, prejudice has become a topic that has been intensively and widely investigated as well as trying to come up with research results that help reducing prejudice among the American population. The distinctive characteristic of the American culture is to face reality head on and improve the situation with in earnest and with the support of a sound and liberal educational system. Due to the existence of basic human needs and basic human weaknesses, prejudice has been part of human civilization for a long time and it exists as part of some people's lives. As long as humans still struggle to achieve self-esteem and to protect economic interests, etc., prejudice will remain to be a convenient mechanism for survival and maintenance of negatively achieved self-esteem.

The difference between the American prejudice and prejudice and discrimination that exist elsewhere in the world which might be even more severe is that while the Americans face the problem head on and try to improve, other societies may resort to repression or suppression.

The success of President Barack Obama who was elected twice despite the fact that he is an African American indicates that a deep rooted social problem such as racism in America can be changed. The case of the American prejudice offers hope that prejudice can change provided that the society has the right philosophical and moral foundations that are supported by the efforts and courage to change, bringing the people one step further to the realization of their ideals. What the Americans achieved is, there is hope to overcome one of the most difficult human weaknesses i.e. prejudice and through serious studies and soul-searching, the American academia has discovered that contacts, communication, equal status, friendships among people of diverse backgrounds, healthy interaction based on cooperation etc. can all contribute to the reduction of prejudice.

Thus the American system, especially, the academia do not only achieve real change in the Americans' attitude in a relatively short period of time but it also shed lights on the ways to solve or reduce the problem with solid solutions derived from scientific studies.

Keywords: prejudice, discrimination, ideals, reality, courage, hope, change

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

แนวทางการจัดทำนโยบายความมั่นคงปลอดภัย ด้านไอซีทีในมหาวิทยาลัย

ครรชิต มัลลียงค์
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

การที่มหาวิทยาลัยจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการลงทะเบียนและคะแนนสอบไว้ในระบบคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยนั้น ทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาการสูญเสียข้อมูลได้ หากมหาวิทยาลัยไม่มีวิธีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของคอมพิวเตอร์และระบบสื่อสาร. ปัจจุบันมหาวิทยาลัยหลายแห่งได้เริ่มสนใจเรื่องความมั่นคงปลอดภัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหรือไอซีทีมากขึ้น. บทความนี้ให้แนวทางในการจัดทำนโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีทีสำหรับมหาวิทยาลัยโดยยึดตามกรอบของมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑.

คำสำคัญ : นโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีที, มหาวิทยาลัย, ไอเอสโอ ๒๗๐๐๑

บทนำ

มหาวิทยาลัยในปัจจุบันใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ไอซีที) หลายรูปแบบสำหรับการบริหารและการเรียนการสอน ในด้านการบริหารนั้น นอกจากมหาวิทยาลัยจะต้องจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการลงทะเบียนและคะแนนสอบของนิสิตนักศึกษาแล้ว ยังต้องบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาของนิสิตนักศึกษาไว้ด้วย ข้อมูลเหล่านี้จะต้องเก็บรักษาอย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบันตลอดเวลา มหาวิทยาลัยเป็นสถานที่ที่ให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านไอซีทีที่ก้าวหน้า ดังนั้น จึงมีความเสี่ยงที่นิสิตและนักศึกษาผู้ได้เรียนรู้เรื่องไอซีทีอาจจะอยากทดลองวิชาที่ได้เรียนรู้โดยการเจาะระบบฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัย เพื่อพิสูจน์ความสามารถของตน หรือเพื่อแก้ไขคะแนนของตนเองและเพื่อน เนื่องจากระบบเครือข่ายของมหาวิทยาลัยทุกแห่งได้รับการออกแบบให้คนจำนวนมากเข้ามาอ่านข้อมูลและใช้เอกสารความรู้ต่าง ๆ ดังนั้น จึงมีความเสี่ยงที่บุคคลภายนอกผู้ไม่หวังดีบางคนอาจจะต้องการเจาะระบบเข้าไปลบหรือแก้ไขข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสร้างความเสียหายหรือทำลายชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยทุกแห่งยังมีระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้ใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การอ่านประกาศและข่าวสารของมหาวิทยาลัย การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การเรียนผ่านระบบ e-learning การวิพากษ์วิจารณ์เรื่องต่าง ๆ ผ่าน blog หรือผ่านระบบรับข่าวสารกลับ (feedback) ด้วยเหตุที่ระบบอินเทอร์เน็ตใน

ปัจจุบันเป็นสถานที่ปฏิบัติงานของบรรดาโจรผู้ร้าย นักหลอกหลวงต้มตุ๋น และผู้ก่อการร้ายทุกรูปแบบ ดังนั้น ระบบอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยจึงมีความเสี่ยงต่อความมั่นคงปลอดภัยในด้านอื่น ๆ อีกมาก ตัวอย่างเช่น อาจมีผู้ส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์มาหลอกหลวงให้พนักงานหรือนิสิตนักศึกษาทำการใด ๆ ที่เกิดความเสียหายแก่ตนเองหรือแก่มหาวิทยาลัยได้ มหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องหาทางลดความเสี่ยงด้านข้อมูลสารสนเทศ อุปกรณ์ไอซีที และทรัพย์สินอื่น ๆ วิธีการอย่างหนึ่งที่นิยมใช้ก็คือการจัดทำนโยบาย กระบวนการ และวิธีปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับไอซีที เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะสร้างความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีทีให้แก่มหาวิทยาลัยและผู้เกี่ยวข้องได้จริง

บทความนี้จะอธิบายขั้นตอนสำคัญเพียงเรื่องเดียวคือ แนวทางการจัดทำนโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีที

ความหมายของนโยบาย

การกำหนดนโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีทีนั้นถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญประการแรกของการสร้างกลไกให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีทีที่ครบถ้วน คำว่า “นโยบาย” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๖) ให้คำอธิบายว่า หลักและวิธีปฏิบัติ ซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ และระบุว่า มาจาก นย + อุบาย โดยคำว่า นย นั้นให้ความหมายว่า คำความที่ส่งให้เข้าใจเอาเอง ความหมายเหล่านี้ไม่ได้ระบุว่าจะนโยบายเกิดได้อย่างไร จึงต้องค้นหาต่อโดยเริ่มที่คำว่า “นัย” ซึ่งพจนานุกรมให้ความหมายว่า “ข้อสำคัญ, ความหมาย, แนว, ทาง, แง่” เนื่องจากคำว่า “นโยบาย” มาจาก นย + อุบาย จึงต้องอ่านความหมายของคำว่า อุบาย อีกทอดหนึ่ง คำนี้ พจนานุกรมให้ความหมายว่า “วิธีการอันแยบคาย เล่ห์กล เล่ห์เหลี่ยม” ดังนั้น เราจึงแปลความหมายของคำ นโยบาย เพิ่มเติมได้อีกว่า “วิธีการสำคัญอันแยบคาย” ความหมายนี้อ่านแล้วก็อาจยังไม่เข้าใจอยู่ดี ดังนั้น จึงต้องเปิดพจนานุกรมฉบับภาษาอังกฤษเพื่อหาความหมายของคำ policy ซึ่งเป็นคำที่ไทยนำมาบัญญัติว่า นโยบาย

พจนานุกรม Cambridge ฉบับออนไลน์ (<http://www.dictionary.cambridge.org>) ให้ความหมายว่า Policy คือ a set of ideas or a plan of what to do in particular situations that has been agreed officially by a group of people, a business organization, a government, or a political party.

พจนานุกรม Oxford ฉบับออนไลน์ (<http://www.oxforddictionaries.com>) ให้ความหมายว่า Policy คือ a course or principle of action adopted or proposed by an organization or individual.

พจนานุกรม Merriam-Webster ฉบับออนไลน์ (<http://www.meriam-webster.com>)
ให้ความหมายไว้หลายอย่าง ดังนี้

1

a : prudence or wisdom in the management of affairs

b : management or procedure based primarily on material interest

2

a : a definite course or method of action selected from among alternatives and
in light of given conditions to guide and determine present and future decisions

b : a high-level overall plan embracing the general goals and acceptable
procedures especially of a governmental body

ความหมายของพจนานุกรมชั้นนำทั้ง ๓ ฉบับนี้ช่วยให้เข้าใจความหมายของนโยบายมากขึ้น
ในที่นี้จึงขอสรุปรวมว่า **นโยบาย** คือ แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยที่แนวทางนี้ได้รับการ
พิจารณาเลือกจากแนวทางและเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อใช้สำหรับตัดสินใจในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุ
เป้าหมาย และได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารหรือจากหน่วยงานแล้ว

นโยบายมีประโยชน์อย่างไร?

ในตอนแรกผู้เขียนได้เกริ่นไปแล้วว่า มหาวิทยาลัยทุกแห่งมีความจำเป็นต้องจัดการความมั่นคง
ปลอดภัยด้านไอซีที และต้องเริ่มต้นด้วยการกำหนดนโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีที (ซึ่งต่อไป
จะเรียกสั้น ๆ ว่า **นโยบาย**) การกำหนดนโยบายก็คือการกำหนดแนวทางปฏิบัติทางด้านไอซีทีในมหาวิทยาลัย
เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ามหาวิทยาลัยมีความมั่นคงปลอดภัยทางด้านสารสนเทศและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
จริงเมื่อมีนโยบายแล้ว มหาวิทยาลัยก็สามารถกำหนดและประกาศระเบียบวิธีการปฏิบัติงานด้านไอซีที
ที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้ร่วมกันได้ในองค์กรทุกหน่วยของมหาวิทยาลัย นโยบายที่มีประสิทธิภาพ
และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังจะช่วยลดความเสี่ยง และทำให้มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินงานได้อย่าง
ต่อเนื่องแม้ในยามที่ประสบภัยพิบัติ นอกจากนั้น การกำหนดนโยบายยังทำให้มหาวิทยาลัยสามารถบรรลุ
ตามข้อกำหนดของมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑ ซึ่งเป็นมาตรฐานด้านการจัดการความมั่นคงปลอดภัย
ด้านสารสนเทศและบรรลุตามข้อกำหนดของกฎหมายทั้งในปัจจุบันและที่อาจจะบังคับใช้ในอนาคต
ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การมีนโยบายยังเป็นก้าวสำคัญของมหาวิทยาลัยที่จะทำให้เกิดธรรมาภิบาล
ด้านไอซีทีด้วย

คำถามข้อหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ข้างต้นก็คือ มาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑ คืออะไร และทำไมมหาวิทยาลัยต้องพยายามกำหนดนโยบายให้บรรลุมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑ ด้วย มาตรฐานนี้เกี่ยวข้องกับการจัดทำข้อกำหนดเพื่อให้หน่วยงานพัฒนา อนุมัติ บำรุงรักษา และปรับปรุงระบบจัดการความมั่นคงสารสนเทศ (Information Security Management System หรือ ISMS) ซึ่งเป็นระบบสำคัญอย่างยิ่งของหน่วยงาน ระบบนี้จะช่วยปกป้องรักษาข้อมูลและสารสนเทศของหน่วยงานให้มีความถูกต้องพร้อมใช้ และมีความมั่นคง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องกับหน่วยงานทั้งบุคลากรภายใน พันธมิตร คู่ค้า ผู้ถือหุ้นและลูกค้า มั่นใจที่จะดำเนินธุรกิจกับหน่วยงาน การที่หน่วยงานได้จัดทำระบบ ISMS จนสามารถผ่านการรับรองจากหน่วยงานรับรองได้ว่า ระบบ ISMS ที่จัดทำขึ้นนั้นสอดคล้องกับมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑ เท่ากับเป็นการยืนยันให้ทุกคนมั่นใจและเชื่อถือในการดำเนินงานของหน่วยงานมากยิ่งขึ้น

ระบบ ISMS ที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ มีความหมายถึงระบบที่สร้างขึ้นเพื่อจัดการกับข้อมูลและสารสนเทศที่มีความสำคัญของหน่วยงานเพื่อให้มีความมั่นคงตลอดเวลา ระบบนี้เกิดจากการประเมินความเสี่ยงด้านสารสนเทศของหน่วยงาน และจัดทำกระบวนการตลอดจนวิธีปฏิบัติด้านไอซีทีและสารสนเทศขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าจะสามารถปกป้องและรักษาความมั่นคงปลอดภัยด้านสารสนเทศได้จริง แนวคิดในการพัฒนาระบบ ISMS ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑ นั้น สามารถนำไปประยุกต์ได้กับหน่วยงานทุกประเภท ไม่ว่าจะมิชขนาดเล็กลง หรือใหญ่ (<http://www.27000.org/iso-27001.htm>)

โครงสร้างของเอกสารนโยบาย

นโยบายความมั่นคงปลอดภัยตามมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑ นั้นมีอยู่ด้วยกัน ๔ ระดับดังนี้

๑. นโยบายหลัก คือนโยบายที่กำหนดวัตถุประสงค์และความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัยของหน่วยงานในระดับสูง และครอบคลุมหน่วยงานย่อยทุกระดับ นโยบายนี้เมื่อจัดทำขึ้นแล้วก็ไม่จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขบ่อยครั้ง เนื้อหาของนโยบายเป็นภาพกว้างเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นที่หน่วยงานย่อยจะนำไปใช้ได้ ผู้ลงนาม และประกาศนโยบายระดับนี้คือผู้บริหารระดับสูง นโยบายที่กำหนดขึ้นนั้นต้องการเอกสารสนับสนุนในระดับล่าง (ระดับที่ ๒, ๓ และ ๔) เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดในนโยบาย

๒. เอกสารขั้นตอนการปฏิบัติ (procedure) เป็นเอกสารที่ระบุว่า “ใคร” เป็นผู้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของนโยบาย และผู้นั้นต้องปฏิบัติ “อะไร”, “ที่ใด” และ “เมื่อใด” เอกสารนี้จะต้องระบุขั้นตอนการปฏิบัติงานสำหรับงานแต่ละประเภทอย่างชัดเจน เพื่อช่วยให้นโยบายสามารถบังคับใช้ได้จริง เอกสารนี้เมื่อจัดทำขึ้นแล้วก็สามารถใช้ทั้งเป็นเอกสารอ้างอิงในการปฏิบัติงานจริงและใช้ในการ

ฝึกอบรมได้. เมื่อจัดทำเอกสารนี้แล้ว ต้องทดสอบให้แน่ใจว่าปฏิบัติได้ หลังจากใช้งานแล้วก็ต้องทบทวนและปรับปรุงได้เมื่อจำเป็นเพื่อให้พนักงานสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง

ตัวอย่างของเอกสารแสดงวิธีปฏิบัติคือ

- ขั้นตอนปฏิบัติงานในการรับมือเหตุละเมิดความมั่นคงปลอดภัย
- ขั้นตอนปฏิบัติงานในการอนุมัติและเพิกถอนสิทธิในการใช้ระบบสารสนเทศ
- ขั้นตอนปฏิบัติงานในการสำรองข้อมูล

๓. เอกสารแสดงวิธีปฏิบัติงาน (work instruction) เป็นเอกสารที่ระบุวิธีปฏิบัติงานว่าต้องทำ “อย่างไร” โดยให้รายละเอียดวิธีการทำงานสำหรับงานแต่ละประเภท เอกสารนี้ต้องได้รับการทดสอบ ทบทวน และปรับปรุงอยู่เสมอ เพราะอาจมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและรายละเอียดบ่อยครั้ง เอกสารระดับนี้ยังสามารถแบ่งได้เป็น

- วิธีการปฏิบัติงาน (work instruction)
- มาตรฐาน (standard)
- แนวปฏิบัติ (guideline)
- รายการตรวจสอบ (checklist)

๔. แบบฟอร์ม คือเอกสารรูปแบบมาตรฐานที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลหรือผลลัพธ์ของการปฏิบัติ ตามข้อกำหนดของนโยบาย ขั้นตอนการปฏิบัติงาน หรือวิธีการปฏิบัติงาน ประโยชน์ของแบบฟอร์มก็คือ เป็นหลักฐานในการปฏิบัติซึ่งสามารถนำมาใช้ตรวจสอบได้ในภายหลังว่า ผู้ปฏิบัติงานได้ทำตามวิธีปฏิบัติ อย่างถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ ตัวอย่างของแบบฟอร์มก็คือ

- แบบฟอร์มสัญญาข้อตกลงไม่เปิดเผยข้อมูล
- แบบฟอร์มบันทึกการสำรองข้อมูล
- บันทึกการเข้าปฏิบัติงานในศูนย์คอมพิวเตอร์
- แบบฟอร์มการขอสิทธิในการเข้าสู่ระบบสารสนเทศ.

ขั้นตอนในการจัดทำนโยบาย

การจัดทำนโยบายหมายถึงการจัดทำเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วนและสามารถนำไป ปฏิบัติงานได้จริง การจัดทำนโยบายที่ถูกต้องไม่ได้หมายความว่า “มหาวิทยาลัยนี้ มีนโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีทีตามมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑” ไปเขียนบนแผ่นป้ายขนาดใหญ่ แล้วนำไปติดที่ฝาผนังอาคารอธิการบดี หรือทำเป็นป้ายขนาดใหญ่ไปชิงบนอาคารให้ผู้ขับขี่ยวดยาน ที่ผ่านไปเห็น การจัดทำนโยบายก็คือการจัดทำเอกสารทุกระดับที่กล่าวไปแล้วให้ครบถ้วนตามความจำเป็น

ในการใช้งานที่กำหนด เอกสารนี้อาจจะเป็นกระดาษหรืออยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องสามารถเข้าถึงและนำไปใช้งานได้จริง

ขั้นตอนในการทำนโยบายมีดังต่อไปนี้

๑. เตรียมความพร้อมและบริหารจัดการ โดยทั่วไปแล้ว การจัดทำนโยบายด้านความมั่นคงปลอดภัยของไอซีทีมักจะเริ่มเมื่อมีผู้สนใจด้านความมั่นคงปลอดภัย และริเริ่มผลักดันเรื่องนี้ขึ้นสู่ความสนใจของผู้บริหารระดับสูง หรือหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลหน่วยงานนั้นได้ออกประกาศให้หน่วยงานในกำกับจัดทำนโยบายขึ้น ต่อมาผู้บริหารระดับสูงก็พิจารณาสั่งการให้ผู้บริหารสารสนเทศระดับสูง (CIO) รับผิดชอบดำเนินการ หน่วยงานภาครัฐซึ่งไม่มีความชำนาญด้านความมั่นคงปลอดภัยของไอซีทีก็มักจะจ้างบริษัทที่ปรึกษาให้ดำเนินการให้ ส่วนหน่วยงานเช่นมหาวิทยาลัย ก็อาจจะดำเนินการเอง อย่างไรก็ตาม งานอันดับแรกก็คือการเลือกทีมงานที่จะรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายขึ้น และในกรณีที่ทีมงานอาจจะมีประสบการณ์ด้านนี้น้อย ก็จะต้องส่งทีมงานเข้ารับการฝึกอบรมก่อน ต่อจากนั้น หัวหน้าทีมงานก็จะต้องวางแผนและกำกับดูแลงานจัดทำนโยบายให้เป็นไปตามแผนนั้น

๒. ประเมินความเสี่ยงด้านไอซีที งานขั้นที่ ๒ คือการประเมินความเสี่ยงด้านไอซีทีของหน่วยงาน วิธีการคือรวบรวมเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและเหตุการณ์ละเมิดความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีทีที่เคยเกิดกับหน่วยงาน ในหน่วยงานหลายแห่งที่ไม่เคยสนใจปัญหานี้มาก่อน และไม่เคยจดบันทึกประเด็นปัญหาเหล่านี้เอาไว้ การประเมินอาจจะทำได้ยาก เพราะต้องอาศัยความจำของผู้ปฏิบัติงานว่าเคยมีประสบการณ์กับปัญหาและเหตุการณ์เหล่านั้นหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา บุคลากรของบริษัทที่ปรึกษาย่อมจะมีประสบการณ์ที่เคยพบมาแล้ว และช่วยนำการประเมินความเสี่ยงได้รวดเร็วขึ้น การประเมินความเสี่ยงจะทำให้เห็นสภาพของปัญหาที่มีต่อความมั่นคงปลอดภัยของไอซีทีของหน่วยงาน และสามารถบอกได้ว่า ปัญหาใดเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องดำเนินการป้องกันโดยเร็ว งานต่อมาก็คือการทำความเข้าใจขอบเขตของการให้บริการและการใช้งานอุปกรณ์ไอซีที ระบบเครือข่าย และระบบสารสนเทศต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน ปัญหาสำคัญของการพัฒนานโยบายในมหาวิทยาลัยก็คือ ปัจจุบันนี้การใช้ไอซีทีของคณะและสำนักต่าง ๆ มีลักษณะเป็นแบบกระจายจากศูนย์กลาง (decentralization) บ้าง เป็นแบบแจกกระจาย (distribution) บ้าง ทำให้รูปแบบการใช้งานไอซีทีในคณะและสำนักเหล่านั้นแตกต่างกันมาก ดังนั้น หัวหน้าทีมงานจัดทำนโยบายจึงต้องใช้ความอดทนและพยายามผลักดันให้เกิดความร่วมมือระดับมหาวิทยาลัยให้ได้

๓. เขียนนโยบาย เมื่อทราบลักษณะของงานบริการและการใช้ไอซีที ระบบเครือข่าย ระบบข้อมูลและสารสนเทศ ตลอดจนการกระจายของอุปกรณ์ไอซีทีในหน่วยงาน รวมทั้งประเด็นปัญหาต่าง ๆ

แล้ว ทีมงานก็พร้อมจะพัฒนานโยบายขึ้น นโยบายที่จะต้องเขียนขึ้นสำหรับใช้ในมหาวิทยาลัยนั้นมีมากด้วยกัน ตัวอย่างของนโยบายที่ควรพิจารณาจัดทำขึ้นบางส่วนก็คือ

- ๑) นโยบายการเข้าถึงและใช้งานระบบสารสนเทศ
- ๒) นโยบายการใช้ระบบอินเทอร์เน็ต
- ๓) นโยบายการใช้ระบบอินทราเน็ต
- ๔) นโยบายการใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์
- ๕) นโยบายการจัดเก็บข้อมูลการจราจรคอมพิวเตอร์
- ๖) นโยบายการสำรองระบบคอมพิวเตอร์และระบบข้อมูล
- ๗) นโยบายการตรวจสอบระบบสารสนเทศ

๔. ทบทวนและอนุมัตินโยบาย เมื่อจัดทำนโยบายแล้ว ทีมงานควรพิจารณาทบทวนว่านโยบายนั้นจะประกาศใช้ได้หรือไม่ วิธีการทบทวนก็คือการตั้งคำถามขึ้นเพื่อพิจารณานโยบายที่จัดทำขึ้นดังต่อไปนี้ (ดัดแปลงจาก Scott 2014)

๑) นโยบายนี้มีวัตถุประสงค์อะไร? ขั้นตอนการปฏิบัติที่กำหนดขึ้นนั้นจะทำให้หน่วยงานที่ปฏิบัติบรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายได้หรือไม่? เมื่อปฏิบัติแล้วจะทำให้เกิดคุณค่าเพิ่มแก่หน่วยงานหรือไม่?

๒) นโยบายที่กำหนดขึ้นขัดแย้งกับหลักธรรมาภิบาลหรือไม่?

๓) นโยบายนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือไม่?

๔) นโยบายนั้นกำหนดขึ้นตามข้อกำหนด ระเบียบ หรือ กฎหมายใด ๆ บ้าง หรือเป็นเพียงการกำหนดเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่ดีเท่านั้น?

๕) นโยบายนี้จำเป็นหรือไม่? การนำนโยบายมาจัดทำเป็นเพียงคำแนะนำจะเพียงพอหรือไม่?

๖) นโยบายนี้กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้ใดปฏิบัติ? การกำหนดนี้เหมาะสมหรือไม่?

๗) ขั้นตอนที่กำหนดขึ้นนั้นผู้ใช้สามารถปฏิบัติได้หรือไม่? ถ้าจำเป็นต้องมีเครื่องมือช่วยในการปฏิบัติ หน่วยงานได้จัดหาหรือเตรียมการที่จะจัดหาเครื่องมือมาใช้หรือไม่?

๘) หน่วยงานจะสามารถวัดผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามนโยบายนี้ได้หรือไม่?

๙) หน่วยงานจะสามารถตรวจสอบว่ามีกรปฏิบัติตามนโยบายนี้จริงหรือไม่ได้อย่างไร?

เมื่อได้ทบทวนตรวจสอบว่านโยบายที่จัดทำขึ้นนั้นเหมาะสมดี คือ สามารถตอบคำถามต่าง ๆ ข้างต้นได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือทีมงานเสนอนโยบายที่จัดทำขึ้นนั้นให้แก่ผู้บริหารที่รับผิดชอบโครงการ

เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ถ้าหากนโยบายนี้ได้รับความเห็นชอบแล้ว ก็เสนอให้ผู้บริหารระดับสูงลงนามเพื่อประกาศใช้ต่อไป

๕. แจกจ่ายนโยบาย ขั้นตอนนี้เป็น การนำประกาศนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงลงนามแล้ว ส่งไปให้แก่หน่วยงานย่อยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิบัติตามนโยบาย การส่งเอกสารนโยบายไปให้หน่วยงานได้รับไปปฏิบัติบ้างนั้นจะต้องจัดทำรายชื่อกำกับไว้ในเอกสารนโยบายด้วย

๖. สื่อสาร/ให้ความรู้เกี่ยวกับนโยบาย นโยบายด้านความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศหลายเรื่องเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก ดังนั้น ผู้รับผิดชอบนโยบาย เช่น ศูนย์คอมพิวเตอร์ จะต้องจัดฝึกอบรมวิธีการปฏิบัติตามนโยบายให้ผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงานสามารถปฏิบัติตามนโยบายได้อย่างถูกต้อง นอกจากการฝึกอบรมแล้ว ศูนย์คอมพิวเตอร์ก็ควรปรับปรุงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมความมั่นคงปลอดภัยโดยสอดแทรกวิธีการปฏิบัติตามนโยบายลงในกระบวนการนั้น ๆ จัดทำคำแนะนำสำหรับการปฏิบัติตามนโยบายออกเผยแพร่ในระบบอินทราเน็ต จัดให้มีพนักงานสำหรับตอบคำถามแก่ผู้สงสัยในการดำเนินงานตามนโยบาย ฯลฯ

๗. บังคับใช้นโยบาย การนำนโยบายที่จัดทำขึ้นไปใช้งานนั้นไม่ใช่เรื่องยาก เรื่องสำคัญก็คือการที่จะบังคับให้พนักงานและผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติตามนโยบายอย่างถูกต้องทุกครั้ง ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดนโยบายว่า อาคารสำนักทะเบียนนั้นห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำอุปกรณ์เน็ตบุ๊กหรืออุปกรณ์พกพาเข้าไปในอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาต นโยบายเช่นนี้บังคับได้ง่ายแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงาน แต่อาจจะมีปัญหาเกี่ยวกับพนักงานของบริษัทคอมพิวเตอร์ซึ่งจะต้องนำอุปกรณ์คอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในบริเวณอาคาร ดังนั้นมหาวิทยาลัยก็จำเป็นต้องกำหนดวิธีการตรวจสอบหมายเลขลำดับประจำเครื่อง (serial number) และชื่อเครื่องก่อนนำไปภายใน เนื่องจากพนักงานบริษัทอาจจะคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการเข้าอาคาร ดังนั้น เมื่อนานไปเจ้าหน้าที่ก็อาจจะละเลยหรือหย่อนยาน ไม่ปฏิบัติตามนโยบายนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่กำหนดนโยบายขึ้นจึงจำเป็นต้องพิจารณาให้รอบคอบว่า จะกำหนดนโยบายขึ้นมาบังคับมากเพียงใด การมีนโยบายแต่บังคับใช้ไม่ได้ ก็ไม่มีประโยชน์ และจะทำให้เกิดการเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามนโยบายอื่น ๆ ด้วย

๘. ทบทวนและปรับปรุงนโยบายตามรอบระยะเวลาที่เหมาะสม เมื่อจัดทำและประกาศใช้นโยบายแล้ว หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลการปฏิบัติตามนโยบาย ก็จะต้องคอยตรวจสอบว่านโยบายนั้น ๆ ได้รับการปฏิบัติตามอย่างถูกต้องจริงหรือไม่ ที่สำคัญก็คือ การควบคุมด้วยนโยบายนั้นยังกระทำได้หรือไม่ เพราะอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี อุปกรณ์ที่ใช้งาน ระบบสารสนเทศ ระเบียบหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น หน่วยงานจะต้องทบทวนนโยบายที่จัดทำขึ้นเป็นระยะ ๆ หากเห็นว่านโยบายนั้นล้าสมัยหรือไม่เหมาะสมแล้ว ก็อาจจะต้องพิจารณายกเลิกหรือปรับปรุงให้เหมาะสมมากขึ้นต่อไป

ลักษณะของนโยบายที่ดี

นโยบายที่จัดทำขึ้นนั้นควรยึดรูปแบบการควบคุมเอกสารที่หน่วยงานมีใช้อยู่แล้ว ถ้ายังไม่มีมาตรฐานการควบคุมเอกสาร ทีมงานก็อาจจัดทำขึ้นก่อน หัวข้อสำหรับใช้ในการควบคุมเอกสารได้แก่

- ชื่อเอกสาร
- รหัสเอกสาร
- ชื่อหน่วยงานที่ประกาศใช้เอกสาร
- ชื่อผู้จัดทำเอกสารและวันที่จัดทำ
- ชื่อผู้ตรวจสอบเอกสารและวันที่ตรวจสอบ
- หมายเลขรุ่น (version) ของเอกสาร
- ชื่อผู้ปรับปรุงแก้ไขและวันที่ปรับปรุงแก้ไข
- ชื่อผู้ตรวจสอบและวันที่ตรวจสอบ
- ระดับชั้นความลับของเอกสาร

ตัวเอกสารนโยบายเองนั้น ควรมีหัวข้อสำคัญดังนี้

- แนวคิดและวัตถุประสงค์
- ขอบเขต
- คำจำกัดความและความหมายของคำสำคัญ
- ชื่อและความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้อง
- วิธีการปฏิบัติ

นอกจากจะมีหัวข้อเนื้อหาที่สำคัญครบถ้วนแล้ว นโยบายที่กำหนดก็จะต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ของหน่วยงานหลักด้วย ที่สำคัญก็คือเอกสารนโยบายควรมีลักษณะซึ่งอาจเขียนให้ง่ายว่า SMART ดังต่อไปนี้

- **Specific ตรงประเด็น** นั่นคือ กำหนดนโยบายได้อย่างชัดเจนตรงกับประเด็นที่ต้องการที่เป็นปัญหา หรือที่จะควบคุมความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศได้
- **Measureable วัดผลได้** นั่นคือ เมื่อนำนโยบายไปใช้งานแล้ว สามารถวัดผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติได้ว่า นโยบายนี้สามารถควบคุม ป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาได้จริงหรือไม่
- **Achievable ปฏิบัติและบรรลุวัตถุประสงค์ได้จริง** นั่นคือ การเขียนจะต้องกำหนดวิธีปฏิบัติเป็นขั้นเป็นตอนได้อย่างชัดเจน ภาษาที่เขียนจะต้องไม่กำกวมและเข้าใจง่าย ถ้าการปฏิบัติจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเช่นซอฟต์แวร์เข้าช่วย หน่วยงานก็ได้จัดหาซอฟต์แวร์มาสนับสนุนครบถ้วน

- **Realistic สมเหตุสมผล** การกำหนดวิธีการปฏิบัติจะต้องสมเหตุสมผล และมีวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับที่ผู้ปฏิบัติจะต้องดำเนินการได้จริง
- **Time Based เวลาเหมาะสม** มีความหมายหลายประการ นั่นคือ กำหนดให้มีการดำเนินการในช่วงเวลาที่เหมาะสม การประกาศใช้ ได้กำหนดช่วงระยะเวลาให้ผู้ปฏิบัติได้เตรียมตัวปฏิบัติ มีการกำหนดระยะเวลาที่จะทบทวนตรวจสอบผลเพื่อปรับปรุงนโยบาย

บทสรุป

การจัดทำนโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีที (หรือที่บางครั้งเรียกว่า ด้านสารสนเทศ) มีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน เพราะการใช้อุปกรณ์ไอซีทีได้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง หน่วยงานเองก็มีระบบเครือข่ายที่บุกรุกเข้าไปแก้ไขหรือโจรกรรมข้อมูลได้ง่าย อีกทั้งอุปกรณ์ไอซีทีที่มีความสามารถมากขึ้นด้วย หน่วยงานที่ใช้ไอซีที โดยเฉพาะมหาวิทยาลัย จึงมีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหากับข้อมูลและสารสนเทศสำคัญที่เกี่ยวกับนักศึกษา บัณฑิต อาจารย์ และทรัพย์สินต่าง ๆ ได้มากขึ้น แนวทางแก้ไขก็คือมหาวิทยาลัยควรพิจารณาจัดทำนโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีทีขึ้นโดยยึดตามแนวทางของมาตรฐานไอเอสโอ ๒๗๐๐๑ เอกสารนโยบายที่จัดทำขึ้นนั้นควรมี ๔ ระดับคือ ระดับนโยบายรวม ระดับขั้นตอนการปฏิบัติ ระดับวิธีปฏิบัติ และระดับแบบฟอร์ม นโยบายที่จัดทำขึ้นจะต้องได้รับการทบทวนและประกาศใช้โดยผู้บริหารระดับสูง มีการเผยแพร่และดำเนินการให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติตามนโยบายได้จริง และจะต้องมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงนโยบายเป็นระยะ ๆ

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔. กรุงเทพฯ : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๖.

<http://www.27000.org/iso-27001.htm>

<http://www.dictionary.cambridge.org>

<http://www.meriam-webster.com>

<http://www.oxforddictionaries.com>

Scott, A., How to Create a Good Information Security Policy, เผยแพร่ใน <http://www.computerweekly.com/feature>

Abstract **A Guideline for Setting up ICT Security Policy in Universities**
Khanchit Malaiwong
Fellow of The Academy of Science, The Royal Institute, Thailand

At present, all universities store student registration and grade records in the databases within their computer centers. This practice introduces high risk of losing student records due to the lack of ICT security management. Many universities in Thailand have been aware of the importance ICT security management and start to explore various ways to implement ICT security policy. This paper provides a guideline to develop such ICT security policy based on a framework of ISO 27001.

Keywords: ICT security policy, university, ISO 27001

โครงการศึกษาเพื่อประเด็นใหม่ สิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*

จรงค์ ผลประเสริฐ

ภาควิชาชีววิทยา สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน
และคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุทธิรัตน์ กิตติพงษ์วิเศษ

มหาวิทยาลัยโตเกียว ญี่ปุ่น

และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พรรณวีร์ เมฆวิชัย

สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

ทาคาชิ มิโน

มหาวิทยาลัยโตเกียว ญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

จำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นและการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจ มลพิษสิ่งแวดล้อมส่วนมากเกิดจากการปล่อยของเสียจากบ้านเรือนและโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ อากาศ และดิน มีผลเสียต่อสุขภาพคนและสัตว์ ประชากรเกือบครึ่งโลกมีความเป็นอยู่ในระดับยากจน ไม่มีระบบสุขาภิบาลที่เหมาะสมและน้ำสะอาดใช้ อุปโภค บริโภค ประเด็นใหม่ด้านสิ่งแวดล้อมได้แก่ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมันเชื้อเพลิงและปุ๋ยฟอสเฟต ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อนและภัยพิบัติจากเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว คลื่นสึนามิ ผลกระทบดังกล่าวถือว่าเป็นภัยคุกคามความยั่งยืนของมนุษยชาติ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งทรัพยากร เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม การแก้ปัญหาเหล่านี้โดยอาศัยวิธีวิจัยแบบเดิมอาจไม่ประสบผลและไม่ถึงจุดหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ด้วยเหตุนี้แนวคิดการศึกษาแบบสหสาขาวิชาการ และการข้ามผ่านสาขาวิชาการ โดยที่นักวิจัยหลายสาขามาทำวิจัยร่วมกันในหัวข้อเรื่องหัวข้อหนึ่ง วางแผนตั้งโจทย์ร่วมกัน ตั้งแต่ช่วงริเริ่มโครงการจนกระทั่งนำไปสู่การตอบโจทย์ที่สมบูรณ์หรือได้ประเด็นใหม่ที่นำเสนอใจจากงานวิจัยเรื่องนั้น ๆ จากการกลั่นเข้าด้วยกันของสาขาวิชาหลายสาขา กรอบแนวความคิดดังกล่าวนี้ได้มีการริเริ่มและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและแพร่หลายในวงการศึกษาในระดับนานาชาติ เช่นกรณีศึกษาตามแนวคิดของมหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ในโครงการ

* บรรยายในการประชุมสำนักวิทยาศาสตร์ เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕

บัณฑิตศึกษาวิทยาศาสตร์ความยั่งยืนและภาวะความเป็นผู้นำในระดับนานาชาติที่เน้นการเพิ่มทักษะแก้ไขปัญหา สามารถนำไปใช้ได้จริง โดยมีที่มาจากการเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรสาขาวิชา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบสิ่งแวดล้อม วิศวกรรมสิ่งแวดล้อมและมนุษยศาสตร์ สมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้กลุ่มนักศึกษามีโอกาสทำวิจัยในพื้นที่จริงเพื่อสืบค้นปัญหาและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน ผ่านกระบวนการวิจัยอย่างเป็นองค์รวม รวมทั้งมีโครงการแลกเปลี่ยนความรู้ เจตคติ และประสบการณ์ระหว่างประเทศกับมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งในภูมิภาคและทั่วโลก โดยมีความคาดหวังว่า โครงการนี้จะผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนของมวลมนุษยชาติ

คำสำคัญ : การข้ามผ่านสาขาวิชาการ, ความยั่งยืน, สิ่งแวดล้อม, สหสาขาวิชาการ, การคิดอย่างองค์รวม

๑. บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม และกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนการขยายตัวของภาวะเมืองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการผลิตและบริโภคที่เป็นผลเสียแก่สิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิต หากมนุษยียังคงดำเนินแนวทางการพัฒนาแบบเดิม โดยขาดการคำนึงถึงข้อจำกัดทางทรัพยากรธรรมชาติ ย่อมส่งผลต่อขีดความสามารถในการรองรับได้ของระบบนิเวศสำหรับคนรุ่นต่อไป อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ องค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงจัดการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขึ้น ใน ค.ศ. ๑๙๙๒ และเมื่อสิ้นสุดการประชุม กลุ่มประเทศสมาชิกได้ร่วมกันร่างแผนปฏิบัติการสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีความหมายรวมถึง “การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต” หรือเป็นการพัฒนาโดยบูรณาการองค์ประกอบพื้นฐาน ๓ มิติ (UNCED, 1992) ดังนี้ (๑) มิติสิ่งแวดล้อม หรือการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ (๒) มิติสังคม หรือการจัดสรรการใช้ทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐานอย่างเพียงพอและเท่าเทียม และ (๓) มิติเศรษฐกิจ หรือการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและความสมดุลในระบบนิเวศ

๑.๒ เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ

องค์การสหประชาชาติได้วางกรอบแนวทางการพัฒนา โดยตั้งเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals-MDGs) ที่สืบเนื่องมาจากผลการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา โดยกลุ่มประเทศสมาชิกมีระยะเวลาดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ๘ ข้อ ภายใน ค.ศ. ๒๐๑๕ (UNDP, 2013) ดังนี้

เป้าหมายที่ ๑ ขจัดความยากจนและความหิวโหย

เป้าหมายที่ ๒ ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

เป้าหมายที่ ๓ ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมทางเพศ

เป้าหมายที่ ๔ ลดอัตราการตายของเด็ก

เป้าหมายที่ ๕ พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์

เป้าหมายที่ ๖ ต่อสู้โรคเอดส์ มาลาเรีย และโรคสำคัญโรคอื่น ๆ

เป้าหมายที่ ๗ รักษา ส่งเสริม และจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๘ ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก

๒. สถานการณ์ปัญหาความยั่งยืน

๒.๑ ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม

จากรายงานสถิติความหนาแน่นของประชากรโลกรายปี ซึ่งเผยแพร่โดยองค์การสหประชาชาติ พบว่า ความหนาแน่นของประชากรโลกเพิ่มสูงขึ้นเกือบ ๓ เท่าตัว ในช่วงระยะ ๖๐ ปี จาก ๑๙ คนต่อพื้นที่ ๑ ตารางกิโลเมตรใน ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็น ๕๑ คนต่อพื้นที่ ๑ ตารางกิโลเมตร ใน ค.ศ. ๒๐๑๐ (Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, 2012) ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศและความสมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาที่พบได้แก่การขาดแคลนที่อยู่อาศัย ตลอดจนระบบสุขภาพที่สะอาดและสาธารณสุขที่จำเป็น โดยที่ประชากรทั่วโลกประมาณ ๑ พันล้านคน ขาดแคลนน้ำดื่ม และประมาณ ๒.๔ พันล้านคน ไม่สามารถเข้าถึงระบบสุขภาพและสุขอนามัยที่ถูกสุขลักษณะ ส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สังคม และคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะประชากรในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (UNDP, 2013)

๒.๒ ปัญหาสิ่งแวดล้อม

๒.๒.๑ ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ

การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติเป็นผลมาจากความไม่สมดุลระหว่างปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในระบบนิเวศกับจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาหลักที่พบ

ได้แก่ทรัพยากรที่หมดไป (ไม่สามารถสร้างขึ้นมาทดแทนได้ทันกับความต้องการในเวลาอันรวดเร็ว) เช่น พลังงานน้ำมันดิบ ปิโตรเลียม ถ่านหิน แก๊สธรรมชาติ นอกจากนี้ทรัพยากรจำพวกกลุ่มพลังงานแล้วยังพบปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากรแร่ธาตุ เช่น ปัญหาแร่ฟอสฟอรัสที่นิยมใช้ในอุตสาหกรรมทางการเกษตร เพราะแหล่งแร่ฟอสฟอรัสมีแนวโน้มจะถูกใช้หมดในอนาคตอันใกล้ หากไม่มีการรักษาสมดุลของฟอสฟอรัสในธรรมชาติอย่างเหมาะสม

๒.๒.๒ ปัญหาสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงและภัยธรรมชาติ

ปัญหาสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงและภัยธรรมชาติเป็นปัญหาหลักที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นทั่วโลกในปัจจุบัน กลุ่มนักวิทยาศาสตร์ขององค์การระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel on Climate Change: IPCC) ได้สันนิษฐานว่าการเพิ่มขึ้นของปริมาณแก๊สเรือนกระจกจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์น่าจะเป็นสาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าว ผลการศึกษาขององค์การระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศพบว่าปริมาณแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ได้เพิ่มสูงขึ้นจาก ๒๘๐ ส่วนในล้านส่วน ใน ค.ศ. ๑๘๐๐ เป็น ๓๖๐ ส่วนในล้านส่วน ใน ค.ศ. ๒๐๐๐ เช่นเดียวกับปริมาณแก๊สมิเทน ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นกว่าเท่าตัว จาก ๗๕๐ เป็น ๑,๗๕๐ ส่วนในพันล้านส่วนในเวลาเดียวกัน ส่วนแก๊สไนตรัสออกไซด์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่มีการปฏิวัติการทำเกษตรกรรม โดยตรวจพบความเข้มข้นในชั้น

บรรยากาศเพิ่มขึ้นจาก ๒๗๐ ส่วนในล้านส่วนใน ค.ศ. ๑๘๐๐ เป็น ๓๑๐ ส่วนในล้านส่วนใน ค.ศ. ๒๐๐๐ นักวิทยาศาสตร์สันนิษฐานว่า การสะสมของกลุ่มแก๊สเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศได้ส่งผลให้อุณหภูมิเฉลี่ยของผิวโลกสูงขึ้นประมาณ 0.74 ± 0.18 องศาเซลเซียส ในช่วงต้นและช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ (IPCC, 2007) โดยการที่อุณหภูมิของโลกเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น ยังเป็นสาเหตุของปัญหาน้ำแข็งบริเวณขั้วโลกละลายและระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ตลอดจนภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีความรุนแรงมากขึ้น เช่น ภาวะแห้งแล้งและน้ำท่วมอย่างฉับพลันในหลายพื้นที่ ปริมาณและรูปแบบการเกิดฝนจะเปลี่ยนแปลงไป

๒.๒.๓ ปัญหามลพิษ

จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดปัญหามลพิษเพิ่มขึ้นตามมา เช่น มลพิษทางอากาศที่เกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงในภาคคมนาคมขนส่ง ได้แก่ ฝุ่นละออง แก๊สคาร์บอนมอนอกไซด์ แก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ โอโซน แก๊สซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สารอินทรีย์ระเหยง่าย นอกจากนี้ยังพบปัญหาคุณภาพแหล่งน้ำเสื่อมโทรมจากการปนเปื้อนโลหะหนักหรือสารเคมี และปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะและของเสียอันตรายอย่างเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

๓. แนวทางงานวิจัย โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยแบบสหสาขาวิชาการ (Multidisciplinary) และการข้ามผ่านสาขาวิชาการ (Transdisciplinary)

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นพบว่า โอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยอาศัยแนวทางและกระบวนการวิจัยแบบเดิมคงมีไม่มากนัก ดังนั้น แนวคิดจากการศึกษาแบบสหสาขาวิชาการและการข้ามผ่านสาขาวิชาการจึงเป็นแนวทางเลือกใหม่ให้นักวิจัยได้ริเริ่ม ดำเนินโครงการและขับเคลื่อนผลงาน เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาที่สมบูรณ์ หรือได้ประเด็นที่ใหม่จากงานวิจัยเรื่องนั้น ๆ โดยผ่านกระบวนการดังต่อไปนี้

๓.๑ ระเบียบวิธีวิจัยแบบสหสาขาวิชาการ เป็นการศึกษาแบบบูรณาการพหุสาขาวิชา โดยการผสมผสานมุมมองเรื่องต่าง ๆ ในลักษณะที่ไม่แยกส่วน เชื่อมโยงและจัดการความรู้จากศาสตร์หลายสาขาวิชา เพื่อให้นักวิจัยเกิดความเข้าใจ และเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาอย่างเป็นภาพรวม เช่น การบูรณาการสาระความรู้ทางวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เข้ากับสาระความรู้ทางสังคมศาสตร์

๓.๒ ระเบียบวิธีวิจัยแบบข้ามผ่านสาขาวิชาการ เป็นการศึกษาโดยอาศัยความร่วมมือของนักวิจัยที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและทักษะเฉพาะสาขา ในการวางแผนและตั้งโจทย์ของกระบวนการวิจัยร่วมกันตั้งแต่แรก เพื่อบูรณาการผสมผสานแนวคิดจากหลายสาขาเข้าด้วยกันอย่างเชื่อมโยง เป็นระเบียบแบบแผน นำไปสู่การแก้ปัญหาทางงานวิจัยที่สมบูรณ์ โดยช่วยกันแก้ปัญหาในลักษณะเฉพาะหรือมีความซับซ้อนในศาสตร์แต่ละสาขาได้ ตลอดจนนำไปสู่ประเด็นใหม่ที่น่าสนใจจากงานวิจัยเรื่องนั้น ๆ อย่างเป็นระบบและองค์รวม

๔. กรณีศึกษามหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น : โครงการบัณฑิตศึกษาวិทยาศาสตร์ ความยั่งยืนและภาวะความเป็นผู้นำในระดับนานาชาติ (GPSS-GLI)

๔.๑ ความเป็นมาของ GPSS-GLI

โครงการบัณฑิตศึกษาวิทยาศาสตร์ความยั่งยืนของมหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๒๐๐๗ โดยเริ่มต้นจากการบูรณาการระหว่างหลักสูตรสาขาวิชาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบสิ่งแวดล้อม วิศวกรรมสิ่งแวดล้อมและมนุษยศาสตร์ สมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศ ตลอดจนแรงผลักดันจากเครือข่ายนักวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ความยั่งยืน ต่อมาใน ค.ศ. ๒๐๑๒ หลักสูตรดังกล่าวได้ยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยพัฒนาและเพิ่มศักยภาพบัณฑิตของหลักสูตรให้มีความสามารถและทักษะความเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาความยั่งยืนทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และประเทศญี่ปุ่น

๔.๒ วิสัยทัศน์และพันธกิจของ GPSS-GLI

วิสัยทัศน์ของโครงการบัณฑิตศึกษาวิทยาศาสตร์ความยั่งยืนของมหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (GPSS-GLI, 2013) คือมุ่งเน้นผลิตมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตที่มีองค์ความรู้ ความเข้าใจ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากทฤษฎีในห้องเรียน และประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติในพื้นที่จริง เพื่อสร้างเสริมทักษะและพัฒนาขีดความสามารถในการคิดริเริ่ม ตลอดจนเป็นผู้นำในการวางแผน แก้ไขปัญหาในระดับภูมิภาคและระดับโลกได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ หลักสูตรยังมุ่งหวังให้มีการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผ่านกระบวนการค้นคว้าและวิเคราะห์เชื่อมโยงแบบองค์รวม จากการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างสหสาขาวิชาการ และการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างนักวิจัยระดับนานาชาติที่มีความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม โครงการฯ ได้ผลิตดุษฎีบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่มาจากสิบกว่าประเทศทั่วโลก เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี ไทย เวียดนาม กัมพูชา ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาดากัสการ์ มองโกเลีย ภูฏาน จอร์แดน เนปาล ศรีลังกา เคนยา อิหร่าน โปแลนด์ สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรเลีย บราซิล ฝรั่งเศส สโลวาเกีย โปรตุเกส ชิลี จาไมกา อาเซอร์ไบจาน โปลิเวีย เอธิโอเปีย

๔.๓ ตัวอย่างงานวิจัยของหลักสูตร GPSS-GLI

ผลงานที่ทางโครงการบัณฑิตศึกษาวิทยาศาสตร์ความยั่งยืนของมหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยโดยบูรณาการองค์ความรู้จากสหสาขาวิชาเข้าไว้ด้วยกัน ได้แสดงไว้ดังหัวข้อวิจัยต่อไปนี้

- ปัจจัยจิตวิทยา สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการรับรู้ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาในประเทศไทย (Kittipongvises, 2013)
- การศึกษาและประเมินศักยภาพการดำเนินงานให้เงินทุนช่วยเหลือแก่กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อนำไปใช้พื้นที่หรือบริเวณที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหวในประเทศญี่ปุ่นให้กลับสู่สภาพปกติ (Nagai, 2013)
- นโยบายลดการปลดปล่อยแก๊สเรือนกระจกจากการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของป่าในประเทศกำลังพัฒนากับความมั่นคงในการครอบครองพื้นที่ป่าชุมชน กรณีศึกษาในประเทศกัมพูชา (Thuon, 2013)
- การประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์ทางเลือกแบบหลายปัจจัย เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเลือกใช้พลังงานสำหรับผลิตไฟฟ้า กรณีศึกษาในประเทศฝรั่งเศส (Tauzin, 2013)

๕. บทส่งท้าย : ความท้าทายในการทำวิจัยภายใต้การศึกษาเพื่อประเด็นใหม่ด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานวิจัยตามแนวคิดแบบสหสาขาวิชาการ และการข้ามผ่านสาขาวิชาการ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น นักวิจัยและนักวิชาการจำเป็นต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ คิดสังเคราะห์แบบองค์รวม ตลอดจนช่วยกันระดมสมอง ในการจัดการอุปสรรคและความท้าทายต่อไปนี้

- หลักการของสหสาขาวิชา และการข้ามผ่านสาขาวิชาการ จัดว่าเป็นแนวคิดใหม่ และยังไม่เป็นที่แพร่หลายในวงการวิชาการ (โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา) ดังนั้น จำนวนบุคลากรผู้มีความเชี่ยวชาญชำนาญการเฉพาะทางในแนวคิดดังกล่าวจึงมีอยู่จำกัด
- งานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ยังขาดการบูรณาการเข้ากับศาสตร์ความรู้ด้านอื่น เช่น เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ วัฒนธรรม
- ขาดความร่วมมือ ประสานงาน และบูรณาการระหว่างกลุ่มนักวิชาการ นักวิจัยที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาในการดำเนินงานวิจัยร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาทางงานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่มีความซับซ้อนได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- GPSS-GLI .(2013). Graduate Program on Sustainability Science-Global Leadership Initiative, The University of Tokyo, Japan. *About us*: http://www.sustainability.k.u-tokyo.ac.jp/about/about_05.html
- IPCC. (2007). *Climate Change 2007: The Physical Science Basis, Summary for Policymakers*, available at <http://www.ipcc.ch/> Kittipongvises, S. (2013). *Psychological and Socio-cultural Factors Influencing Public Perception and Engagement with Climate Change: Thailand as a Case Study* (Doctoral Dissertation). The University of Tokyo, Japan.
- Nagai, H. (2013). *Empirical Research on the Grant for Groups of Small and Medium Enterprises toward the Recovery after the Great East Japan Earthquake -Potential Benefit of Forming Groups-* (Master's thesis). The University of Tokyo, Japan.
- Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *World Population Prospects: The 2012 Revision*, from <http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>
- Tauzin, G. (2013). *Supporting Energy Decision-Making: A Multi-Criteria Analysis of France's 2025 Electricity Generation Scenarios* (Master's thesis). The University of Tokyo, Japan.
- Thuon, R. (2013). *REDD+ and Tenure Security of Community Forestry: A Case Study of Oddar Meanchey Community Forestry REDD + Project in Cambodia* (Master's thesis). The University of Tokyo, Japan.
- UNCED. (1992). *Agenda 21*, the United Nations on Environment and Development: Geneva.
- UNDP. (2013). *The Millennium Development Goals Eight Goals for 2015*, United Nations Development Program from <http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/>
- UNDP. (2013). *Water Supply and Sanitation*, United Nations Development Program, from http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/environmentandenergy/focus_areas/water_and_ocean_governance/water-supply-and-sanitation/

Abstract   **Case Study on Emerging Environmental and Global Sustainability Issues**

Chongrak Polprasert

*Associate Fellow of the Academy of Science, The Royal Institute, Thailand
Faculty of Engineering, Thammasat University, Thailand*

Suthirat Kittipongvises

*The University of Tokyo, Japan
Environmental Research Institute, Chulalongkorn University, Thailand*

Pannawee Mekwichai

Asian Institute of Technology, Thailand

Takashi Mino

The University of Tokyo, Japan

Due to increased population growth and industrial development, there have been serious environmental problems, especially in less developed countries. Environmental pollution caused by waste discharges from domestic and industrial sources have contaminated water, air and soil resources and affecting human and animal health. Currently, almost half of the global population is still under poverty level and lacking access to safe water supply and adequate sanitation services. Some emerging environmental issues are global warming and climate change, which have resulted in natural disasters such as severe flooding, earthquake and tsunami. These environmental impacts are considered to be a threat to human sustainability and a major cause for damages to natural resources, economic and social development. To cope with these emerging environmental problems, there should be multidisciplinary and transdisciplinary academic programs which enable researchers from different disciplines to work together. These researchers can initiate joint research problems and work plans leading to new ideas which could solve the problems and strengthening global sustainability. A case study on transdisciplinary academic program is being carried out at the Graduate School of Frontier Science, the University of Tokyo in Japan. Under the Graduate Program on Sustainability Science-Global Leadership Initiative (GPSS-GLI), there is integration of academic disciplines from various Faculties, and the graduate students can conduct research on actual environmental/sustainability issues with due consideration to systematic thinking and holistic paradigms. This transdisciplinary academic program is expected to produce graduates who are capable of solving complex environmental problems with leadership skills to further human sustainability.

Keywords: Transdisciplinary Program, Sustainability, Environment, Multidisciplinary Program, Holistic Thinking

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

การแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของ พอลิเมทิลเมทาคริเลตด้วยตัวเร่งปฏิกิริยาซีโอไลต์

สุภาภรณ์ คางคำ

ภาควิชาเคมีเทคนิค คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ

ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน

ภาควิชาเคมีเทคนิค คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชวลิต งามจรัสศรีวิชัย

ภาควิชาเคมีเทคนิค คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพอลิเมทิลเมทาคริเลตสามารถทำได้สำเร็จที่อุณหภูมิต่ำกว่า ๓๐๐ องศาเซลเซียส การใช้ซีโอไลต์ร่วมในกระบวนการสามารถลดอุณหภูมิในการทำปฏิกิริยาได้เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการแตกสลายเชิงความร้อน ในการทดลองแบบแบตช์ การกระจายตัวของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับสมบัติความเป็นกรดของตัวเร่งปฏิกิริยา ขณะที่องค์ประกอบที่พบในผลิตภัณฑ์ของเหลวสัมพันธ์กับความจำเพาะเชิงโครงสร้างของตัวเร่งปฏิกิริยา ในกระบวนการแบบต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ของเหลวที่ได้คือเมทิลเมทาคริเลตมอนอเมอร์ การเพิ่มอุณหภูมิในการทำปฏิกิริยาในช่วง ๒๐๐ ถึง ๒๗๐ องศาเซลเซียส แสดงผลเชิงบวกต่อผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลว อย่างไรก็ตามเมื่ออุณหภูมิสูงกว่า ๒๗๐ องศาเซลเซียส ผลิตภัณฑ์เบาแตกตัวต่อไปที่ตำแหน่งกัมมันต์บนพื้นผิวหรือภายในรูพรุนของตัวเร่งปฏิกิริยาทำให้เกิดแก๊สมากขึ้น การเสื่อมสภาพอย่างมีนัยสำคัญของ ZSM-5 เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาในการดำเนินปฏิกิริยาไปแล้ว ๑๒๐ ชั่วโมง ส่งผลให้ผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวลดลง

คำสำคัญ : การแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยา, พีเอ็มเอ็มเอ, ซีโอไลต์, ของเสียพลาสติก

๑. บทนำ

อะคริลิกพลาสติกหรือพอลิเมทิลเมทาคริเลต หรือพีเอ็มเอ็มเอ (PMMA) เป็นวัสดุที่มีบทบาทในชีวิตประจำวันของเราเป็นอย่างมากและมีแนวโน้มการใช้งานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีสมบัติที่โดดเด่นด้านความเหนียว ความโปร่งใส สามารถขึ้นรูปได้ง่าย ในแต่ละปีจะมีปริมาณเศษพีเอ็มเอ็มเอเหลือทิ้งหลายร้อยตัน วิธีการจัดการเศษพีเอ็มเอ็มเอเหล่านี้มีหลายวิธีทั้งเชิงกลและเชิงความร้อน

การไพโรไลส์หรือการแตกสลายเชิงความร้อนที่อุณหภูมิสูงกว่า ๖๐๐ องศาเซลเซียส เป็นวิธีที่นิยมใช้อยู่ในอุตสาหกรรม (Smolders and Baeyens, 2004) แต่วิธีดังกล่าวมีข้อเสียคือต้องใช้พลังงานสูงและให้ผลิตภัณฑ์หลายชนิดผสมกัน การแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาด้วยซีโอไลต์จึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจอีกทางหนึ่ง เนื่องจากซีโอไลต์เป็นสารประกอบอะลูมิโนซิลิเกตที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาชนิดกรด ภายในโครงสร้างประกอบด้วยรูพรุนที่มีขนาดและรูปแบบเป็นสมบัติเฉพาะตัวจึงสามารถควบคุมขนาดและโครงสร้างโมเลกุลของสารผลิตภัณฑ์ได้ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันได้มีการค้นพบซีโอไลต์กว่า ๒๐๐ ชนิด (Treacy and Higgins, 2001) แต่มีซีโอไลต์เพียงไม่กี่ชนิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพอลิเมอริ์ในระดับอุตสาหกรรม ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาการแตกสลายพีเอ็มเอ็มเอให้ได้เมทิลเมทาคริเลตมอนอเมอร์โดยใช้ซีโอไลต์มาใช้เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา เพื่อลดการใช้พลังงานที่ใช้ในกระบวนการ

๒. การทดลอง

๒.๑ สารเคมี

พีเอ็มเอ็มเอและซีโอไลต์ที่ใช้ในงานวิจัยได้รับการสนับสนุนจากบริษัท เครือซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เศษพีเอ็มเอ็มเอที่ใช้มีขนาด ๓-๕ มม. มวลโมเลกุลเฉลี่ย ๑๐๐,๐๐๐ กรัมต่อโมล ซีโอไลต์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย ZSM-5 (Zeolyst International), Beta (Süd Chem), HUSY (Tosoh Corporation) และ Dealuminated USY (เตรียมโดยวิธีของ Ngamcha-russrivichai et al, 2005) ในการทดลองการย่อยสลายพีเอ็มเอ็มเอในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์จะใช้ซีโอไลต์ชนิดผง และการทดลองในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่องจะใช้ซีโอไลต์ชนิดเม็ด (ขนาด ๓ มม. x ๑๐ มม.)

๒.๒ การตรวจสอบลักษณะเฉพาะของซีโอไลต์

ลักษณะเฉพาะของซีโอไลต์สามารถตรวจสอบได้ด้วยวิธีการดังนี้

- วิเคราะห์โครงสร้างผลึกด้วยเทคนิคการเลี้ยวเบนรังสีเอกซ์ (XRD: Bruker D8 Advance XRD system)
- วิเคราะห์ธาตุองค์ประกอบด้วยเอกซ์เรย์ฟลูออเรสเซนซ์ (XRF: WD, Philips model PW 2400)
- วิเคราะห์พื้นที่ผิวจำเพาะ ปริมาตรรูพรุนชนิด micro- และ meso- ด้วยเทคนิคการดูดซับ ด้วยไนโตรเจน (N_2 adsorption/desorption: Micromeritics ASAP 2010)
- วิเคราะห์สมบัติความเป็นกรดด้วยการโปรแกรมอุณหภูมิเพื่อศึกษาการคายออกของแอมโมเนีย (TPD- NH_3 : Micromeritics AutoChem II 2920)

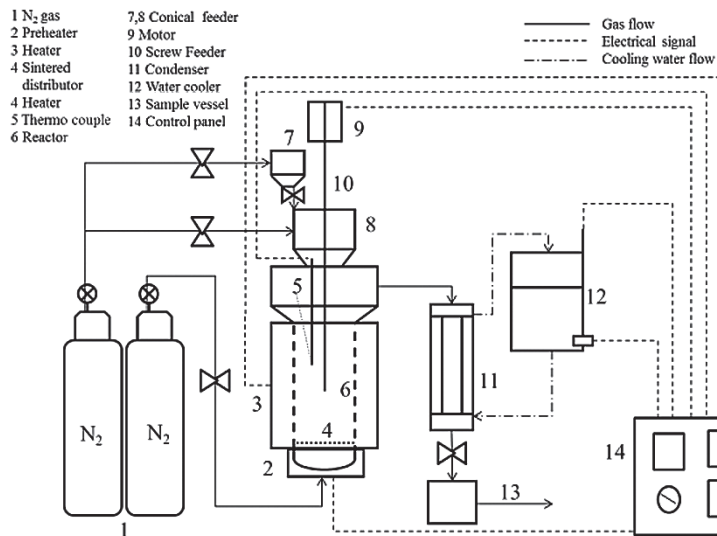
๒.๓ วิธีการทดลอง

การย่อยสลาย PMMA ในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์

การย่อยสลายพีเอ็มเอ็มเอกระทำในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ด้วยอุปกรณ์ Parr โมเดล ๔๘๔๓ โดยใช้อัตราส่วนของซีโอไลต์ต่อพีเอ็มเอ็มเอ เท่ากับ ร้อยละ ๑ โดยน้ำหนัก ป้อนแก๊สไนโตรเจนไหลผ่านเครื่องปฏิกรณ์อย่างต่อเนื่องประมาณ ๕ นาที เพื่อกำจัดออกซิเจนในระบบ จากนั้นจึงปิดวาล์วทั้งหมด แล้วจึงให้ความร้อนแก่เครื่องปฏิกรณ์จนอุณหภูมิในเครื่องปฏิกรณ์เท่ากับ ๓๐๐ องศาเซลเซียส และคงไว้เป็นเวลา ๑๒๐ นาที หลังจากนั้นอุณหภูมิภายในเครื่องปฏิกรณ์จะถูกลดกลับลงมาที่อุณหภูมิห้องอย่างรวดเร็ว โดยใช้น้ำหล่อเย็น ผลิตภัณฑ์ที่ได้จะอยู่ในรูปของแก๊ส ของเหลว และของแข็ง โดยที่ผลิตภัณฑ์ของเหลว จะถูกนำไปกลั่นแยกด้วย rotary evaporator (๙๕ องศาเซลเซียส, ๒๐๐ มิลลิบาร์) ได้เป็นผลิตภัณฑ์เบา (light fraction) และผลิตภัณฑ์หนัก (heavy fraction)

การย่อยสลาย PMMA ในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง

การย่อยสลายพีเอ็มเอ็มเอกระทำในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่องดังที่แสดงในรูปที่ ๑ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางภายใน ๒๐ เซนติเมตร สูง ๕๐ เซนติเมตร ภาวะที่ใช้ในการทดลองคืออุณหภูมิ ๒๐๐-๒๗๐ องศาเซลเซียส ภายใต้บรรยากาศของแก๊สไนโตรเจนที่อัตราการไหล ๕ ลิตรต่อนาที อัตราการป้อนพีเอ็มเอ็มเอ ๒๕๐ กรัมต่อชั่วโมง เบดของตัวเร่งปฏิกิริยาประกอบด้วยซีโอไลต์อัดเม็ด ๑๐๐ กรัม และอะลูมินาบอลล์ ๔๐๐ กรัม เวลา ๒๔๐ ชั่วโมง

รูปที่ ๑ ชุดเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง

การวิเคราะห์องค์ประกอบของสารผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการทดลองแบบแบดซ์และแบบต่อเนื่องจะทำได้ด้วยเทคนิค Gas chromatograph และ mass spectrometry (GC/MS: model GC-MS-QP2010)

๓. ผลการทดลองและวิจารณ์ผลการทดลอง

๓.๑ การตรวจสอบลักษณะเฉพาะของซีโอไลต์

รูปแบบเอกซ์เรย์ดิฟแฟรกชันของซีโอไลต์ที่ใช้ในการทดลองแสดงดังรูปที่ ๒ จากรูปสามารถแบ่งชนิดของซีโอไลต์ตาม International Zeolite Association (Treacy and Higgins, 2001) ได้เป็นกลุ่มหลัก ๓ กลุ่ม คือ MFI (2(a)-(b)), BEA (2(c)) และ FAU (2(d)-(f)) ตัวเลขที่แสดงต่อท้ายชนิดของซีโอไลต์คือสัดส่วน $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ ที่วิเคราะห์ได้จาก XRF สำหรับรูป 2(d)-(f) เห็นได้ว่าความสูงของยอดเส้นโค้งลดลงตามความรุนแรงของภาวะที่ใช้ในการเตรียมซีโอไลต์ด้วยวิธี dealumination นอกจากนี้รูปที่ 2(g) ไม่ปรากฏจุดยอดสุดให้เห็นเด่นชัด ทั้งนี้เนื่องจากโครงร่างถูกทำลายจากขั้นตอนการ dealuminate ที่รุนแรงกว่ารูปที่ 2(e) และ 2(f) พื้นที่ผิวจำเพาะ ปริมาตรรูพรุน และสภาพกรดของซีโอไลต์ในรูปของปริมาณตำแหน่งกรด (Total amount of acid site) และสัดส่วนของ weak acid site ต่อผลรวมของ medium และ strong acid site ($A_w/(A_m + A_s)$) แสดงดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ลักษณะสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของซีโอไลต์

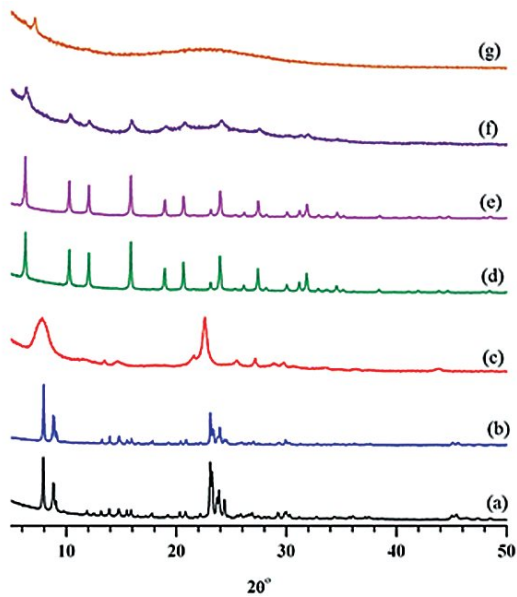
Zeolite	Framework structure	BET surface area ($\text{m}^2\cdot\text{g}^{-1}$)	BJH mesopore volume ($\text{cm}^3\cdot\text{g}^{-1}$)	t-Plot micropore volume ($\text{cm}^3\cdot\text{g}^{-1}$)	BJH adsorption aver pore diameter ($\text{\AA}$)	Total amount of acid site ($\text{mmol}\cdot\text{g}^{-1}$)	$\frac{A_w}{A_m + A_s}$
ZSM5-25	MFI	361	0.18	0.08	70.38	2.1	0.18
ZSM5-1000	MFI	297	0.06	0.1	45.95	0.1	0.42
Beta-25	BEA	466	0.32	0.15	104.57	2	0.21
HUSY-6	FAU	901	0.18	0.25	74.37	2.4	0.3
USY-30	FAU	1010	N/A	N/A	N/A	1.7	0.19
USY-63	FAU	834	N/A	N/A	N/A	1.2	0.49
USY-337	Undefinable	410	N/A	N/A	N/A	0.8	1.14

๓.๒ การแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบดซ์

งานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการแตกสลายเชิงความร้อนของพีเอ็มเอ็มเอในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบดซ์ที่อุณหภูมิ ๓๒๐ องศาเซลเซียส เวลา ๒ ชั่วโมง พบว่าปฏิกิริยาเกิดขึ้นได้ไม่สมบูรณ์ดังเห็นได้จากมีเพียงพีเอ็มเอ็มเอหลงเหลือลักษณะคล้ายเยลลี่ และผลิตภัณฑ์แก๊สที่ไม่สามารถควบแน่นได้ ดังนั้น

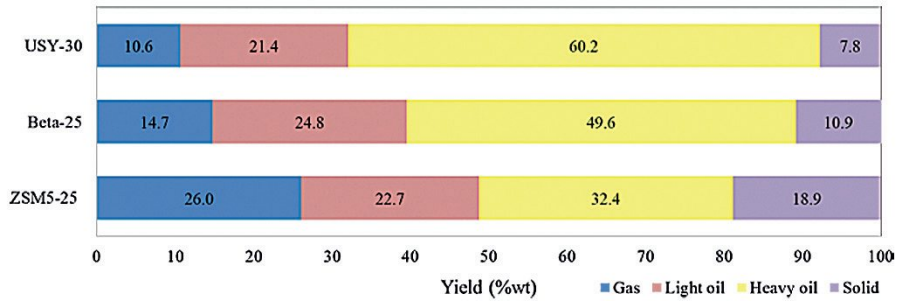
ซีโอไลต์ ZSM-5, Beta และ USY จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการแตกสลายของพีเอ็มเอ็มเอ ณ อุณหภูมิที่สามารถทำปฏิกิริยาได้คือ ๓๐๐ องศาเซลเซียส คณะผู้วิจัยได้ศึกษาอิทธิพลของสภาพกรด (acidity) ของซีโอไลต์ต่อการกระจายตัวของผลิตภัณฑ์

รูปที่ ๒ Powder XRD patterns ของซีโอไลต์ที่ใช้ในการทดลอง; (a) ZSM 2-25, (b) ZSM 5-1000 (c) Beta-25, (d) HUSY-6, (e) USY-30, (f) USY-63 และ (g) USY-337.

อิทธิพลของความแรงกรด (acid strength) ของซีโอไลต์ต่อการกระจายตัวของผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ที่อุณหภูมิ ๓๐๐ องศาเซลเซียส นาน ๒ ชั่วโมง ด้วยซีโอไลต์ที่มีความแรงกรดต่างกันแต่มีสัดส่วน $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ ใกล้เคียงกัน ซึ่งสามารถเรียงตามลำดับได้ดังนี้ คือ $\text{ZSM5-25} > \text{Beta-255} > \text{USY-๓๐}$ การกระจายตัวของผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอเป็นดังรูปที่ ๓ จากรูปนี้เห็นได้ว่าผลได้ของผลิตภัณฑ์แก๊สและของแข็งลดลง โดยที่ผลิตภัณฑ์ของเหลวเพิ่มขึ้นเมื่อใช้ซีโอไลต์ที่มีความแรงกรดน้อยลง ผลิตภัณฑ์ของเหลวเมื่อถูกนำมากลั่นแยกแบ่งได้ ๒ ส่วนคือ ผลิตภัณฑ์เบา (light fraction) และผลิตภัณฑ์หนัก (heavy fraction) จากการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์เบาด้วย GC-MS พบว่ามีองค์ประกอบหลักเป็นเมทิลเมทาคริเลตมอนอเมอร์ ผลิตภัณฑ์หนักมีองค์ประกอบเป็น Oxygenated hydrocarbon (C4-C16) โดยที่ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้าง รูปร่าง และขนาดรูพรุนของซีโอไลต์

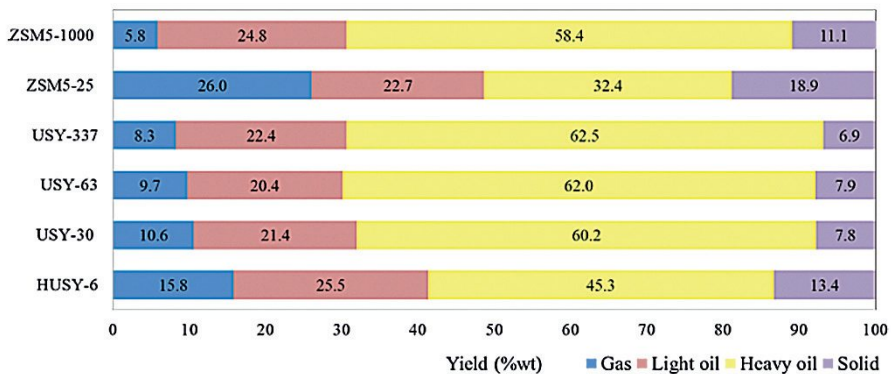

รูปที่ ๓ การกระจายตัวของผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ ZSM5, Beta และ USY

อิทธิพลของปริมาณตำแหน่งกรด (acid site amount) ของซีโอไลต์ต่อการกระจายตัวของผลิตภัณฑ์

ซีโอไลต์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีปริมาณตำแหน่งกรดต่างกัน (สัดส่วนของ $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$

ต่างกัน) สามารถเรียงตามลำดับจากมาก-น้อยได้ดังนี้ สำหรับ ZSM5: ZSM5-25 > ZSM5-1000 และ สำหรับ USY: HUSY-6 > USY-30 > USY-63 > USY-337 ตัวเลขที่แสดงต่อท้ายชนิดของซีโอไลต์คือ สัดส่วนของ $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ จากการทดลองพบว่า ซีโอไลต์ทั้ง ๒ ชนิดให้ผลสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ซีโอไลต์ที่มีสัดส่วนของ $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ น้อยซึ่งบ่งบอกได้ว่ามีปริมาณตำแหน่งกรดมาก (ตำแหน่งกรดอยู่ที่ ตำแหน่งของ Al) ให้ผลได้ของผลิตภัณฑ์แก๊สและของแข็งมาก และผลได้ของผลิตภัณฑ์ดังกล่าวจะลดลง เมื่อใช้ซีโอไลต์ที่มีสัดส่วนของ $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ มากขึ้น ในทางกลับกันผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวจะเพิ่มขึ้น ตามสัดส่วนของ $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ ZSM-5 และ USY มีสัดส่วนของ $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ ต่างกันดังรูปที่ ๔

รูปที่ ๔ การกระจายตัวของผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ ZSM-5 และ USY ที่มีสัดส่วนของ $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ ต่างกัน

๓.๓ การแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง *อิทธิพลของอุณหภูมิต่อการเกิดปฏิกิริยา*

ผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวจากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอ ด้วยซีโอไลต์ในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่องที่อุณหภูมิต่าง ๆ แสดงดังตารางที่ ๒ จากการศึกษาการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่องที่อุณหภูมิ ๒๐๐ ถึง ๓๐๐ องศาเซลเซียส พบว่า ที่อุณหภูมิตั้งแต่ ๒๐๐ ถึง ๒๗๐ องศาเซลเซียส ผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวเพิ่มขึ้นตามอุณหภูมิ การที่ผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวเปลี่ยนแปลงตามอุณหภูมิแสดงให้เห็นว่าปฏิกิริยาถูกควบคุมโดยจลพลศาสตร์ (kinetic-controlled reaction) การเพิ่มอุณหภูมิเป็น ๒๘๐ ถึง ๓๐๐ องศาเซลเซียสทำให้ผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวลดลงโดยที่ผลิตภัณฑ์หลักที่ได้อยู่ในรูปของแก๊ส เนื่องจาก ณ อุณหภูมิดังกล่าวปฏิกิริยาเกิดขึ้นเร็ว ผลิตภัณฑ์เบา (light product) สามารถเกิดปฏิกิริยาต่อได้บนพื้นผิวหรือในรูพรุนของตัวเร่งปฏิกิริยาทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ได้ส่วนใหญ่เป็นแก๊ส จากตารางแสดงให้เห็นว่าอุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการนี้คือ ๒๗๐ องศาเซลเซียส เนื่องจากเกิดผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวมากที่สุด

ตารางที่ ๒ ผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวจากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง

อุณหภูมิ (องศาเซลเซียส)	ซีโอไลต์	ผลได้ของผลิตภัณฑ์ ของเหลว (wt.%)
200	BETA-E1	5.1
250	BETA-E1	13
	BETA-E2	11.7
	ZSM5-E1	13.1
270	BETA-E1	23.5
	BETA-E2	22
	ZSM5-E1	23.8
280	BETA-E1	9.4
	BETA-E2	8.4
290	BETA-E1	4.8
300	BETA-E1	6.2

การวิเคราะห์องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์

องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ของเหลวและแก๊สที่ได้จากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่องวิเคราะห์ด้วย GC-MS แสดงดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ของเหลวและแก๊สที่ได้จากการแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพีเอ็มเอ็มเอด้วยซีโอไลต์ในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง

	อุณหภูมิ (องศาเซลเซียส)	ซีโอไลต์	ผลได้ของผลิตภัณฑ์ ของเหลว (wt.%)	MMA content (%)
Liquid	270	BETA-E1	23.5	93.7
	280	BETA-E1	9.4	93.4
	290	BETA-E1	4.8	93.3
	300	BETA-E1	6.2	93.7
Gas	270	BETA-E1	N/A	60.7

คณะผู้วิจัยพบว่า องค์ประกอบหลักของผลิตภัณฑ์ของเหลวคือเมทิลเมทาคริเลตมอนอเมอร์ (ร้อยละ ๙๓) สอดคล้องกับผลการทดลองของ Karminsky et al. (2004) สำหรับผลิตภัณฑ์แก๊สพบว่า มีเมทิลเมทาคริเลตมอนอเมอร์อยู่ถึงร้อยละ ๖๐ นั้นแสดงให้เห็นว่าระบบยังคงต้องปรับปรุงหน่วยควบแน่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔. สรุปผลการทดลอง

การแตกสลายเชิงเร่งปฏิกิริยาของพอลิเมทิลเมทาคริเลตสามารถทำได้สำเร็จในภาวะที่ใช้ในการศึกษา (อุณหภูมิ ๓๐๐ องศาเซลเซียส เป็นเวลา ๒ ชั่วโมง สำหรับเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ และ ๒๐๐ ถึง ๒๗๐ องศาเซลเซียส สำหรับเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง) การใช้ซีโอไลต์ร่วมในกระบวนการสามารถลดอุณหภูมิและเวลาในการทำปฏิกิริยาได้เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการแตกสลายเชิงความร้อน การกระจายตัวของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับสมบัติความเป็นกรดของตัวเร่งปฏิกิริยา ขณะที่องค์ประกอบที่พบในผลิตภัณฑ์ของเหลวสัมพันธ์กับความจำเพาะเชิงโครงสร้างของตัวเร่งปฏิกิริยา ผลิตภัณฑ์ของเหลวที่ได้คือเมทิลเมทาคริเลตมอนอเมอร์และ Oxygenated hydrocarbon (C4-C16) ในกระบวนการแบบต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ของเหลวที่ได้คือเมทิลเมทาคริเลตมอนอเมอร์ การเพิ่มอุณหภูมิในการทำปฏิกิริยาในช่วง ๒๐๐ ถึง ๒๗๐ องศาเซลเซียส แสดงผลเชิงบวกต่อผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลว อย่างไรก็ตาม

เมื่ออุณหภูมิสูงกว่า ๒๗๐ องศาเซลเซียส ผลิตภัณฑ์เบาแตกตัวต่อไปที่ตำแหน่งกัมมันต์บนพื้นผิวหรือภายในรูพรุนของตัวเร่งปฏิกิริยาทำให้เกิดแก๊สมากขึ้น การเสื่อมสภาพอย่างมีนัยสำคัญของ ZSM-5 เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาในการดำเนินปฏิกิริยาไปแล้ว ๑๒๐ ชั่วโมง ส่งผลให้ผลได้ของผลิตภัณฑ์ของเหลวลดลง

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, บริษัท เครือซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) และภาควิชาเคมีเทคนิค คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนเงินทุนอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อใช้ในการงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Kaminsky, W., Predel, M., and Sadiki, A. Feedstock recycling of polymers by pyrolysis in a fluidised bed. *Polymer Degradation and Stability* 85 (2004): 1045-1050.
- Ngamcharussrivichai, C., Wu, P., and Tatsumi, T. Active and selective catalyst for liquid phase Beckmann rearrangement of cyclohexanone oxime. *Journal of Catalysis* 235 (2005): 139-149
- Smolders, K., and Baeyens, J. Thermal degradation of PMMA in fluidised beds. *Waste Management* 24 (2004): 849-857.
- Treacy, M.M.J., and Higgins, J.B. *Collection of Simulated XRD Powder Patterns for Zeolites*. Fourth Revised Edition. Amsterdam: Elsevier, 2001.

Abstract   **Catalytic Cracking of Polymethyl Metacrylate by Zeolite**

Supaporn Khangkkham

*Department of Chemical Technology, Faculty of Science,
Chulalongkorn University*

Somsak Damronglerd

*Fellow of the Academy of Science, The Royal Institute, Thailand
Department of Chemical Technology, Faculty of Science,
Chulalongkorn University*

Chawalit Ngarmcharassrivichai

*Department of Chemical Technology, Faculty of Science,
Chulalongkorn University*

Catalytic cracking of polymethyl metacrylate was successfully operated at temperature lower than 300°C. The temperature of cracking reaction by zeolite is usually lower than the reaction temperature in thermal process. In batch reactor, the composition of liquid and gas products depended upon the specific structure of catalyst molecule. For continuous process, the temperature of reaction was run between 200°C. to 270°C. The major products were the mixture of light and heavy oil. At the temperature 270°C. there are more gas products because some portion of light oil products was cracked very easily. The ZSM- 5 catalyst would be deactivated after 120 hours of operation.

Keywords: Catalytic cracking, pmma, zeolite, plastic waste

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

พัฒนาการของศิลปะวัฒนธรรม : เจดีย์ทรงปราสาทยอด*

สันติ เล็กสุขุม
ภาควิชาศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

พัฒนาการของเจดีย์ทรงปราสาทยอด รับประทานจากแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรม
ขอม พม่า และล้านนา ได้ผ่านการผสมผสานอยู่ในศิลปะสุโขทัย และศิลปะอยุธยา โดยได้ฉายาไป
จากความนิยมในศิลปะรัตนโกสินทร์

คำสำคัญ : เจดีย์ทรงปราสาทยอด

ศิลปกรรมเป็นปรากฏการณ์ในวัฒนธรรม ทั้งศิลปะและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่นเดียวกับสังคมมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เกิดการถ่ายเท ปรับเปลี่ยนทั้งในอดีต ปัจจุบัน โดยจะไม่จบสิ้น พัฒนาการคือการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเปลี่ยนไปในทางที่น่าพอใจ หรือไม่น่าพอใจก็ตาม มีตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านศิลปกรรมในอดีต ซึ่งสะท้อนถึงการถ่ายเททางศิลปะและวัฒนธรรม ในที่นี้ขอยกประเด็นรูปแบบของเจดีย์ทรงหนึ่งในวัฒนธรรมสุโขทัย วัฒนธรรมอยุธยา ที่เผยให้เห็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมกับชาวเขมร กับชาวล้านนา ชาวพม่า เจดีย์ทรงดังกล่าว เรียกในวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะว่า “เจดีย์ทรงปราสาทยอด” อธิบายลักษณะได้ดังนี้

ส่วนฐานในผังสี่เหลี่ยมด้านเท่า รองรับส่วนกลางซึ่งมีจระนำซุ้ม มักมีไว้เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนบนเป็นทรงกรวย เริ่มจากทรงระฆัง เหนือทรงระฆังอาจมีบัลลังก์สี่เหลี่ยมหรือไม่มีก็ตาม ต่อขึ้นไปเป็นทรงกรวยของ “ชุดปล้องไฉน” หรือบางทีก็อีกลักษณะหนึ่ง เรียกว่า “ชุดบัวทรงกลุ่ม” หรือ “บัวทรงกลุ่มเถา”

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖

เอกสารอ้างอิง

สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะสุโขทัย. (พิมพ์ครั้งที่ ๒), สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๙.

_____. ศิลปะภาคเหนือ : ทริภูมัย-ล้านนา. (พิมพ์ครั้งที่ ๒), สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๙.

_____. งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน : ศิลปะอยุธยา. (พิมพ์ครั้งที่ ๓), สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๕๐.

Abstract   **Developments on Arts and Culture: Chedi in superimpose roofs topped with spire
Santi Leksukhum**

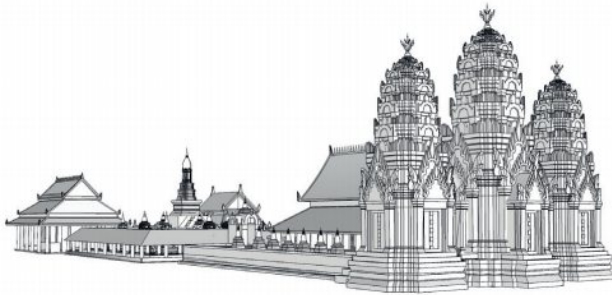
*Associate Fellow of The Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

Developments of a chedi called “chedi in superimpose roofs topped with spire”, in Sukhothai art and Ayuthaya art, was inspired by Khmer tower, Pagan temple chedi and Lanna chedi. Finally, the mixed style has been unpopppular in Ratanakosintr Art.

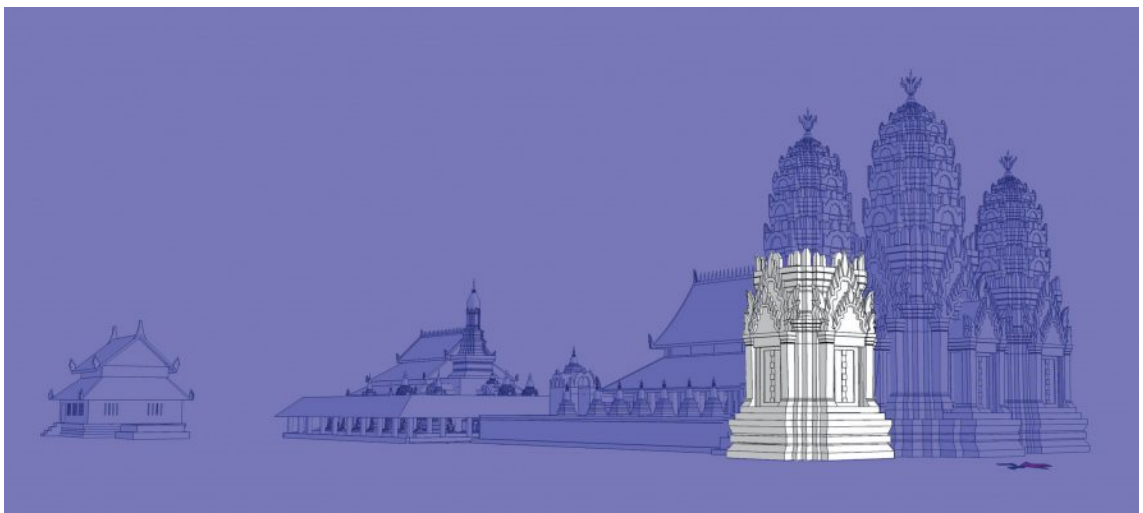
Keywords: Chedi in superimpose roofs topped

ภาพที่ ๑ ปราสาทวัดพระพายหลวง สุโขทัย คือ วัฒนธรรมเขมรก่อนสมัยสุโขทัย (ราวก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐) เดิมทีเป็นปราสาทสามองค์ก่อด้วยศิลาแลง เรียงในแนวทิศเหนือทิศใต้ ปัจจุบันเหลืออยู่ในสภาพศึกษาได้เพียงองค์เดียวทางทิศเหนือ ถ่ายจากทิศตะวันตก (ดูเพิ่มเติมใน สันติ, ศิลปะสุโขทัย, ๒๕๔๙, ๔๑)

ภาพที่ ๒ รูปแบบสันนิษฐานภาพรวมสถาปัตยกรรมของวัดพระพายหลวง ซึ่งรวมปราสาทองค์ทิศเหนือด้วย

ภาพที่ ๓ แสดงส่วนฐานและส่วนกลางของปราสาทองค์ทิศเหนือ

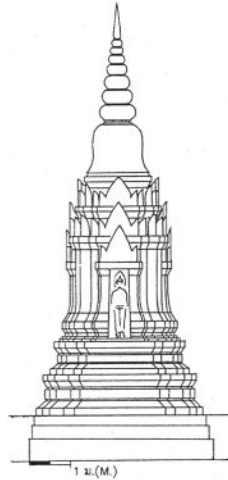
ภาพที่ ๔ เจดีย์แบบพุกาม ในประเทศพม่า (สมัยเมืองพุกาม ราชธานีซึ่งเจริญรุ่งเรืองระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ยอดทรงกรวยใหญ่เป็นส่วนบนอยู่เหนือส่วนกลางของเจดีย์-ผ่านการบูรณะแล้ว)

ภาพที่ ๕ แสดงภาพสันนิษฐานโดยแทนส่วนบนให้เป็นยอดทรงกรวย จึงเรียกกันว่า “เจดีย์ทรงปราสาทยอด” ยอดทรงกรวยได้รับความนิยมมาก่อนในศิลปะล้านนา (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙) ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากเจดีย์ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ในศิลปะพุกามของประเทศพม่า (สันติ, ศิลปะภาคเหนือ, ๒๕๔๙, ๙๑-๙๓)

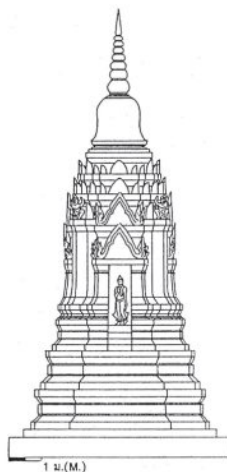
ภาพที่ ๖ วัดเจดีย์เจ็ดแถว ศรีสังขาลัย สุโขทัย สร้างราว พ.ศ. ๑๙๐๐ บรรดาเจดีย์รายทรงปราสาทยอดบางองค์สภาพชำรุด มากบ้างน้อยบ้าง ทรงกรวยใหญ่คือทรงระฆังเหนือขึ้นไปเคยมียอดทรงกรวยขนาดเล็ก หักชำรุดไปแล้ว (ดูเพิ่มเติมใน สันติ, ศิลปะสุโขทัย, ๒๕๔๙, ๕๔-๕๗)

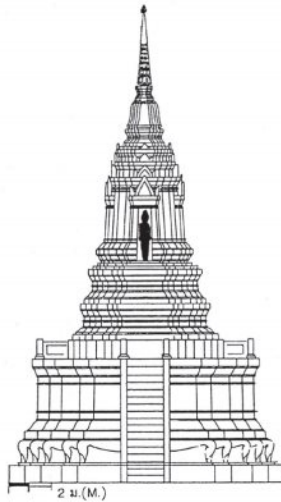
ภาพที่ ๗-๘ วัดมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา (สร้างราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๒๐) เจดีย์รายทรงปราสาทยอด ส่วนล่าง และส่วนกลาง ผ่านการบูรณะครั้งสำคัญ โดยกรมศิลปากร ยังเหลือเค้าของปราสาทแบบเขมร เช่น รูปคล้าย กลิบบนซึ่งยังหลงเหลือประดับบนมุมต่าง ๆ ของส่วนกลาง ต่อขึ้นไปเป็นทรงกรวย อันเป็นส่วนบน คือส่วนยอด ประกอบด้วยทรงระฆัง และปล้องไฉน (สันติ, ศิลปะอยุธยา, ๒๕๕๐, ๘๖-๘๗)

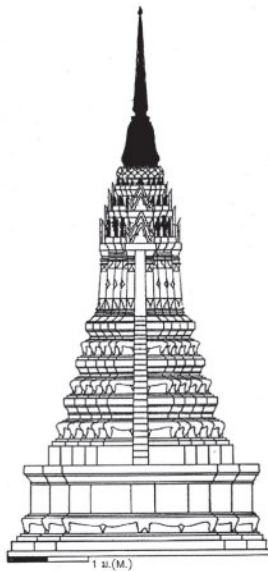
ภาพที่ ๙ วัดพระราม พระนครศรีอยุธยา ปราสาทประธานวัด (สร้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐) มีเจดีย์ทรงปราสาทยอด ประดับที่มุมทั้งสี่ ในภาพคือองค์ประจำมุมตะวันออกเฉียงเหนือ (ดูเพิ่มเติมใน สันติ, ศิลปะอยุธยา, ๒๕๕๐, ๘๖-๘๗)

ภาพที่ ๑๐-๑๑ เจดีย์ประจำมุม ทรงปราสาทยอด มีพระพุทธรูป ลีลา มีมาก่อนในวัฒนธรรมสุโขทัย ประดิษฐานในจระนำ จากภาพที่ ๘ (ดูเพิ่มเติมใน สันติ, ศิลปะอยุธยา, ๒๕๕๐, ๘๖-๘๗)

ภาพที่ ๑๒-๑๓ เจดีย์ประธานทรงปราสาทยอด วัดวรเชษฐเทพบำรุง พระนครศรีอยุธยา (สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา ราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๒) (ดูเพิ่มเติมใน สันติ, ศิลปะอยุธยา, ๒๕๕๐, ๙๑)

ภาพที่ ๑๔-๑๕ เจดีย์รายทรงปราสาทยอด ในวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา วัดนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๑๙๖๗ แต่เจดีย์รายทรงปราสาทยอดองค์เล็กนี้ คงสร้างเพิ่มเติมในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ (ดูเพิ่มเติมใน สันติ, ศิลปะอยุธยา, ๒๕๕๐, ๙๑-๙๒)

ที่มาและพัฒนาการของเจดีย์ทรงปราสาทยอด มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเริ่มรับปรับแรงบันดาลใจจากรูปทรงปราสาทในศิลปะเขมร ได้ผ่านการผสมผสานในศิลปะของวัฒนธรรมสุโขทัย ผ่านพัฒนาการมาเป็นลำดับในศิลปะของวัฒนธรรมอยุธยา และจางหายไปจากความนิยมในศิลปะของวัฒนธรรมรัตนโกสินทร์

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

พิมายในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ จากหลักฐานด้านจารึก

จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา
ภาควิชาจารึก สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

พิมายเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา อยู่ห่างจากตัวเมืองนครราชสีมาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ๖๒ กม. ที่มีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา คือ ปราสาทหินพิมาย คำว่า พิมาย คงจะมาจากพระนามของพระพุทธรูปประธานที่พุทธสถานพิมาย คือ กัมรเตงชคตวิมาย คำว่า วิมาย อาจจะแปลว่า ผู้มีมายาหมดสิ้นแล้ว จารึกวัดจองกอกกล่าวถึงการถวายที่ดินแด่พระพุทธรูปองค์นั้นโดยพระเจ้าชัยวรมัน ใน พ.ศ. ๑๕๕๑ พระพุทธรูปประธานดังกล่าวเป็นที่เคารพบูชาที่พิมายระหว่างรัชกาลของกษัตริย์แห่งกัมพูชา ๓ องค์ คือ พระเจ้าชัยวรมัน (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๕๑?) พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๙๓) และ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๕๖-๑๗๑๐?) และอาจจะเป็นที่เคารพบูชาในสมัยต่อมาด้วย

ศรีวิเรนทรธิปไตยวรมัน บุคคลสำคัญในราชสำนักของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ได้ประดิษฐานรูปเคารพพระนามว่า ไตรโลกวิษยะ เพื่อเป็นเสนาบดี (แม่ทัพ) ของพระกัมรเตงชคตวิมาย ใน พ.ศ. ๑๖๕๑ พระพุทธศาสนาที่พิมายเป็นพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน บางครั้งการกลมกลืนกันระหว่างพระพุทธศาสนากับไสวณิกายก็มีอยู่เช่นเดียวกันที่พิมาย ศาสนาพุทธวัชรยานยังคงมีอยู่ต่อมาที่พิมายจนถึงรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๓-ประมาณ พ.ศ. ๑๗๖๑)

คำสำคัญ : วิมาย, พิมาย, ไตรโลกวิษยะ, วัชรสต์ว์, วัชรธ

พิมายเป็นโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ที่อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา อยู่ห่างจากตัวเมืองนครราชสีมาไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ๖๒ กม. คนทั่วไปรู้จักโบราณสถานแห่งนี้ว่า ปราสาทหินพิมาย มีเนื้อที่ ๕๖๕ x ๑,๐๓๐ เมตร (เมืองพิมาย ๒๕๓๒ : ๒๐) คำว่า พิมาย คงจะมาจากพระนามของพระพุทธรูปประธานของปราสาทหินพิมาย พระนามว่า กัมรเตงชคตวิมาย (kamrateñ jagat vimāya) ซึ่งปรากฏในจารึกวัดจองกอกและจารึกอื่นที่จะกล่าวต่อไป

จารึกวัดจอกกอ (พ.ศ. ๑๕๕๑)

จารึกนี้ (รูปที่ ๑-๒) เป็นภาษาเขมร ปัจจุบันอยู่ที่วัดจอกกอ บ้านน้อย ตำบลบ้านเก่า อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เป็นจารึกที่ให้ พ.ศ. ล่าสุดของการครองราชย์ของพระเจ้าชัยวรมัน (Jayaviravarman) ซึ่งขึ้นครองราชย์ที่เมืองพระนคร (Angkor) ใน พ.ศ. ๑๕๔๕ (Coedès 1968: 134) จารึกกล่าวถึงการการถวายที่ดินให้แก่พระกัมรเตงชคตวิมาย โดยพระเจ้าชัยวรมัน คำว่า กัมรเตงชคต (Kamraten Jagat) แปลว่า เจ้าแห่งโลก เป็นคำหน้านามในภาษาเขมรแสดงความเคารพสูงสุดใช้กับเทพของอินเดีย (Pou 1992: 88) ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า โลกนาถ คำว่า วิมาย อาจแปลว่า “สิ้นมายา” มาจาก วิคต + มายา = วิมาย แปลว่า ผู้มีมายาหมดสิ้นแล้วหรือสิ้นมายา เทียบได้กับคำว่า วิมล มาจาก วิคต + มล = วิมล แปลว่า ไม่มีมลทิน มายาเป็นคำสอนหลักของพระพุทธศาสนาหายาน นิกายวิชฌานวาท (Vijñānāda) หรือ โยคาจาร (Yogācāra)

จารึกนี้เป็นจารึกอีกหลักหนึ่งที่ทำให้เราทราบว่าในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันมีพระพุทธรูปองค์ประธานพระนามว่า วิมาย อยู่ที่พุทธสถานพินาย นอกจากจารึกปราสาทหินพินาย ๓ พ.ศ. ๑๖๕๑-๑๖๕๔

จารึกพินาย พ.ศ. ๑๕๘๔

เป็นจารึกที่พบระหว่างการขุดแต่งและบูรณะบริเวณปราสาทหินพินาย จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓ กล่าวว่าจารึกนี้จารึกในมหาศักราช ๙๕๘ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๑๕๘๔ (จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓ : ๑๗๖-๘๐) แต่เซแดส์กล่าวว่าจารึกหลักนี้จารึกในปีมะเส็งจึงต้องตรงกับมหาศักราช ๙๖๓ (พ.ศ. ๑๕๙๔) (Coedès 1964: 124-7)

ด้านที่ ๑ เป็นภาษาสันสกฤต มีข้อความว่า

ตสฺไม คิวายา [สตุ] นโม นมสฺย-
 ปาทามวฺโซ ชฺสรมชาติภฺริ ษฺยะ |
 เอกสฺวาโว ชิลภาว[มฺรูติ]ร
 อเนกภาโว ปฺยปิ ศฺนฺยภาวะ || ๑
 [อา]สีติ ศฺริสุรฺยยวรมฺมาหฺวยชฺรณฺธิโร ภูธโรรรุจิตางฺฆฺริ
 ..ณฺริชณฺฑาสุ สุวิปฺลฺวิภา ภูริชฺรุมฺมา อิเหว
 .....อปิ นฺตุสฺหิตฺวฺรหฺมวิษณฺวาทิวนฺทโย
 .....ทโย ษฺ สฺม ยาตีศฺวฺรตฺวม || ๒

.....รม[ม]า ตโต วง . ชยา .....

..... || ๓ (Ibid. 125)

- (๑) ขอน้อมไหว้ต่อพระศิวะ ผู้ซึ่งมีพระบาทที่เหมือนดอกบัวควรได้รับการน้อมไหว้ตลอดเวลา โดยพระพรหมาและเทพองค์อื่น ๆ พระองค์มีสภาวะเพียงหนึ่งเดียว แต่ก็มีรูปเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง แม้จะมีความมีอยู่หลายอย่าง แต่ก็ยังเป็นภาวะที่ว่างเปล่า
- (๒) มีพระเจ้าแผ่นดินผู้รุ่งเรืองพระนามว่าสุริยวรมัน (Sūryavarman) ผู้มีพระบาทที่พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายบูชาแล้ว.....คำสอนทางศาสนาที่มากมาย ที่สมบุรณ์ ดูเหมือนกับว่าแผ่ไปทั่วทุกหนทุกแห่งอย่างกว้างขวาง ในโลกนี้.....พระองค์ แม่.....ก็ได้รับการไหว้พร้อมการสรรเสริญโดยพระพรหมาและพระวิษณุและเทพองค์อื่น.....พระองค์ มีความกรุณา.....จึงได้กลายเป็นพระอิศวระ (พระเป็นเจ้าสูงสุด)
- (๓) .....จากนั้น.....วรมัน.....ชยา.....

พระเจ้าสุริยวรมันที่กล่าวถึงในจารึกนี้ คือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ซึ่งครองราชย์ที่เมืองพระนคร (Angkor) ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๙๓ (Coedès 68: 134-7) และแสดงว่าพุทธสถานพิมายได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยพระองค์หรือก่อนหน้านั้น จารึกนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความกลมกลืนกัน (syncretism) ระหว่างปรัชญาพุทธศุนยวาทกับปรัชญาไสวณิกายที่นับถือพระศิวะว่าเป็นพระเป็นเจ้าสูงสุด ตรงที่เชื่อว่า พระศิวะมีความมีอยู่มากมาย (อนเอกภาพ) แต่ก็ยังเป็นภาวะว่างเปล่า (ศุนยภาพ) จารึกตวลปราสาท พ.ศ. ๑๕๔๖ (K.158-Tuol Prasat) ซึ่งจารึกขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมัน (Jayavīravarman) เริ่มต้นด้วยคำบูชาพระศิวะ ในโคลกที่ ๑ แต่ในโคลกที่ ๒ อธิบายลักษณะพระศิวะโดยใช้ลักษณะของพระพุทธรูปเป็นคำอธิบาย คือ พระศิวะมีกาย ๓ กาย ได้แก่ ธรรมกาย สัมโภคกาย และนิรมานกาย โคลกที่ ๓ กล่าวว่าพระเจ้าชัยวรมันขึ้นครองราชย์ พ.ศ. ๑๕๔๕ (Coedès 1942: 99) จารึกตวลปราสาทชี้ให้เห็นว่าพระเจ้าชัยวรมันร่วมสมัยกับพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ และใน พ.ศ. ๑๕๕๑ (จารึกวัดจวงกอ) พิมายคงอยู่ใต้อำนาจของพระเจ้าชัยวรมัน

ท่านนาคารชุน (Nāgārjuna) อาจารย์ฝ่ายพุทธปรัชญาศุนยวาทกล่าวไว้ในคัมภีร์มาธยมิก (Mādhyamika) ว่าสิ่งที่เราเห็น ๆ กันในโลกเป็นเพียงภาพปรากฏ ที่ไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงสายใยของการเกี่ยวข้อสัมพันธ์ที่ไม่อาจอธิบายได้ (Bhattacharya 1987: 220)

ด้านที่ ๒ ของจารึก เริ่มต้นด้วยโคลง ภาษาสันสกฤต ๑ โคลง

นโม พุทธาย สัสสาร- สมมธยสุถิตาย ยะ |

อทวโยปิ จตฺชุกาย- ศฺ จตฺรุมมารภยาทิว ||

ขอนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ท่ามกลางโลกแห่งการเวียนว่ายตายเกิดด้วยพระทัย
นิ่งเป็นกลาง พระองค์แม้จะเป็นหนึ่งเดียวไม่มีสอง แต่ก็มีกาย ๔ กาย รวากับว่าทรงกลัวมาร

จากนั้นจารึกเป็นภาษาเขมร มีเนื้อหากล่าวว่า ศักราช ๙๕๓ ปีมะเส็ง วันศุกร์ มีการซื้อ
ทาสชื่อ ไต กวิต ชื่อ ทอง เสื้อผ้า ข้าวสาร น้ำมัน เป็นต้น เพื่อเป็นของถวายแต่ กัมรเตงชัคต.....
(Coedès 1964: 125-6)

คำว่า กัมรเตงชัคต อาจจะเป็นคำนำหน้า วิมาย ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เป็นพระประธาน
ที่พุทธสถานพินัย โดยเทียบกับจารึกวัดจองกอข้างต้น

จารึกนี้นับเป็นจารึกหลักเดียวในประเทศไทยที่กล่าวถึงพระพุทธเจ้าว่ามีกาย ๔ กาย คดีเกี่ยวกับ
พระพุทธเจ้า ๔ กายมีรายละเอียดกล่าวไว้ในคัมภีร์อภิสมยาลังการะ บทที่ ๘ (Conz, 1954: 96-104).
คดีเรื่องพระพุทธเจ้า ๔ กายมาแทนที่คดีเรื่องพระพุทธเจ้า ๓ กายราวพุทธศตวรรษที่ ๙ (คริสต์ศตวรรษ
ที่ ๔) กายทั้งสี่ของพระพุทธเจ้าได้แก่ ๑) สุภาวิกกาย ๒) ธรรมกาย ๓) สมโณคกาย ๔) นิรมาณกาย
(Snellgrove: 138)

ความหมายของคำว่า อทวย ตามตัวอักษรแปลว่า ไม่ใช่สอง ทางด้านปรัชญาพุทธวัชรยาน
หมายถึง เมื่อศุนยตา คือ ความว่างเปล่า (voidness) รวมเป็นหนึ่งเดียวกับ กรุณา (compassion) กลายเป็น
โพธิจิตตะ (Bodhicitta) จิตมุ่งมั่นเพื่อตรัสรู้ แนวคิดนี้ปรากฏให้เห็นเป็นครั้งแรกในคัมภีร์คุหยสมาช
(Guhyasamāja) คัมภีร์สาธนมาลาอธิบายความหมายของ “อทวย” ให้เห็นภาพได้งายขึ้นโดยการเปรียบเทียบ
ว่า ทองแดงละทิ้งสีดำของตนเอง (กลายเป็นสีทอง) เมื่อพบกับน้ำยาขัดทองแดงฉันไต้ ร่างกายก็เช่นเดียวกัน
จะทิ้งการยึดติด (ราค) และความเกลียดชัง (เวทษ) เป็นต้น เมื่อพบกับยาขัดคือ อทวย ฉันนั้น ในคัมภีร์
สาธนมาลาได้ทำให้อทวยกลายเป็นเทพ คือการรวมตัวเป็นหนึ่งเดียวของเทพहरुกับเทวีปรัชญา ด้วยการ
กอดรัดกันอย่างแนบแน่น ซึ่งเรียกว่า ยุคนทฺ ในภาษาสันสกฤต และ ยับ-ยุม (yab-yum) ในภาษาทิเบต
อันเป็นรูปเคารพแบบหนึ่งในพุทธวัชรยาน เหมือนการรวมเป็นหนึ่งเดียวของศุนยตากับกรุณา การรวม
ตัวของศุนยตาและกรุณากลายเป็นอทวยนั้นเหมือนเกลือละลายในน้ำ (Bhattacharya, 1968: intro.
lxxiii-lxxx)

จากจารึกนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลของพุทธศาสนาฝ่ายวัชรยานว่ามีอยู่ที่พินัย การแพร่กระจาย
ของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คงจะเกิดขึ้นในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓
(กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๘) ตรงกับช่วงเวลาที่ราชวงศ์ปาละมีอำนาจทางภาคตะวันออกเฉียงใต้

(Coedès 1986: 96; Snellgrove: 272). เราเห็นเค้าลางอิทธิพลของพุทธวัชรยานเช่นเดียวกันในจารึกภาษาสันสกฤตวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจารึกขึ้นใน พ.ศ. ๑๓๑๘ (กรมศิลปากร ๒๕๒๙, เล่ม ๑ : ๑๙๔-๕)

พระพุทธรูป ๔ กายที่กล่าวถึงในจารึก อาจจะเป็นภาพสลักพระพุทธรูปหลายองค์ที่อยู่เหนือทับหลังด้านทิศเหนือของครรภคฤหะของพุทธสถานพิมาย มี ๔ พักตร์ ๖ กร ๒ กรวางซ้อนกันอยู่หน้าตักในท่าสมาธิ สิ่งที่อยู่ภายในพระหัตถ์ข้างหนึ่งมีลักษณะคล้ายฉัตรคือกระดิ่ง (รูปที่ ๓) พระพุทธรูปดังกล่าวอาจจะเป็น พระวัชรธร (Vajradhara) ซึ่งบางครั้งก็ถือว่าเป็นองค์เดียวกับพระวัชรสัตว์ (Vajrasattva) พระวัชรธร คือ พระพุทธเจ้าที่มีอยู่ตลอดกาล คือเป็น อาทิพุทธ ไม่มีเบื้องต้นและที่สุด เป็นผู้ชนะมารทั้งหลาย และพวกมารนั้นได้สาบานต่อพระองค์ว่าจะไม่ขัดขวางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ตลอดไป (Getty 1914: 3-6)

จากจารึกหลักนี้ชี้ให้เห็นว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ แม้จะทรงนับถือลัทธิเทวราช แต่พระองค์ก็ทรงให้ความสำคัญศาสนาพุทธเป็นพิเศษ จารึกพระขรรค์ซึ่งจารึกขึ้นในรัชกาลของพระองค์ก็เริ่มต้นด้วยการนมัสการพระศิวะในโคลกที่ ๑ ต่อด้วยการนมัสการพระพุทธเจ้าในโคลกที่ ๒ (Majumdar: 359-61) เพราะเหตุที่พระองค์ให้ความสำคัญศาสนาพุทธเป็นพิเศษนี้เองหลังจากที่พระองค์สวรรคต พระองค์จึงได้รับพระนามว่า “นिरवानपथ (nirvānapada = ที่ตั้งอยู่ของนิรวาน)” (Coedès 1968: 135)

จารึกปราสาทหินพิมาย ๓ พ.ศ. ๑๖๕๑-๑๖๕๔

เป็นจารึกภาษาเขมร จารึกบนกรอบประตูของซุ้มประตู (Gopura) ที่ระเบียงด้านทิศใต้ของปราสาทหินพิมาย กล่าวถึงการประดิษฐาน กัมรเตงชคัต เสนาปติไตรโลกยวิษยะ ใน พ.ศ. ๑๖๕๑ โดยกัมรเตงอัญ ศรีวิเรนทรราชิปติวรมัน (Śrīvirēndrādhīpativarman) แห่งเมือง โฉกวกุล ให้เป็นเสนาปติ คือแม่ทัพของ กัมรเตงชคัตวิมาย พระพุทธรูปประธานของพุทธสถานพิมาย พร้อมกับได้ถวายทาส (ข้าพระ) และที่ดินโดยมีการกำหนดขอบเขตของที่ดินอย่างชัดเจน และผลประโยชน์ที่ได้จากที่ดิน (กัลปนา) จะต้องนำไปใช้เพื่อการบูชาและอุปถัมภ์บำรุง กัมรเตงชคัตวิมาย และ เสนาปติไตรโลกยวิษยะ

ใน พ.ศ. ๑๖๕๒ จารึกกล่าวถึงการทำบุญครบรอบปีและกล่าวถึงการถวายข้าพระจำนวน ๒๖ คน และกล่าวถึง วิเรนทราคม ซึ่งคงจะเป็นวัดทางพระพุทธศาสนาที่ปราสาทหินพิมาย

ใน พ.ศ. ๑๖๕๔ กล่าวถึงการถวายข้าพระแด่กัมรเตงอัญไตรโลกยวิษยะ และให้วิเรนทราคมดูแลมูลนิธิ (กัลปนา) และกล่าวถึงการอุทิศส่วนกุศลแด่พระเจ้าธรมินทรวรมเทวะ (Dharaṇīndravarmadeva)

พ.ศ. ๑๖๕๕ ทวนเตงประสาน...บุตรของกัมรเตงอัญ ศรีวิเรนทรราชิปติวรมัน ถวาย ไตกโณน แต่ กัมรเตงชคัตวิมาย (จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔, ๒๕๒๙ : ๓๖-๔๐)

จารึกฐานรูปเคารพที่ปราสาทหินพิมาย (K.954)

จารึกนี้พบที่ฐานรูปเคารพที่ระเบียงรอบปราสาทหินพิมายด้านทิศใต้ ส่วนทางทิศตะวันตก กล่าวถึง ศรีวิเรนทรราชปิตรมณีนแห่งเมืองโณวกุล ได้ประดิษฐานกัมรเตงชคัตเสนาปติ (Cœdès 1964: 126-7) จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔ เรียกจารึกนี้ว่า จารึกปราสาทหินพิมาย ๔ (หน้า ๖๑) กัมรเตงชคัตเสนาปติ ที่กล่าวในจารึกคงจะหมายถึง กัมรเตงชคัตเสนาปติไตรโลกยวิชยะ โดยเทียบกับจารึกพิมาย ๓ ไม่มีหลักฐานว่ามีการพบรูปเคารพที่อยู่บนฐานแห่งนี้ เราจึงไม่ทราบรูปลักษณะของประติมากรรม

คำว่า เสนาปติไตรโลกยวิชยะ บ่งบอกว่า พระไตรโลกยวิชยะองค์นี้มีหน้าที่คุ้มครองป้องกัน พระพุทธรูปพระนามว่า วิมาย ซึ่งเป็นประธานที่พุทธสถานพิมาย เป็นคติทางพระพุทธศาสนาวัชรยาน แบบในทิเบต วัดทุกแห่งในละดข รัฐซิมมูและกัศมีร์ของอินเดีย ซึ่งเป็นวัดพระพุทธรูปศาสนาวัชรยานจะเขียน ภาพเทพผู้คุ้มครองป้องกัน เช่น มหากาล ไว้เหนือประตูอาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัด (รูปที่ ๔-๕)

คัมภีร์วัชรทากตันตระ กล่าวถึงลักษณะของพระวัชรสัตว์ไว้ดังนี้ คือ แยมพระโอษฐ์ ผิวพรรณ เหมือนพระจันทร์ รัศมีแดง มีเครื่องประดับคือพวงมาลัยพุทธรูป มีเครื่องประดับครบทุกอย่าง มี ๔ พักตร์ ๔ กร (มี ๓ เนตร) สวมมงกุฏชนิดชฎามุกฏประดับด้วยวิยาทั้ง ๔ มีรูปของพระพุทธรูปเจ้าประดับ พระพักตร์ด้านขวาสีคล้ำแต่มีความสุข พระพักตร์ด้านซ้ายสีแดง พระพักตร์ด้านหลังสีเหลือง ทรงเต็นรำ ตามทวารอยู่เหนือกะโหลกมนุษย์ น่าสะพรึงกลัวสำหรับเหล่าเทพ ทรงถือ วัชระ พระขรรค์ กระดิ่ง และ กะโหลกมนุษย์ แวดล้อมด้วยชากินี (Bhattacharya 1974: 18)

ไตรโลกยวิชยะ แปลว่า ผู้มีชัยเหนือโลกทั้งสาม คงจะเป็นภาพสลักกลางทับหลังเหนือประตู เข้าไปสู่ครมคฤหะ (ห้องสำหรับประดิษฐานรูปเคารพประธาน) จากทางทิศตะวันออก (รูปที่ ๖-๗) เป็น รูปในท่าร้ายรำ เหยียบบุคคล ๒ คนซึ่งนอนหงาย ในพระหัตถ์ถือวัชระ ด้านหลังของพระองค์เป็นหนังสือข้าง ทั้งตัว บุคคลที่ถูกเหยียบอาจจะหมายถึงพระศิวะและพระเคารี แต่พระไตรโลกยวิชยะที่พิมายมีท่าประทับ ยืนซึ่งเรียกว่า อรฐปรยงก (ardharparyāṅka) ต่างไปจากท่ายืนของพระไตรโลกยวิชยะที่อื่นซึ่งเรียกว่า ปรัตยาสิธมะ (pratyāliḍha) คือประทับยืนย่อเข้าขวา (รูปที่ ๘)

คัมภีร์สาธนมาลา กล่าวถึงลักษณะของพระไตรโลกยวิชยะไว้ดังนี้ คือ พระไตรโลกยวิชยะ เกิดจากอักษร หุ (หุการ) สีน้ำเงิน มีผิวพรรณสีน้ำเงิน มี ๔ พักตร์ พระพักตร์ด้านหน้ามีสีหน้าแสดงความรู้สึกรักและโกรธ พระพักตร์ด้านขวาสีหน้าแสดงความรู้สึกโกรธจัด พระพักตร์ด้านซ้ายสีหน้าแสดงความรู้สึกรังเกียจ พระพักตร์ด้านหลังสีหน้าแสดงความรู้สึกแค้น มี ๘ กร ทำวัชรหุงการด้วยพระหัตถ์ถือ กระจดและวัชระแนบที่พระอุระ พระหัตถ์ด้านขวาคือขั้ววางคะ ขอข้าง และลูกศร พระหัตถ์ด้านซ้าย ถือคันธนู ปวง และวัชระ ประทับยืนในท่านปรัตยาสิธมะ ทรงเหยียบเศียรพระศิวะด้วยพระบาทซ้าย

ทรงเหยียบถันทั้งสองของพระเคารีด้วยพระบาทขวา ทรงเครื่องประดับหลากสี มีพวงมาลัยทำด้วยพระพุทธรูปเป็นต้น (Bhattacharya 1968, Vol. II: 511; Getty: 100-1) พระวัชรสัตว์หรือวัชรธร เมื่อต้องการจะปกป้องคุ้มครองโลกทั้งสาม คือ มนุษย์ สวรรค์ และ บาดาล จะปรากฏรูป (manifest) เป็น พระไตรโลกวิชยะ (Getty: 101) ลักษณะของพระวัชรธรหรือวัชรสัตว์ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์วัชรทาทันตระจะตรงกับลักษณะของพระไตรโลกวิชยะมากกว่า Snell Grove (2001: 78) มีความเห็นว่า ไตรโลกวิชยะคือ รูปเทพที่ทับหลังตรงมุด้านตะวันออกเฉียงเหนือของระเบียงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาทหินพิมาย (รูปที่ ๙-๑๐)

ไตรโลกวิชยะเป็นชื่อของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ในฐานะเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์มีหนึ่งเสื่อหรือหนึ่งข้างคลุมพระวรกาย และทรงเหยียบอยู่เหนือมนุษย์ (Bunce: 552-3)

วีเรนทรธิปติวรมันที่กล่าวในจารึกมีชื่อจารึกไว้ในขบวนสวนสนามที่ภาพสลักนูนต่ำบนผนังระเบียงของปราสาทนครวัด (Coedès 1964: 126) คงจะเป็นคนสำคัญในราชสำนักของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒

จารึกอาโรคยศาลา (ด้านประคำ)

พระเจ้าชยวรมัน (Jayavarman) ที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔-ประมาณ พ.ศ. ๑๗๖๑) ทรงสร้างอาโรคยศาลาหรือโรงพยาบาลจำนวน ๑๐๒ แห่งทั่วราชอาณาจักรของพระองค์ (Coedès 1968: 176) อาโรคยศาลาจำนวนหนึ่งพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พระองค์ได้สร้างจารึกเป็นภาษาสันสกฤตไว้ที่อาโรคยศาลา มีข้อความเกือบจะเหมือนกันทุกหลัก ที่พิมายก็มีอาโรคยศาลาเช่นเดียวกัน มีชื่อเรียกว่า กุฎิฤๅษี อยู่ทางด้านใต้ของปราสาทหินพิมาย พบจารึกอาโรคยศาลาที่นี้ด้วยเช่นเดียวกัน แต่ชำรุดมากจึงขอยกข้อความในจารึกด้านประคำโคลกที่ ๑-๓ มาแทน

นโม วุฑธาย นิรมมาณ-	ธรมมสามโกคมุรุตตเย
ภาวาภาวาทวยาคีโต	ทวยาคมา โย นิราตมกะ
โภษชยคุรุไวฑูรย	ปรภราชชินนุ นเม
เกษมาโรคยาณิ ชนยนเต	เยน นามาปิ ศฤณวตาม
ศรีสุรยไวโรจนจนุโรจิสะ	ศรีจนุทไวโรจนโรหิณิสะ
รุชานธการาปทเรว ปุรชานำ	มุนินุทเมโรรุ ชยตามุปานเต

(จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔ : ๑๙๒)

ขอนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ผู้มีกายสาม คือ นิรมลกาย ธรรมกาย และสัมโมคคกาย ผู้อยู่เลยภาวะทั้งสองคือความมี (ภาว) และความไม่มี (อภาว) ผู้มีความเป็นหนึ่งเดียวเป็นแก่น (อหฺวยายตมา) ผู้ปราศจากอาตมัน

ข้าฯ ขอไหว้พระโภชชยคุรุ ผู้มีรัศมีเหมือนแก้วไพฑูรย์ ผู้เป็นผู้ชนะดังพระราชา ผู้ทรงทำให้โรคภัยไข้เจ็บหายไปจากผู้ที่ยังได้ยินพระนามของพระองค์

ขอให้พระศรีสุรยไวโรจนะผู้มีแสงแก่กล้า และ พระศรีจันทรไวโรจนะผู้เป็นพระสวามีของนางโรหิณี ผู้จัดความมืดคือความเจ็บป่วยของประชาชน จงมีชัยชนะที่เชิงเขาพระสุเมรุคือพระจอมมุนี

ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย มีพระพุทธโภชชยคุรุทำด้วยหินทรายตั้งแสดงไว้ องค์หนึ่ง (รูปที่ ๑๑) พระหัตถ์ทั้งสองถือหม้อยาไว้ที่หน้าตัก ส่วนอีกองค์หนึ่งอยู่ในท่านั่งขัดสมาธิมีหม้อยาวางอยู่เหนือพระหัตถ์ทั้งสองซึ่งวางซ้อนกัน แต่ยังไม่พบรูปของพระศรีสุรยไวโรจนะและพระศรีจันทรไวโรจนะ ในภาพจิตรกรรมแบบทีเบตจะเขียนรูปพระโภชชยคุรุผิวกายสีดำ พระหัตถ์ขวาทำวรมุทรา (ประทานพร) พระหัตถ์ซ้ายถือบาตรเหล็กวางอยู่ที่ตัก มีภิกษุ ๒ รูปอยู่ ๒ ข้าง ซึ่งอาจจะเป็นตัวแทนพระศรีสุรยไวโรจนะ และพระศรีจันทรไวโรจนะ

สรุป

จากหลักฐานด้านจารึกที่มีทั้งภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร และรูปเคารพแบบพระพุทธศาสนามหายานซึ่งพบที่พิมายและบริเวณใกล้เคียง แสดงว่าในรัชกาลของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ และพระเจ้าชัยวรมัน การนับถือศาสนาพุทธมหายานนิกายวัชรยานมีความโดดเด่น แต่ศาสนาพราหมณ์ไศวนิกายก็ได้รับการยอมรับนับถือไปพร้อม ๆ กัน พระเจ้าสุริยวรมันแม้จะทรงนับถือลัทธิเทวราชอย่างเคร่งครัด แต่ก็ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี จนเมื่อพระองค์สวรรคต จึงได้รับพระนามว่า “นิรวาณปะทะ”

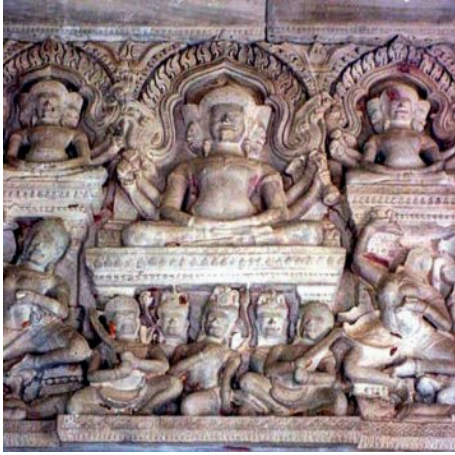

รูปที่ ๑ จารึกวัดจองกอก (ด้านหน้า)

รูปที่ ๒ จารึกวัดจองกอก (ด้านหลัง)

รูปที่ ๓ พระวัชรธร หรือ พระวัชรลัตว์ ที่พิมพ์

รูปที่ ๔ महाกาลแห่งวัดเหมิส จังหวัดละดัก
รัฐชัมมูและกัคมิรี ประเทศอินเดีย

รูปที่ ๕ महाกาลแห่งวัดกุลุ-ซิล หรือ
ลิกิรี จังหวัดละดัก รัฐชัมมูและกัคมิรี

รูปที่ ๖ พระไตรโลกยวิษยะ
ที่หน้าบันเหนือประตูด้านในที่จะเข้าไปยังครรภคฤหะ
ด้านตะวันออกของปราสาทหินพิมาย

รูปที่ ๗ พระไตรโลกยวิษยะ ที่ปราสาทหินพิมาย

รูปที่ ๘ พระไตรโลกยวิษยะ จากนาลันทา
ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นิวเดลี
ประทับยืนในท่าปรตยาสิมะ

รูปที่ ๙ เทพสิบกกรที่มีมุกตวันออกของระเบียง
ด้านตะวันออกของปราสาทหินพิมาย

รูปที่ ๑๐ เทพสิบกกรที่มีมุด้านตะวันออกเฉียงเหนือ
ของระเบียงด้านตะวันออกของปราสาทหินพิมาย

รูปที่ ๑๑ พระโกษชัยคุรุ ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. *จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑*. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๙.
_____. *จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓*. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๙.
_____. *จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔*. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๙.
_____. *เมืองพิมาย*. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๒
- Bhattacharya, Benoytosh, ed. *Sādhanamālā Vol I-II*. Baroda: Oriental Institute, 1868.
- Bhattacharya, Dipak Chandra. *Tantric Buddhist Iconographic Sources*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt.Ltd, 1974.
- Bhattacharya, N.N. *History of Trantric Religion, A Historical, Ritualistic Study*. New Delhi: Manohar Publications, 1987.
- Bunce, Fedrick W. *An Encyclopaedia of Buddhist Deities, Demigods, Godlings, Sants & Demons*. Vol. 1. New Delhi: D.K. Print World (p) Ltd., 1994.
- Coèdès, G., ed. & trans. *Inscriptions du Cambodge Vol.II*. Paris: École Française D'Extrême-Orient, 1942.
- _____. *Inscriptions du Cambodge Vol.VII*. Paris: École Française D'Extrême-Orient, 1964.
- _____. *The Indianized States of Southeast Asia*. Honolulu: East-West Center, 1968.
- Conze, Edward, trans. *Abhisamayālaṅkāra, Introduction and translation from original text with Sanskrit-Tibetan index, Serie Orientale Roma VI*. Roma: Is.M.E.O., 1954.
- Donaldson, Thomas Eugene. *Iconography of the Buddhist Sculture of Orissa Vol.I-II*. New Delhi: Indira Gandhi National Centre for the Arts, 2001.
- Geshe Kelsang Gyatso. *Essence of Vajrayana*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2000.
- Getty, Alice. *The Gods of Northern Buddhism, Their History, Iconography, and Progressive Evolution through the Northern Buddhist Countries*. Oxford: At the Clarendon Press, 1914.
- Majumdar, R.C. *Inscriptions of Kambuja*. Calcutta: The Asiatic Society, 1953.
- Pou, Saveros. *An Old Khmer-French-English Dictionary*. Paris: Centre de Documentation et de Recherche sur la Civilisation Khmère, 1992.
- Snellgrove, Devid L, ed. *The Image of the Buddha*. New Delhi: Vikas Publishing House Pvt., 1978.
- _____. *Khmer Civilization and Angkor*. Bangkok: Orchid Press, 2001.

Abstract Phimai in 10th-12th Centuries as Depicted in Inscriptions

Chirapat Prapandvidya

*Associate Fellow of the Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

Phimai is a district 62 km. to the northeast of the city of Nakhon Ratchasima where ancient Buddhist temple known as Prasad Hin Phimai is situated. Evidently, the word Phimai is derived from Vimāya which was the name of the a Buddha image known as Kamrateñ Jagat Vimāya, the presiding Buddhist deity of the temple. Vimāya probably means the One who is without māyā (illusion). The worship of Deity Vimāya existed at Phimai during the reign of three kings of Cambodia, namely Jayavīrvarn (1002-1008?), Sūryavarman I (1002-50) and Sūryavarman II (1113-1167?) and the worship may exist even later. Śrīvirendrādhīpativarman, a dignitary in the court of King Sūryavarman II, erected Deity Trailokyavijaya to be the Commander-in-chief of Kamrateñ Jagat Vimāya in 1107 CE. Buddhism at Phimai was of Vajrayāna sect and sometimes syncretism of Buddhism with Śaivism also existed at Phimai. Vajrayāna Buddhism continued to exist at Phimai till the reign of King Jayavarman VII (1181-cir.1218).

Keywords: Vimāya, Phimai, Trailokyavijaya, Vajrasattva, Vajradhara.

วรรณกรรมฉบับ : คำสอนชาย*

ประยูร ทรงศิลป์
ภาควิชากรศึกษา สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

ฉบับ คือ คำสอนของเขมรที่นักปราชญ์เขมรโบราณแต่งตั้งเพื่อใช้อบรมสั่งสอนคน โดยนำแนวคิดในการสอนมาจากคำสอนในพระพุทธศาสนา แนวปฏิบัติตนของผู้เฒ่าผู้แก่ และจากประสบการณ์ของผู้แต่ง ฉบับปรากฏครั้งแรกสมัยกรุงอุดงจัตเป็นราชธานี

คำสอนชายแต่งขึ้นเพื่อสอนชายที่เป็นพ่อเรือนให้มีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม มีสาระสำคัญคือ ให้สุขภาพและอ่อนน้อม ชยันและเอาใจใส่ทำมาหากิน ประหยัดและดูแลทรัพย์สินสมบัติ ประพฤติตามทางสายกลาง งดเว้นจากอบายมุข ซึ่งจะนำความวิบัติมาสู่ครอบครัวที่เรียกว่า ๓ ประการ คือ บ้าผู้หญิง บ้าสุรา และบ้าการพนัน

คำสำคัญ : ฉบับ, คำสอนชาย

บทนำ

ฉบับ ตรงกับคำภาษาเขมรว่า จุบบ่า อ่านว่า ซับบ พจนานุกรมฉบับพุทธศาสนบัณฑิตย (๑๙๖๗ : ๒๓๙) ให้ความหมายว่า จุบบ่า คือ “ข้อบัญญัติสำหรับให้ผู้คนที่อยู่ในบ้านเมืองปฏิบัติตาม วินัยระเบียบแบบแผน กฎหมาย วิธีการอบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดีงาม แบบอย่าง ตัวอย่าง แบบฉบับ ลักษณะดั้งเดิม”

วรรณกรรมฉบับ คือ วรรณกรรมคำสอนของเขมรที่นักปราชญ์เขมรโบราณได้เรียบเรียงไว้สำหรับอบรมสั่งสอนคนทั้งกาย วาจา และใจ ให้ประพฤติดีงามตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ชักนำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ฝึกหัดตนให้ประพฤติดีเพื่อที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยบรรดาคำสอนมุ่งหวังให้เป็นหลักในการปฏิบัติตนต่อศาสนา หลักปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ หลักปฏิบัติต่อบ้านเมืองและหลักในการดำรงชีวิต การอบรมสั่งสอนของเขมรโบราณมีกลวิธีในการอบรมสั่งสอนผ่านทางอักษรศาสตร์ ด้วยการผูกเป็นร้อยกรองที่ไพเราะ มีสัมผัสคล้องจองกัน ใช้ภาษาง่าย ๆ ตรงไปตรงมา แต่มีการคิดสรรถ้อยคำเป็นอย่างดีเอาไว้ให้ท่องจำจนคล่อง แล้วเอาความหมายของข้อความที่ท่องได้จนขึ้นใจไว้สั่งสอนตนเอง

* ปรับปรุงจากการบรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖

ฉบับเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวเขมรทุกคนขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะฉบับได้นำมาใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของชาวเขมรสมัยก่อน ตั้งแต่คนธรรมดา ไอรสกษัตริย์จนถึงกษัตริย์ โดยพระสงฆ์ผู้เป็นครูสอนให้ศิษย์ท่องจำข้อความบทร้อยกรองในฉบับ ซึ่งถือเป็นแบบเรียนและบทเรียนสำหรับเด็กก่อนที่จะฝึกอ่านเรื่องต่าง ๆ ต่อไป แม้ว่าการศึกษสมัยปัจจุบันไม่ได้กำหนดให้นักเรียนที่เพิ่งเริ่มศึกษาเล่าเรียนได้เรียนฉบับอย่างเช่นสมัยก่อน แต่ฉบับก็เป็นวิชาด้านภาษาที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต้องศึกษาจำนวน ๔ เรื่อง คือ ฉบับกรม ฉบับเกียรติกาล ฉบับชาย และฉบับหญิง

แหล่งกำเนิดวรรณกรรมฉบับ

เขมรนับถือศาสนาพุทธมาแต่โบราณ วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา เป็นโรงเรียนให้กุลบุตรได้ศึกษาเล่าเรียนด้านอักษรศาสตร์ การคิดคำนวณ การศาสนา กิริยามารยาท เพื่ออบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้รู้ทั้งทางโลกและทางธรรม อันเป็นการเตรียมตนเพื่อก้าวไปอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

ประเพณีเกี่ยวกับการบวชเรียนของกุลบุตรชาวเขมรกล่าวไว้ว่า เมื่อเด็กชายอายุประมาณ ๘ ปีพ่อแม่จะนำไปฝากให้พักอาศัยอยู่กับพระที่วัดเพื่อปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ และพระสงฆ์จะสอนเขียนอ่านตัวอักษรเขมร ท่องบทสวดมนต์และสวดมนต์ทุกเช้าค่ำ เมื่ออ่านเขียนได้แล้วก็จะสอนตำราที่เรียกว่าฉบับต่าง ๆ เช่น ฉบับกรม ฉบับเกียรติกาล สอนคติโลก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สุภาชิตต่าง ๆ เพื่อให้รู้แนวทางการประพฤติตนที่ดีงาม มีความนึกคิดเป็นหลักทางใจ เพื่อเป็นประสบการณ์ของชีวิตเมื่อถึงเวลาออกไปครองเรือน เมื่ออายุได้ ๑๒-๑๕ ปี บิดามารดาจะจัดให้บรรพชาเป็นสามเณรเพื่อทดแทนพระคุณมารดา ไม่ว่าจะเป็ไอรสของกษัตริย์ ลูกขุนนาง ข้าราชการ หรือลูกชาวบ้านก็ต้องบวชเรียนตามประเพณี เมื่ออายุได้ ๒๐-๒๑ ปีจะต้องอุปสมบทเป็นพระภิกษุเพื่อทดแทนพระคุณบิดา กลางวันเรียนอักษรศาสตร์ กลางคืนเรียนพระธรรมและการภาวนา ดังนั้นจึงถือว่าวัดคือแหล่งกำเนิดและเผยแพร่วรรณกรรมฉบับของเขมร (สิง หุกที. ๒๐๐๒ : ๑๗-๒๐)

ช่วงเวลาในการแต่งวรรณกรรมฉบับ

วรรณกรรมฉบับส่วนใหญ่ไม่ระบุเวลาที่แต่งไว้ชัดเจนว่าแต่งขึ้นเมื่อใด แต่จากการศึกษาหลักความคิด ถ้อยคำและสำนวนภาษา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปรากฏในเรื่อง ทำให้สันนิษฐานได้ว่า วรรณกรรมฉบับน่าจะเกิดขึ้นในสมัยกรุงอุตตงค์เป็นราชธานี ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๖๒-๒๔๐๓ และช่วงระยะเวลาต่อมาคือในสมัยกรุงพนมเปญเป็นราชธานีช่วงหลัง มีวรรณกรรมฉบับเกิดขึ้นอีกหลายเรื่อง วรรณกรรมฉบับแบ่งออกเป็น ๒ สมัย ดังนี้

๑. วรรณกรรมฉบับสมัยโบราณ คือ วรรณกรรมฉบับที่แต่งในสมัยกรุงอู่ตงค์เป็นราชธานี เช่น ฉบับกรม ฉบับเกียรติกาล ฉบับชาย ฉบับหญิง ฉบับคู่อ่อนมหาชน ฉบับราชเนติ ฉบับหญิงของสมเด็จพระศรีรักรัชมารามอิสราธิบดี (นักร้องดวง) วรรณกรรมฉบับในสมัยนี้นิยมแต่งด้วย บทกวี กวีนิพนธ์ บทกลอนโคลง และบทประพันธ์ ซึ่งมัลักษณะคล้ายกาพย์

๒. วรรณกรรมฉบับสมัยใหม่ คือ วรรณกรรมฉบับที่แต่งตั้งแต่กรุงพนมเปญเป็นราชธานีต่อจากกรุงอู่ตงค์เป็นต้นมา เช่น ฉบับลเบิกใหม่ ฉบับเกียรติกาลใหม่ ฉบับรำลึกตักเตือน ฉบับคำฝากกรมย ฉบับคำกลอนสอนชายหญิง ฉบับสุภาชิตสอนหญิงของออกญาสุตตันตปริษา (อินท์) วรรณกรรมฉบับในสมัยนี้นิยมแต่งด้วยบทพากย์ซึ่งมัลักษณะคล้ายกลอนของไทยและมีคำประพันธ์แบบสมัยโบราณใช้อยู่บ้าง

ที่มาของความคิดในวรรณกรรมฉบับ

บรรดาคำสอนที่นักปราชญ์เขมรได้ประณีตบรรจงถ่ายทอดไว้ในฉบับพบว่า แหล่งที่มาของความคิดที่นำมาสั่งสอนมาจาก ๓ แหล่งด้วยกัน (พุทธศาสนบณชิตย ๒๕๔๕ : ค-ฆ) ดังนี้

๑. แนวคิดจากปรัชญาคำสอนในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นแหล่งใหญ่ที่สุด เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้แต่งมักเป็นผู้ได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งชาวเขมรถือว่าเป็นวิชาความรู้ชั้นสูงในการศึกษาของเขมรมาแต่โบราณ

๒. แนวคิดจากความคิด คำพูด คำสั่งสอน และแนวปฏิบัติตนของคนเฒ่าคนแก่อันเป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคมซึ่งถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามมาตั้งแต่สมัยโบราณ และผู้คนจดจำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา นำมาเป็นเนื้อหาสาระของคำสอน

๓. แนวคิดจากประสบการณ์ซึ่งผู้แต่งได้พบเห็นในการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ประสบการณ์เหล่านั้นอาจจะผิดบ้างถูกบ้าง แล้วนำประสบการณ์ทั้งถูกและผิดเหล่านั้นมาเป็นบทเรียน สั่งสอนลูกหลานต่อ ๆ กันมา

จากแหล่งที่มาของความคิดที่นำมาสั่งสอนทั้ง ๓ แหล่ง เนื้อหาสาระที่สั่งสอนบางบทบางตอนอาจมีส่วนที่ทันสมัยสำหรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันไปบ้าง แต่ความคิดดังกล่าวยังมีความถูกต้องตามหลักการอบรมสั่งสอนและหลักศีลธรรมอันดีงามของเขมร

ฉบับต่าง ๆ

บรรดาฉบับต่าง ๆ ที่มีกระจัดกระจายอยู่ตามวัดวาอารามและสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศนั้นพุทธศาสนบัณฑิตยซึ่งเป็นสถาบันหลักในการศึกษาค้นคว้าด้านวรรณกรรมของประเทศกัมพูชาได้รวบรวมและคัดลอกเนื้อหาจากที่เขียนบันทึกไว้ในใบลาน โดยปรับอักษรวิธีเป็นปัจจุบันเพื่อให้อ่านง่าย นำวรรณกรรม

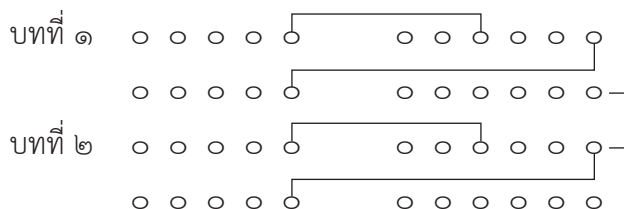

ฉบับที่รวบรวมได้ตีพิมพ์เผยแพร่ และนำวรรณกรรมฉบับสมัยโบราณจำนวน ๑๔ เรื่องมารวมตีพิมพ์ไว้ด้วยกันให้ชื่อว่า ฉบับต่าง ๆ หรือ จบบ้างเล่มส่ง ๆ (อ่านว่า ซบับ พเซียง พเซียง) แปลว่า คำสอนต่าง ๆ ได้แก่

ที่	ชื่อเรื่อง	วัตถุประสงค์	คำประพันธ์	จำนวนบท
๑.	จบบ้าง กรม	สอนสามเณร	บทกาคติ	๓๗
๒.	จบบ้าง เกรตีกาล	สอนบุตร	บทพหุคติ	๓๖
๓.	จบบ้าง อริยสตา	สอนศิษย์ นักเรียน	บทกาคติ	๔๒
๔.	จบบ้าง สรี	สอนผู้หญิง	บทกชงคลีลา	๒๒๗
๕.	จบบ้าง ปุรุส	สอนผู้ชาย	บทพหุคติ	๙๖
๖.	จบบ้าง ทุนมาน ขลวน	สอนตนเอง	บทพหุคติ	๕๔
๗.	จบบ้าง ภูนจา	สอนลูกหลาน	บทกาคติ	๗๑
๘.	จบบ้าง พากยจาส	สอนคนทั่วไป	บทพหุคติ	๒๙
๙.	จบบ้าง ไหมหาชน	สอนคนทั่วไปและข้าราชการ	บทพหุคติ	๙๙
๑๐.	จบบ้าง บณฎำบิดา	สอนลูก	บทกาคติ บทพหุคติ	๖๘ ๒
๑๑.	จบบ้าง ภูนจาเลบิก	สอนลูกหลาน	บทกาคติ บทพหุคติ	๖๘ ๓๗
๑๒.	จบบ้าง วิฐุรบนจิต	สอนโอรสกษัตริย์	บทพหุคติ	๗๐
๑๓.	จบบ้าง ตรีเนติ	สอนกษัตริย์ ผู้ปกครอง ขุนนาง อำมาตย์ เสนาบดี	บทกาคติ	๘๑
๑๔.	จบบ้าง ราชเนติ รึ จบบ้างพระราชสมภาร	สอนคนทั่วไป	บทกาคติ	๕๒

คำสอนชาย

คำสอนชาย หรือ จบบ้าง ปุรุส (อ่านว่า ซบับ โประฮ) แต่งด้วยคำประพันธ์บทพหุคติซึ่งมีลักษณะคล้ายกาพย์ยานี ๑๑ ดังแผนผัง จำนวน ๙๖ บท

- คณะ ๑ บทมี ๔ วรรค
วรรคที่ ๑ และวรรคที่ ๓ มี ๕ คำ
วรรคที่ ๒ และวรรคที่ ๔ มี ๖ คำ
- สัมผัส คำที่ ๕ วรรคที่ ๑ สัมผัสกับคำที่ ๓ วรรคที่ ๒
คำที่ ๖ วรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำที่ ๕ วรรคที่ ๓
คำที่ ๖ วรรคที่ ๔ ของบทแรกสัมผัสกับคำที่ ๖ วรรคที่ ๒
ของบทต่อไป เป็นสัมผัสระหว่างบท

ผู้แต่งระบุไว้ในบทสุดท้ายแต่เพียงว่าชื่อบัณฑิตไม่เป็นผู้คิดผูกข้อความสั่งสอนนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอนชายที่เป็นพ่อเรือนให้มีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม ส่วนที่มาของความคิดที่นำมาอบรมสั่งสอนในคำสอนชายส่วนใหญ่มาจากแนวประพฤติปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนค่านิยมซึ่งบรรพบุรุษเขมรได้ประพฤติปฏิบัติและอบรมสั่งสอนสืบต่อกันมา รวมทั้งได้แนวคิดจากประสบการณ์ชีวิตของผู้แต่งซึ่งได้จากการบวชเรียนในพระพุทธศาสนา ตลอดจนได้แนวคิดจากฉบับกรมหรือคำสอนสามเณรซึ่งผู้แต่งได้นำมากล่าวไว้ในเนื้อหาตอนต้นด้วย

สาระสำคัญของคำสอนชาย

สาระสำคัญของคำสอนชาย เป็นการสั่งสอนชายที่เป็นพ่อเรือนให้ทำหน้าที่ของตนในฐานะผู้นำครอบครัวให้สมบูรณ์ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑. ให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ พุดจาสุภาพ ใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม ไม่เย่อหยิ่งแข็งกระด้าง พุดจาโอ้อวดวางโต ผู้อื่นเขาจะติฉินนินทาจะถูกดูแคลนได้ว่าเป็นคนไม่มีสกุล ไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย การทำตนเป็นคนดีนั้นยาก ดังตัวอย่าง

(๖) เรียนบทเรียนบาทจาส	กัจจราสเสีเรียนจบง
สรุณีนิงอนกผง	พากยโอยควรกุแองวี ๑
เรียนตามแบบแผนเรียนครับจ๊ะ	อย่าวางท่าเหนือผู้ใหญ่
จะพุดกับคนทั้งปวง	ถ้อยคำให้เหมาะสมอย่าเอ็งอย่าเว้ย
(๗) อีเอื้อญ่าจ่าส่าจ	ฉคงพากยเพจน์เศสรุณี
เฎิมเฎียลโอยอปุริย	สรุณีถากูนอตพูช ๑
อย่าอื้อเออูกูข้าเต็ดขาด	คำพุดไม่ดีเขาจะว่าเอา
ดีเตียนให้มัวหมอง	ว่าเป็นลูกไม่มีตระกูล

๒. ให้มีความขยันหมั่นเพียรและเอาใจใส่ในการทำมาหากิน เมื่อทำมาแล้วให้ปลูกผัก และทำไร่ เพื่อให้มีผักและผลไม้ไว้กินในครอบครัว หมั่นรดน้ำถางหญ้าเพื่อให้งอกงามมีดอกผล ทำมาแล้วต้องไม่ทิ้งไร่ ยามกลางคืนก็ไม่ปล่อยให้ว่างเปล่า ให้सानกระบุง กระเชอเอาไว้ใช้ ถอนหญ้าข้างบ้านให้โล่งเตียนจะทำให้เป็นสุข อย่าขี้เกียจปล่อยให้มัวว่าง อย่าบ่นว่าเหนื่อย ภรรยาจะตำหนิเอาได้ ดังตัวอย่าง

(๓๕) รภูวเชวีจการ สลิกโครขญิตรบตรุ ฤดูทำไร่ ตะไคร้ชิงมะเขือ	โอยอุสุสาศ์เครื่องคราบฎ้า ตราวตรสก่สพวบนแล ฯ ให้พยายามหาเครื่องมือเมล็ดปลูก เผือกแตงกวาผักทุกชนิด
(๓๗) กุโอยบงกมลาง ทีกเทาสไรจสรบผง อย่าให้เสียแรง น้ำไปรดด้วย	โทะแซปร้างเปรีโอยฎง โอยลูตลาสมานผกาแผล ฯ แม่เดือนที่แห้งแล้งให้ตัด ให้งอกงามมีดอกผล
(๓๙) ขางยบปีตฤสสี กุโอยสุริสฎีเล กลางคืนเหลาไม้ไผ่ อย่าให้ภรรยาว่าได้	ตบาญชาลอิเตากณเฉี อิตอเพ็เวิเลงเทอา ฯ सानเป็นกระบุงกระเชอ ไม่ทำอะไรเอาแต่เล่น

๓. ให้ระมัดระวังในการรักษาทรัพย์สมบัติ เก็บรักษาไว้ให้ดี อย่าหลงลืมทิ้งไว้ เครื่องมือทำกิน อย่าให้หาย ยามค่ำคืนดูแลปิดประตูบ้านและรั้วบ้านให้ดี ก่อนนอนให้ตรวจตราดูทรัพย์สมบัติให้ครบถ้วน ไม่นอนขึ้นเขาหลับเป็นตายและไม่นอนนาน หูให้เฝ้าระวังเสียงใด ๆ ที่ผิดปกติ รู้สึกตัวอย่างรวดเร็วเพราะเกรงว่าโจรผู้ร้ายจะเข้ามาขโมยทรัพย์สิ่งของ มีดพร้าวางไว้ใกล้ตัวเพื่อเอาไว้ป้องกันตัว ดังตัวอย่าง

(๔๒) ฎุกยบโอยร้างทวาร ตรเจียกจำกุฎลาต นอนกลางคืนให้ปิดประตู หูกอยฟังอย่าเปลอ	ทรพยชา ฯ ปรุจปรยัตน กุเลาจโจลมินฎึงขลวน ฯ ทรัพย์สินตี ฯ พยายามระวัง อย่าลืมทิ้งไม่รู้ตัว
(๑๔) นิงฎุกุทรมก เป็ฎุกุโอยฎึงขลวน จะนอนอย่านอนเฉื่อยเฉะ ถ้าตื่นให้รู้ตัว	โอยลงลกเกราฟักบวน เฟียงองคุดุกุม่าตขลาง ฯ อย่าหลับเหมือนตายผิดธรรมเนียม ลุกขึ้นนั่งอย่าพุดตัง

๔. ให้ตื่นก่อนคนเฒ่าคนแก่ เมื่อตื่นแล้วให้รีบลุกขึ้นล้างหน้าล้างตา กินหมาก สูบบุหรีเพื่อให้ตื่นตัว ไม่จ้วเงี้ยวเหงาแล้วกลับไปนอนอีก ดังตัวอย่าง

(๑๑) โทะเถกั๋อโยรหัทส มุขมาต๋เม็ลโอยครบ แม้นอนก็ให้เร็ว หน้าตาดูให้ครบ	ภญากรณ์จาสโฎะเพ็งลูป ทุรพยุรบสสี่มเกวกวิญ ๗ ตื่นก่อนคนเฒ่าคนแก่ลุกขึ้นล้าง ทรัพย์สินสมบัติสิ่งของค้อยนอน
(๑๖) เป็อติโมะมนทิล ภญาท่เทียโอยโกรกเจญ ถ้าไม่ให้ความมัวหมอง ตื่นแล้วให้ลุกออกมา	กุโอยชชิลเกวกเทาวิญ รกชก่ถุ่น่าสิ่มลูลุสลา ๗ อย่าชี้เก็ยจกกลับไปนอนอีก หายาสูบกินหมากพลู

๕. เงินทอง ข้าวเปลือกข้าวสาร ตลอดจนทรัพย์สินสมบัติต้องเอาใจใส่ดูแลเก็บรักษาด้วยตนเอง แม้มีน้อยก็ให้พยายามหามาเพิ่มเติมอย่าให้ขาด ให้รู้จักประหยัดไม่สุรุ่ยสุร่าย ให้ละเอียดรอบคอบ จะให้ใครหรือช่วยเหลือใครต้องพินิจพิจารณาให้ดี ดังตัวอย่าง

(๓๑) มาสปราก่สุรอุงกร ส่ใจกุโอยออส ทองเงินข้าวเปลือกข้าวสาร ประหยัดอย่าให้หมด	ทุกโอยลือกุ้สบบุรอส เม็ลแกถวนขลวนแองณา ๗ เก็บไว้ให้ต้อย่าเป็นคนใจดีเกินไป ดูแลรักษาด้วยตัวเอง
(๓๒) สุวสฎวจกุโอยฎาจ ริระกผลส่เทียตณา มันพร่องไปอย่าให้ขาด คิดหามาผสมอีกหนา	เป็วาติจโอยอุสสาห์ โอยบานเจรินกรเวินทุก ๗ ถ้ามันน้อยให้พยายาม ให้ได้มากพากเพียรหามาไว้
(๓๓) นิ่งจายโอยคิตโกรย กุโอยสุกครลุก จะจ่ายให้คิดหน้าคิดหลัง อย่าสุรุ่ยสุร่าย	โทะนึ่งโอย ๗ เม็ลมุข โทะนึ่งทุกโอยจ้งนำ ๗ แม้จะให้ให้ดูหน้า แม้จะเก็บเอาไว้ให้จดจำ

๖. น้ำและไฟเป็นสิ่งสำคัญ เวลากลางคืนต้องสุ่มไฟไว้ไม่ให้มอดดับเพื่อป้องกันยุงไม่ให้กัดคนและสัตว์เลี้ยง ไฟในเตาต้องให้ติดอยู่ตลอดเวลา หากว่ายามจำเป็นต้องใช้แสงสว่างยามค่ำคืนจะได้ใช้แทนได้ ไม่ต้องวิ่งไปขอจากบ้านอื่น ไฟเป็นแสงสว่างเปรียบเสมือนทำให้มีเกียรติขจรไปไกล ดังตัวอย่าง

(๒๒) มานกาลยบงจัต	เกตุจมินคิดชวนกุนชุษะ
คฺมานเกลิ่งอุชจนฺลุชะ	กฺรานรลุชะรลตฺเอง ๑
มีเวลากลางคืนมีดมืด	ลี้มไม่คิดว่าบางที่ลูกถ่ายอุจจาระ
ไม่มีไฟจุดได้	เตาไฟก็ดับมอดหมด
(๑๙) กุโอยยอสรลิ่ง	รลตฺเองเหี้ยถาเกตุจ
สพวโงเมิลกุฎาจ	กุเฎีเรียกพิฬพะเค ๑
อย่าให้หมดเกลี้ยง	ดับหมดแล้วว่าลี้ม
ทุกวันดูอย่าให้ขาด	อย่าเดินเอาจากบ้านเขา

ต้องดูแลน้ำให้มีอยู่เต็มโถงตลอดเวลา ทั้งโถงใหญ่โถงเล็ก และกะออมวางเรียงรายไว้ เพราะน้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในครัวเรือน ทั้งการประกอบอาหาร การชำระล้างทำความสะอาดร่างกาย ดังตัวอย่าง

(๒๔) เหี้ยโอยถกทำทีก	โทะยบ่พริกกุคิตงาย
กฺฎาก่ากอมราตฺราย	สพวพูจพางอองอุจฺ ๑
แล้วให้ดูแลน้ำ	แม่ค้าเข้าอย่าคิดง่าย ๑
ตักใส่กะออมวางเรียงราย	หม้อน้ำโองอ่างใหญ่ทั้งหมด
(๒๕) กุโอยสงวตฺกอมเอง	อสรลิ่งพิฬางิ
คฺมานโสะโนะมินสม	ชวนแกรงกรงายบ่โง ๑
อย่าให้กะออมแห้ง	หมดเกลี้ยงจากโองใหญ่
ไม่มีเลียนั้นไม่เหมาะ	จะลำบากทั้งกลางคืนกลางวัน

๗. จะใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองใด ๆ ให้ปรึกษาภรรยาและลูกได้รับรู้ร่วมกัน ไม่ใช่จ่ายตามใจชอบ โดยคิดว่าตนเองเป็นใหญ่ในครอบครัว แม้ว่าเป็นทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยตนเองก็ตาม ดังตัวอย่าง

(๔๔) กุโองแองชาปฺรุส	จายรบสฺมินคิดคน
มินกฺฎิงกฺฎล่ปรพนธ	พรมเพรียงคฺนาอิตเป็ก ๑
อย่าอ้างว่าตนเป็นชาย	จ่ายสิ่งของไม่พิจารณา
ไม่รู้ถึงภรรยา	ไม่รับรู้ร่วมกัน

๘. ไม่ให้วางตนเป็นคนดีเกินไปหรือร้ายเกินไป ไม่กล้าเกินไปและไม่กลัวเกินไป ให้สุขุมรอบคอบ โดยเดินทางสายกลาง ดังตัวอย่าง

(๑๐) กู้อาจกุสลุตเพก	กู้อัยเอียกเรียนรหัส
กู้อลาจกุกานณาส	โอयरพิงรโพครบ ๗
อยารัยอยาดีเกินไป	อยารืออชกซาเรียนให้เร็ว
อยากกลัวอยากล้ามาก	คิดใครครวญสอดส่องดูให้ครบ

๙. ในยามที่ญาติพี่น้องขอให้ไปช่วยงานใด ๆ หรือจะเดินทางไปทีใด ๆ จะต้องบอกให้ภรรยา และลูกรับรู้ด้วย เพื่อว่าเกิดอันตรายหรือเกิดเรื่องราวไม่ดี เป็นลมหมดสติ ถูกสัตว์ทำร้ายหรือถูกกัด จะได้รู้เรื่องและช่วยแก้ไขทัน ดังตัวอย่าง

(๔๖) โอยปราบอนกเนาหะ	กู้อละอิตคินิต
เคภัยพวยจิตตคิต	โพระมินฐิงษาเทาณา ๗
ให้บอกคนอยู่บ้าน	อย่าออกไปโดยไม่คิด
เขากลัวกังวลใจ	เพราะไม่รู้ว่าจะไปไหน
(๔๗) เป็เทาซามานภักพว	ปรเสีรคาบโนะอิตถา
ปรสินพานพสขลา	ขยลจาบจุกอิตเคสม ๗
ถ้าไปดีมีโชค	ประเสริฐดีนั้นไม่ว่า
ถ้าหากพานพบบงพบเสื่อ	เกิดลมจับจุกเสียดนั้นไม่เหมาะสม

๑๐. เมื่อจะออกจากบ้านเดินไปที่ใด ๆ ก็ตามให้ถือมีดพรวดมีดไปด้วย เพื่อใช้ป้องกันอันตราย อันอาจมีขึ้น หรือจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ตัดไม้มาทำฟืนให้ภรรยาหุงข้าว ตัดต้นไม้ไปไม่เอามาทำยาทำผัก หรืออาจใช้ได้แม้กระทั่งบ่งหนาม ดังตัวอย่าง

(๒๖) โทะเกีรเทาฉายชิต	กานก่าบิตกักรไถ
แกรงมานแมกณ็ไพร	ก่าบกาน่มกเรวีชาอุส ๗
แม้ว่าจะเดินไปไกลใกล้	ถือมีดไว้เป็นเพื่อนมี
บางทีมีกิ่งไม้ในป่า	ตัดถือมาทำเป็นฟืน
(๒๗) ซวนกาลแกรงบนลา	มุตอาตมาครานจ่ากขอส
ซาเครื่องครบมินขุส	กาลสตรูวโทะณมาแฉก ๗
บางทีเกรงว่าหนาม	ตำตนก็พอเอาบ่งแทน
เป็นอุปกรณ์ครบไม่ผิด	เวลามีศัตรูแม้แมวมหา

๑๑. เดินทางไปไหนมาไหนในตอนกลางคืนต้องส่งเสียงพูดจาเป็นสัญญาณให้ผู้อื่นรับรู้เพื่อแสดง
ความบริสุทธิ์ใจ ไม่เดินไปเงียบ ๆ เหมือนแอบซ่อน เพราะจะทำให้คนอื่นมองไปในทางที่ไม่ดี อาจถูกกล่าว
หาว่าเป็นขโมย ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง แม้ว่าตนจะเป็นคนดีและบริสุทธิ์ แต่คำคนเขาอาจใส่ความเอาได้
ดังตัวอย่าง

(๔๙) กุ่เสียมกุ่สงาด่พวน	ลบลาก่ขลวนขลางมินลอุ
โอยเม็ลโอยมาตัก	เฎ็รโอยโสมะโสะเคถา ๗
อย่านิ่งเงียบไม่พูดจา	แอบซ่อนตัวกลัวว่าจะไม่ดี
ให้ดูให้พูดส่งเสียง	เขาว่าเดินให้บริสุทธิ์ใจ

๑๒. ให้หลีกเลี่ยงจากการเป็นนายประกัน หากญาติพี่น้องหรือมิตรสหายขอร้องให้ช่วยเหลือ
ถ้ามีทรัพย์สินเงินทองพอช่วยเหลือได้ก็ให้ช่วยไป แต่อย่าเป็นผู้ค้ำประกัน ดังตัวอย่าง

(๖๖) โทะบงปอุณฐุระ	กฐรข้พาก่เคตึงทาร
เป็มานทรพยชวยชา	กุ่ธานาน่าอนกอย ๗
แม่พี่น้องมีการ	ติดหนี้สินเขาทวงถาม
ถ้ามีทรัพย์ก็ให้ช่วย	อย่าค้ำประกันหนาเจ้า

(๖๓) จุบ่าบ่เนะจ่ารล่ขลวน	โทะบงปอุณมิตตสฬางู๋
พึงขลวนแองโอยเจญ	ธานาทรพยเคยกเทหา ๗
คำสอนนี้จำไว้ทุกคน	แม่พี่น้องมิตรรัก
พึงตนเองให้หลีกเลี่ยง	การประกันทรัพย์เขาเอาไป

๑๓. ให้ประพฤติตามความเชื่อของคนโบราณ ได้แก่ จะกินหมากพลูต้องเจียนให้เรียบร้อย
ไม่กินทั้งลูกแม้ว่าจะมีขนาดเล็ก เพราะจะทำให้อาภัพ เวลาจะนอนให้วางหมอกพลูไว้เสมอใกล้ รินน้ำ
วางไว้ที่ปลายเท้าเพื่อถวายเทวดาที่รักษาจะเกิดสิริมงคลแก่ตน ใส่เสื้อผ่านอนให้รัดกุมอย่าให้เสื้อผ้าหลุด
ลุ่ยออกนอกตัว เทวดาจะหนีไปหมด ดังตัวอย่าง

(๑๒) สลามลูลูสิโอยเจียก	กุ่บิเป็ยกท่างมุลมัญญ
ตุจรีโอยเจียกเจญ	ตามพากุญจาสะถาอภัพ ๗
หมากพลูจะกินให้เจียน	อย่ากินไปทั้งลูก
จะเล็กใหญ่ให้เจียนออก	ตามคำโบราณว่าอาภัพ

(๑๘) บรอบฏากัทิมสมา เหยยโอยบ่บักเกลิ่ง ผอบวางเคียงไหล่ แล้วให้สุ่มไฟ	ถวยเทพตารกฐาเอียง เนากรานเกรากูโอยฎาจ้ ถวยเทวดาที่รักษาเรา ที่เตาไฟข้างนอกอย่าให้ขาด
---	---

๑๔. ให้งดเว้นจากอบายมุขที่จะนำความวิบัติมาสู่ครอบครัว ที่เรียกว่าบ้ำ ๓ ประการ ได้แก่ บ้ำผู้หญิง บ้ำสุรา และบ้ำการพนัน

- บ้ำผู้หญิง การมัวเมาหลงไหลในกามทำให้ลืมนบาปบุญคุณโทษ ลืมความรับผิดชอบชั่วดี ลืมทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งการงาน อยากรแต่จะเสพสุข ไม่เกรงกลัวแม้กระทั่งความตาย ก่อเกิดความทุกข์ ทะเลาะวิวาททำร้ายซึ่งกันและกัน ผูกอาฆาต พยาบาทกัน แม้อาหลาน พี่น้อง ข้าทาส เจ้านาย เพราะสาเหตุการล่วงละเมิดคนรักของผู้อื่น แม้ได้รับอันตรายถูกลงโทษทัณฑ์อย่างไรก็ไม่รู้จักหลาบจำ กามกิเลส นั้นเหนียวติดแน่น อย่ำประมาณ เพราะถ้าติดแล้วแกะไม่ออก จึงควรหลีกเลี่ยงให้ไกล ดังตัวอย่าง

(๖๘) มวยเหยยตเหาฎกวดสรี่ วาแดงทาญอาตมา อีกอย่างหนึ่งเรียกบ้ำผู้หญิง มันมักจะตึงตน	ควรกูปีเสพกามา นำวงเวงเกลจบบาบุญ ๗ ไม่ควรเสพกามา ให้หลงลืมนบาปบุญ
--	--

(๗๑) จงโทสคู้คงควน มานกาลกมวณิงมา กล่าวโทษผูกพยาบาท มีบางที่หลานกับอา	มินคิตขลวนขลางมรณา คุเรวีคณาโอยโสะสุนย ๗ ไม่คิดตัวกลัวตาย ทำลายกันให้สิ้นไป
--	--

- บ้ำสุรา การดื่มสุราทำให้เมา ควบคุมตนเองไม่ได้ ลืมความรับผิดชอบชั่วดี ฮึกเหิมไม่เกรงกลัวใคร พาลหาเรื่องทะเลาะวิวาท ด่าทอ ก้าวร้าว ทำร้ายแม้กระทั่งลูกและภรรยา หมดสิ้นความละอาย ผ่าผ่อนหลุดลุ่ย นอนคว่ำนอนหงายกลางทาง เป็นที่ดูถูกดูหมิ่นของผู้อื่น สุราทำให้คนเปลี่ยนนิสัยใจคอจากคนใจดีกลายเป็นคนใจร้าย จากคนกล้ากลายเป็นคนกล้า อวดเก่ง คนที่ดื่มสุราทำให้เสื่อมเสียเกียรติยศ ถือว่าเป็นบาป ตายไปแล้วต้องตกนรกรับทุกขเวทนา จึงควรหลีกเลี่ยงให้ไกล ดังตัวอย่าง

(๘๑) เกองกุงองพากยกแกอ มินมานขลางจรณา โ้อวดพุดจาโ้อหัง ไม่มีกลัวใคร	อวดพุกแกทพานสุรา สุรฎีโองรกกกลโณละ ๗ อวดเก่งเมื่อได้เหล้า พุดหาเรื่องทะเลาะวิวาท
--	---

(๘๘) เนะแองเหากวตสุรา อนกณามักเหียบาบ นี่เองเรียكب้ำสุรา ใครดื่มแล้วบาบ	กนุงธรมถาเพียรฎาราบ บงกิตตยสพุสัวสฎี ในธรมมะว่าเวรตลอด เส้อมเสยเกียรตยศไม่มีมิงคล
--	--

- บ้าการพนัน การเล่นเกมพนันทุกชนิดทำให้เสียทรัพย์สิน และนำไปสู่การเป็นหนี้สิน เขามาทางหนี้สินทำให้เป็นที่อับอาย เมื่อหาเงินใช้หนี้ไม่ทันก็ถูกเจ้าหนี้ทำร้ายจองจำใส่โซ่คา เส้อมเสย ชื่อเสียงเกียรติยศ จึงขอให้หลีกเลี่ยงจากการพนันให้ไกล อย่าคิดแม้แต่จะทดลองเล่น อย่าคิดว่าตนเก่ง ไม่มีใครร่ำรวยหรือได้ดีเพราะการพนัน มีแต่จะพาดนให้ล้มจม ดังตัวอย่าง

(๕๔) ธมมตาโปนิงเปียร มินภามานกัณเฐิต ธรมตาโปและไฟ ไม่ได้ยินว่าร่ำรวย	มินแกลลแฆมรณานิงเกิต มานแต่ลิจลงขลวนเท ๗ ไม่เคยที่เขมรคนไหนจะได้ มีแต่ตัวจมดิ่งลง
---	--

(๕๖) พิพริกเสลียกทูลชร พิพริกตบกกบาลจिन ตอนเข้านุ่งผ้าไหมลายยกเชิง ตอนเข้าเชกหัวจिन	ลงาจเสลียกสขวะจงกubin ลงาจมินทานจिनฎากัโชนะ ๗ เย็นนุ่งผ้าขาวโจงกระเบนขาด เย็นไม่ทันไรจिनจับใส่ใส่โซ่คา
--	---

ความบ้ำทั้ง ๓ ประการนี้ถ้าใครคิดจะประพฤติ ท่านอุปมาไว้ว่าให้เอาเหล็กเผาไฟให้แดงจ้าแล้ว ลองจับดู ถ้าจับได้โดยไม่ร้อนเรียกว่าใจกล้าจริงจึงให้ประพฤติบ้ำทั้ง ๓ ประการนั้นได้ ดังตัวอย่าง

(๙๒) โลกจงซาอุปมา ยกแฎกฏลโษะบง ท่านผูกไว้เป็นอุปมา เอาท่อนเหล็กเหวียง	โอยอนกณามวยฝุจิตฝุจ่ง กนุงเกลึงกรานแฉะจรลแฉเอา ๗ ให้คนใดคนหนึ่งตั้งใจให้แน่วแน่ ในเตาไฟที่ลุกแดงจ้า
--	--

(๙๓) เป็กาน่แฎกฏลฎุต กาน่บานโนะเทีบเหา ถ้าถือเหล็กซึ่งเผา ถือได้นั้นจึงเรียก	โนะมินมุตมินมานเกฎา จิตมุตแมนพิตคิตปราณ ๗ นั้นได้ไม่เจ็บไม่ร้อน ใจกล้าโดยแท้จริง
---	---

คุณลักษณะชาย

คุณลักษณะของชาย หรือชายครบลักษณะ ตามความเชื่อของสังคมเขมรโบราณมี ๒๖ ประการ (พรวจ ภูมิ ๑๙๙๙ : ๕๒-๕๕) ได้แก่

๑. ขยันหมั่นเพียรในการทำงานและ
การศึกษาเล่าเรียน
๒. ไม่เป็นโจรลักขโมยหรือหลอกลวงผู้อื่น
๓. ไม่ล่วงละเมิดลูกเมียผู้อื่น
๔. ไม่ตกใจกลัวโดยไร้เหตุผล
๕. ไม่พูดโกหกหลอกลวง
๖. ไม่พูดล้อเลียนให้ผู้อื่นได้อาย
๗. พินิจพิจารณาก่อนเชื่อเรื่องใด ๆ
๘. ไม่เร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไป
และไม่ทำงานช้าเกินไป
๙. ไม่พูดเล่นไร้สาระ
๑๐. รู้จักต้อนรับแขก
๑๑. มีयरักษาโรคไว้ตามที่จำเป็น
๑๒. ไม่บอกความลับแก่ผู้อื่น
๑๓. ไม่ฝากสิ่งของไว้กับคนที่ไม่ควรฝาก
๑๔. อุดหนุน ไม่ทอดทิ้งในงานต่าง ๆ
๑๕. รักดีต่อผู้เป็นนาย
๑๖. ไม่ยุ่งเกี่ยวกับหญิงสาว
๑๗. รู้กำไรขาดทุน
๑๘. หาเสื้อผ้าและเครื่องประดับให้ภรรยา
บุตร และตนเอง
๑๙. ไม่ซื้อของด้วยการเชื่อ
๒๐. รู้จักบุญคุณและตอบแทนบุญคุณ
๒๑. เคารพเชื่อฟังคำสอนของบิดามารดา
ญาติ และนักปราชญ์
๒๒. อุดหนุนรับฟังคำว่าการกล่าวสั่งสอน
๒๓. ประพฤติกายและวาจาเหมาะสม
๒๔. บอกให้คนในบ้านรู้เมื่อจะออกจาก
บ้านไปที่ใด ๆ
๒๕. รู้จักเขียนตื่อบรมสั่งสอนลูกหลาน
๒๖. แม้โกรธให้หายเร็ว ไม่คิดอาฆาต

แม้ว่าในคำสอนชายจะไม่ได้สอนให้มีคุณลักษณะครบทั้ง ๒๖ ประการ แต่คุณลักษณะทั้งหมด ก็มีสอนไว้ในฉบับอื่น ๆ ที่กุลบุตรเขมรจะต้องศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้มีลักษณะเป็นชายครบลักษณะ ตามความเชื่อ

เอกสารอ้างอิง

- ซึ้ง หุกทึ. (๒๐๐๒). *มาลีบทอกสรลิลิตปุณณเรศตวตลที่ ๑๙*. ภูเก็ต : บณณาการองคร.
- _____. (๒๐๐๓). *ทฤษฎีภาพทอเทอในอกสรลิลิตปุณณเรศตวตลที่ ๑๙*. ภูเก็ต : บณณาการองคร.
- _____. (๒๐๐๓). *มาลีบทอกสรลิลิตปุณณเรศตวตลที่ ๒๐*. ภูเก็ต : บณณาการองคร.
- พรวจ ภูมิ. (๑๙๙๙). *ลกขณรบส่บรสรสตรึ. กมพูชสุรียา. ๕๓,๓ (กกกกฏา-กณณญา) : ๕๒-๕๕.*
- พุทธสาสนบณณชิตย. (๑๙๖๗). *วจนานุกรมจบบ่าพุทธสาสนบณณชิตย*. ภูเก็ต : พุทธสาสนบณณชิตย.
- _____. (๒๕๔๕). *จบบ่าเพลง ๆ. โปะพุมพเล็กที่ ๕*. ภูเก็ต : พุทธสาสนบณณชิตย.
- อึ้ง เอง. (๑๙๗๒). *กาพยลลิตราปุณณเรศตวตล*. ภูเก็ต : มาเอียง.

Abstract Chbab Literature: Men's Teaching

Prayoon Songsilp

*Associate Fellow of the Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

Chbab is a Cambodian teaching written by ancient Khmer philosophers in order to teach and train male people. The teaching concepts were taken from Buddhist philosophy and also from the conducts and behaviors of elderly people and the writers' own experiences. The first edition of Chbab appeared during the period of Oddong, a former Khmer capital city.

Men's teaching was written in order to teach the male heads of the families to lead their lives with appropriate manners and etiquettes. The teaching principles were to be polite and modest, diligent, hard working, economize and to protect their assets. They were taught to behave themselves following the middle pathway; to refrain from vice and temptation which could bring disasters; the three insanity which were girls, alcoholic beverages and gambling to their families.

Keywords: Chbab, Men's teaching

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

คำเกี่ยวกับการวัดในภาษาไทย-ไท

นววรรณ พันธุมธา
ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

คำเกี่ยวกับการวัดในภาษาไทยบางคำคล้ายกับคำเกี่ยวกับการวัดในภาษาตระกูลไทหลายภาษา เช่น ภาษาไทขาว ภาษาไทพ่าเก คำที่คล้ายกันเหล่านี้ใช้เรียกหน่วยวัดความยาว และหน่วยวัดปริมาณ คำที่เรียกหน่วยวัดความยาวมาจากชื่ออวัยวะ เช่น นิ้ว ศอก หรือมาจากคำบอกอาการของอวัยวะ เช่น คืบ วา ส่วนคำที่เรียกหน่วยวัดปริมาณล้วนมาจากคำบอกอาการของอวัยวะ เช่น หยิบมือ กำมือ นอกจากนี้คำเรียกหน่วยวัด ภาษาไทยและภาษาตระกูลไทหลายภาษาใช้คำว่า ชั่ว ร่วมกับคำอื่น เช่น คำบอกบุคคล หรือคำแสดงกิริยาอาการของบุคคลเพื่อบอกระยะเวลา ความยาว หรือระยะทาง ตัวอย่างทั้งหมดในบทความแสดงให้เห็นความคล้ายกันระหว่างภาษาไทยกับภาษาหลายภาษาในตระกูลไท

คำสำคัญ : คำเกี่ยวกับการวัด

บทความนี้มุ่งแสดงความคล้ายคลึงกันระหว่างคำเกี่ยวกับการวัดในภาษาไทย และภาษาในตระกูลไทที่พูดกันนอกประเทศไทย ซึ่งจะเรียกว่า ภาษาไท ภาษาไทที่นำมาศึกษาได้แก่ ภาษาจ้วงใต้ พูดที่อำเภอเต๋อเป่า เขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง สาธารณรัฐประชาชนจีน ภาษาไทขาว พูดที่เมืองไล สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ภาษาไทเมืองเต็ก พูดที่เมืองเต็ก สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ภาษาลาว พูดที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภาษาไทใหญ่ พูดที่รัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ภาษาไทพ่าเก พูดที่รัฐอัสสัม สาธารณรัฐอินเดีย ภาษาไทเหนือ พูดที่เมืองซอน มณฑลหยุนหนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ความคล้ายคลึงกันระหว่างภาษาไทยกับภาษาไทที่นำมาศึกษา คือ คำบอกหน่วยวัดบางคำมาจากชื่ออวัยวะ และบางคำมาจากคำกริยาที่แสดงอาการของอวัยวะ นอกจากนี้ มีคำที่น่าสังเกตคำหนึ่งคือ

โยชนหนึ่งสี่ร้อยเส้นตาม	เส้นหนึ่งโดยความ
ยี่สิบวาอย่าสงไสย	
วาหนึ่งสี่สอกบอกไว้	สอกหนึ่งท่านใช้
สองคืบไซ้ตามมีมา	
คืบหนึ่งสิบสองนิ้วหนา	นิ้วหนึ่งท่านว่า
สี่กระเปียดจงจำเอา	
กระเปียดหนึ่งสองเมลดเข้า	เมลดหนึ่งเล่า
แปดตัวเหาจงรู้รา	
ตัวหาหนึ่งนั่นท่านว่า	แปดไซ้หาหนา
ไซ้หาหนึ่งแปดเส้นผม	
เส้นผมหนึ่งนั่นนิยม	แปดธูลีลม
ธูลีหนึ่งแปดอณูนา	

หน่วยวัดที่มาจากชื่ออวัยวะได้แก่ นิ้วและศอก หน่วยวัดที่มาจากคำกริยาแสดงอาการของอวัยวะได้แก่ คืบ และ วา คำว่า คืบ และ วา นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า

- คืบ** ๑ น. มาตรฐานวัดตามวิธีประเพณี ๑ คืบ เท่ากับ ๑๒ นิ้ว, อักษรย่อว่า ค. ก.เขยิบตัวไปข้างหน้าอย่างนอน, ก้าวหน้า เช่น ข้าวคืบหน้า ทำงานไม่คืบหน้า.
- วา** ๑ น. มาตรฐานวัดตามวิธีประเพณี เท่ากับ ๔ ศอก มีอัตรา เท่ากับ ๒ เมตร, อักษรย่อว่า ว. ก. กิริยาที่กางแขนเหยียดตรงออกทั้ง ๒ ข้าง.

พจนานุกรมฯ ให้ความหมายของ คืบ ว่าเขยิบตัวไปข้างหน้าอย่างนอน ซึ่งดูไม่เกี่ยวกับการวัด แต่ถ้าพิจารณาภาษาไทยบางภาษาประกอบ จะพบว่า คืบ ในภาษาไทยใหญ่ หมายถึงวัดโดยการใช้มือคืบ เดิม คืบ น่าจะมีความหมายทำนองกับ คืบ ในภาษาไทยใหญ่ คือหมายถึงวัดโดยการ ใช้มือคืบ ต่อมาคำกริยา คำนี้ได้ขยายความหมายมาเป็นชื่อหน่วยวัดด้วย ส่วนคำว่า วา พจนานุกรมฯ ให้ความหมายว่า กางแขนออก เมื่อเรากางแขนออก ความยาวจากปลายนิ้วมือข้างหนึ่งไปยังอีกข้างหนึ่งจะเท่ากับ ๑ วา ความหมาย

ว่า กางแขนออก จึงน่าจะเป็นความหมายเดิมของคำว่า วา แต่คำว่า วา ไม่ใช่คำพ้องในภาษาไทยกรุงเทพฯ ต้องใช้ชื่อนี้กับคำว่า วัด เป็น วัดวา เช่น โคลงโลกนิติ บทหนึ่งมีว่า

พระสมุทรสุดลิกลั่น	คณนา
สายดั่งทิ้งทอดมา	หยั่งได้
เขาสูงอาจวัดวา	กำหนด
จิตมนุษย์นี้ไซ้	ยากแท้หยั่งถึง

อย่างไรก็ตาม ในภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาลาว คำว่า วา ไม่ต้องใช้ชื่อนี้กับคำว่า วัด ก็ได้ ในพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง มีตัวอย่าง วาตินวามือ หมายถึง อ้าขาผวาปีก, กางแขน กางขา วาปีก หมายถึง กางปีกร่อนไปมา และในพจนานุกรมลาว-ไทย มีตัวอย่าง วาแขน หมายถึง กางแขน วาปีก หมายถึง กางปีก ตัวอย่างการใช้คำว่า วา ในภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาลาว ทำให้สันนิษฐานได้ว่า เดิมคำว่า วา หมายถึง กางแขน ต่อมาได้ขยายความหมายมาเป็นชื่อหน่วยวัด และใช้ในความหมายนี้เรื่อยมาในภาษาไทยกรุงเทพฯ

คำว่า นี๊ สอก คีบ และ วา นี้ คนไทยน่าจะใช้เป็นหน่วยวัดมานานแล้ว มีหลักฐานคือ คำว่า นี๊ สอก วา ปรากฏในจารึกสมัยสุโขทัยบางหลัก เช่น จารึก พ่อขุนรามคำแหงมหาราช และจารึกวัดเขมา ดังนี้

๑ รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรีบุรได้สามพันสี่ร้อยวา

(จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๗-๘)

๒ แต่นี้เจ้าเทพรุจีแต่งเครื่องสำรับไว้กับพระพุทธเจ้าในพิหาร ฟ้าเบงจตีผืนหนึ่งค่าสองตำลึง เป็นอาสน บัตรทองเหลืองดวงหนึ่ง ค่าตำลึงหนึ่ง เป็นบัตรพระเจ้า ลางพานเทศดวงหนึ่ง หน้าศอกสี่นี้ว ค่าสองตำลึง...

(จารึกวัดเขมา ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๕-๑๘)

นอกจากนั้น คำว่า นี๊ สอก คีบ วา ก็ปรากฏในสำนวนหลายสำนวน เช่น ทุกกระเปียดนี้ว คีบก็ทะเล ศอกก็ทะเล ได้คีบจะเอาศอก ไปไหนมา สามวาสองศอก

๑.๑.๒ หน่วยวัดในภาษาไทยที่ตรงกับภาษาไทย

คนที่พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มอื่นหลายกลุ่มนำคำว่า นี๊ สอก คีบ และ วา มาใช้เป็นคำเรียกหน่วยวัดเช่นเดียวกับคนไทย ภาษาไททั้ง ๗ ภาษาที่สำรวจมีคำเรียกนี๊และศอกคล้ายภาษาไทย และบางภาษานำคำหรือส่วนของคำที่เรียกนี๊และศอกมาใช้เรียกหน่วยวัดด้วย ดังนี้

	นิ้ว (อ.)	นิ้ว (ว.)	ศอก (อ.)	ศอก (ว.)
ภาษาจ้วงใต้	นิ้ว	-	ต้อกซอก	-
ภาษาไทยขาว	หนิ้ว	-	แซ่นซ้อก	ซ้อก
ภาษาไทยเมืองเต็ก	นิ้ว	-	แซนสอก	สอก
ภาษาลาว	นิ้ว	นิ้ว	ซอก	ซอก
ภาษาไทยใหญ่	นิ้ว	นิ้ว	สอก	สอก
ภาษาไทยเหนือ	แล้ว	-	สอก, โหสอก	สอก
ภาษาไทยพ่าเก๋	นิ้ว	นิ้ว	ซ้อก	-

ภาษาไทย ๓ ภาษา คือ ภาษาลาว ภาษาไทยใหญ่ และภาษาไทยพ่าเก๋ ใช้คำเรียก นิ้ว เป็นหน่วยวัดด้วย พจนานุกรมภาษาพ่าเก๋-ไทย-อังกฤษ บอกความยาวของนิ้วของไทพ่าเก๋เทียบกับนิ้วของอังกฤษว่า ๒ นิ้วของไทพ่าเก๋เท่ากับ ๑ ๑/๒ นิ้วของอังกฤษ

ภาษาไทย ๕ ภาษา คือ ภาษาไทยขาว ภาษาไทยเมืองเต็ก ภาษาลาว ภาษาไทยใหญ่ และภาษาไทยเหนือ ใช้คำหรือส่วนของคำเรียกศอก เป็นหน่วยวัดด้วย

ส่วนคำกริยา คืบ และ วา ภาษาไทบางภาษาก็ใช้เป็นหน่วยวัด เช่นเดียวกับภาษาไทย ดังนี้

	คืบ	วา
ภาษาไทยขาว	ซิบ	วา
ภาษาไทยเมืองเต็ก	คืบ	ว้า
ภาษาลาว	คืบ	ว้า
ภาษาไทยใหญ่	-	ว้า
ภาษาไทยเหนือ	คืบ	ว้า
ภาษาไทยพ่าเก๋	คืบ	ว้า

ระยะคืบหนึ่ง ในภาษาไทยขาวนั้นอาจเป็นระยะจากปลายนิ้วหัวแม่มือถึงปลายนิ้วชี้ก็ได้ เรียกว่า ซิบจี้ (หนิ้วจี้ = นิ้วชี้) หรือเป็นระยะจากปลายนิ้วหัวแม่มือถึงปลายนิ้วกลางก็ได้ เรียกว่า ซิบโต๊ (หนิ้วโต๊ = นิ้วกลาง)

๑.๑.๓ หน่วยวัดอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในมาตราวัดสั้นยาว

ในภาษาไทยเรา นอกจากจะมีหน่วยวัด นิ้ว ศอก คืบ วา ซึ่งเป็นหน่วยวัดในมาตราวัดที่กล่าวมาแล้ว ยังมีหน่วยวัดอื่น ๆ ซึ่งชื่อที่เรียกได้มาจากชื่ออวัยวะหรือคำกริยาแสดงอาการของอวัยวะ ได้แก่

- ๑ สอกกำ สอกกำมา หรือสอกตุม มีระยะตั้งแต่ข้อศอกจนสุดกำมือ
- ๒ กำ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ดังนี้
 กำ ๑ ก. งอนิ้วมือทั้ง ๔ ให้จดอุ้งมือ, เอานิ้วมือทั้ง ๕ โอบรอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, อากาที่งอนิ้วมือทั้ง ๕ รวบสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้, น. มือที่กำเข้า; ปริมาณของ เต็มมือที่กำเข้า, กำมือ กี่ว่า; มาตรฐานวัดรอบของกลม เมื่อวัดได้เท่าไรแล้ว ทบกึ่งได้ยาวราว ๑๐ เซนติเมตร เช่น ของกลมวัดรอบได้ยาว ๒๐ เซนติเมตร ของกลมนั้นเรียกว่ามีขนาด ๑ กำ... กำมา น. สอกตุม คือ สอกที่กำนิ้วมือ, กำก็เรียก เช่น ๒ สอกกำคือ ๒ สอก กับอีกสอกตุมหนึ่ง...

- ๓ อ้อม พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ ดังนี้
 อ้อม ก. โอบรอบ, ติวังโค้ง...น. วงรอบ เช่น อ้อมแขน อ้อมกอด, โดยปริยาย หมายถึงความคุ้มครองอุปการะ ในคำว่า อ้อมอก, ขนาดของของกลม เช่น เส้า ต้นไม้ ที่วัดโดยรอบโดยวิธีใช้แขนทั้ง ๒ ข้างอ้อม เช่น เส้า ๒ อ้อม ต้นไม้ ๔ อ้อม...

คำว่า อ้อม นี้ในสมัยก่อนมิใช่มาก พบได้ในจารึกและในวรรณคดี เช่น

- ๑ ...ไม้เหนือพระธาตุหลวงไซร์สองอ้อมสามอ้อม

(จารึกวัดศรีชุม ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๐-๒๑)

- ๒ ครั้นวางพระโอษฐ์น้ำ เวียนวน อยู่เนา

เห็นแก่ตาแดงกล เลือดอ้อม

หลุ่ยระทดทน ทุกข์ใหญ่ หลวงนา

ถนัดตั้งไม้ร้อยอ้อม ท้าวท้าวทับทรวง

(ลิลิตพระลอ, น.๗๖)

ภาษาไทยบางภาษามีคำว่า สอกกำ บางภาษามีคำว่า กำ และบางภาษามีคำว่า อ้อม ดังนี้

คำว่า สอกกำ พบในภาษาลาวว่า ซอกกำ นอกจากนี้ ภาษาลาวมีคำว่า ซอกคืบ (= สอกคืบ) แสดงระยะเท่ากับศอกหนึ่งกับคืบหนึ่ง

คำว่า กำ พบในภาษาลาวว่า กำ ภาษาไทเมืองเตี๊ยก และภาษาไทยใหญ่ว่า กำ หมายถึงความยาว ช่วงกำมือหนึ่ง คนไทเมืองเตี๊ยกบอกว่าเขาวัด วัว ควาย หมู ตู๊ โต๊ะ ฯลฯ เป็นกำ ถ้ากำมือโดยยื่นหัวแม่มือ ออก ภาษาลาวเรียก กำโย่ ภาษาไทเมืองเตี๊ยก และภาษาไทยใหญ่เรียก กำตั้ง

คำว่า อ้อม พบในภาษาไทยลาวว่า อ้อม ภาษาไทเมืองเตี๊ยกว่า อ้อม หรือ เอ้ม หมายถึงขนาดของ วงแขนเมื่อมือจดกัน

ภาษาไทยบางภาษามีคำบอกความยาวที่พิเศษออกไป คือ ภาษาไทเหนือมีคำว่า อัก หมายถึง ออก และหมายถึงระยะความยาวจากปลายนิ้วเมื่อกางแขนออกถึงกึ่งกลางอก ภาษาไทยกรุงเทพฯ ไม่ได้ใช้คำว่า ออก เป็นหน่วยวัด แต่ภาษาไทยถิ่นเหนือใช้คำว่า ออก เป็นหน่วยวัดด้วย กำหนดความยาวตั้งแต่ปลายแขนจนถึงปลายไหล่ของอีกด้านหนึ่ง

ภาษาไทยเมืองเต๋กมีคำว่า แขน หมายถึง แขน และหมายถึงระยะความยาวจากปลายนิ้วถึงต้นแขน คำว่า แขน นี้ ในสมัยก่อน ไทยเราอาจเคยใช้เป็นหน่วยวัดก็ได้ เพราะพบในวรรณคดีบางเรื่อง เช่น

๑ ผัวหาปลาผักได้นักหนา

หม่อมเมียได้หน้าขึ้นกว่าแขน

(บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง, น.๒๐๙)

๒ สารระวนค่อนว่าประดาเสีย

ให้หม่อมเมียได้หน้าขึ้นกว่าแขน

(บทละครนอกเรื่องไกรทอง, น.๗๕)

สำนวน ได้หน้าขึ้นกว่าแขน ปัจจุบันไม่มีใช้ เคยได้ยินแต่คำถามประชดประชันว่า ได้หน้าก็ศอก ความยาวของหน้าลดลงจาก แขน เป็น ศอก

๑.๒ การวัดปริมาณ

๑.๒.๑ หน่วยวัดในมาตราตวงของไทย

เราอาจใช้มือวัดปริมาณก็ได้ คำแสดงการใช้มือวัดปริมาณมีอยู่ในมาตราตวง ดังที่ปรากฏในหนังสือสรรพวิทยาต่อไปนี้

มาตราสำหรับตวงของอย่างย่อ

มาตรานี้สำหรับตวงสิ่งของต่าง ๆ มีกำหนดตั้งแต่เกวียนลงไป ส่วนที่มากเกินไปกว่าเกวียนไม่กำหนดпенอัตรา ที่มีกำหนดпенอัตรานั้น ดังต่อไปนี้

๑๕๐	เมสึดเข้า	เปน	๑	หีบมือ
๔	หีบมือ	“	๑	กำมือ
๔	กำมือ	“	๑	ฟายมือ
๒	ฟายมือ	“	๑	กอบ
๔	กอบ	“	๑	ทนาน
๒๕	ทนาน	“	๑	สัด
๘๐	สัด	“	๑	เกวียน

ซึ่งว่า หีบมือ ในมาตรานี้ คือหีบ ๕ นิ้ว

ในหนังสือสำนวนไทยของกาญจนาศพนธ์ก็กล่าวถึงมาตราดวงไว้ ในคำอธิบายสำนวนเสียกำข้า กอบ กำหนดเป็นอัตราตรงกัน

หน่วยวัดปริมาณที่ได้มาจากคำกริยามี ๔ คำ ได้แก่ หยิบมือ กำมือ ฟายมือ และกอบ คำกริยา หยิบ กำ และ กอบ สะท้อนความจริงที่ว่าคนไทยใช้มือในการวัดปริมาณ อาจจะใช้มือ จับขึ้น อาจจะใช้ กำ คือ ใช้นิ้วมือทั้งห้ารวบเอาไว้ หรืออาจใช้กอบ คือใช้มือ ๒ ข้างรวบสิ่งของเข้ามาจนนิ้วก้อย ของมือชิดกันแล้วยกขึ้น ส่วนคำว่า ฟาย เป็นคำที่ชวนให้สงสัยอยู่บ้าง เพราะคำนี้มีได้ใช้ทั่วไป เราพบแต่ ในคำฟายมือ หมายถึง เต็มอุ้งมือ ร้องให้ฟายน้ำตา หมายถึงร้องให้พลงเอามือซ้อนเช็ดน้ำตาที่อาบหน้า อยู่ ฟายหาง หมายถึง โบก สั่น หรือกระดิกหาง เช่น มหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาพน มีว่า “หงขาวหงแดง แฉอดฉรร ทานเฮอร์ัจปัจจรัล แลหงษ์ฟ้าฟายหาง”

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาภาษาไทยประกอบจะพบว่า คำว่า ฟาย ในภาษาไทยเหนือมี ๓ ความหมาย คือ หมายถึง ฟาย เช่น ฟายแฮอ (= ฟายเรือ) หมายถึง โบก เช่น ฟายมือ (= โบกมือ) หมายถึง สั่น กระดิก เช่น ฟายหาง (= กระดิกหาง) สรุปว่า ฟาย หมายถึง ขยับเคลื่อนไหวเล็กน้อย ฟายมือ ในภาษาไทยจึงน่าจะหมายความว่า ขยับมือเล็กน้อยซ้อนขึ้น แล้วต่อมานำไปใช้เป็นมาตราวัดปริมาณได้ด้วย

ในบรรดาคำ ๔ คำ คือ หยิบ กำ ฟาย และกอบ คำที่เรามักนำมาใช้คู่กันคือ กำ และกอบ กำ มักหมายถึง ปริมาณน้อย กอบ หมายถึง ปริมาณมาก พบในสำนวน เช่น เสียกำข้ากอบ ซึ่งหมายถึง เสียไปเล็กน้อยแล้วยังจะต้องเสียมากอีก

เสียกำได้กอบ ซึ่งหมายถึง เสียไปน้อยแล้วจะได้มาก และเป็นกอบเป็นกำ ซึ่งหมายถึง เป็นก้อนใหญ่ ทำประโยชน์ต่อไปได้ดี

๑.๒.๒ หน่วยวัดในภาษาไทยที่ตรงกับภาษาไทย

ภาษาไทยบางภาษานำคำว่า กำ กอบ และ ฟาย มาใช้เป็นหน่วยวัดบอกปริมาณ ดังนี้

	กำ	กอบ	ฟาย
ภาษาจ้วงใต้	ก้ำ	ก้อบ	ฝาย
ภาษาไทยขาว	ก่า	ก้อบ	ฟาย
ภาษาลาว	ก่า	โก๊บ, ก้อบ	ฟาย
ภาษาไทยเหนือ	กำ	กอบ	-
ภาษาไทยพม่า	-	กอบ	-

นอกจากนั้น ภาษาไทยบางภาษานำคำกริยาที่หมายถึง หยิบ มาใช้เป็นลักษณนามบอกมาตราวัด บ้าง เช่น ภาษาลาวใช้ว่า ยิบ บางภาษาใช้คำต่างออกไป เช่น

- ภาษาไทยเหนือ ยีบ (= หยิบ) เช่น ยีบล่ำอ้อย (= หยิบน้ำตาล)
แงว (= หยิบ, หยิบมือ) เช่น เข้าแงวเลิง
(= ข้าวหยิบมือหนึ่ง)
- ภาษาไทยเก่า ยิบ (= หยิบ) เช่น ยิบเกือเซ้อ-อพัก (= หยิบเกลือใส่กับข้าว)
ยุบ (= หยิบมือ) เช่น เกือยุบหนึ่ง (= เกลือหยิบมือหนึ่ง)

๒. การใช้คำว่า ชั่ว ในการแสดงระยะเวลา ความยาว และระยะทาง

คำว่า ชั่ว มีความหมายอย่างหนึ่งว่า ระยะ ใช้ร่วมกับคำได้จำนวนมาก บอกระยะเวลา ความยาว ความสูง หรือระยะทาง เช่น ชั่วครู่ ชั่วแขน ชั่วเสาไฟฟ้า ชั่วววมอ การใช้คำว่า ชั่ว ร่วมกับคำต่าง ๆ แสดงว่า เมื่อครั้งที่ยังไม่มีเครื่องบอกเวลา เครื่องวัดความสูง ความกว้างยาว และระยะทาง คนเราอาจมีวิธีบอกเวลา บอกความสูง บอกขนาด และระยะทาง ให้คนฟังนึกกะเอาเองได้ว่า เร็ว ช้า สูง ใหญ่ กว้าง ยาว ไกล ไกล เพียงไรด้วยการเปรียบเทียบ การกำหนดเปรียบเทียบเช่นนี้อาจใช้จำเพาะตัว จำเพาะกลุ่ม จำเพาะท้องถิ่น หรือบางทีก็จำเพาะเวลา จึงน่าจะสนใจว่าใช้คำเปรียบเทียบกับกันมาอย่างไร

๒.๑ การบอกระยะเวลา

๒.๑.๑ คำว่า ชั่ว กับคำบอกบุคคลหรือวงศ์ตระกูล แสดงระยะเวลาตลอดอายุของบุคคลนั้น ๆ หรือวงศ์ตระกูลนั้น ๆ พบตัวอย่างดังนี้

- ๑) เมื่อชั่วพ่อกู กูบ่าเรอแก่พ่อกู
(จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๐-๑๑)
- ๒) ...หักพังแต่ชั่วมหาดรรมาชาอยู่ก่อน
(จารึกบ้านางคำเหยียด ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๒)
- ๓) ...ชั่วเราบัดนี้มีบุญหนักหนา จึงจักได้มาเกิดทันศาสนา พระเป็นเจ้าไซ้
(จารึกนครชุม ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๕๘-๕๙)
- ๔) ...นิยายอันพระองค์ท่านได้เสวยในอธิปไตย
จักใคร่ขัดพระราชสีมานี้ตั้งมนุษย์ธรรมอย่างพระยารามราช
อันฝูงสาธุแสดงยศ ปราบภูษุชชั่วลูกหลาน
(จารึกกฎหมายลักษณะโจร ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๒-๑๓)
- ๕) ...เราก็เห็นสมเด็จพระยาเป็นเจ้านัดมหาราชา
ท่านเป็น...มาในชั่ววงศ์สุโขทัย
(จารึกคำปู่สบก ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๖-๑๗)

- ๖) มาตรฐานว่าผ้าร้ายน้อย ๑ กี่ดี แลจะมีปกกายเขานั่นก็หามิได้เลยเชียร
ยอมเปลือยอยู่ชั่วตน

(ไตรภูมิพระร่วง, น.๔๙)

- ๗) *ชั่วกระษัตริย์หนึ่ง*, คือกาลตลอดอายุกระษัตริย์องค์หนึ่ง, เหมือนอย่างคำที่เขาพูดกันว่า, สิ้นแผ่นดินหนึ่ง. *ชั่วโคตร*, คือตลอดวงศ์, ตลอดตระกูล, เหมือนอย่างตั้งแต่ปู่ย่าตายายลงมา, จนตลอดชั่วลูกหลานเหลน *ชั่วพ่อชั่วแม่*, คือเป็นสิ่งของมีมาแต่พ่อแม่, ตลอดมาจนสิ้นอายุนั้น.

(อักขรธาภิธานศรับท์, น.๑๘๙)

๒.๑.๒ คำว่า ชั่ว กับคำระยะเวลา แสดงระยะเวลาอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต พบตัวอย่าง ดังนี้

- ๑) ...ฝูงมหาสามีน้อยอยู่ใน...ลังกาทวีป อันมีศิลาจารดั่งฝูงกษิณาศรพ *ชั่วก่อนแต่นครพัน...*

(จารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย หลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๒-๒๔)

- ๒) อันท่าน จ.ป.เตียนว่าร้ายใน*ชั่วนี้*ใน*ชั่วหน้าไซริ* จักได้ไปในนรกนั้น...

(จารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย หลักที่ ๒ ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑-๕)

- ๓) *ชั่วนี้*, คือเป็นกาลตลอดจนสิ้นอายุในชาตินั้น.

ชั่วนี้, เป็นชื่อกาลตลอดจนสิ้นอายุในชาตินี้, เหมือนอย่างตั้งแต่เกิดมาจนสิ้นชีวิต.

(อักขรธาภิธานศรับท์, น.๑๘๙)

๒.๑.๓ คำว่า ชั่ว กับคำบอกเวลา แสดงระยะเวลา

- ๑) ...พระศรีศรัทธาราชจุฬามุนีจึงข้ามน้ำคองคาไป...*ชั่วคืนหนึ่ง* พระเจ้าเสด็จเข้าในโกศ

(จารึกวัดศรีชุม ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๗๖-๗๗)

- ๒) ...*ชั่ววันก็ดี* แลครึ่งวันก็ดี

(จารึกกฎหมายลักษณะโจร ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๘)

- ๓) *ชั่วโมง*, คือสิ้นเวลาล่วงไปโมงหนึ่งนั้น, เหมือนอย่างเขาพูดกันว่า,

ล่วงไปได้ชั่วโมงหนึ่ง, สองชั่วโมง. *ชั่วอนันตะกัลป์*, คือเวลาที่ตลอดไปทุกกับไม่มีที่สุด, อนึ่งคือไม่ดี มาทุกกับ ๆ, หาที่สุดมิได้นั้น.

(อักขรธาภิธานศรับท์, น.๓๑๕)

อันที่จริง คำที่ใช้ร่วมกับคำว่า ชั่ว ยังมีอีกมาก อาจเป็นคำบอกบุคคล เช่น ชั่วลูกชั่วหลาน อาจเป็นคำบอกเวลา เช่น ชั่วเวลา ชั่วกาลนาน ชั่วฉินฉินรันดร์ ชั่วครู่ ชั่วคราว ชั่วขณะ ชั่วเดือน ชั่วเช้า

จดเย็น อาจเป็นคำแสดงกิริยาอาการ เช่น ชั่วเล่น ชั่วพริบตา ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ชั่วอึดใจเดียว ชั่วข้างปรบ
หุองแลบลิ้น หรืออาจเป็นคำแสดงเหตุการณ์ เช่น ชั่วฟ้าดินสลาย ชั่วกัลปาวสาน

ภาษาไทยทั้ง ๗ ภาษามีคำที่น่าจะตรงกับคำว่า ชั่ว ในภาษาไทย ดังนี้

ภาษาจ้วงใต้	ตฺชิว	ภาษาไทยขาว	โจ	ภาษาไทยเมืองเด็ก	จั่ว
ภาษาลาว	ชั่ว	ภาษาไทยใหญ่	โจ้	ภาษาไทยเหนือ	โตส
ภาษาไทยพม่า	โจ				

ภาษาไทยที่ใช้คำว่า ชั่ว ร่วมกับคำอื่นแสดงระยะเวลามีตัวอย่าง เช่น

ภาษาจ้วงใต้	ตฺชิวแก้ว (แก้ว = เวลา) หมายถึง ชั่วชีวิตนี้
	ตฺชิวก้อก (ก้อก = ราก, ฐาน) หมายถึง สมัยเก่าแก่
	ตฺชิวก้อน (ก้อน = คน) หมายถึง ชั่วชีวิต
	ตฺชิวโต้ว (โต้ว = เดิม) หมายถึง สมัยดึกดำบรรพ์
ภาษาไทยขาว	โจอึดเจ้อ-อ หมายถึง ชั่วอึดใจ
	โจให้เขา (ให้ = ภาชนะสานสำหรับนั่งข้าว) หมายถึง ชั่วข้าวสุก
	โจกุน หมายถึง ชั่วคน คือ ชั่วชีวิตคนคนหนึ่ง
ภาษาไทยเหนือ	โตสวัน หมายถึง ชั่ววัน
	โตสคั้น หมายถึง ชั่วคืน
	โตสปาน (ปาน = รุ่ง, ชีวิต) หมายถึง ชั่วรุ่งหนึ่ง ชั่วชีวิตหนึ่ง
	โตสลูกปานล้าน หมายถึง ชั่วลูกหลาน
	โตสปู้ปานโป (โป = พ่อ) หมายถึง ชั่วบรรพบุรุษ
	โตสก่อนฮอนโป้น (ฮอน = เทียวไป) หมายถึง ชั่วก่อน จากอดีตถึงปัจจุบัน
	โตสไก้น (ไก้น = คน) หมายถึง ชั่วชีวิตคนคนหนึ่ง
ภาษาไทยพม่า	โจ่ล่างฮูเม็งก้าง (ล่างฮู = อยู่; เม็งก้าง = โลกมนุษย์) หมายถึง ชั่วชีวิตในโลกนี้
	โจ่พรวด (พรวด = พระ) หมายถึง ชั่วพุทธกาล คือ เวลาระหว่างพุทธกาลสมัยพุทธกาล
	โจ่หมาไป (หมาไป = ยังไม่) หมายถึง ก่อนเวลากำหนด

๒.๒ การบอกความยาว ความสูง หรือระยะทาง

๒.๒.๑ คำว่า ชั่ว กับคำบอกบุคคล แสดงระยะความลึก มีตัวอย่างดังนี้

ครั้นว่าพระญาแลยกเท้าย่างเข้าไปในปราสาทนั้น
เห็นแก้วมณีรัตนอันเป็นพื้นปราสาทนั้นแสงใสรุ่งเรืองตรลอดลง
ไปเบื้องต่ำนั้น ขุมดุจอันลิกได้ ๗ ชั่วบุรุษ

(ไตรภูมิพระร่วง, น.๑๗๒-๑๗๓)

๒.๒.๒ คำว่า ชั่ว กับคำบอกเสียง แสดงระยะที่เสียงจะดังได้ยินไปถึง

๑) ...แลไกรสรสีหะนั้นเมื่อยืนอยู่ในที่เล่นนั้น แลเดินเบื้องซ้ายเบื้องขวาไกลได้แลชั่ว
วิวมอ เมื่อขึ้นมาเบื้องบนกลางคาบสูงได้แลชั่ววิวมอ กลางคาบเดินสูงขึ้นไป ๗ ชั่ววิวมอ
เมื่อเดินเบื้องหน้าเหนือที่เพียงไกลได้ ๑๖ ชั่ววิวมอ กลางคาบไกลได้ ๒๐ ชั่ววิวมอใส่รั้ว.

(ไตรภูมิพระร่วง, น.๓๙)

๒) ชั่วสุดเสียงสังข์ ชั่วสุดเสียงกลอง ชั่วเสียงข้างร้อง

(ตู้ทอง, น.๒)

๒.๒.๓ คำว่า ชั่ว กับคำเรียกชื่อส่วนของร่างกาย แสดงความยาว มีตัวอย่างดังนี้

ชั่วเส้นผม ชั่วลำตัว ชั่วศอก ชั่วฝ่ามือกาง

(ตู้ทอง, น.๒)

๒.๒.๔ คำว่า ชั่ว กับคำบอกสิ่งของ แสดงความยาวหรือความสูง มีตัวอย่างดังนี้

ชั่วเมล็ดงา	ชั่วเมล็ดข้าวเปลือก	ชั่วก้านไม้ขีดไฟ
ชั่วเส้นตอก	ชั่วตับจาก	ชั่วคันธนู
ชั่วเสาไฟฟ้า	ชั่วชนิดสวน	ชั่วลำตาล
		ชั่วคันทนาหนึ่ง

(ตู้ทอง, น.๒)

๒.๒.๕ คำว่า ชั่ว กับคำแสดงกิริยาอาการของบุคคลหรือสัตว์ แสดงความสูง ความกว้าง หรือระยะทาง มีตัวอย่างดังนี้

๑) นี่หากว่าพระองค์รู้สึกตัวว่าทำผิดคิดจะใคร่หาความชอบจะให้ตลอดไปนั้นมิได้
แต่ว่าจะบำบัดเบาลง ๑๐ ส่วนเท่า คงอยู่สัก ทเท่าส่วน ๑ ให้ก่อพระเจดีย์สูงชั่ว
นงเขาเหิน จะค่อยคลายโทษลง...

(พระราชพงศาวดารเหนือ ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑, น.๖๑)

๒) ช้วนกเขาเหิน ช้วย่างนกเขา ชั่วไก่บินตก ชั่วหลักไต้คนเดียว ชั่วปาก้อนดินตก

(ตุ๋ทอง, น.๒)

ภาษาไทยที่ใช้คำว่า ชั่ว ร่วมกับคำอื่นแสดงความยาว ความลึก หรือระยะทาง มีตัวอย่าง เช่น

ภาษาไทยขาว	โจแชน	หมายถึง	ชั่วแขน
	โจแค๊ก	หมายถึง	ชั่วร้องเรียกไต้ยีน
	โจตซั้ง	หมายถึง	ช้วยิ่งถึง
ภาษาไทยเมืองเต็ก	จั่วฮั่ว	หมายถึง	ชั่วไม้ราวรั้ว คือประมาณ ๓ วา ใช้วัดพื้นที่ เช่น นา ไร่
	จั่วส้าว	หมายถึง	ชั่วไม้ส้าว คือ ประมาณ ๓-๔ วา ใช้วัดพื้นที่หรือวัดความสูงก็ได้
ภาษาไทยเหนือ	โตซกั้น	หมายถึง	ชั่วคน เช่น เล็กสองโตซกั้น (= ลึก ๒ ชั่วคน)

เห็นได้ว่า คนไทยและคนที่พูดภาษาในตระกูลไทหลายกลุ่มใช้มือและแขนเป็นเครื่องวัด เช่นเดียวกัน อีกทั้งยังมีความคิดทำนองเดียวกันในการเปรียบเทียบเพื่อบอกระยะเวลา ความยาว หรือ ระยะทาง

บรรณานุกรม

- กาญจนาศพนันธุ์ (นามแฝง). *สำนวนไทย*. ๒ เล่ม. พระนคร : รวมสาส์น, ๒๕๑๓.
- โคลงโลกนิติ *พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร*. กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.
- ตู้ทอง เล่ม ๑ ฉบับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๙๐.
- ไตรภูมิพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖.
- นววรรณ พันธุมธา, หว่าง เหลือง, เทพี จรัสจรัสเกียรติ. รายงานการวิจัยเรื่อง “คนไทเมืองเต็ก”. เอกสารถ่ายสำเนา.
- _____. รุ่งอรุณ ที่ชุมชนเหียร ตาเวียงหวา หูเห่ฝาง. รายงานการวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไทยเหนือ”. เอกสารถ่ายสำเนา.
- บทละครนอกเรื่องไกรทอง *พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.
- บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง *พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.
- บรรจบ พันธุมธา. *พจนานุกรมพม่า-ไทย-อังกฤษ*. ๒๕๓๐. เอกสารอัดสำเนา.
- ประชุมจารึกภาคที่ ๘ *จารึกสุโขทัย*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๘.
- ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนาวาโทพระศรการวิจิตร (ช้อย ชลทรัพย์) ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙.
- ปราณี กุลละวณิชย์. *พจนานุกรมจ้วงใต้-ไทย*. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พจนานุกรม *ไทใหญ่-ไทย*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- พจนานุกรม *ลาว-ไทย-อังกฤษ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- มหาชาติคำหลวง. พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๖๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- ลลิตพระลอ. ธนบุรี : บรรณาการ, ๒๕๑๔.
- ศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร), พระยา. *มูลบทบรรพกิจ วาณิดีนีกร อักษรประโยค ลังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ พิศาลการ์ณฑ์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

- อักษรวิธานศรีบัว. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๔.
อินทรปราสาท (อุณห), ชุน. *สรุปวิทยา*. พระนคร : โรงพิมพ์สัมพันธ์มิตร, ร.ศ.๑๒๗.
อุดม รุ่งเรืองศรี. *พจนานุกรม ล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง และธนาคาร
ไทยพาณิชย์จำกัด, ๒๕๓๓.
Điêu Chính Nhìm, Jean Donaldson “*Tai-Vietnamese-English Dictionary*”. Saigon, 1970.
Luo Yongxian. *A dictionary of Dehong, Southwest China*. Canberra: Pacific Linguistics
Research School of Pacific and Asian Studies, The Australian National University,
1999.

Abstract   **Words of Measurement in Thai and Some Tai Languages**

Navavan Bandhumedha

Fellow of the Academy of Arts

The Royal Institute, Thailand

Some words of measurement in Thai and many languages in the Tai family, such as White Tai and Tai Phake are similar. These similar words denote units of length and units of quantity. Words of length are derived from words meaning organs of the body like [nìw] and [sòók] or from words meaning motions of the organs like [khîp] and [waa]. As for words of quantity, all of them are also derived from words meaning motions of the organs like [jìp mii] and [kam mii]. In addition, the Thai and some languages in the Tai family, the word [chûa] is used with other words such as words meaning persons and words meaning persons' actions to represent period of time, length or distance. All examples in the paper demonstrate similarities between the Thai language and many languages in the Tai family.

Keywords: Words of Measurement

สัตว์ประหลาดและมนุษย์ในตำนานและ วรรณกรรมตะวันตก*

มาลีทัต พรหมทัตตเวที
ภาควิชาศิลปกรรม สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

บทความนี้เกี่ยวกับสัตว์ประหลาดและมนุษย์ในตำนานและวรรณกรรมตะวันตก สัตว์ประหลาดซึ่งรวมทั้งอสูรกายนั้นมักมีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ดูร้าย ส่วนมนุษย์นั้นไม่ใช่สัตว์ แต่ก็ไม่ใช่มนุษย์ เช่น นางพรายหรือยักษ์ สัตว์ประหลาดไม่มีตัวตนจริง ๆ เกิดจากจินตนาการของมนุษย์ มีบทบาทในการแสดงให้เห็นความเก่งกล้าสามารถของเหล่าวีรบุรุษ งานวรรณกรรมหลายเรื่องเช่นมหากาพย์ของกวีโฮเมอร์คือ *The Iliad* กับ *The Odyssey* และวรรณกรรมแนวแฟนตาซี ผลิตได้แก่ *Harry Potter*, *The Hobbit*, *The Lord of the Rings* รวมทั้งภาพยนตร์ที่สร้างจากวรรณกรรมเหล่านี้ มีการกล่าวถึงสัตว์ประหลาดหลายชนิด เช่น กริฟฟินซ์ ไคมีรา ไชคลอปส์ นางเงือก มังกร มิโนทอร์ มิดูซา ยูนิคอร์น ซึ่งผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางด้านตำนานหรือเทพปกรณัมเลยอาจไม่ทราบความเป็นมาหรือรูปร่างหน้าตาของสัตว์ประหลาดเหล่านี้ บทความนี้จะจึงน่าจะเป็นประโยชน์ให้ผู้อ่านมีพื้นฐานในการอ่านงานวรรณกรรมและชมภาพยนตร์หลาย ๆ เรื่องได้อย่างมีความเข้าใจ เกิดจินตนาการ และได้รรถรสมากขึ้น

คำสำคัญ : สัตว์ประหลาด, อสูรกาย, นางเงือก, มังกร, มิดูซา, ยูนิคอร์น

สัตว์ประหลาดและมนุษย์ มีบทบาทอย่างมากในตำนานและวรรณกรรมของชนชาติตะวันตกส่วนใหญ่แล้วสัตว์ประหลาดมักเป็นอสูรกาย มีขนาดใหญ่โต รูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว สัตว์ประหลาดและมนุษย์ไม่มีอยู่จริง เป็นสิ่งที่เกิดจากจินตนาการอันแสดงออกถึงความกลัวที่ซ่อนเร้นที่สุดของมนุษย์ อาจพูดได้ว่าสัตว์ประหลาดเกิดมาเพื่อเสริมบารมีของวีรบุรุษ นั่นก็คือเป็นโอกาสให้วีรบุรุษได้แสดงความเก่งกล้าสามารถในการปราบพวกมัน ในปัจจุบันนี้มีวรรณกรรมและภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์ประหลาดและมนุษย์ เช่น เรื่องที่มีที่มาจากมหากาพย์ของโฮเมอร์เรื่อง *The Iliad* และ *The Odyssey* เรื่องแนวแฟนตาซีผลิตได้แก่ เรื่องชุด *Harry Potter* เรื่อง *The Hobbit* และ *The Lord of the Rings*

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป การนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ประหลาด และอมนุษย์จึงน่าจะมีประโยชน์สำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับเรื่องดังกล่าวให้มีพื้นฐานในการอ่านงานวรรณกรรมและชมภาพยนตร์หลาย ๆ เรื่องได้อย่างมีความเข้าใจ เกิดจินตนาการ และได้รรถรสมากขึ้น ซึ่งจะได้ขยายความดังต่อไปนี้

๑. **Argos (อาร์กอส)** เป็นยักษ์ ๑๐๐ ตาซึ่งเทพี Hera (ฮีรา) ชายาของเทพ Zeus (ซุส) มอบหมายให้ทำหน้าที่เฝ้านาง Io (ไอโอ) หญิงสาวที่ซุสหมายปอง ซุสได้เปลี่ยนรูปร่างให้เป็นวัวสาวเพื่อซ่อนนางจากฮีรา อาร์กอสไม่เคยหลับตาทั้ง ๑๐๐ ดวงพร้อม ๆ กันเลย จึงเหมาะมากที่จะเฝ้าไอโอไม่ให้คลาดสายตา ซุสสั่งให้เทพ Hermes (เฮอร์มีซ) ไปกล่อมอาร์กอสด้วยการเป่าขลุ่ยจนอาร์กอสเคลิบเคลิ้ม หลับตาทุกดวงลงจนหมด เฮอร์มีซจึงสามารถฆ่าอาร์กอสตาย ตาทั้ง ๑๐๐ ดวงของอาร์กอสนั้น ฮีรานำไปใส่ไว้ในขนหางนกยูงซึ่งเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของพระนาง

๒. **Basilisk (บาซิลิสก์)** สัตว์ประหลาดซึ่งเรียกว่า cockatrice (ค็อกคะทริส) ด้วยนั้นได้รับการขนานนามว่าราชาแห่งสัตว์เลื้อยคลานเนื่องจากมีรูปร่างคล้ายมังกรหรืองู มีหงอนอยู่บนหัวเหมือนกับสวมมงกุฎ ว่ากันว่าบาซิลิสก์เกิดจากไข่ของไก่ตัวผู้ที่คางคกหรืองูเป็นผู้กก มีหลายพันธุ์ บางพันธุ์เผาผลาญทุกอย่างที่อยู่ในวิถีทางของมันให้มอดไหม้ บางพันธุ์คล้ายกับงูบนศีรษะของมีดูลาที่เลื้อยไปทั่ว เมื่อจ้องมองใครจะทำให้ผู้นั้นเกิดความหวาดกลัวอย่างกะทันหันตามมาด้วยความตายโดยเฉียบพลัน

๓. **Centaur (เซ็นทอร์)** เป็นอมนุษย์ที่มีร่างกายท่อนบนตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงเอวเป็นคนส่วนท่อนล่างเป็นม้ามี ๔ ขา อาศัยอยู่ในแคว้น Thessaly (เทสซาลี) พวกเซ็นทอร์เกิดมาจากการที่ Centaurus (เซ็นทอรัส) บุตรของ Ixion (อิกซิออน) กับนาง Nephelē (เนฟเฟลี) ไปมีความสัมพันธ์กับม้าตัวเมียหลายตัว ลูกที่เกิดมาคือเซ็นทอร์จึงมีลักษณะครึ่งคนครึ่งม้า เซ็นทอร์มีนิสัยดุร้าย เต็มไปด้วยตัณหาราคะ เมื่อดื่มเหล้าเข้าไปแล้วจะควบคุมตนเองไม่ได้ มีศัตรูสำคัญคือพวก Lapiths (แลบพิทส์) ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทั้ง ๒ กลุ่มต่อสู้กันอย่างรุนแรง พวกแลบพิทส์ชนะและขับไล่พวกเซ็นทอร์ที่รอดตายไปอยู่ในถ้ำบนเขา Pelion (พิลเลียน) เหลือแต่ Chiron (ไครอน) ซึ่งเป็นเซ็นทอร์ที่มีวิชาความรู้และสุขภาพอ่อนโยนที่ไม่ได้หนีไปด้วย ไครอนได้เป็นผู้สอนศาสตร์ต่าง ๆ ให้แก่วีรบุรุษคนสำคัญของกรีกหลายคนซึ่งรวมทั้ง Achilles (อคิลลีส) และ Jason (เจสัน) ด้วย ขณะที่วีรบุรุษ Heracles (เฮราคลีส) กำลังไปปฏิบัติภารกิจที่ ๓ คือการไปจับหมีป่าแห่งภูเขา Erymanthus (เอริมันทัส) เขาได้ยิงธนูไปถูกไครอนโดยมิได้เจตนา เนื่องจากลูกธนูอาบเลือดไฮดราซึ่งเป็นพิษ แผลจึงไม่หาย ไครอนจะต้องทนความเจ็บปวดไปชั่ววันจันทรินทร์เพราะเป็นอมตะ ในที่สุด ซุสก็อนุญาตให้ไครอนแลกความเป็นอมตะกับ Prometheus (โพรมิทีอุส) เขาจึงได้ตายอย่างสงบ

๔. **Cerberus (เชิร์บปีริส)** บุตรของ Typhon (ไทฟอน) กับนาง Echidna (เอคิไดนา) เป็นสุนัข ๓ หัวซึ่งทำหน้าที่เฝ้าทางเข้า Hades (เฮดีซ) หรือดินแดนบาดาลซึ่งเป็นที่อยู่ของคนตายในตำนานกรีก

ไม่ให้ใครล่วงล้ำเข้าไป ตัวมันใหญ่เท่าช้าง มีงูพันอยู่รอบหัวทั้งสามเหมือนเป็นแผงคอ ส่วนหางก็เป็นงูขนาดใหญ่ ใครก็ตามที่อาจหาญข้ามแม่น้ำ Styx (สติกส์) ซึ่งอยู่ในเฮติซมาจะถูกมันฉีกเป็นชิ้น ๆ ภารกิจที่ ๑๒ ของเฮราคลีสคือการไปนำตัวเซิร์บิรุสขึ้นมาจากเฮติซกลับไปให้ Eurystheus (ยูริสทีอุส) กษัตริย์แห่งแคว้น Argolis (อาร์โกลิส) ซึ่งเป็นผู้สั่งให้เฮราคลีสปฏิบัติภารกิจทั้งหมด ๑๒ ภารกิจด้วยกัน เพื่อเป็นการไถ่บาปที่เฮราคลีสได้ฆ่าภรรยาและบุตรตายเมื่อถูกฮีรากลั่นแกล้งให้บ้าคลั่งไปชั่วขณะ Pluto (พลูโต) และชายาคือ Proserpine (โพรเซิร์ปินี) ซึ่งเป็นราชาและราชินีแห่งแดนบาดาล ให้การต้อนรับเฮราคลีสอย่างดี พลูโตยอมให้เฮราคลีสนำเซิร์บิรุสไปได้โดยมีข้อแม้ว่าต้องไม่ใช่อาวุธทำอันตรายมันซึ่งเป็นสิ่งที่ยากมากเนื่องจากเขี้ยวของเซิร์บิรุสมีพิษและขนคอทุกเส้นก็คืองูพิษ แต่เฮราคลีสทำภารกิจสำเร็จโดยใช้โซ่ล่ามเซิร์บิรุสและลากมันไปสู่โลกเบื้องบนได้ด้วยพลังอำนาจมหาศาลของเขา ภายหลังเฮราคลีสได้ส่งเซิร์บิรุสกลับไปเผ่าทางเข้าเฮติซดังเดิม

๕. Chimaera (ไคมิรา) เป็นอสุรกายซึ่งมี ๓ หัวแตกต่างกัน ได้แก่ หัวสิงโต หัวแพะ และหัวงู แต่ละหัวพ่นไฟได้ มีรูปร่างประหลาดคือร่างกายท่อนบนเป็นสิงโต ท่อนกลางเป็นแพะ และท่อนหางเป็นมังกร ไคมิราเป็นธิดาของไทฟอนกับนางเอคิธนา Bellerophon (เบลเลโรฟอน) เป็นวีรบุรุษผู้ซึ่งมีม้าปีกเพื่อกะซุต ขึ้นไปเหนือตัวไคมิราจนสามารถใช้ดาบฆ่ามันได้สำเร็จ

๖. Cyclops (ไซคลอปส์) เป็นยักษ์ซึ่งมีตาเดียวอยู่ตรงกลางหน้าผาก ไซคลอปส์ ๓ ตนคือ Arges (อาร์จีซ) Brontes (บรอนตีซ) และ Steropes (สเตอะโรปีซ) เป็นบุตรของ Uranus (ยูรานุส) กับ Gaea (จีอา) ซึ่งเป็นเทพบิดรและเทพมารดาของเทพเจ้ากรีก ในมหากาพย์เรื่อง *The Odyssey* ไซคลอปส์เป็นบุตรของ Poseidon (โพไซดอน) เทพแห่งท้องทะเล อาศัยอยู่ในถ้ำบนเกาะและเลี้ยงสัตว์เมื่อเรือของ Odysseus (โอดิสซุส) ผ่านมาถึงเกาะที่ไซคลอปส์อยู่ โอดิสซุสกับลูกเรือจำนวนหนึ่งขึ้นฝั่งไปหาเสบียงโดยนำเหล้าองุ่นติดไปด้วย ๑ เหยือก พวกเขาเข้าไปในถ้ำของไซคลอปส์ Polyphemus (พอลิฟิมุส) และพบเสบียงมากมาย เมื่อพอลิฟิมุสตอนฝูงแกะกลับเข้าถ้ำก็ใช้ท่อนไม้ก้อนใหญ่ปิดปากถ้ำ พอลิฟิมุสจับลูกเรือของโอดิสซุสกินไป ๒ คน โอดิสซุสจึงใช้เหล้าองุ่นที่นำมาด้วยมอมเหล้าพอลิฟิมุสจนเมาหลับไป จากนั้น โอดิสซุสได้นำเหล็กตีตราไปเผาไฟจนร้อนและตีมันเข้าไปที่ตาของพอลิฟิมุส ทำให้พอลิฟิมุสตาบอด จากนั้นเขาและลูกเรือที่เหลือจึงมัดตัวเองไว้กับท่อนแกะ เมื่อพอลิฟิมุสคลำหลังแกะตอนตอนฝูงแกะออกจากถ้ำไปกินหญ้าจึงไม่พบใคร ทำให้โอดิสซุสกับพรรคพวกสามารถหนีรอดจากไซคลอปส์ได้

๗. Dragon (มังกร) มังกรเป็นสัตว์ประหลาดที่มีลักษณะผสมกันของสัตว์ต่างชนิดในตัวของมัน ซึ่งมังกรของชาติต่าง ๆ ก็จะเป็นลูกผสมของสัตว์ที่เป็นที่คุ้นเคยในแต่ละชาติแตกต่างกันไป เช่น ภาพมังกรที่วาดไว้ที่บนประตูเมืองบาบิโลนโบราณมีหัวและเขาของแกะตัวผู้ ขาหน้าเป็นขาสิงโต ท่อนตัวและหางมีเกล็ดแบบงู ส่วนขาหลังเป็นขานกอินทรี มังกรอียิปต์โบราณรูปร่างใกล้เคียงกับจระเข้ ในตำนานอินเดีย

มังกรจะคล้ายช้างในขณะที่มังกรจีนมีส่วนประกอบของกวางตัวผู้ ลักษณะเด่นของมังกรไม่ว่าจะของชาติใด ก็คือมีลิ้นและหางเป็นแฉก ตามีแสงวาววับ รูจมูกบาน ลมหายใจเป็นเปลวไฟ เขี้ยวและอู่เล็บแหลมคม ลำตัวที่มีเกล็ดก็เปรียบเสมือนเกราะป้องกันตัว ภารกิจที่ ๑๑ ของเฮราคลีสคือการไปยังสุดขอบโลกเพื่อนำผลแอปเปิลทองคำมาจากสวนที่พวก Hesperides (เฮสเพริดีซ) ธิดาของ Atlas (แอตลาส) เป็นผู้เฝ้าดูแลร่วมกับมังกร Ladon (เลดอน) สำหรับชนชาติตะวันตก มังกรเป็นสัตว์ร้ายที่วีรบุรุษจะต้องปราบหรือเป็นตัวแทนของความชั่วร้าย เช่น การที่ Saint George ปราบมังกรร้ายก็เปรียบเหมือนชัยชนะของคริสต์ศาสนาที่มีต่อความเชื่อที่มลายของผู้คน แต่สำหรับชาติตะวันออก มังกรเป็นสัตว์ที่ให้คุณแก่มนุษย์ เป็นสัญลักษณ์ของความร้าย ความยิ่งใหญ่ เช่น เลื้อยคลุมของจักรพรรดิจีนจะมีรูปมังกรปกป้อง

๘. Echidna (เอคิตนา) อสุรกายครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์เลื้อยคลานตนนี้ เป็นธิดาของนาง Ceto (ซีโต) กับ Phorcys (ฟอร์ซิส) นางเอคิตนากับอสุรกายไทฟอนให้กำเนิดอสุรกายหลายตนได้แก่ Geryon, Lernean Hydra, Orthos, Chimaera, Ladon และ Scylla

๙. Geryon (จิริออน) เป็นอสุรกายที่มี ๓ หัว แข็งแรงมากที่สุดบนพื้นพิภพ อาณาจักรของจิริออนอยู่ด้านตะวันตกสุดของโลก เป็นเจ้าของฝูงวัวแดงซึ่งเป็นที่ปรารถนาของทุกคน ซึ่งรวมทั้งยูริสที่อูสด้วย เขาจึงสั่งให้เฮราคลีสทำภารกิจที่ ๑๐ คือการไปขโมยวัวฝูงนี้ เฮราคลีสต้องฆ่า Eurytion (ยูริท็อน) ผู้ดูแลฝูงวัวของจิริออน และ Orthos (ออร์โทส) สุนัข ๒ หัวซึ่งเป็นน้องของเซิร์บิบรุสและทำหน้าที่คุ้มกันฝูงวัวแดงตายก่อน จึงนำวัวกลับไปให้ยูริสที่อูสได้

๑๐. Gorgons (กอร์กอนซ์) เป็นอสุรกายเพศหญิง ๓ พี่น้องในตำนานกรีก ประกอบด้วย Euryaly (ยูริอาลี) Stheno (สทีโน) และ Medusa (มีดูซา) ซึ่งอาศัยอยู่ที่สุดขอบโลก ทั้งสามมีเส้นผมเป็นงู มีกรงเล็บทองเหลือง และดวงตาที่จ้องมองใครแล้วสามารถทำให้ผู้นั้นกลายเป็นหิน มีปีกสีทองตามร่างกายมีเกล็ดที่อาวุธใด ๆ ไม่สามารถที่แทงได้ปกคลุม มีฟันยาวเท่ากับเขี้ยวหมาป่า ใน ๓ พี่น้องนี้มีเพียงมีดูซาเท่านั้นที่ไม่เป็นอมตะ ผู้ปราบมีดูซาได้คือวีรบุรุษ Perseus (เพอร์ซุส) ซึ่งเป็นบุตรของซุสกับนาง Danae (ดานาอี) โดยที่เพอร์ซุสได้ของวิเศษคือ หมวกที่สวมแล้วหายตัวได้และรองเท้ามีปีกจากเทพเฮอร์มีซ เขียวเพชร ฤกษ์วิเศษและโล่จากเทพี Athena (อธีนา) จึงสามารถใช้เขี้ยวเพชรตัดหัวมีดูซาได้โดยมองจากเงาในโล่ เขาเอาหัวนางมีดูซาใส่ในฤกษ์วิเศษแล้วเหาะหนีที่สาวของนางไปโดยการหายตัวเมื่อกลับถึงบ้านเมืองเพอร์ซุสก็ใช้หัวมีดูซาเป็นเครื่องมือปราบศัตรูให้กลายเป็นหินไปหมด หัวนางมีดูซานี้ อธีนานำไปใส่ไว้ตรงกลาง Aegis (อีจิส) ซึ่งเป็นโล่ทำด้วยหนังแพะของซุส

๑๑. Griffins (กริฟฟินซ์) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สุนัขล่าเนื้อของซุส แต่มันไม่เคยเห่าเลย พวกกริฟฟินซ์เป็นอสุรกายมีหัวเป็นนกอินทรี ตัวเป็นสิ่งโต มีปีก มีขนาดใหญ่โตและแข็งแรงสามารถจับม้าตัวโต ๆ หรือวัว ๑ คู่บินไปยังรังของมันได้ เนื่องจากมีกรงเล็บที่ยาวและแข็งแรง พวกมันทำหน้าที่

เผ่าลัธวารที่มีทองคำอยู่ทางทิศเหนือ เพื่อนบ้านของกริฟฟินคือ พวก Arimaspi (อาริมัสปี) ซึ่งมีตาข้างเดียว เป็นชนเผ่าเลี้ยงม้าที่พยายามจะขโมยทองคำนี้เสมอ

๑๒. Harpies (ฮาร์ปีซ) อสุรกายมีปีกเหล่านี้เป็นธิดาของโพไซดอนกับจีอา ดุร้ายและสกปรกหน้าเป็นผู้หญิง ตัวเป็นนกแร้ง มีกรงเล็บแหลมคม ไปที่ไหนก็ทิ้งกลิ่นเหม็นเน่าไว้ ถ้าไปเกาะที่อาหารของเหยื่อก็จะทำให้อาหารนั้นกินไม่ได้ ทำหน้าที่นำวิญญาณผู้ตายไปจากร่าง เป็นตัวแทนของเทพเจ้าในการลงโทษผู้ทำผิดและผู้ลบหลู่ดูหมิ่นเทพเจ้า Phineus (ฟีนีอัส) เคยทำให้ลูก ๆ ของตนตาบอด จึงถูกเทพเจ้าลงโทษให้ตาบอดเสียเอง และเทพีฮีราที่ส่งฮาร์ปีซให้ไปทำให้อาหารของฟีนีอัสเน่าเหม็นกินไม่ได้เพื่อเป็นการทรมาน ภายหลังฟีนีอัสได้ช่วยบอกวิธีให้เจสันกับพวก Argonauts (อาร์โกนาออตส์) คือลูกเรือที่เดินทางโดยเรือ Argo (อาร์โก) ไปแสวงหาขนแกะทองคำแล่นเรือผ่านหินกระหนบไปได้ เทพเจ้าจึงบันดาลให้เขากลับมองเห็นดังเดิม

๑๓. Hydra (ไฮดรา) ตัวไฮดราแห่งเมือง Lerna (เลอร์นา) ซึ่งเป็นบุตรของไทฟอนกับนางเอคิดนา เป็นสัตว์ประหลาดมีหัวเป็นงู ๙ หัวแต่หัวเป็นสุนัข หัวหนึ่งนั้นเป็นอมตะ ฮีราเลี้ยงมันไว้เพื่อให้ทำลายเฮราคีส ภารกิจที่ ๒ ของเฮราคีสก็คือการฆ่าไฮดราแห่งเลอร์นาโดยมี Iolaus (อีโอลาอัส) ผู้เป็นหลานชายทำหน้าที่เป็นสารภีและผู้ช่วยของเขา เมื่อเฮราคีสตัดหัวไฮดราออกหัวหนึ่งจะมีหัวงอกออกมาใหม่ ๒ หัวในทีเดิม อีโอลาอัสจึงใช้ไฟที่เปลวที่ที่หัวไฮดราถูกตัดออกไป หัวจึงไม่งอกออกมาใหม่ด้วยวิธีนี้ เฮราคีสจึงสามารถฆ่าไฮดราได้ ส่วนหัวที่เป็นอมตะนั้นเฮราคีสเอาไปฝังไว้ใต้ก้อนหิน เขาเอาลูกธนูไปจุ่มในเลือดไฮดราทำให้ลูกธนูมีพิษ ถ้ายังถูกใครแล้วแผลจะรักษาไม่หาย ดังเช่นในกรณีของ เซ็นทอร์โครน

๑๔. Kraken (ครากเค้น) ตำนานเล่าว่าครากเค้นเป็นอสุรกายที่อาศัยอยู่ในแถบทะเลเหนือ แถวประเทศนอร์เวย์ มีรูปร่างคล้ายปลาหมึกยักษ์ขนาดมหึมา มักจะโผล่ขึ้นมาจากทะเลในวันฤดูร้อนเมื่อทะเลสงบ เนื่องจากขนาดอันมหึมาของมัน มนุษย์จึงไม่สามารถมองเห็นมันได้ทั้งตัว ว่ากันว่าหลังจากครากเค้นที่โตเต็มที่จะมีเส้นรอบวงถึง ๑ ไมล์ครึ่ง เมื่อมองดูทีแรกจะดูตะปุ่มตะป่ำเหมือนเกาะลอยน้ำเล็ก ๆ ล้อมรอบด้วยสาหร่ายทะเล สักพักขนาดขนาดยักษ์จะโผล่ขึ้นมา ซึ่งครากเค้นใช้หนวดเหล่านี้ ผลักดันตัวเองให้เคลื่อนที่และหาอาหาร หลังจากนั้นมันจะจมลงไปใต้มหาสมุทร ทำให้น้ำทะเลรอบ ๆ ปั่นป่วนกลายเป็นวังน้ำวนดูดทุกสิ่งทุกอย่างลงไป ครากเค้นมีจังหวะชีวิตที่ตายตัว บางเดือนมันจะกินอาหารอย่างเดียว บางเดือนก็ขับถ่ายอย่างเดียว ในช่วงหลังนี้พื้นผิวทะเลจะขุ่นและสกปรกกลิ่นฉุน ซึ่งกลิ่นฉุนและความขุ่นนี้ดึงดูดให้ฝูงปลามาหาอาหาร ครากเค้นจะใช้หนวดของมันลากปลาเข้ามาสะสมไว้เป็นเสบียงในการกินอาหารครั้งต่อไป เชื่อกันว่าแมงกะพรุนคือไข่ของครากเค้น ในศตวรรษที่ ๑๖ มีแผนที่แสดงภาพเรือจอดทอดสมออยู่ใกล้ ๆ ครากเค้น โดยมีลูกเรือ ๒ คนขึ้นไปหุงหาอาหารอยู่บนตัวครากเค้น

Centaur Chiron
(จากหนังสือ *Mythical Beasts*)

สุนัข 3 หัว *Cerberus*
(จากหนังสือ *Mythical Beasts*)

Bellerophon บนหลังม้ามีปีก
Pegasus กำลังฆ่าตัว *Chimera*
(จากหนังสือ *Mythical Beasts*)

Griffin
(จากหนังสือ *Mythical Beasts*)

นาง *Lorelei*
(จากหนังสือ *Mermaids*)

นางเงือก
(จากหนังสือ *Mermaids*)

Minotaur
(จากหนังสือ Mythical Beasts)

Perseus กำลังใช้หัว Medusa ปราบศัตรู
(จากหนังสือ Mythical Beasts)

นก Phoenix
(จากหนังสือ Mythical Beasts)

Satyr
(จากหนังสือ Mythical Beasts)

Sirens
(จากหนังสือ Mythical Beasts)

Odysseus กับ นาง Sirens
(จากหนังสือ Mermaids)

Unicorn กับสาวงาม
(จากหนังสือ Mythical Beasts)

๑๕. Lorelei (ลอเรอไล) เป็นนางพรายรูปร่างหน้าตางดงาม สิ่งที่อยู่ที่บนผาสูงในแม่น้ำไรน์ ประเทศเยอรมนี เมื่อมีชาวเรือล่องเรือผ่านช่องแคบมาจะเห็นลอเรอไลนั่งอยู่บนยอดผา มือถือกระจงเงา และหวีผมยาวสีทองของนางด้วยหวีทองคำ ตาของลอเรอไลเป็นสีเขียวมรกต ปากสีแดงแยมยัมและวงแขนอ้ารับเชิญชวนให้เข้าไปใกล้ เสียงเพลงอันไพเราะของนางจับใจผู้ฟัง เมื่อชาวเรือล่องเรือเข้าไปใกล้เรือจะกระแทกโขดหินอับปางทำให้คนเหล่านั้นจมน้ำตาย ลอเรอไลรูปร่างคล้ายกับนางเงือกแต่มีขาเหมือนคนไม่ใช่หางปลา กวีผู้มีชื่อเสียงโด่งดังชาวเยอรมันเชื้อสายยิวคือ Heinrich Heine (ไฮน์ริช ไฮเนอ) ได้นำเรื่องของนางไปแต่งเป็นบทกวี

๑๖. Mermaids/Mermen (เงือก) คือมนุษย์ที่ตัวเป็นคนแต่หางเป็นปลา มีทั้งเพศหญิงและเพศชาย พวก Nereids (นีริด์ส์) ธิดา ๕๐ นางของ Nereus (นีรุส) และ Oceanids (โอซีอานิดส์) ธิดา ๓,๐๐๐ นางของ Oceanus (โอซีอานุส) ก็จัดเป็นนางเงือกเช่นกัน ในแถบทะเลของไอร์แลนด์เรียกนางเงือกว่า Merrow (แมร์โรว์) ซึ่งจะสวมหมวกแก้วสีแดงหรือเสื้อคลุมหนังแม่น้ำที่ทำให้ว่ายน้ำได้ไกล ๆ เมื่อขึ้นฝั่งถอดหมวกหรือเสื้อคลุมออกก็จะกลายเป็นมนุษย์ แมร์โรว์สามารถมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับมนุษย์และมีลูกด้วยกันได้ มีครอบครัวในไอร์แลนด์บางครอบครัวที่เชื่อว่าตระกูลของตนสืบเชื้อสายมาจากแมร์โรว์ เช่น ตระกูล O'Flaherty และ O'Sullivan แห่ง Kerry กับตระกูล MacNamara แห่ง Clare นางเงือกที่มีชื่อเสียงคือนางเงือกน้อยในเรื่อง *The Little Mermaid* ซึ่งแต่งโดยนักประพันธ์ชาวเดนมาร์ก Hans Christian Andersen (ฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์เซ็น) และ Ariel (แอเรียล) นางเงือกในบทละครเรื่อง *The Tempest* ของเชกสเปียร์

๑๗. Minotaur (มิโนทอร์) เป็นอสุรกายครึ่งคนครึ่งวัว กษัตริย์ Minos (ไมนอส) แห่งครีทได้รับวัวเผือกจากเทพโพไซดอนให้นำไปบูชาัญญ์สังเวทแก่พระองค์ แต่ไมนอสกลับเก็บวัวไว้เอง โพไซดอนโกรธมาก จึงบันดาลให้นาง Pasiphae (พาซิฟี) มเหสีของไมนอสไปมีความสัมพันธ์กับวัวเผือก ลูกที่เกิดมาคือมิโนทอร์จึงมีหัวเป็นวัว ตัวเป็นคน ไมนอสอับอายจึงสั่งให้ Daedalus (ดีดาลุส) ช่างฝีมือชื่อดังสร้าง labyrinth (แล็บบะรินท์) คือเขาวงกตขึ้นมาเพื่อขังมิโนทอร์ไม่ให้ใครพบเห็น ทุกปีชาวเมืองเอเธนส์จะต้องส่งเด็กหนุ่มเด็กสาวเพศละ ๗ คนมาสังเวทให้เป็นอาหารของมิโนทอร์ ผู้ที่ข้ามมิโนทอร์ได้คือ Theseus (ทีซุส) โอรสของกษัตริย์แห่งเอเธนส์ ด้วยความช่วยเหลือของนาง Ariadne (อริอัดนี) ธิดาของไมนอส

๑๘. Pegasus (เพ็กกะซุส) ม้ามีปีกซึ่งเกิดจากเลือดของมิธูซาดอนที่นางถูกเพอร์ซุสตัดหัว มีความว่องไวมาก เพ็กกะซุสได้บินไปที่เขา Helicon (เฮลิคอน) ที่ตั้งของวิหารของ Musae (มุซี) หรือ The Muses ซึ่งเป็นเทพีแห่งศิลปวิทยา ๙ นางของกรีก เมื่อเพ็กกะซุสใช้เท้ากระแทบพื้นดินทำให้เกิดน้ำพุ Hippocrene (ฮิปโปครีนิ) พุ่งขึ้นมา น้ำพุนี้ถือเป็นที่มาของแรงบันดาลใจด้านกวีนิพนธ์ เบลเลโรโฟนจับเพ็กกะซุสได้โดยใช้สายบังเหียนทองคำของเทพีอทีนาและขี่มันไปปราบตัวไคมีรา หลังจากฆ่าไคมีราแล้ว เบลเลโรโฟนพยายามจะขี่ม้าเพ็กกะซุสขึ้นไปบนวิมานโอลิมปัส จึงถูกม้าสลัดตกลงไปกลายเป็นคนพิการ

๑๙. Phoenix (ฟีนิกซ์) เป็นนกในตำนานที่มีเพียงตัวเดียวในโลกอยู่ในอาระเบีย มีขนสีแดงปนทอง รูปร่างคล้ายนกอินทรี ไม่กินผลไม้หรือดอกไม้ แต่กินกายนและยางไม้หอมเป็นอาหาร เมื่ออายุได้ ๕๐๐ ปี ฟีนิกซ์จะทำรังบนกิ่งต้นโอ๊กหรือยอดต้นปาล์ม มันจะนำอบเชยและมดยอบมาสะสมไว้ในรัง จากนั้นก็นำสิ่งเหล่านี้ไปก่อเป็นกอง แล้วขึ้นไปนั่งบนนั้น แสงจากดวงอาทิตย์จะเผาทั้งกองเครื่องเทศและตัวนกให้กลายเป็นเถ้าถ่านไป จากเถ้านี้จะมีฟีนิกซ์ตัวใหม่เกิดขึ้นมา นกตัวใหม่จะนำรังและเถ้าถ่านของนกตัวเก่าบินไปยังนคร Heliopolis (ฮีลิออปโพลิส) ในอียิปต์เพื่อฝังไว้ที่ Temple of the Sun หรือวิหารของสุริยเทพ โดยมีภิกษุณีของสุริยเทพทำพิธีให้อย่างใหญ่โต จากนั้นมันจะบินกลับไปอยู่ในอาระเบียดังเดิม กำเนิดและการดำรงชีวิตที่น่าพิศวงของฟีนิกซ์ทำให้มันกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอมตะ

๒๐. Python (ไพทอน) งูยักษ์ที่เกิดจากน้ำเน่าเสียที่ยังคงขังอยู่หลังจากซุสบันดาลให้เกิดน้ำท่วมโลก บ้างก็ว่าไพทอนเป็นลูกของจีอา บ้างก็ว่าฮีราเสกมันขึ้นมาเพื่อให้คอยทำร้ายนาง Latona (ละโทนา) ภรรยาอีกนางหนึ่งของซุสขณะที่นางกำลังตั้งครรภ์ Apollo (อพอลโล) กับ Artemis (อาร์เทมิส) ซึ่งเป็นคู่แข่งกัน ทันทีที่อพอลโลคลอดก็บีบคอไพทอนจนตาย

๒๑. Satyrs (เซเทอร์ซ) มีร่างกายครึ่งคนเป็นมนุษย์ แต่ครึ่งล่างเป็นแพะ มี ๒ ขา มีเขาสั้น ๆ บนหัวและมีขนปกคลุมทั่วตัว เป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เป็นบริวารของ Dionysus (ไดโอนิซุส) เทพแห่งเหล้าองุ่น เป็นที่รู้จักดีในเรื่องต้นหาวและการเล่นที่มีการเต้นรำตีฆ้องและมั่วสุมทางเพศที่เรียกว่า Orgy (ออร์จี) เซเทอร์ซบางคนเป็นเทพแห่งพงไพรซึ่งเป็นบริวารของ Pan (แพน) เทพแห่งความอุดมสมบูรณ์ของกรีก ผู้พิทักษ์ป่าและสัตว์ป่า

๒๒. Scylla (ซิลลา) เป็นอสุรกายที่น่าเกลียดน่ากลัว ท่อนบนเป็นสาวสวย แต่ท่อนล่างมีหัวสุนัขซึ่งมีฟัน ๓ แถวและเท้าอยู่ตลอดเวลาพันอยู่ ๖ หัว ซิลลาอาศัยอยู่ในถ้ำในทะเล จะโผล่ขึ้นมาจากน้ำเพียงครึ่งตัว แต่หัวทั้งหกจะยื่นออกไปจับปลาโลมาหรือสัตว์ทะเลอื่น ๆ กิน ถ้ามีเรือผ่านมาหัวทั้งหกจะยื่นออกไปจับลูกเรือจากดาดฟ้าเรือมากิน ดังเช่นที่เคยทำกับลูกเรือของโอดิสซุส ซิลลาเสียใจในความอัปยศของตนเองจึงกระโดดลงไปในทะเลที่คั่นระหว่างอิตาลีกับซิซิลีและถูกเปลี่ยนรูปให้เป็นหินโสโครกซึ่งเป็นอันตรายต่อชาวเรือ

๒๓. Sileni (ไซลินาย) เป็นอมมนุษย์ที่มีร่างกายครึ่งคนเป็นมนุษย์ ส่วนครึ่งล่างเป็นม้า มี ๒ ขา ในตำนานกรีก ไซลินายตนหนึ่งคือ Silenus (ไซลินุส) เป็นทั้งพี่เลี้ยง ครู และผู้ติดตามของไดโอนิซุส ภาพของไซลินุสที่เห็นกันเสมอคือ ชายแก่ร่างอ้วนซีลา สวมมงกุฎดอกไม้ มีท่าที่รื่นเริง อยู่ในสภาพมึนเมาตลอดเวลา

๒๔. Sirens (ไซเร็นซ์) เป็นพราयทะเลครึ่งคนครึ่งนก หน้าเป็นหญิงสาวสวยแต่ตัวเป็นนก บางตำนานก็ว่าไซเร็นซ์เป็นสาวสวยซึ่งมีเสียงไพเราะ เสียงร้องเพลงของพวกนางดึงดูดให้ชาวเรือที่ผ่านมาหลงใหลเข้าไปหา ทำให้เรือไปกระแทกโขดหิน ลูกเรือที่ไม่เสียชีวิตจากเรือแตกก็จะหลงเสียงของไซเร็นซ์จน

ไม่เป็นอันทำอะไร และอดตายในที่สุด ในตำนานกรีกผู้ที่รอดชีวิตจากไซเรนซ์คือเจสันกับพวกลูกเรืออาร์โก โดยที่บนเรือมี Orpheus (ออร์ฟิอุส) ซึ่งเป็นนักดนตรีที่เก่งที่สุดในโลกอยู่ด้วย เสียงเพลงจากพิณของออร์ฟิอุส กลบเสียงของไซเรนซ์จนทำให้คนบนเรือไม่ได้ยินเสียงไซเรนซ์ ทำให้รอดไปได้ อีกรายหนึ่งคือโอดิสซุส ซึ่งสั่งให้ลูกเรือมัดตัวเขาไว้กับเสากระโดงเรือ และให้คนอื่น ๆ ใช้ชีชี้อุดหู เขาจึงเป็นคนเดียวที่ได้ยินเสียงไซเรนซ์แต่ไม่สามารถไปหาพวกนางได้ เมื่อพวกไซเรนซ์ล่อให้โอดิสซุสไปติดกับไม้สำเร็จจึงกระโดดน้ำตาย

๒๕. Sphinx (สฟิงซ์) เป็นอสุรกายในตำนานกรีก มีหน้าและหน้าอกเป็นผู้หญิง ตัวเป็นสุนัขหางเป็นงู ปีกเป็นปีกนก อู้ง่าสิงโต และพูดภาษามนุษย์ได้ ตำนานหนึ่งว่าสฟิงซ์เป็นธิดาของไทพอนกับนางเอคคินา ถูกฮีราส่งมาอยู่ใกล้ ๆ กับเมือง Thebes (ทีบซ) สฟิงซ์จะถามปัญหาคนที่เดินทางผ่านมาว่า “สัตว์อะไรเดิน ๔ ขาในตอนเช้า ๒ ขาในตอนเที่ยงวัน และ ๓ ขาในตอนเย็น” ผู้ที่ตอบปัญหาไม่ได้จะถูกสฟิงซ์ฟาดกับหินจนตายหรือจับกิน Oedipus (อิดิปุส) เป็นผู้ตอบปัญหาได้ว่า สัตว์ที่ว่าก็คือ มนุษย์ นั่นเอง เมื่อเป็นทารกกลาน ๔ ขา โตเป็นผู้ใหญ่เดิน ๒ ขา พอแก่ตัวต้องใช้ไม้เท้าช่วยจึงเท่ากับเดิน ๓ ขา สฟิงซ์จึงฆ่าตัวตายกลายเป็นหินไป

๒๖. Typhon (ไทพอน) เป็นอสุรกายซึ่งเป็นบุตรสุดท้องของจีอา มีหัว ๑๐๐ หัวเป็นหัวมังกร ตามตัวมีงูปกคลุม ตัวสูงใหญ่กว่าภูเขาที่สูงที่สุด ปากทั้ง ๑๐๐ ปากพ่นไฟได้ เสียงกรีดร้องของไทพอน น่าสยดสยอง จนทำให้เหล่าเทพโอลิมปัสต้องแปลงกายเป็นสัตว์ต่าง ๆ เพื่อหลบหนีไป ไทพอนกับนางเอคคินา ได้ให้กำเนิดอสุรกายหลายตน ในที่สุด ซุสใช้ Thunderbolt คือสายฟ้าซึ่งเป็นอาวุธของพระองค์ปราบไทพอนและฝังมันไว้ใต้ภูเขาไฟ Aetna (เอ็ตนา) ซึ่งอยู่ในซิซิลี การที่ภูเขาไฟเอ็ตนาระเบิดนั้นมีผู้อธิบายว่าเป็นเพราะไทพอนดิ้นรนจะเป็นอิสระและพ่นไฟออกมา

๒๗. Unicorn (ยูนิคอร์น) เป็นสัตว์ประหลาดที่อาจมีรูปร่างเป็นวัว แกะ แพะ กวาง ม้า แรด งู หรือปลาก็ได้ ที่เห็นทั่วไปเป็นม้า แต่จะเป็นสัตว์ชนิดใดก็ตาม ลักษณะเด่นก็คือ ต้องมีเขาเดียวอยู่กลางหน้าผาก ยูนิคอร์นเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจสูงสุดที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าและกษัตริย์ ดังจะเห็นว่ามียูนิคอร์นเป็นส่วนหนึ่งในตราแผ่นดินของอังกฤษด้วย เชื่อกันว่า เขาของยูนิคอร์นนั่นถ้านำไปบดเป็นผงทำเป็นยาจะป้องกันยาพิษได้

ทั้งหมดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องราวของสัตว์ประหลาดและอมมนุษย์ที่สนุกและน่าสนใจ บางเรื่องยังเป็นที่มาของศัพท์ สำนวนต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ทั่วไป นอกจากจะแสดงให้เห็นจินตนาการที่กว้างไกลของผู้สร้างเรื่องเหล่านี้ขึ้นมาแล้ว ยังเป็นการเพิ่มสีสันให้กับการอ่านวรรณกรรมและการชมภาพยนตร์อีกด้วย มีสัตว์ประหลาดและอมมนุษย์ที่ยังไม่ได้เอ่ยถึงอีกมากมาย แต่เนื่องจากบทความนี้เน้นเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตำนานและวรรณกรรมตะวันตกเท่านั้น จึงไม่ได้กล่าวถึงสัตว์ประหลาดและอมมนุษย์ในตำนานและวรรณกรรมตะวันออก ซึ่งรวมทั้งเรื่องของไทยด้วย ไม่ว่าจะเป็นเงือกและม้ามังกรในเรื่องพระอภัยมณี หรือสัตว์หิมพานต์ต่าง ๆ ซึ่งน่าสนใจไม่แพ้กัน คงจะได้นำเสนอในโอกาสต่อไป.

บรรณานุกรม

- มาลิทัต พรหมทัตตเวที. (๒๕๔๗) *เทพนิยายที่เป็นพื้นฐานของวรรณคดี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Dobell, Steve. (1996) *Mythical Beasts*. Singapore: Star Standard Industries Pte. Ltd.
- Dobell, Steve. (1996) *Mermaids*. Singapore: Star Standard Industries Pte. Ltd.
- Hamilton, Edith. (1996) *Mythology*. New York: The New American Library Inc.
- Oswalt, Sabine G. (1996) *Concise Encyclopedia of World Mythology*. Glasgow: Wm. Collins Sons & Co. Ltd.
- Stapleton, Michael. (1996) *The Illustrated Dictionary of Greek and Roman Mythology*. New York: Peter Bedrick Books, Inc.
- Suckling, Nigel. (1996) *The Book of the Unicorn*. Singapore: Kyodo Printing Company Limited.
- Warner, Rex. ed. (1975) *Encyclopedia of World Mythology*. Hong Kong: Mandarin Publishers Limited.
- Zimmerman, J.E. (1964) *Dictionary of Classical Mythology*. New York: Harper & Row Publishers.

Abstract Mythical Beasts in Western Myths and Literature

Malithat Promathatavedi

*Associate Fellow of The Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

Monsters and mythical beasts play an important role in Western mythology and literature. They do not exist in reality, just the fruit of the imagination. These monsters serve to enhance the prowess of the heroes: dragon slayers, giant killers, etc. They appear in the epics *The Iliad* and *The Odyssey* by the Greek poet Homer and in the popular modern literary works such as *Harry Potter*, *The Hobbit*, and *The Lord of the Rings*. When these works are made into movies Griffins, Chimaera, cyclops, mermaids, dragons, Minotaur, Medusa, and unicorns are featured as well. It is therefore advantageous for the readers to learn about these monsters and mythical beasts so that they could get a better grasp of the stories, enhance their imagination and have greater enjoyment of the books and movies.

Keywords: Mythical beasts, Monsters, Mermaids, Dragons, Medusa, Unicorn

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

จิตรกรรมภาพเทวดาที่ปรากฏในการสร้างพระเมรุมาศ หรือการสร้างพระเมรุ*

สนั่น รัตนะ
ภาควิชาศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

การศึกษาจิตรกรรมภาพเทวดาที่ปรากฏในการสร้างพระเมรุมาศหรือ พระเมรุ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นตำแหน่งการใช้ภาพเทวดาไว้เป็นแนวทางการสร้างสรรคงานเขียนภาพ จิตรกรรม ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพที่มีการสร้างพระเมรุมาศหรือพระเมรุ จากการศึกษาหลักฐาน เอกสารหลักฐานต่าง ๆ พบว่า ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยายุคกลาง จนกระทั่ง ถึงรัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการเขียนภาพจิตรกรรมที่เป็นภาพเทวดา นางฟ้า ยักษ์ ไนอิริยาบถยืน เดิน นั่ง เหาะ ปรากฏอยู่ที่ฉากบังเพลิงมากที่สุด และยังมีกรเขียนภาพเทวดาตกแต่ง ภายในที่ผนังและที่คอสองด้วย ปัจจุบันการพระราชทานเพลิงพระศพหรือพระบรมศพได้ใช้เตาเผา สมัยใหม่ จึงมีการเขียนจิตรกรรมภาพเทวดาที่ ฉากบังเพลิงขึ้นในเพิ่มขึ้นอีกด้วย

คำสำคัญ : จิตรกรรมภาพเทวดา, พระเมรุมาศ, พระเมรุ, ฉากบังเพลิง

ตามโบราณราชประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน เมื่อพระมหากษัตริย์ พระราชินี เสด็จสวรรคต หรือพระบรมวงศ์ สิ้นพระชนม์ พระมหากษัตริย์องค์ใหม่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการบำเพ็ญพระราชกุศล และพระราชทานเพลิงพระศพตามลำดับพระเกียรติยศหรือพระอิสริยยศศักดิ์ จึงมีการสร้างพระเมรุมาศหรือพระเมรุ ซึ่งจะมีขนาดรูปแบบงดงามวิจิตรแตกต่างกันไปตามยุคสมัย และ ตามแรงบันดาลใจของช่างที่ออกแบบ แต่ยังคงยึดถือตามคติโบราณที่สืบทอดต่อกันมา คือการกำหนด สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่จะประกอบขึ้นเป็นพระเมรุมาศ หรือพระเมรุรวมถึงปริมณฑลพระราชพิธีสำหรับการพระราชทานเพลิงพระศพ

พระเมรุมาศหรือพระเมรุ เป็นสถาปัตยกรรมไทยแบบชั่วคราว ที่ปลูกสร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์ ของการจำลองเขาพระสุเมรุ ตามความเชื่อของคนไทยที่ยึดถือเรื่องไตรภูมิตามคติของพราหมณ์ และ พระพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงจักรวาล อันมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของภพภูมิทั้งสาม ที่รายรอบด้วย สรรพสิ่งนานา ทั้งเขาสัตว์ปักษีภณัท สวรรค์ชั้นต่าง ๆ ท้าวจตุโลกบาล ป่าหิมพานต์ เป็นต้น เพื่อสมมุติให้

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

เป็นภพภูมิแห่งความดีงามอันมีดินแดนตั้งอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นศูนย์กลางจักรวาล ภาพเทวดาที่เขียนตกแต่งพระเมรุมาศหรือพระเมรุจึงเปรียบเสมือนมวลหมู่เทวดาที่อยู่บนสรวงสวรรค์ ทำหน้าที่ปกปักรักษา ดูแล ปกป้องอภิบาลให้สถานที่ บุคคลมีความร่มเย็นเป็นสุข จากข้อมูลเอกสารหลักฐาน และภาพถ่ายพบว่าภาพเทวดามีเขียนอยู่ที่ฉากบังเพลิงมากที่สุด และยังพบที่การตกแต่งผนัง ภายในและคอสองด้วยเช่นกัน

สมัยอยุธยา จิตรกรรมภาพเทวดาที่ปรากฏในการสร้างพระเมรุมาศหรือพระเมรุ “สมัยอยุธยาตอนต้น ไม่มีหลักฐานกล่าวถึงการพระศพจะเริ่มปรากฏบ้างในสมัยอยุธยาตอนกลางพบในยุคคลง ในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งกล่าวถึงเฉพาะการสร้างพระเมรุสำหรับพระราชพิธีพระราชทานเพลิงเท่านั้น และในสมัยอยุธยาตอนปลายจะกล่าวถึงจดหมายเหตุ พระบรมศพ คืองานพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระซึ่งจะพรรณนาเฉพาะการก่อสร้างพระเมรุมาศพระราชพิธีพระราชทานเพลิงการแห่พระบรมอัฐิ” มีการกล่าวถึงภาพเทวดาที่ฉากบังเพลิงเพียงข้อความสั้น ๆ อยู่ไม่มากดังนี้

“ฉากแผงสำหรับบังเพลิง”

“แลเมื่อพระสงฆ์จะฉนนั้นให้ยกรูปเทวดาเข้ามาตั้งไว้ในเครื่อง”

“แลนายพนักงานจึงเอาฉากบังเพลิงไว้ทั้ง ๔ ด้าน”

ซึ่งจากข้อความทั้ง 3 สันนิษฐานได้ว่า ฉากบังเพลิงสมัยอยุธยามีลักษณะเป็นฉากตั้งที่เขียนจิตรกรรมภาพเทวดา ยกเคลื่อนที่ได้และใช้ประโยชน์ในกิจกรรมอื่นด้วย มิได้เป็นฉากบังเพลิงเพียงอย่างเดียว ดังที่เห็นในปัจจุบัน ซึ่งคำว่า ฉากบังเพลิง ตามความหมายในพจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๐ : ๒๙๗) อธิบายไว้ว่า “เครื่องกั้นในพระราชพิธี ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระศพ บนพระเมรุมาศหรือพระเมรุ เพื่อมิให้เห็นการถวายพระเพลิง พระบรมศพหรือพระศพ มีลักษณะเป็นฉากพับได้ ติดไว้กับเสาเมรุทั้ง ๔ ด้าน เมื่อจะใช้งานจึงดึงหรือยกมาปิดไว้ ใช้สำหรับศพชั้นโกศเท่านั้น ถ้าเป็นศพพระราชวงศ์ใช้ฉากลายเทวดา ถ้าเป็นเมรุธรรมดาและเป็นศพข้าราชการใช้ลายเถาไม้”

สมัยรัตนโกสินทร์

งานพระเมรุมาศ พระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมชนก เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๙ เดือน ๕ ปีมะโรง พบหลักฐานการเขียนจิตรกรรมภาพเทวดาปรากฏเป็นบทร้อยกรอง ในบทพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นศรีสุเรนทร์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

มีเนื้อหาสาระพรรณนาเป็นจดหมายเหตุงานพระราชทานเพลิงและฉลองพระอัฐิพระชนก พระชนนีของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ความตอนหนึ่งว่า

“เบื้องในวิจิตรด้วย	เลขา
อติเรกรูปเทวา	วาดไว้
มีเทพกัลยา	ยวนเสน่ห์
ถืออุบลบานไหว	สถิตเฝ้าเคียงองค์”
	(ยิ้ม ปิ่นทวยางกูร. ๒๕๒๙ : ๑๐๓)

เมื่อพิจารณาจากบทร้อยกรองแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นมีขนบนิยมในการเขียนจิตรกรรมภาพ เทวดาตกแต่งภายในพระเมรุมาศ ซึ่งมีทั้งรูปเทวดาและนางฟ้าพนมมือไหว้ ถือดอกบัวเพื่อเป็นสัญลักษณ์ แสดงถึงการเฝ้าแทนสมมุติเทพที่เสด็จกลับคืนสู่สรวงสวรรค์ และยังคงทำตามแบบอย่างงานพระเมรุมาศ ครั้งสมัยอยุธยา

พระเมรุพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอิศริยาภรณ์ พุทธศักราช ๒๔๓๗ ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส มีลักษณะเป็นพระเมรุผ้าขาวขนาดเล็กและเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชทานเพลิงพระศพเจ้านายที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบพระเมรุในครั้งนี้ ปรากฏหลักฐานจิตรกรรมภาพเทวดา ที่ฉากบังเพลิงเขียนเป็นภาพเทวดายืนแทน พระหัตถ์ถือพระขรรค์ และส่วนพื้นที่คอสองตอนบนทั้ง ๔ ด้าน ภายในพระเมรุเขียนเป็นภาพเทวดาเหาะ

พระเมรุพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์ สุนทรศักดิ์กัลยาวัตติ กรมขุนสุพรรณภาควดี พุทธศักราช ๒๔๔๗ ณ วัดนิเวศธรรมประวัติ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานเป็นรูปปลายเส้น ในงานเขียนแบบรูปด้านองค์พระเมรุ ดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบภาพเทวดาบนฉากบังเพลิงเป็นเทวดายืนแทน

พระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๕๓ ณ ท้องสนามหลวงซึ่งเป็นพระเมรุมาศที่มีการกำหนดรูปแบบพระเมรุมาศแบบใหม่ที่ชัดเจน และเป็นแบบอย่างของงานพระบรมศพในสมัยต่อมา ผลงานจิตรกรรมภาพเทวดาที่ปรากฏหลักฐานภาพถ่ายพระเมรุมาศ เป็นจิตรกรรมภาพเทวดาที่ฉากบังเพลิง รูปเทวดายืนพนมมือไหว้บนก้อนเมฆ ด้านละ ๑ คู่ ส่วนที่ตกแต่งตรงกรอบลูกฟักตอนล่างได้ภาพเทวดาเขียนเป็นภาพครุฑขุกนาค และมีกลุ่มภาพเทวดาเหาะในกรอบสี่เหลี่ยม ขนาด ๒ ข้างภาพเทวดายืนคู่กันด้วย

ในพุทธศักราช ๒๔๕๙ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานสร้างพระเมรุขึ้น ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เพื่อพระราชทานเพลิงพระศพจอมพลกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ และพระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย ตามลำดับมีหลักฐานจากภาพถ่ายพระเมรุที่ฉากบังเพลิงเขียนจิตรกรรมเป็นภาพเทวดายืนแทนถืออาวุธพระขรรค์มีรูปแบบเหมือนกันทุกภาพ

พระเมรุมาศสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ พุทธศักราช ๒๔๖๓ ที่ท้องสนามหลวง ไม่ปรากฏหลักฐานภาพจิตรกรรมบนฉากบังเพลิง แต่มีหลักฐานเป็นภาพจิตรกรรมรูปเทวดาประจำทิศสี่ทิศตกแต่งภายในพระเมรุบนผนัง เป็นภาพเทวดาประทับนั่งแทนเชิญเครื่องยศ คือพระแสงกระบี่ คทาจอมพล พระมาลา และตรารามาธิบดี

พระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๖๘ ณ ท้องสนามหลวง มีหลักฐานจากภาพถ่ายพระเมรุมาศ และมีหลักฐานการเก็บรักษาฉากบังเพลิงไว้ในโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่งเขียนเป็นภาพยักษ์นั่งแทนพนมมือไหว้ ภาพยักษ์หေး มือถือดอกไม้รูปเขียนเหมือนกันทั้ง ๔ ด้าน ๔ ทิศ โดยมีภาพยักษ์พนมมือไหว้ ด้านละ ๑๒ ตน และในกรอบลูกฟักตอนบนออกแบบเขียนเป็นภาพค่างควาบินกรอบละ ๑ คู่

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานสร้างพระเมรุที่วัดเทพศิรินทราวาส ในพุทธศักราช ๒๔๖๙ และมีพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพและศพหลายงาน แต่มีภาพถ่ายปรากฏเป็นหลักฐานจิตรกรรมภาพเทวดาบนฉากบังเพลิงของเมรุศพเจ้าจอมมารดาชุ่ม โดยออกแบบเขียนเป็นภาพเทวดายืนแทนถือพระขรรค์ในกรอบไม้เหมือนกันทุกภาพ รูปแบบเทวดามีลักษณะคล้ายกับพระเมรุที่สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๙ ที่วัดเบญจมบพิตรดังกล่าวมาแล้ว

งานพระเมรุสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พุทธศักราช ๒๔๗๒ ณ ท้องสนามหลวง ไม่ปรากฏหลักฐานจากภาพถ่าย พระเมรุที่ก่อสร้างขึ้นจริง แต่ปรากฏภาพถ่ายเส้นลวดลายเทวดาในแบบร่างพระเมรุที่ออกแบบเป็นภาพเทวดาในอิริยาบถดำเนินบนแทน พระหัตถ์ข้างหนึ่งถือพระขรรค์ ปรากฏอยู่ที่ตำแหน่งฉากบังเพลิง

พระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ ท้องสนามหลวง มีหลักฐานจิตรกรรมภาพเทวดาฉากบังเพลิง เก็บรักษาไว้ในโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พบว่ารูปแบบของตัวภาพและวิธีการเขียนมีลักษณะเดียวกันกับภาพเทวดาที่เป็นภาพยักษ์พนมมือไหว้เหมือนกันกับฉากบังเพลิงในงานพระเมรุมาศรัชกาลที่ ๖

ในพุทธศักราช ๒๔๙๘ การพระเมรุมาศสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้มีการปลูกสร้างพระเมรุมาศเพื่อประหยัด

เวลาในการออกแบบ เขียนแบบ และสามารถใช้ส่วนประกอบบางส่วนพระเมรุมาศของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ที่กรมศิลปากรยังคงเก็บรักษาอยู่ ดังนั้น จิตรกรรมภาพเทวดาที่ฉาบบังเพลิงจึงมีรูปแบบเดียวกันกับฉาบบังเพลิงพระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล แต่ต่างกันเฉพาะภาพเขียนที่ช่องลูกฟักตอนบนมีการเปลี่ยนแปลงจากภาพค้างคาวคู่มาเป็นผีเสื้อคู่เท่านั้น

พระเมรุมาศสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ พุทธศักราช ๒๕๒๘ ณ ท้องสนามหลวง มีจิตรกรรมภาพเทวดาที่ฉาบบังเพลิงพระเมรุมาศ ปัจจุบันตั้งแสดงอยู่ ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ตอนกลางของฉาบเขียนเป็นรูปเทวดายืนแท่นถือช่อดอกไม้ในอริยาบถ ก้าว่าง กรอบลูกฟักตอนล่างเขียนเป็นรูปกอบัวในน้ำ และกรอบลูกฟักตอนบนเขียนเป็นลวดลายเฟื่อง มีบรรยากาศของภาพโดยรวมสีน้ำเงิน ซึ่งเป็นผลงานเขียนของช่างเขียนสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร

พระเมรุมาศสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พุทธศักราช ๒๕๓๙ ณ ท้องสนามหลวง มีจิตรกรรมภาพเทวดาที่ฉาบบังเพลิงทั้ง ๔ ด้าน ออกแบบและเขียนโดยคณะทำงานซึ่งเป็นครู อาจารย์ วิทยาลัยช่างศิลป์ ตอนกลางเขียนเป็นภาพเทวดายืนแท่น พระหัตถ์ข้างหนึ่งถืออาวูช พระขรรค์ และอีกข้างหนึ่งถือช่อลายกระหนก โดยมีต้นแบบความคิดจากลายแกะสลักไม้บานประตูซุ้มคูหาสุภะ วัดพระศรีสรรเพชญ์ สมัยอยุธยา ที่กรอบลูกฟักตอนล่างออกแบบเขียนเป็นลวดลายกอบัว ส่วนกรอบลูกฟักตอนบนออกแบบเป็นลวดลายก้านขดประกอบลายโคมไฟ้อกลับ มีบรรยากาศของภาพโดยรวมสีแดง ปัจจุบันตั้งแสดงอยู่ ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พระเมรุมาศสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ ณ ท้องสนามหลวง จิตรกรรมภาพเทวดาที่ฉาบบังเพลิงทั้ง ๔ ด้าน ออกแบบ และเขียนโดยคณะทำงาน ซึ่งเป็นครู อาจารย์ของวิทยาลัยช่างศิลป์ และคณะศิลปวิจิตร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยแบ่งแนวความคิดการออกแบบเขียนภาพเทวดาออกเป็น ๒ แนวคือ เป็นภาพเทวดา นางฟ้าเหาะ อัญเชิญเครื่องสูง ๒ ด้าน และภาพเทวดา นางฟ้าเหาะ บรรเลงดุริยดนตรี ๒ ด้าน ผู้รับผิดชอบในการเขียนเป็นผู้ออกแบบภาพเทวดา นางฟ้า ด้านนั้น ๆ และมีลวดลายในกรอบลูกฟักตอนล่างเป็นลวดลายกอดอกแก้วกัลยา ส่วนกรอบลูกฟักตอนบนเขียนเป็นตราสัญลักษณ์ประจำพระองค์ (กว) ประกอบลวดลายในบรรยากาศของภาพโดยรวมเป็นสีฟ้า ส่วนด้านในพระเมรุมีฉาบบังเพลิงชั้นในอีกชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของการก่อสร้างพระเมรุที่มีฉาบบังเพลิงเพิ่มขึ้นภายใน อันเนื่องมาจากการพระราชทานเพลิงพระศพด้วยเตาเผาสมัยใหม่ ฉาบบังเพลิงภายในออกแบบเป็นภาพเทวดายืนแท่นเป็นเทพแห่งสวรรค์ ชั้นจตุมาหาราชิกา ประจำทิศทั้ง ๘ ประกอบด้วย **ท้าวเวสสุวัณหรือกุเวร** พระหัตถ์ถืออาวูชกระบอง มีผิวกายสีขาว ทรงอาวุธณ์อย่างเทวดา **ท้าวธตรัฐ** พระหัตถ์ถือปวงบาศและคันศร มีผิวกายสีขาว ทรงพัทธราภรณ์อย่างกษัตริย์ **ท้าววิรูปักษ์** พระหัตถ์ถือพระขรรค์ มีผิวกายสีแก้วประพาฬ **ท้าววิรูปหก**

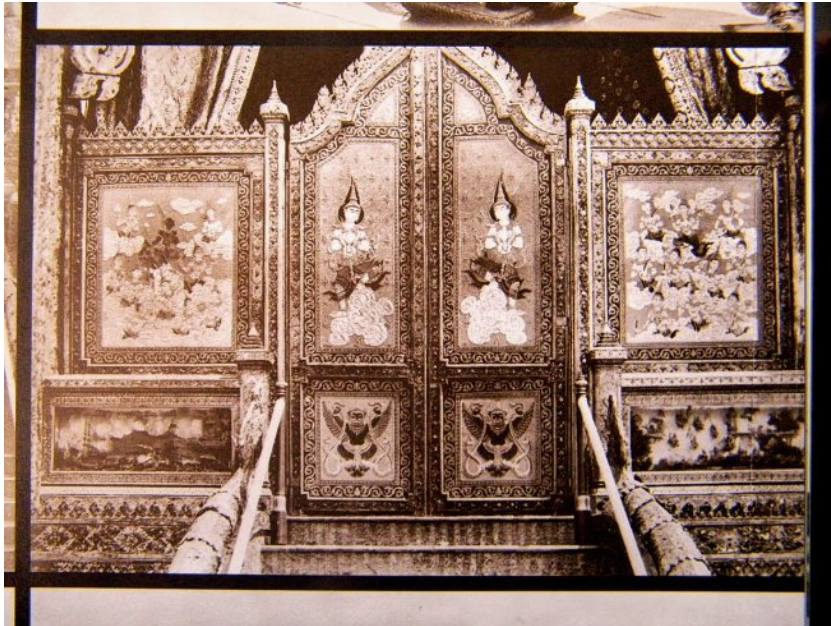
พระหัตถ์ถือบ่วงบาศและคันศร ทรงพัตรารมณ์อย่างกษัตริย์ประดับด้วยไข่มุก พระพาย พระหัตถ์ถือ พระขรรค์ ผีกายสีขาว สวมมงกุฏ พระอิสาน พระหัตถ์ถือพัดโบก ผีกายสีส้ม สวมมงกุฏ พระเพลิง พระหัตถ์ถือหอก ผีกายสีแดง สวมมงกุฏทรงน้ำเต้า พระนรฤติ พระหัตถ์ถือพระขรรค์ ผีกายสีเขียว สวมมงกุฏ และในกรอบลูกฟักตอนล่างออกแบบเป็นลายกอดอกแก้วกัลยาอีกแบบหนึ่ง ส่วนกรอบลูกฟัก ตอนบนออกแบบเขียนเป็นลายเฟื่องอุบะ มีโครงสร้างของสีโดยรวมเป็นสีฟ้า นอกจากนี้ยังมีส่วนตกแต่ง ภายในพระเมรุและส่วนพื้นที่คอสองทั้ง ๔ ด้าน ผู้เขียนออกแบบเป็นภาพเทวดาเหาะพนมมือไหว้ถือ ช่อดอกแก้วกัลยา มีภาพเทวดาด้านละ ๖ องค์ ในบรรยากาศของภาพโดยรวมสีฟ้าเช่นเดียวกัน ปัจจุบัน ฉากบังเพลิงทั้ง ๒ ชุดตั้งแสดง ณ โรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ส่วนภาพจิตรกรรมภาพ เทวดาเหาะเก็บรักษาที่วิทยาลัยช่างศิลป์ จำนวน ๓ ชิ้น สุธัญหาระหว่างการรื้อถอน ๑ ชิ้น

พระเมรุสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พุทธศักราช ๒๕๕๕ ณ ท้องสนามหลวง มีจิตรกรรมภาพเทวดาที่ฉากบังเพลิงชั้นนอก ผู้เขียนออกแบบเป็นภาพเทวดา ยืนแทน พนมมือไหว้ ประกอบลวดลายก้านขดและซุ้มลอย โดยมีแนวคิดเบื้องต้นของการออกแบบจาก ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารหลวงวัดพระปฐมเจดีย์วรววิหาร ซึ่งเป็นจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาล ที่ ๖ ที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างจิตรกรรมฝาผนังแบบไทยประเพณีกับวิธีการเขียนภาพจิตรกรรม ร่วมสมัยของยุโรปในสมัยนั้น โดยมีเครื่องแต่งกายเทวดาเป็นเครื่องแต่งกายแบบละครมีเครื่องทรงเครื่อง ประดับเป็นมาลัยดอกไม้สด ส่วนในกรอบลูกฟักตอนล่างออกแบบเป็นลวดลายดอกไม้ประดิษฐ์ ในรูปทรง ดอกบัวตูม ๓ ดอก มีบรรยากาศของภาพโดยรวมสีชมพู ส่วนฉากบังเพลิงชั้นในอีกชุดหนึ่งตอนบนออกแบบ เป็นภาพหมู่เทวดาเหาะบนก้อนเมฆที่มีขนาดของตัวภาพลดหลั่นขนาดกัน ทำให้ภาพเกิดระยะใกล้ไกล ส่วนตอนล่างที่เป็นบานประตูเปิดปิด ออกแบบเป็นลวดลายบัว ๔ เหล่า ประกอบด้วย ลายกระหนกเปลว และลายพรรณพฤกษา ในบรรยากาศของภาพโดยรวมสีชมพูอมแดง ปัจจุบันเก็บรักษาและตั้งแสดงอยู่ที่ โรงราชรถ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

จากการศึกษาค้นคว้ากล่าวสรุปโดยรวมถึงจิตรกรรมภาพเทวดาบนพระเมรุมาศหรือพระเมรุ พบว่ามีปรากฏอยู่ที่ฉากบังเพลิงมากที่สุด นอกจากนี้ยังใช้ตกแต่งภายใน ที่คอสอง ผนังและฉากบังเพลิง ชั้นใน มีขนบนิยมในการออกแบบเขียนภาพเทวดาในอิริยาบถ นั่ง เดิน ยืน เหาะ ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ไปตามยุคสมัย

ในระยะหลังถึงปัจจุบันจะมีการใช้แนวความคิดในการออกแบบภาพให้เกี่ยวข้องกับพระบรมศพ หรือพระศพนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในการสร้างสรรค์ผลงานแต่ละครั้งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันยังคงสืบทอด มรดกทางวัฒนธรรมตามแบบโบราณราชประเพณีไว้ได้เป็นอย่างดี และคงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม ของชาติสืบไป

ฉากบังเพลิงพระเมรุมาศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๕๓

ฉากบังเพลิงพระเมรุมาศ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๖๘

ฉากบังเพลิงพระเมรุมาศ
สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
พ.ศ. ๒๔๙๘

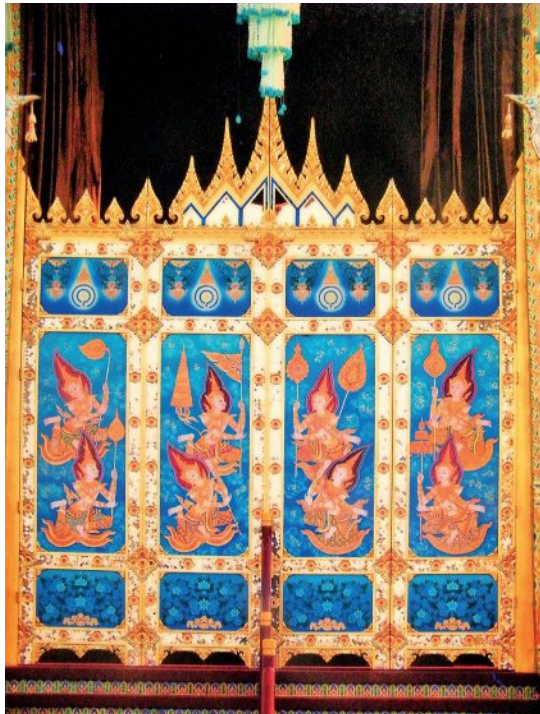
ฉากบังเพลิงพระเมรุมาศ
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗
พ.ศ. ๒๕๒๘

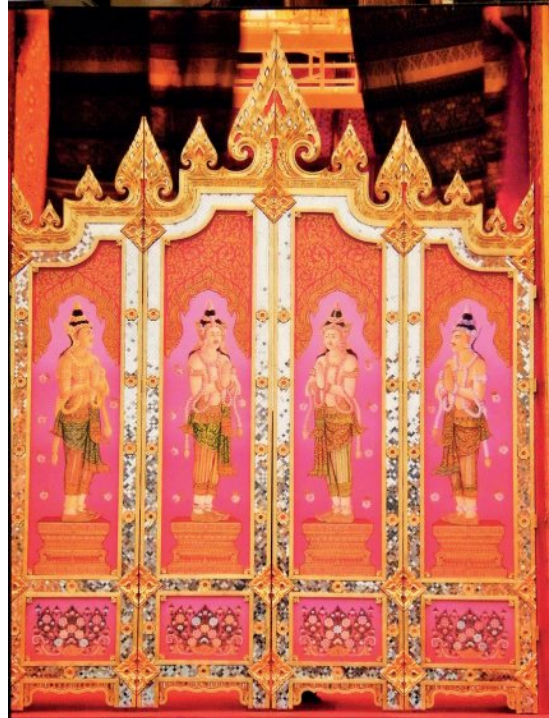
ฉากบังเพลิงพระเมรุมาศ
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พ.ศ. ๒๕๓๙

ฉากบังเพลิงพระเมรุ
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พ.ศ. ๒๕๕๑

ฉากบังเพลิงพระเมรุ
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโรสภาพัฒนาวัตี พ.ศ. ๒๕๕๕

ฉากบังเพลิงพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโรสภาพัฒนาวัตี พ.ศ. ๒๕๕๕

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. เครื่องประกอบพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๑.
- _____. เครื่องประกอบพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๕.
- _____. ๘๕ ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๙.
- แน่นน้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว. และคณะ. สถาปัตยกรรมพระเมรุในสยาม. บริษัท โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๔) จำกัด, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๕.
- ยิ้ม ปิ่นทอง. งานพระเมรุมาศสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. อมรินทร์การพิมพ์, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรมอักษร ก-ข. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐.

Abstract Studying the Paintings of Devas

Sanan Ratana

*Associate Fellow of The Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

The purpose of studying the paintings of devas in the construction of the Meru or royal crematoriums is to find the places where they are depicted to be used as a guideline in making paintings for the royal cremation ceremonies where meru are constructed. From the study of evidences and documents, it is found that from the Mid-Ayutthaya Period to the of reign King Rama IV of the Rattanakosin Period, devas celestial maidens, and giants in the standing, walking, sitting, and flying postures are mostly depicted on the fire screen. There are also paintings of devas decorating the walls and the supporters.

At present, modern incinerators are used in the royal cremation ceremonies. Thus, the figures of devas are also depicted on the inner fire screen.

Keyword: paintings of devas, Meru, fire screen

เส้นทางนับศตวรรษของบทประพันธ์เพลง “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม”*

ณัชชา พันธุ์เจริญ

ภาควิชาดุริยางคศิลป์ สำนักศิลปกรรม

ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

“เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” (Piano Concerto of Siam) เป็นผลงานสร้างสรรค์ดุริยางคศิลป์ในระดับวิจิตร แสดงเส้นทางเดินอันยาวนานจากบทเพลงไทยเดิมที่ประพันธ์ขึ้นตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผ่านการบรรเลง การประดิษฐ์ “ทางดนตรี” และการขัดเกลาของสำนักดนตรีหลายสำนัก จากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อเครื่องดนตรีสากลเข้ามามีบทบาทในการบรรเลงเพลงไทยด้วย นับแต่นั้นเป็นต้นมาได้เกิดกระบวนการเรียนการสอนดนตรีสากลให้บรรเลงเพลงไทยแบบ “ต่อมือ” หรือท่องจำ ตามธรรมเนียมการเรียนการสอนดนตรีไทย ผลงานเหล่านี้ได้ผ่านการประดิษฐ์ “ทางดนตรี” สำหรับเครื่องดนตรีสากล ผ่านการเรียบเรียงเสียงประสาน เรียบเรียงเสียงวงดุริยางค์สากล และผ่านการประพันธ์เพลงต่อยอดจากผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ ด้วยการประยุกต์แนวดนตรีตามรสนิยมของศิลปินที่ได้รับการศึกษาจากซีกโลกตะวันตก

คำสำคัญ : เปียโน, คอนแชร์โต, เปียโนคอนแชร์โต, อนุรักษ์, ธรรมเนียม, เพลงไทย

คอนแชร์โต

คอนแชร์โต (concerto) หรือบทบรรเลงประชัน เป็นประเภทหนึ่งของบทเพลงคลาสสิกตะวันตกมาตรฐาน เป็นบทเพลงบรรเลงที่เปิดโอกาสให้เครื่องดนตรีเดี่ยวแสดงความสามารถขั้นสูงในการบรรเลง ประชันกับวงดุริยางค์ มักมี ๓ ท่อน ท่อนแรกในอัตราเร็วมีโครงสร้างเป็นสังคีตลักษณะโซนาตา เต็มไปด้วยเนื้อหาทางดนตรีที่เข้มข้น ท่อนกลางจังหวะช้าในลีลาอ่อนหวาน อาจอยู่ในสังคีตลักษณะสามตอนหรือสังคีตลักษณะอื่น ส่วนท่อนสุดท้ายในอัตราเร็วมักอยู่ในสังคีตลักษณะรอนโดที่มีชีวิตชีวา จุดเด่นประการหนึ่งของคอนแชร์โต คือ มีช่วงเดี่ยวที่นักดนตรีเดี่ยวได้อวดฝีมือเพียงคนเดียวในท่อนแรก และอาจมีช่วงเดี่ยวสั้น ๆ ในท่อนสุดท้าย ในช่วงเดี่ยวนี้วงดุริยางค์จะหยุดบรรเลง และจะเข้ามารับพร้อมกันทั้งวงเมื่อช่วงเดี่ยวสิ้นสุดลง

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

คอนแชร์โตกลุ่มเดี่ยว

ในดนตรีคลาสสิกตะวันตก การประพันธ์เพลงให้เครื่องดนตรีประชันกันมีพัฒนาการต่อเนื่องอันยาวนาน แนวคิดเรื่องการประชันเกิดจากฝีมือของนักดนตรีที่พัฒนาขึ้นตามลำดับ จนนักดนตรีสามารถเล่นแนวบรรเลงซึ่งต้องใช้เทคนิคขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งแต่เดิมนักดนตรีในวงมีบทบาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เมื่อนักดนตรีกลุ่มหนึ่งเริ่มมีฝีมือเด่นชัดขึ้น จึงเกิดบทเพลงประเภทคอนแชร์โตเป็นครั้งแรกในสมัยบาโรก (Baroque Period, ค.ศ. ๑๖๐๐-๑๗๕๐ หรือ พ.ศ. ๒๑๔๓-๒๒๙๓) เรียกว่า คอนแชร์โตกลุ่มเดี่ยว (concerto grosso) ซึ่งเป็นบทเพลงที่เปิดโอกาสให้นักดนตรีกลุ่มที่เก่งกว่าได้มีบทบาทเหนือกว่านักดนตรีอื่นในวง นับเป็นคอนแชร์โตประเภทแรกที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ดนตรีตะวันตก

คอนแชร์โตเดี่ยว

ในเวลาต่อมา นักดนตรีมีศักยภาพสูงขึ้นตามลำดับ สามารถแยกตัวออกมาเล่นเทคนิคยากขึ้น และแสดงความโดดเด่นให้ประจักษ์ เมื่อทักษะในการเล่นเครื่องดนตรีพัฒนาขึ้น นักแต่งเพลงในสมัยคลาสสิก (Classical Period, ค.ศ. ๑๗๕๐-ประมาณ ๑๘๓๐ หรือ พ.ศ. ๒๒๙๓-ประมาณ ๒๓๗๓) จึงปรับรูปแบบของคอนแชร์โตให้เป็นการเดี่ยวเครื่องดนตรีประชันกับวงดุริยางค์ เรียกว่าคอนแชร์โตเดี่ยว (solo concerto) อันเป็นประเภทของคอนแชร์โตที่ได้รับความนิยมตั้งแต่ปลายสมัยบาโรกและได้รับการพัฒนาจนมีรูปแบบการนำเสนอที่ชัดเจนในสมัยคลาสสิก นับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน คำว่า คอนแชร์โต จะหมายถึง คอนแชร์โตเดี่ยว ส่วนคอนแชร์โตกลุ่มเดี่ยวยังก็สื่อความนิยมลงไป

คอนแชร์โตเดี่ยวซึ่งถือเป็นประเภทของคอนแชร์โตที่สำคัญที่สุดนั้น มีพัฒนาการที่ชัดเจนที่สุดด้วย เนื่องจากเป็นรูปแบบการประพันธ์เพลงคลาสสิกที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า ๒๐๐ ปี ความสัมพันธ์ระหว่างวงดุริยางค์กับเครื่องดนตรีเดี่ยวก็มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ในช่วงต้นของสมัยคลาสสิก ผู้เดี่ยวเป็นตัวเอก ส่วนวงดุริยางค์เป็นเพียงตัวประกอบ แนวเดี่ยวแสดงบทบาทอย่างเด่นชัดในขณะที่วงดุริยางค์ที่วงเล่นสนับสนุนเท่านั้น เครื่องดนตรีที่นิยมเดี่ยวกับวงดุริยางค์มากที่สุดคือ เปียโน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทคีย์บอร์ดที่ได้รับการพัฒนาจนได้มาตรฐานแล้วตั้งแต่สมัยคลาสสิก และเป็นเครื่องดนตรีที่มีพลังเสียงสู้กับวงดุริยางค์ได้

ในสมัยโรแมนติก (Romantic Period, ประมาณ ค.ศ. ๑๘๓๐-๑๙๐๐ หรือ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๓-๒๔๕๓) ความสัมพันธ์ระหว่างวงดุริยางค์กับเครื่องดนตรีเดี่ยวเปลี่ยนไป วงดุริยางค์มีบทบาทมากขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงตัวประกอบ เครื่องดนตรีเดี่ยวกับวงดุริยางค์บรรเลงประชันโต้ตอบกันมากขึ้นด้วยเทคนิคที่ยากขึ้นทั้งสองฝ่าย แต่นักดนตรีเดี่ยวยังเป็นตัวเอกอยู่ดี

คอนแชร์โตเดี่ยวในประเทศไทย

คอนแชร์โตเดี่ยวมาตรฐานในประเทศไทยที่เป็นที่รู้จักกันดีในวงการดนตรีคลาสสิกร่วมสมัย เช่น ผลงานการประพันธ์เพลง ชื่อ “คอนแชร์โตมหาราช” (Concerto Maharaja) และ “คอนแชร์โตสังคีตมงคล” (Concerto Sankitamankala) แต่งโดย ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร (ศิลปินศิลปาธร)

“คอนแชร์โตมหาราช” เป็นคอนแชร์โตสำหรับระนาดเอก เดี่ยวประชันกับวงดุริยางค์ขนาดใหญ่ แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้เพลงพื้นบ้านของไทยเป็นพื้นฐานสำคัญ

“คอนแชร์โตสังคีตมงคล” เป็นคอนแชร์โตสำหรับไวโอลิน เดี่ยวประชันกับวงดุริยางค์ขนาดใหญ่ แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มี ๓ ท่อนตามแบบฉบับคอนแชร์โตมาตรฐาน แนวทำนองหลักเริ่มต้นด้วย โน้ตกลุ่มหนึ่งซึ่งนำมาจากพระนาม

คอนแชร์โตทั้งสองบทมีลีลาแบบคอนแชร์โตในสมัยโรแมนติก เครื่องดนตรีเดียวกับวงดุริยางค์ ได้ตอบกันอย่างเผ็ดร้อน ใน “คอนแชร์โตสังคีตมงคล” ใช้ไวยากรณ์เสียงประสานแบบครึ่งเสียงตามแบบ ฉบับไวยากรณ์ดนตรีโรแมนติกมากกว่า “คอนแชร์โตมหาราช” ซึ่งเครื่องดนตรีเดี่ยวเป็นระนาดเอก อันเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่สามารถบรรเลงครึ่งเสียงได้

คอนแชร์โตวงดุริยางค์

คอนแชร์โตวงดุริยางค์ (orchestral concerto) เป็นรูปแบบคอนแชร์โตของดนตรีตะวันตก ที่พบในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีแนวคิดเช่นเดียวกับคอนแชร์โต แต่เครื่องดนตรีที่มีบทบาทเดี่ยวแสดงฝีมือ ไม่ได้มีเพียงชิ้นเดียว เครื่องดนตรีทุกชิ้นในวงแสดงบทบาทเดี่ยวอย่างเท่าเทียมกัน นักดนตรีทุกคนในวงมีโอกาสที่จะแสดงศักยภาพในระดับการบรรเลงเดี่ยว บทเพลงประเภทนี้ที่มีชื่อเสียงเป็นผลงานของ เบลา บาร์ตอก (Bela Bartok, ค.ศ. ๑๘๘๑-๑๙๕๕ หรือ พ.ศ. ๒๔๒๔-๒๔๘๘) ชื่อ Concerto for Orchestra

คอนแชร์โตวงดุริยางค์ในประเทศไทย

ในประเทศไทยมีคอนแชร์โตวงดุริยางค์ในแนวคิดเดียวกับดนตรีตะวันตก เป็นบทเพลงร่วมสมัย ชื่อ “เจ้าพระยาคอนแชร์โต” แต่งโดย บรูซ แกสตัน (Bruce Gaston : พ.ศ. ๒๔๙๐) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เคยออกแสดงเพียงครั้งเดียวในประเทศไทยเพราะมีปัญหาในการจัดการ เพลงนี้ใช้วงดุริยางค์ขนาดกลาง

๑ วง (แทนแม่น้ำเจ้าพระยา) และวงดุริยางค์ขนาดเล็กอีก ๔ วง (แทนแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน) ใช้ผู้อำนวยเพลง ๕ คน แต่ละวงเล่นสลับกันบ้าง เล่นได้ต่อกันบ้าง และเล่นพร้อมกันบ้าง การประชันพบในหลายมิติ ทั้งการประชันระหว่างวง การประชันระหว่างนักดนตรีและกลุ่มนักดนตรี ทั้งในวงเดียวกันและต่างวงกัน นักดนตรีแต่ละคนมีแนวเดี่ยวแสดงฝีมือในลักษณะเดียวกับคอนแชร์โตวงดุริยางค์ ใช้เสียงประสานก้าวหน้าทั้งแบบครึ่งเสียงและแบบเสียงกระด้าง บนพื้นฐานของทำนองและลีลาเพลงพื้นบ้านของไทย

คอนแชร์โตแม่น้ำเหลือง

เปียโนคอนแชร์โตในซีกโลกตะวันออกที่มีชื่อเสียงมากและได้รับความนิยมอย่างสูงในระดับสากลสืบเนื่องมาช้านานจนถึงปัจจุบันคือ “คอนแชร์โตแม่น้ำเหลือง” (Yellow River Concerto) ซึ่งเป็นเปียโนคอนแชร์โตของสาธารณรัฐประชาชนจีน

“คอนแชร์โตแม่น้ำเหลือง” ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมของสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๙ ประพันธ์โดยกลุ่มนักแต่งเพลงซึ่งประกอบด้วยนักแต่งเพลงชาวจีนที่มีชื่อเสียง ๖ คน คัดทำนองเดิมที่รู้จักกันดีจากผลงานเพลงกระแสดชาตินิยมชื่อ “Yellow River Great Chorus” ประพันธ์โดย เซียน ซิงไห่ (Xian Xinghai) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งเป็นช่วงที่จีนทำสงครามกับญี่ปุ่น “คอนแชร์โตแม่น้ำเหลือง” เป็นผลงานเพลงคลาสสิกมาตรฐานสากลที่สะท้อนเอกลักษณ์ความเป็นจีน

เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม

“เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” เป็นบทประพันธ์เพลงร่วมสมัยโดยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖ ผู้แต่งได้นำแนวเดี่ยวเปียโนเพลงไทยเดิมที่เรียบเรียงโดย พันเอก ชูชาติ พิทักษากร (ศิลปินแห่งชาติ) จำนวนทั้งสิ้น ๗ เพลง มาเรียบเรียงใหม่ในรูปแบบของเปียโนคอนแชร์โตหรือรูปแบบของเปียโนเดี่ยวประชันกับวงดุริยางค์เครื่องสาย เป็นผลงานในระดับมาตรฐานสากลที่พร้อมออกแสดงได้ทั่วโลกเช่นเดียวกับ “คอนแชร์โตแม่น้ำเหลือง” ใช้เวลาในการบรรเลงทั้งชุดประมาณ ๑ ชั่วโมง ออกแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” ประกอบด้วยบทเพลง ๗ เพลง หรือ ๗ ท่อน ได้แก่ ๑. สารถิ ๒. เขมรไทรโยค ๓. ลาวแพน ๔. พญาโศก ๕. โสมส่องแสง ๖. นกขมิ้น ๗. ฟ้อนเงี้ยว โดยเพลงลาวแพนกับเพลงพญาโศกอยู่ในรูปแบบของคอนแชร์โตซ้อน (double concerto) ซึ่งหมายถึง คอนแชร์โตสำหรับเครื่องดนตรีเอก ๒ เครื่องบรรเลงประชันกับวงดุริยางค์ เพลงลาวแพนเป็นคอนแชร์โตสำหรับเปียโนกับ

เชลโลบรรเลงประชันกับวงดุริยางค์ ส่วนเพลงพญาโศกเป็นคอนแชร์โตสำหรับเปียโนกับโอโบบรรเลงประชันกับวงดุริยางค์

ในการสร้างสรรค์ผลงาน “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตรมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างงานบุชาครูจึงคงไว้ซึ่งแนวเดี่ยวเปียโนต้นฉบับที่พันเอก ชูชาติ พิทักษากร ได้ประดิษฐ์ไว้อย่างครบถ้วน แต่พัฒนาองค์ความรู้ด้านดุริยางคศิลป์ตะวันตก ต่อยอดไปสู่บทเพลงคอนแชร์โตแบบคลาสสิก ใช้เทคนิคการเรียบเรียงเสียงวงดุริยางค์ให้มีสีสันเสียงไพเราะ สร้างแนวประกอบของแนวดนตรีในวงดุริยางค์ที่วิจิตรพิสดารด้วยเทคนิคการบรรเลงขั้นสูง ผสมผสานเสียงดนตรีทั้งดงามที่สุดจากวัฒนธรรมดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก เพื่อให้ได้สุนทรีย์รสที่ลงตัว

ผลงานชุดนี้สาคิการต่อยอดผลงานดุริยางคศิลป์ขึ้นเอกของแผ่นดิน ให้เป็นทางเลือกหนึ่งในการอนุรักษ์สมบัติล้ำค่าของชาติ ให้คนรุ่นหลังเข้าใจและเข้าถึง เน้นการสร้างงานดุริยางคศิลป์ที่ไพเราะ คนทั่วไปที่ไม่ใช่ นักดนตรีสามารถสัมผัสและซาบซึ้งได้ ทั้งนี้ไม่ได้ลดทอนความซับซ้อนของดนตรีไทยซึ่งถือเป็นผลงานสร้างสรรค์ประเภทวิจิตรศิลป์ เป็นผลงานที่สะท้อนรสนิยมและรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมดนตรีของประเทศไทยได้อย่างสมบูรณ์ แต่ประยุกต์ใช้ไวยากรณ์ดนตรีสากลเป็นหลัก และใช้เครื่องดนตรีสากลเป็นสื่อ

วรรณกรรมเปียโนแห่งกรุงสยาม

บทเพลงทั้ง ๗ บทในชุด “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” เป็นเพลงไทยเดิมที่มีชื่อเสียงและเป็นอมตะมาช้านาน ประพันธ์โดยครูดนตรีไทยผู้ล่วงลับแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บทเพลงชุดนี้ พันเอก ชูชาติ พิทักษากร (พ.ศ. ๒๔๗๗) ได้นำ “ทางดนตรี” ของครูดนตรีไทยหลายคนมาประดิษฐ์แนวเดี่ยวเปียโนอย่างวิจิตร และมอบหมายให้ศาสตราจารย์ ดร.ณัชชา พันธุ์เจริญ นำไปคิดค้นวิธีการบรรเลงด้วยลูกเล่นดนตรีไทย และนำออกแสดงเผยแพร่ ซึ่งได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางใน พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๒๖ และ พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๖ อนึ่ง ในการเผยแพร่บทเพลงชุดนี้ทั้งช่วงเกือบ ๓๐ ปี

ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ อาจารย์พิมพ์ชนก สุวรรณธาดา อาจารย์คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้บันทึกโน้ตสากลบทเพลงชุดนี้เป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อว่า “วรรณกรรมเปียโนแห่งกรุงสยาม” และเพื่อให้กระแสของบทเพลงเดี่ยวเปียโนเพลงไทยชุดนี้มีความต่อเนื่อง ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร (พ.ศ. ๒๕๐๕) จึงสร้างสรรค์ผลงานต่อยอดอีกชุดหนึ่งชื่อ “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” ซึ่งเป็นบทประพันธ์เพลงที่นำแนวเดี่ยวเปียโนเพลงไทยของพันเอก ชูชาติ พิทักษากร ทั้งชุดมาเป็นวัตถุดิบหลักในการประพันธ์เพลงชุดใหม่ในรูปแบบของเปียโนคอนแชร์โต

อรรถาธิบายและบทวิเคราะห์

“เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” เป็นคอนแชร์โตเดี่ยว แต่ไม่ใช่คอนแชร์โตเดี่ยวในลีลาเดียวกับคอนแชร์โตเดี่ยวตามแบบแผนคลาสสิกของตะวันตก แนวคิดของ “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” คือ เปียโนเป็นเครื่องมือเดี่ยว เป็นตัวเอก โดยมีวงดุริยางค์แสดงบทบาทสนับสนุนและโต้ตอบ มีทั้งสลับกันเล่นและคลุกเคล้าไปด้วยกันตามลีลาที่ผู้แต่งวางแนวทางไว้ และรักษาไว้ซึ่งทางเดี่ยวเปียโนของเดิมและแบบแผนหน้าทับของดนตรีไทย

ในที่นี่ได้เลือกเฉพาะเพลงสารถี (สามชั้น) ซึ่งเป็นเพลงแรกจากชุด “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” มาเขียนบทอรรถาธิบายและบทวิเคราะห์ เพื่อเป็นตัวอย่างแนวทางในการวิเคราะห์เพลง

เพลงสารถี (สามชั้น) เป็นบทประพันธ์ทำนองของพระประดิษฐ์ไพเราะ (ครุมีแขก หรือ มี ดุริยางกูร) เดิมเป็นอัตรา ๒ ชั้น มีชื่อว่า “สารถีซักรถ” เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๓ ท่อน

พระประดิษฐ์ไพเราะ (ครุมีแขก หรือ มี ดุริยางกูร) ไม่มีหลักฐานปีเกิดและเสียชีวิตที่ชัดเจน แต่ได้รับการบอกเล่าว่า ท่านเกิดช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๒) เป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) ได้รับพระราชทานตำแหน่งสำคัญคือ เจ้ากรมพิณพาทย์วังหน้าของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๘)

เพลงสารถี (สามชั้น) เป็นเพลงสำคัญเพลงหนึ่งในศาสตร์ดนตรีไทย ครูดนตรีสำนักต่าง ๆ นับแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๑๑) เป็นต้นมาได้ประดิษฐ์ “ทางเดี่ยว” สำหรับเครื่องดนตรีไทยหลายชนิด จนกลายเป็นเพลงเดี่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างสูง พันเอก ชูชาติ พิทักษากร ได้เรียบเรียงขึ้นจากทางเดี่ยวคลาริเน็ตของร้อยเอก นพ ศรีเพ็ชรดี (พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๕๒๔) หัวหน้าวงจุลดุริยางค์กองทัพบก ศิษย์เอกฆ้องวงใหญ่ของจางวางทั่ว พาทยโกศล (พ.ศ. ๒๔๒๘-๒๔๘๑)

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เรียบเรียงทางเดี่ยวเพลงสารถีสำหรับเปียโนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยดำเนินตามขนบเพลงเดี่ยวเครื่องดนตรี กล่าวคือ ในแต่ละท่อนประกอบด้วยเทียหวานและเทียวกีบ โดยเทียหวานกับเทียวกีบเป็นทางแปรซึ่งกันและกัน เทียหวานเป็นเทียวที่เลียนแบบเสียงร้องเอื้อนด้วยนิ้วตยาวซึ่งตกแต่งด้วยนิ้วประดับเป็นจำนวนมาก ส่วนในเทียวกีบ ทำนองเคลื่อนด้วยนิ้วตี่และกระชั้นขึ้นโดยมีนิ้วประดับแต่เพียงเล็กน้อย

ในเทียหวานใช้เสียงประสานในระบบอิงกูดแจเสียงตามแบบแผนคลาสสิก แทรกด้วยเสียงประสานแบบครึ่งเสียง เช่น คอร์ดโดมีนันต์ระดับสอง (secondary dominant) เทียวกีบใช้หลักการสอดประสานแนวทำนอง (counterpoint) ตามแบบอย่างของโยฮันน์ เซบาสเตียน บาค (Johann

Sebastian Bach, ค.ศ. ๑๖๘๕-๑๗๕๐ หรือ พ.ศ. ๒๒๒๘-๒๒๙๓) นักแต่งเพลงชาวเยอรมันในสมัยบาโรก ลีลาของภาคเป็นแบบแผนการเขียนทำนองตั้งแต่ ๒ แนวขึ้นไปเล่นประชันในบทบาทที่เท่าเทียมกันทำให้เกิดเนื้อดนตรีที่เรียกว่า เนื้อดนตรีหลากหลาย (polyphony) ทำนองเพลงในทิวแถวซึ่งเป็นทางแปรของทิวแถวอยู่ในมือขวา เป็นทางแปรที่ใช้โน้ตเดินถี่ ในลักษณะจังหวะที่ค่อนข้างสม่ำเสมอ ส่วนมือซ้ายเล่นทำนองสอดประสานด้วยบทบาทที่ไม่เป็นรอง ทั้งสองแนวมีอิสระในการดำเนินทำนองเชิงประชันกันอย่างไรเพราะ เนื้อดนตรีมีมิติซับซ้อนมากขึ้นทั้งในแนวตั้งและในแนวนอน เป็นการสร้างความเป็นศาสตร์และศิลป์ขั้นสูงในอรรถรสดนตรี

บทวิเคราะห์เพลงสารถิคอนแชร์โต

สารถิคอนแชร์โต สำหรับเดี่ยวเปียโนประชันกับวงดุริยางค์เครื่องสาย เป็นเพลงลำดับแรกในชุด “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร แต่งช่วงเกริ่นนำในจังหวะเร็ว ๑๕ ห้อง บรรเลงด้วยวงดุริยางค์ก่อนที่จะเริ่มทิวแถวของท่อนที่ ๑ ในจังหวะช้า

ในช่วงเกริ่นนำ (ห้องที่ ๑-๑๕) เริ่มด้วย ๓ ห้องแรกเป็นคอร์ดเน้น แล้วตามด้วยทำนองซึ่งตัดตอนมาจากช่วงท้ายของทิวแถวท่อนที่ ๑ ในลักษณะสอดประสานแนวทำนอง สอดรับกับแนวเดี่ยวเปียโนที่เข้ามาเป็นครั้งแรกในห้องที่ ๑๖

ท่อนที่ ๑ ทิวแถว (ห้องที่ ๑๖-๔๘) ในอัตราจังหวะช้า เปียโนเดี่ยวเข้ามา วงดุริยางค์เล่นคอร์ดเบา ๆ สนับสนุนเพียง ๒ ห้องแรกเท่านั้น แล้วเปียโนเดี่ยวแต่ลำพัง จนถึงห้องที่ ๒๔ วงดุริยางค์กลับเข้ามาอีกครั้งในบทบาทเป็นรองเหมือนเดิม จากนั้นในขณะที่เปียโนยังเล่นแนวเดี่ยวอย่างวิจิตร วงดุริยางค์เริ่มวางบทบาทสำคัญมากขึ้นตั้งแต่กลางห้องที่ ๓๗ ที่ค้ำบังชี้ให้บรรเลงด้วยความรู้สึกอย่างมาก (molto espressivo) วงดุริยางค์มีบทบาทมากขึ้นตามลำดับด้วยการบรรเลงทำนองที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อสอดประสานกับทำนองในแนวเปียโน ความเข้มข้นทวีขึ้นตามลำดับจนถึงจุดสูงสุดที่วงดุริยางค์กับเปียโนผสมกลมกลืนกันเป็นเนื้อเดียวในบทบาทที่เท่าเทียมกันในห้องที่ ๔๖ ซึ่งเล่นในจังหวะกระชั้นขึ้นเพื่อเตรียมเข้าสู่ทิวแถวเดี่ยวในจังหวะเร็ว

ท่อนที่ ๑ ทิวแถว (ห้องที่ ๔๘-๘๐) ในอัตราจังหวะเร็ว ในช่วงนี้เปียโนแสดงบทบาทเด่น วงดุริยางค์บรรเลงสนับสนุนแต่เพียงเล็กน้อยเป็นวรรคสั้น ๆ โดยเน้นการส่งจังหวะไปยังจังหวะที่ ๑ ของห้องหรือของประโยค ซึ่งช่วยให้แนวเปียโนที่ดำเนินต่อเนื่องยาวนานมีจังหวะยึดเกาะอย่างมั่นคง คอร์ดสำคัญที่พบในทิวแถวเกิดขึ้นในห้องที่ ๖๔ บนจังหวะที่ ๒ เมื่อเครื่องสายทุกแนวในวงดุริยางค์ใช้เทคนิคดีดสายพร้อมกันค่อนข้างดังเพื่อเสริมความสำคัญของคอร์ดในแนวเปียโน หลังจากนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเปียโนกับวงดุริยางค์เข้มข้นขึ้น มีแนวเลียนและแนวซ้ำก่อนที่จะปรายกลับเข้าสู่จังหวะช้าในทิวแถวของท่อนที่ ๒

ท่อนที่ ๒ เที้ยวหวาน (ห้องที่ ๘๐-๑๑๒) ในอัตราจังหวะช้า ทำนองเดี่ยวเปียโนของท่อนนี้อ่อนหวานและสะเทือนใจมากกว่าท่อนที่ ๑ วงดุริยางค์บรรเลงแนวสนับสนุนอย่างอ่อนหวานเช่นกัน แล้วเพิ่มความหนาแน่นของเสียงมากขึ้นจนถึงจุดที่เรียกได้ว่าเป็นจุดสูงสุดในห้องที่ ๙๖ ด้วยเสียงทรงพลังทั้งในแนวเปียโนและวงดุริยางค์ เครื่องสายเสียงสูงจะเล่นโน้ตตัวเดียวกับเปียโนไปพร้อม ๆ กันเป็นระยะ ๔ ห้อง จากนั้นวงดุริยางค์ก็ปรับบทบาทเป็นผู้สนับสนุนโดยลดบทบาทลงตามลำดับ จนถึงช่วงท้ายซึ่งส่งเข้าเที้ยวเก็บ

ท่อนที่ ๒ เที้ยวเก็บ (ห้องที่ ๑๑๒-๑๔๔) ในอัตราจังหวะเร็ว วงดุริยางค์ยังคงแสดงบทบาทสนับสนุนแนวเดี่ยวเปียโนเช่นเดียวกับเที้ยวเก็บของท่อนที่ ๑ แต่ในท่อนที่ ๒ วงดุริยางค์จะบรรเลงทำนองสอดประสานสั้น ๆ และยังคงทำหน้าที่ส่งเข้าจังหวะแรกของห้องหรือของประโยค โดยรวมแล้วความสัมพันธ์ระหว่างวงดุริยางค์กับเปียโนเข้มข้นและเข้มข้นมากขึ้น จุดที่น่าสนใจคือ ช่วงที่เปียโนเล่นช่วงคู่แปดทั้ง ๒ มือโดยไล่น็อตครึ่งเสียงแทรกอยู่ในทำนองอย่างโดดเด่น จากช่วงคู่แปดระหว่าง ๒ มือที่อยู่ชิดกันกลางเปียโน แล้วถอยห่างออกไปตามลำดับจนมือทั้งสองอยู่ห่างกันประมาณ ๔ ช่วงคู่แปด ซึ่งเป็นช่วงที่นักเปียโนได้แสดงศักยภาพเป็นพิเศษในห้องที่ ๑๒๔-๑๒๗ เป็นระยะ ๔ ห้อง ในช่วง ๔ ห้องดังกล่าววงดุริยางค์เล่นเน้นคอร์ดบนจังหวะแรกของห้อง ลีลาดนตรีช่วยส่งให้ช่วงนี้เป็นช่วงสูงสุดของท่อน หลังจากนั้นวงดุริยางค์กลับไปทำหน้าที่สนับสนุนเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ก่อนเข้าสู่เที้ยวหวานของท่อนที่ ๓ แนวเครื่องสายเดินทำนองไพเราะไปพร้อม ๆ กับแนวเปียโน

ท่อนที่ ๓ เที้ยวหวาน (ห้องที่ ๑๔๔-๑๘๔) ในอัตราจังหวะช้า เมื่อเข้าสู่เที้ยวหวานในท่อนสุดท้าย แม้วงดุริยางค์จะยังรักษาบทบาทสนับสนุน แต่เนื้อดนตรีโดยรวมหนาแน่นขึ้นเล็กน้อย โดยวงจะสร้างเสียงที่ทรงพลังมากขึ้นจนถึงจุดที่ถือได้ว่าเป็นจุดสูงสุดของท่อนถึง ๒ ครั้ง คือ ห้องที่ ๑๕๕ กับห้องที่ ๑๘๑ วิโอลาและเชลโล่เล่นบทเด่นขึ้นในท่อนนี้โดยเล่นแนวทำนองสอดประสานกับเปียโน รวมทั้งเล่นโน้ตตัวเดียวกับเปียโนเพื่อเพิ่มความเข้มข้นเสียงอย่างเป็นเอกภาพ เสียงเต็มวงของวงดุริยางค์กับเปียโนทำให้เกิดสุนทรียรสเต็มอิ่มเพื่อเตรียมเข้าสู่ช่วงแปรทำนองในเที้ยวเก็บต่อไป

ท่อนที่ ๓ เที้ยวเก็บ (ห้องที่ ๑๘๔-๒๒๕) ในอัตราจังหวะเร็ว เป็นช่วงที่เปียโนใช้เทคนิคขั้นสูงที่สุดเช่นเดียวกับในวงดุริยางค์ เนื่องจากเป็นท่อนสุดท้ายที่เพลงจะนำไปสู่การจบที่น่าประทับใจ จึงพบว่ามีการใช้เทคนิคพิเศษอันหลากหลายในเครื่องสาย เช่น การตีตีสาย การสีสาย และเทคนิคอื่น ที่ทำให้เกิดสีสันเสียงแปลกออกไป การใช้ส่วนจังหวะไม่ปกติและจังหวะเน้น วงดุริยางค์แสดงหลายบทบาทในท่อนสุดท้ายนี้ ทั้งเป็นคอร์ดสนับสนุน เป็นทำนองโต้ตอบหรือทำนองสอดประสาน เพิ่มสีสัน สร้างอารมณ์ที่แตกต่างทั้งแบบค่อยเป็นค่อยไปและแบบฉับพลัน วงดุริยางค์ช่วยสร้างเสียงอ่อนหวาน เสียงกร้าวดูตัน สร้างอารมณ์เร้าใจ ทำให้ผู้ฟังติดตามบทเพลงไปจนจบ

สรุป

“เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม” เป็นผลงานสร้างสรรค์ดุริยางคศิลป์ที่มีเนื้อหาวิชาการดนตรีซึ่งอธิบายได้ในทั้งด้านทฤษฎีการประสานเสียงและสุนทรียศาสตร์ เป็นผลงานชิ้นประวัติศาสตร์ที่แสดงเส้นทางเดินนับศตวรรษของบทเพลงไทยเดิม เป็นผลลัพธ์ของการอนุรักษ์และการสืบทอดมรดกของชาติให้มีคุณค่าเป็นสมบัติของชาติตลอดไป อีกทั้งยังเป็นทางเลือกหนึ่งในวงการดนตรีคลาสสิกมาตรฐานของประเทศที่สามารถสื่อสารกับผู้คนทั่วโลกได้ โน้ตสากลที่บันทึกไว้ตลอดจนการบันทึกภาพและบันทึกเสียงด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่จะทำให้บทเพลงชุดนี้สามารถนำออกแสดงและเผยแพร่ในระดับชาติระดับอาเซียน และระดับนานาชาติต่อไป

The image displays a musical score for a piano concerto. The top system shows the piano part with a treble and bass clef, including a first ending bracket labeled '2'. The bottom system shows the vocal part with a vocal line and a piano accompaniment line. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like *mf* and *p*.

การแสดงรอบปฐมทัศน์ “เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม”
ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

บรรณานุกรม

ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร. โน้ตเพลง : เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

ณัชชา พันธุ์เจริญ. ดนตรีคลาสสิก : รวมข้อเขียนภาษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เกตกะรัต, ๒๕๕๑.
พูนพิศ อมาตยกุล, ณัชชา พันธุ์เจริญ. สูจิบัตรการแสดงเดี่ยวเปียโนเพลงไทย โดย ณัชชา พันธุ์เจริญ : บทพรรณนารายละเอียดและบทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

YouTube: เปียโนคอนแชร์โตแห่งกรุงสยาม <http://www.youtube.com/watch?v=apm0WsBEDKs>

Abstract   **A Century-long Path of “Piano Concerto of Siam”**

Natchar Pancharoen

*Associate Fellow of the Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

“Piano Concerto of Siam” is a full-scale piece of contemporary classical music in the form of concerto for piano and string orchestra. It was newly composed in 2013 by a notable Thai composer, Professor Narongrit Dhamabutra. The composition consists of seven well-known traditional Thai tunes originally written by old masters, and later arranged for piano solo by Col Choochart Pitaksakorn, National Artist 2010. A long historical path of the piece is very unique. The blend of Thai sound and Western harmony is carefully crafted. The world premiere at the Chulalongkorn University auditorium on July 27, 2013 made the audience spellbound. Since then, the concerto has been considered a masterpiece in the repertoire of Thai contemporary music.

Keywords: Piano, Concerto, Piano Concerto, Narongrit Dhamabutra, Thai music

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

การบรรเลงพิณไร้สาย*

ชนก สาคริก
ภาควิชาดุริยางคศิลป์
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

“พิณ” คือเครื่องดนตรีที่ซิงสายดีดให้เกิดเป็นเสียงดังกังวานไพเราะน่าฟัง เครื่องดนตรีชนิดนี้มีต้นกำเนิดในหลายประเทศทั่วโลก พิณแต่ละชนิดล้วนมีรูปร่างลักษณะผิดแผกแตกต่างกัน แต่มีสิ่งเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือต้องมี “สาย” สำหรับใช้ซิงดีดบรรเลงเพื่อให้เกิดเป็นเสียงดนตรีอันไพเราะน่าฟัง ปัจจุบันมีพิณรุ่นใหม่ชนิดหนึ่งที่ “ไร้สายแต่มีเสียง” จะเป็นไปได้หรือ และพิณนี้มีความเป็นมาอย่างไร

คำสำคัญ : พิณ, เทอเรอมิน, พิณไร้สาย, ไร้สายแต่มีเสียง

เครื่องดนตรีนั้นแม้จะมีปรากฏอยู่มากมายทั่วโลก แต่สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ตระกูลคือ

๑. ตระกูล “เครื่องดีด”
เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ “นิ้วมือ” หรือ “วัสดุแข็ง” ดีดหรือปัดสายให้เกิดเสียง
๒. ตระกูล “เครื่องสี”
เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้วัสดุ ๒ ชนิดมาเสียดสีกันให้เกิดเสียง
๓. ตระกูล “เครื่องตี”
เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้วัสดุ ๒ ชนิดมากระทบกันให้เกิดเสียง
๔. ตระกูล “เครื่องเป่า”
เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้แรงดันจากลมปากเป่าให้เกิดเสียง

เครื่องดนตรีทั้ง ๔ ตระกูลดังกล่าวแม้ว่าจะมีวิธีการให้กำเนิดเสียงที่แตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือ ไม่ว่าจะเป่าหรือดีดเป็นเครื่องดนตรีในตระกูลใดก็ตามนักดนตรีจะต้องใช้นิ้วมือ นิ้วมือ หรือวัตถุที่ถืออยู่ในมือ สัมผัสกับส่วนใดส่วนหนึ่งของเครื่องดนตรีไปด้วยเพื่อปรับเปลี่ยนเสียงขณะบรรเลง แต่ในบทความนี้จะกล่าวถึงเรื่องราวของเครื่องดนตรีใหม่ชนิดหนึ่งซึ่งแปลกประหลาดและมีความน่าสนใจคือเครื่องดนตรีชนิดนี้ “ไม่มีสาย” และ “ไม่จำเป็นต้องใช้นิ้วสัมผัส” แต่นักดนตรีสามารถ

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

ควบคุมบังคับเสียงขณะที่บรรเลงได้อย่างไพเราะน่าฟัง นั่นก็คือที่มาของบทความ “การบรรเลงพิณไร้สาย” *บรรยายในที่ประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

ก่อนที่จะนำเอาเรื่องราวของเครื่องดนตรีแปลกประหลาดที่เรียกว่า “พิณไร้สาย” มาเล่าให้ฟังขอเล่าถึงเรื่องราวของพิณชนิดต่าง ๆ เท่าที่เคยปรากฏและเป็นที่ยึดกันให้ทราบพอสังเขป โดยจะเรียงลำดับประเภทตาม “จำนวนของสายพิณ” ดังนี้

พิณ ๑๐๐ สาย

พิณชนิดนี้เป็นเครื่องดนตรีโบราณของอินเดีย มีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า Santoor ที่จริงมีเพียง ๙๐ สาย แต่นิยมเรียกกันว่า “พิณ ๑๐๐ สาย” ตัวพิณเป็นกล่องรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู ภายในกลวง บริเวณด้านบนมีสายโลหะซึ่งตั้งพาดเรียงรายในแนวยาวจำนวน ๙๐ สายโดยมีลิ้มไม้เล็ก ๆ เรียกว่า “หย่อง”

(fret) หนุนรองรับไว้ทุกสาย ดังในภาพ ฐานของหย่องทำด้วยหมุดไม้เป็นรูปแท่งทรงกลมอิสระคล้ายตัวหมากรุกขนาดเล็กจำนวน ๓๐ อัน ด้านบนของหย่องแต่ละอันมีสันหนา และแข็งสำหรับใช้วางพาดสายพิณจำนวนหย่องละ ๓ สาย หมุดหรือหย่องเหล่านี้วางเรียงกันลงมาตามแนวตั้ง โดยแบ่งเป็น ๒ แถว ๆ ละ ๑๕ อัน ใช้สำหรับรองรับสายพิณไว้อันละ ๓ สาย ดังนั้นเมื่อรวมจำนวนสายทั้งสิ้นจึงเท่ากับ ๓๐ x ๓ เป็น ๙๐ สายพอดี แต่นิยมเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า “พิณ ๑๐๐ สาย” (เดิมอาจจะ มีจำนวนหย่องมากกว่า ๓๐ อันก็ได้) ขณะที่บรรเลงพิณชนิดนี้ นักดนตรีจะใช้ท่อนไม้ขนาดเล็กที่มีลักษณะปลายเรียวโค้งงอนขึ้นคล้ายกับรูปเดือนเสี้ยว “เคาะ” หรือ “ตี” ลงไปบนสายเพื่อให้เกิดเสียง จึงกล่าวได้ว่าพิณโบราณของอินเดียที่เรียกว่า Santoor นี้เป็นพิณที่มีจำนวนสายมากที่สุด

พิณ ๕๐ สาย

พิณโบราณของจีนที่เรียกว่า “กงโหว” (Konghou) เป็นพิณขนาดใหญ่ที่มีจำนวนสายรองลงมาจากพิณ Santoor ของอินเดีย คือมีสาย ๕๐ สาย ซึ่งเรียงกันลงมาในแนวตั้งในกรอบของตัวพิณที่มีลักษณะเป็นทรงสามเหลี่ยม โดยแบ่งออกเป็น ๒ ฝั่ง ๆ ละ ๒๕ สาย วางติดในแนวตั้งคล้ายกับพิณของชาวยุโรปที่เรียกว่า “Harp” แต่ต่างกันตรงที่กงโหวมีกล่องขยายเสียงที่เรียกว่า “กระพุ้งพิณ” ซึ่งมี “ขี้้นไม้เล็ก ๆ (fret)” วางรองรับสายพิณแต่ละสายเอา

ไว้ด้วย โดยทำหน้าที่ถ่ายแรงสั่นสะเทือนจากสายลงสู่กระพุ่มพิณเพื่อขยายเสียงให้ดังกังวานมากขึ้น พิณ ๕๐ สายนี้มักกล่าวถึงในคัมภีร์โบราณของชาวอินเดียว่าเป็น “พิณของเทพยดา” ที่มีเสียงดังกังวานไพเราะ น่าฟังมาก แนวคิดในการประดิษฐ์พิณ ๕๐ สายนี้จึงน่าจะได้รับอิทธิพลไปจากอินเดียก็ได้เพราะอินเดียนั้น มีอารยธรรมในด้านดนตรีที่เก่าแก่กว่าจีน

พิณ ๔๕ สาย

พิณของชาวตะวันตกเรียกว่า Zither มีจำนวนสาย ๔๕ สาย มีลักษณะรูปร่างเป็นกล่องสี่เหลี่ยมกลวง ซึ่งสายไว้จำนวน ๔๕ สาย นิยมวางตีในแนวนอนโดยมือหนึ่งใช้จับวัสดุแข็งติดเป็นทำนอง ส่วนอีกมือหนึ่งใช้นิ้วมือกดลงไปบนสายเพื่อปรับเปลี่ยน “ความตึง” ของสายพิณให้เกิดเป็นระดับเสียงสูงต่ำที่แตกต่างกัน พิณ Zither นั้นมีแผ่นวัสดุเสริมแข็ง ๆ ที่เรียกว่า Fret หรือ Bridge สำหรับรองรับการกดนิ้วมือเพื่อเปลี่ยนระยะความยาวของสายพิณตีไว้ด้วย คล้ายกับ “นม” ของเครื่องดนตรีไทยที่เรียกว่า “จะเข้” นับเป็นพิณที่มีจำนวนสายรองลงมาจากพิณ “คองโหว”

พิณ ๔๒ สาย

พิณชนิดนี้ดูจะเป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลกนั่นคือเครื่องดนตรีที่ไทยเราเรียกว่าขิม แม้ว่าจะใช้ไม้ ๒ อันตีให้เกิดเสียง ไม่ได้ใช้นิ้วมือตีบรรเลงเหมือนพิณอื่น ๆ ทั่วไป แต่ก็จัดว่าอยู่ในเครื่องดนตรีตระกูล “พิณ” เช่นเดียวกัน มีผู้นิยมเรียกขิมอีกชื่อหนึ่งว่า Butterfly Harp (พิณรูปผีเสื้อ) เนื่องจากเมื่อนำส่วนประกอบต่าง ๆ ของขิมมาเรียงเข้าด้วยกันแล้วจะมีรูปร่างเหมือนกับตัวผีเสื้อมากที่สุดทีเดียว

ขิม ๗ หย่อง มีฐานของหย่องอยู่ ๒ แถว แต่ละแถวมีสันแข็งคล้ายกับ “ใบเสมา” สำหรับใช้วางพาดสายขิมแถวละ ๗ อัน หย่องทั้ง ๑๔ อันนี้มีสายขิมวางพาดอยู่อันละ ๓ สาย เมื่อรวมกันแล้วขิมตัวหนึ่งจึงมี ๔๒ สายพอดี พิณชนิดนี้มีจำนวนสายรองลงมาจากพิณ Zither ของยุโรป ปัจจุบันขิมของไทยได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นขิมแบบ ๙ หย่อง ๑๑ หย่อง และ ๑๕ หย่อง จึงมีจำนวนสายมากกว่า ๔๒ เส้น แต่ก็ถือว่ารวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันนี้

พิณ ๒๑ สาย

พิณที่มีจำนวนสายรองลงมาจากซิมคือ “พิณกู่เจิง” (Gu Zheng) ของจีน พิณชนิดนี้มีจำนวนสายพิณที่แตกต่างกันไปหลายรุ่นหลายแบบ เท่าที่ได้ค้นคว้าและพบเห็นมา พิณตระกูลนี้ มีสายพิณต่ำสุดตั้งแต่ ๑๖ สายไปจนถึง ๒๖ สาย แต่ที่นิยมกันมากที่สุด เห็นจะเป็นขนาด ๒๑ สาย ชาวจีนเป็นนัก

ปรัชญาตั้งนั้นช่างดนตรีของจีนจึงคิดประดิษฐ์พิณกู่เจิงให้มีรูปลักษณะแทนโลกทั้ง ๓ โลกคือ สวรรค์, พื้นดิน และบาดาล ส่วนที่เป็นพื้นดินซึ่งมนุษย์อยู่อาศัยนั้นแบ่งเป็น ๒ ส่วนคือ บริเวณโดยรอบตัวพิณถือว่าเป็นผืนดินจึงมักนิยมนวดลวดลายประดับหรือแกะลายไม้เป็นรูปภูเขาลำเนาไพรและสัตว์ประเภทต่าง ๆ เอาไว้ ส่วนบริเวณตรงกลางซึ่งเป็นที่ราบไค้งนั้นหมายถึงท้องทะเลอันกว้างใหญ่ไพศาล ต่ำลงไป คือบริเวณพื้นด้านล่างของพิณกู่เจิงถือว่าเป็นเมืองบาดาลหรือบริเวณใต้ท้องทะเล มีช่องเจาะเอาไว้สำหรับให้เสียงพิณที่ออกมาดังกังวานยิ่งขึ้นจำนวน ๒ ช่องเรียกว่า “สระหงส์ สระมังกร” ส่วนที่เป็นแดนสวรรค์ คือบริเวณที่ซึ่งสายพิณเอาไว้ด้านบนสุดเพราะเป็นแหล่งกำเนิดของเสียงอันไพเราะราวกับดนตรีจากสรวงสวรรค์ ส่วนหย่องจำนวน ๒๑ อันซึ่งหนุนสายพิณที่วางเรียงรายกันเป็นแนวแตงนั้นเปรียบเสมือนขุนเขาสูงใหญ่จำนวนมากที่ค้ำยันแดนสวรรค์เอาไว้ ด้วยเหตุนี้พิณกู่เจิงจึงมีความหมายแทนโลกทั้งใบ

มีตำนานที่น่าสนใจเกี่ยวกับพิณกู่เจิงซึ่งโยงไปถึงพิณโบราณเก่าแก่ขนาด ๕๐ สายชนิดหนึ่งของจีนที่เรียกว่าคังโหว คือเชื่อกันว่าพิณกู่เจิงนั้นมีพัฒนาการมาจากพิณคังโหว เกิดขึ้นครั้งแรกในยุคของจักรพรรดิฉินซีฮ่องเต้ ตำนานกล่าวว่าพิณคังโหวนี้มีมานานก่อนพิณกู่เจิง เป็นพิณที่สร้างโดยเทพยดา มีขนาดใหญ่ มีเสียงดังไพเราะมากและมีถึง 50 สายด้วยกัน ต่อมาเมื่อแผ่นดินจีนเกิดศึกสงครามชิงแผ่นดินระหว่างแคว้นใหญ่ ๗ แคว้นเป็นเวลายาวนาน ตำราการประดิษฐ์พิณคังโหวจึงได้สูญหายไป ครั้นเมื่อกษัตริย์ฉินซีสามารถรวมแผ่นดินจีนให้เป็นปึกแผ่นเดียวกันได้แล้ว พระองค์ก็ทรงให้นักปราชญ์ในยุคนั้นคิดประดิษฐ์พิณขึ้นมาใหม่อีกชนิดหนึ่งซึ่งใช้วิธีวางติดบรรเลงในแนวนอน พิณชนิดนี้เรียกกันว่า “กู่เจิง” มีเพียง ๒๕ สายเท่านั้น เหตุที่ต้องคิดประดิษฐ์พิณขึ้นมาใหม่นี้ก็เพราะตอนนั้นวิธีการประดิษฐ์พิณคังโหวพร้อมทั้งตำรับตำราในการติดพิณโบราณชนิดนี้ได้สูญหายไปในช่วงที่มีศึกสงครามติดพันกันเป็นเวลานาน เมื่อช่างดนตรีของจีนซีฮ่องเต้ได้คิดประดิษฐ์พิณชนิดใหม่ขึ้นมาแล้วหลังจากนั้นพิณกู่เจิงที่มี ๒๕ สายจึงเป็นที่นิยมติดบรรเลงสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

พิณ ๑๙ สาย (Vena and Sitar)

พิณ ๑๙ สายที่กล่าวถึงนี้คือพิณโบราณของอินเดีย ๒ ชนิดที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกันคือ วิณา และซิทาร์ เป็นพิณที่มีสายหลักสำหรับใช้ดีดเป็นเสียงดนตรีจำนวน ๗ สายและมีสายที่ใช้สำหรับเป็นเสียงครางก้องกังวานเสริมอีก ๑๒ สายซึ่งเรียงรายอยู่ตรงบริเวณหน้าพิณ พิณวิณามีกล่องขยายเสียงทำด้วยเปลือกลูกน้ำเต้าขนาดใหญ่เป็นพิเศษผ่าครึ่งอยู่ทางด้านล่างใบหนึ่งและลูกน้ำเต้าขนาดเล็กอีกใบหนึ่งอยู่ตรงคอพิณด้านบน ส่วนซิทาร์นั้นแตกต่างกับวิณาตรงที่ไม่มีลูกน้ำเต้าสำหรับขยายเสียงติดอยู่ตรงคอพิณด้านบน นอกนั้นส่วนประกอบอื่น ๆ จะมีลักษณะเหมือนกัน ปัจจุบันพิณซิทาร์นั้นดูเหมือนจะเป็นที่นิยมดีดบรรเลงกันมากกว่าพิณวิณา เสียงของ

พิณวิณา และซิทาร์ นั้นมีความก้องกังวานสดใสเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร นับว่าเป็นพิณที่มีระบบเสียงที่ไพเราะ และซับซ้อนมากอีกชนิดหนึ่งสายพิณของซิทาร์ที่ใช้สำหรับทำเสียงตัวโน้ตดนตรีนั้นมีอยู่เพียง ๗ สายเท่านั้น แต่เนื่องจากทั้งวิณาและซิทาร์ นั้นมีสายขนาดเล็กสำหรับให้เกิดเสียงสะท้อนกังวานอีก ๑๒ เสียงซึ่งอยู่ตรงบริเวณผิวหน้าของตัวพิณด้วยจึงจัดให้เป็นพิณขนาด ๑๙ สายแทนที่จะเป็น ๗ สาย

พิณ ๑๖ สาย

พิณ ๑๖ สายนี้น่าจะได้รูปแบบดั้งเดิมมาจากประเทศอียิปต์ในสมัยโบราณ แล้วแพร่หลายผ่านมาทางฝั่งทวีปเอเชีย เพราะหากพิจารณาคุณภาพของพิณอียิปต์โบราณที่มีปรากฏอยู่ตามผนังอาคารพีระมิดแล้ว พิณอียิปต์โบราณจะมีลักษณะที่คล้ายกับ “พิณซอังก็อก” (Saung Gauk) ของพม่าในปัจจุบันนี้มากที่สุด ส่วนจะแพร่หลายมาถึงพม่าได้อย่างไรนั้นยังไม่เป็นที่ทราบกัน แต่สันนิษฐานว่าคงแพร่หลายผ่านเส้นทาง “สายไหม” มายังจีนก่อนแล้วพม่าจึงรับมาอีกทอดหนึ่ง

พิณพม่า นั้นมีรูปทรงขนาดเล็ก ตัวพิณมีลักษณะคล้ายลำเรือทำหน้าที่ขยายเสียงที่ติดให้ตั้งขึ้น ส่วนคอพิณมีลักษณะโค้งงอคล้ายคันธนู ซึ่งสายที่ทำด้วยเชือกป่านเอาไว้ ๑๖ เส้นด้วยกัน เวลาตีบรรเลงเสียงพิณจะดังไม่มากนัก เดิมคงใช้บรรเลงกันเฉพาะในรั้วในวังหรือในบ้านเรือนเท่านั้น ในนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศของยาขอบกล่าวถึงพิณชนิดนี้ไว้ตอนที่ “จะเด็ด” สอนกุสุมาให้ตีพิณก็คือพิณชนิดนี้นั่นเอง

พิณ ๑๓ สาย

โกโตะ เป็นพิณโบราณของญี่ปุ่น มีเพียง ๑๓ สาย สันนิษฐานว่าได้แบบอย่างมาจากพิณกู่เจิงของจีนคือมีตำนานเล่าว่ามีขุนนางจีนท่านหนึ่งมีพิณกู่เจิงขนาด ๒๕ สายซึ่งมีเสียงไพเราะน่าฟังมาก

และมีบุตรสาว ๒ คนซึ่งต่างก็ติดพิณตัวนี้ได้ไพเราะไม่แพ้กัน ครั้นเมื่อขุนนางท่านนี้สิ้นชีวิตไปอย่างกระทันหันไม่ทันไม่ได้สั่งเสียไว้ว่าพิณกู่เจิงที่มีเสียงไพเราะมากตัวนั้นจะยกให้เป็นสมบัติแก่ลูกสาวคนใดสองสาวพี่น้องจึงเกิดทะเลาะแย่งชิงพิณกู่เจิงกันอย่างรุนแรง มารดาโกรธจึงใช้กระบี่ผ่าพิณตัวนั้นออกเป็นสองซีกเพื่อแบ่งให้กับบุตรสาวทั้งสอง สตรีผู้พี่ได้ส่วนที่มี ๑๒ สายไว้ ส่วนน้องสาวได้ส่วนที่มี ๑๓ สายไป

ต่อมาน้องสาวอพยพครอบครัวไปอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นและไม่กลับมาบ้านอีกเลย จึงเกิดพิณโกโตะขึ้นในญี่ปุ่นตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา ตำนานเรื่องนี้ได้จากหนังสือเรื่องวิถีตีพิณกู่เจิงของ จาเน็ต ลิม (Janet Lim) ซึ่งเป็นศิลปินกู่เจิงชาวสิงคโปร์ที่เคยเดินทางมาเมืองไทย และได้มาพบพูดคุยกับผู้เขียนในสมัยที่เริ่มนำพิณชนิดนี้มาตีบรรเลงเป็นเพลงไทย

พิณ ๗ สาย

พิณชนิดนี้เป็นพิณโบราณของจีนเรียกว่า กู่ฉิน (Guzhen) มีสายเพียง ๗ สาย และไม่มีหย่องสำหรับหนุนสาย ผู้บรรเลงต้องใช้นิ้วมือตีแล้วกดสายพิณรีดไปมาเพื่อให้เกิดเป็นเสียงต่าง ๆ ที่ไพเราะ น่าฟังนับว่าเป็นพิณที่บรรเลงได้ยากมากชนิดหนึ่ง พิณกู่ฉินนั้นมีมาก่อนพิณกู่เจิง แต่เนื่องจากวิถีตีบรรเลงค่อนข้างยากจึงมีการพัฒนาพิณกู่เจิงขึ้น

มาแทน เพราะตีบรรเลงได้ง่ายกว่า ทั้งยังมีเสียงไพเราะน่าฟังอีกด้วย และด้วยเหตุที่พิณกู่ฉินบรรเลงเป็นเพลงได้ยากดั่งนั้นพิณชนิดนี้จึงมีแต่ผู้ที่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตผู้คงแก่เรียนเท่านั้นจึงจะสามารถบรรเลงได้

พิณ ๖ สาย

พิณชนิดนี้เดิมปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของหลายชนชาติ มีรูปร่างลักษณะแตกต่างกัน เป็นพิณในระบบที่เรียกว่า “สายอิสระ” คือขึงสายเป็นตัวโน้ตเสียงต่าง ๆ แล้วตีไปตามนั้น ไม่ได้ใช้นิ้วกดสายเพื่อเปลี่ยนเสียง จึงไม่ค่อยเป็นที่นิยมกันแพร่หลายนักเพราะมีเสียงไม่ครบ ๗ เสียง เวลาบรรเลงจึงจำเป็นต้องหลบเสียงสูงขึ้นหรือต่ำลงอยู่บ่อย ๆ ทำให้ขาดความไพเราะน่าฟังลงไปมาก พิณ ๖ สายของแต่ละชนชาติจึงมีรูปแบบต่าง ๆ

กันออกไปตามรสนิยมของช่างผู้ผลิตต่อมา จึงได้มีการพัฒนาให้มีคอพิณสำหรับใช้นิ้วกดลงไปเพื่อเพิ่มเสียงสูงต่ำให้มากขึ้นจึงสามารถลดจำนวนสายให้น้อยลงเหลือเพียงแค่ ๒ หรือ ๓ สายเท่านั้น แต่บางชนิดแม้มีคอพิณสำหรับกดเสียงเพิ่มขึ้นก็ยังใช้จำนวนสาย ๖ สายเท่าเดิมก็มีเช่น กีตาร์ เป็นต้น ส่วนพิณ

๖ สายที่ใช้สายแบบอิสระนั้นจะไม่ค่อยพบเห็นกันมากนักในปัจจุบัน จะมีก็แต่ในบางท้องถิ่นในแถบชนบทของแต่ละชนชาติดังตัวอย่างในภาพที่นำมาให้ชมกันเป็นตัวอย่างเท่านั้น

พิณ ๕ สาย

เครื่องดนตรีประเภทพิณที่ใช้ระบบ ๕ เสียงที่เรียกกันว่า Pentatonic Scale มีต้นกำเนิดขึ้นในประเทศแถบเอเชียก่อนเป็นแห่งแรก พิณเหล่านี้มีสายเพียง ๕ สายเท่านั้นแต่ให้เสียงที่ไพเราะน่าฟังจึงมีปรากฏอยู่ทั่วไปในหลายประเทศ ในจีนมีการประดิษฐ์พิณชนิดนี้ด้วยกระบอกไม้ไผ่ขนาดใหญ่โดยเป็นเครื่องดนตรี

พื้นบ้านเก่าแก่ของ “แคว้นฉิน” (Chin) จึงสันนิษฐานว่าพิณ ๕ สายชนิดนี้น่าจะเป็นต้นกำเนิดของพิณกู่เจิง เพราะใช้ระบบ ๕ เสียงเหมือนกัน เพียงแต่พิณกู่เจิงนั้นเพิ่มจำนวนสายให้มากขึ้นเป็น ๒๕ สาย

พิณ ๔ สาย

พิณที่ใช้จำนวนสาย ๔ สาย มีปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากในหลาย ๆ ประเทศ เช่นเครื่องดนตรีโบราณของไทยที่เรียกว่า “กระจับปี่” หรือพิณรูปหยดน้ำของจีนที่เรียกว่า “ผีผา” (Pipa) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเครื่องดนตรีประเภท “ซิ่ง” ซึ่งพบอยู่ในแถบภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยด้วย

พิณชนิดนี้เป็นที่นิยมกันมาก เนื่องจากมีน้ำหนักเบา ใช้สายน้อยเพียง ๔ เส้น แต่ทำเสียงได้มาก ทั้งยังสร้างได้ง่าย และมีขนาดกะทัดรัด นักดนตรีสามารถถือไปมาได้สะดวก เวลาตีบรรเลงก็วางบนตักติดได้ทันที สำหรับพิณ ๔ สายของชาวตะวันตกในปัจจุบันซึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมกันทั่วไปคือ ไวโอลิน เพียงแต่ไม่ได้ใช้นิ้วดีดหรือใช้ปิ๊กเขี่ยสายแต่ใช้คันชักสีกับสายให้เกิดเสียงแทนการดีด

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือพิณ ๔ สายนั้นจะใช้ระบบเปลี่ยนเสียงด้วยการใช้นิ้วกดลงไปตามสายที่อยู่ตรงบริเวณคอพิณ ไม่ได้ดีดหรือสีเป็นสายอิสระเหมือนพิณที่มีจำนวนสายหลายเส้น ดังนั้นจึงทำเสียงดนตรีได้มากขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มจำนวนสาย พืน ๔ สายเช่นกระจับปี่นี้น่าจะเป็นต้นกำเนิดของเครื่องดนตรีในปัจจุบันที่เรียกว่ากีตาร์ซึ่งมี ๖ สายด้วย เพราะมีมาก่อนกีตาร์นานแล้ว

พิณ ๓ สาย

พิณชนิดนี้มีทั้งพิณที่อยู่ในตระกูล “เครื่องสี” และ “เครื่องดีด” เช่น ซอสามสาย จะเข้ การทำเสียงจะใช้นิ้วมือกดสายที่อยู่ตามคอพิณ เพื่อเปลี่ยนระดับเสียงสูงต่ำเช่นเดียวกัน ส่วนการเกิดเสียงนั้นอาจมาจากการใช้ไม้ดีดไปตีสายโดยตรงหรือใช้คันชักสีที่สายให้เกิดเสียงก็ได้ แล้วแต่รูปแบบของการประดิษฐ์ จัดว่าเป็นพิณที่นิยมตีบรรเลงกันมากทั้ง ๒ ชนิดเนื่องจากมีรูปลักษณ์สวยงามติดตาและมีเสียงไพเราะน่าฟัง แสดงถึงความงดงามของศิลปะไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง

พิณ ๒ สาย

พิณ ๒ สายคือเครื่องดีดหรือเครื่องสีที่ใช้สายเพียง ๒ เส้นเท่านั้น แต่สามารถทำเสียงดนตรีได้หลายเสียง เช่นพิณเป็ยะของชาวไทยภาคเหนือเป็นต้น นอกจากนั้นก็เป็นเครื่องดนตรีในตระกูลเครื่องสีจำพวกซอทั้งหลายที่เรารู้จักกัน เช่น ซอด้วง ซออู้หรือซออ้อหู ของจีน เครื่องดนตรีเหล่านี้เป็นที่รู้จักและนิยมบรรเลงกันมากในหลายประเทศ

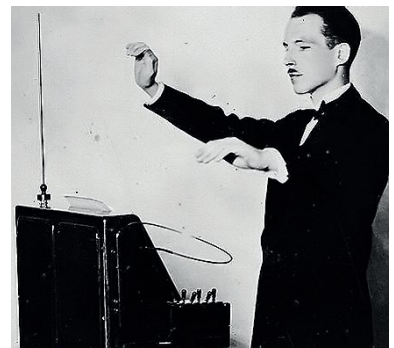
พิณสายเดียว

พิณที่มีจำนวนสายน้อยที่สุดก็คือพิณที่มีสายสำหรับดีดบรรเลงเพียงสายเดียวเท่านั้นเช่น พิณน้ำเต้าของไทย พิณดานโบของเวียดนาม พิณทั้ง ๒ ชนิดนี้แม้จะมีเพียงสายเดียวแต่ก็สามารถบรรเลงทำนองดนตรีได้หลายเสียงอย่างไร้พราเส่น่าฟังนับว่าเป็นพิณที่มีสายน้อยที่สุดเท่าที่เคยพบเห็นกันมา

พิณไร้สาย

การที่ได้กล่าวถึงพิณชนิดต่าง ๆ มาก่อนหน้านี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าพิณทุกชนิดที่เราเคยรู้จักกันมาแล้วล้วนแล้วแต่ต้องมีสายสำหรับใช้ดีดบรรเลงด้วยกันทั้งสิ้นโดยอาจจะมากบ้างน้อยบ้างหรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องมีสักสายหนึ่งเพื่อใช้สำหรับดีดบรรเลงให้เกิดเป็นเสียงเพลง แต่พิณไร้สาย (Theremin) ซึ่งกำลังจะกล่าวถึงนี้น่าจะเรียกได้ว่าแปลกประหลาดที่สุด เพราะสามารถบรรเลงเป็นทำนองดนตรีได้อย่างไพเราะน่าฟัง ทั้ง ๆ ที่ไม่มีสายสำหรับให้นักดนตรีได้สัมผัสเลยแม้แต่เส้นเดียว ซึ่งเป็นที่มาของบทความนี้ พิณไร้สายที่กล่าวถึงมีชื่อว่า

เลอง เทอเรมิน กำลังบรรเลงพิณไร้สาย

Theremin ตั้งชื่อตามผู้ประดิษฐ์คิดค้นซึ่งเป็นนักฟิสิกส์ชาวรัสเซีย ชื่อว่า Lev Sergeivich Termen ชาวตะวันตกรู้จักกันในนามว่า Léon Theremin นักฟิสิกส์ผู้นี้ได้คิดประดิษฐ์อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งส่งคลื่นออกมาจับความเคลื่อนไหวของวัตถุทั้งในแนวตั้ง และแนวราบ แล้วแปลงเป็นสัญญาณเสียงดนตรีออกมาได้อย่างไพเราะน่าฟัง ด้วยเหตุนี้นักดนตรีจึงเพียงแต่โบกมือไปมาในอากาศในแนวตั้งและแนวราบให้ถูกระยะที่กำหนดไว้ก็จะสามารถควบคุมบังคับความถี่และความดังของเสียงดนตรีได้เหมือนบรรเลง

เครื่องดนตรีจริง ๆ จึงน่าจะเรียกเครื่องดนตรีชนิดใหม่นี้ว่าเป็น “พิณไร้สาย” เพราะสามารถบรรเลงเพลงได้โดยไม่มีสายพิณแม้แต่เส้นเดียว

ประวัติความเป็นมาของพิณไร้สายที่เรียกว่า “เทอเรอมีน” ในอินเทอร์เน็ต มีดังนี้

The theremin was originally the product of Russian government-sponsored research into proximity sensors. The instrument was invented by a young Russian physicist named Lev Sergeivich Termen (known in the West as Léon Theremin) in October 1920[3] after the outbreak of the Russian civil war. After positive reviews at Moscow electronics conferences, Theremin demonstrated the device to Bolshevik leader Vladimir Lenin. Lenin was so impressed with the device that he began taking lessons in playing it,[4] commissioned six hundred of the instruments for distribution throughout the Soviet Union, and sent Theremin on a trip around the world to demonstrate the latest Soviet technology and the invention of electronic music. After a lengthy tour of Europe, during which time he demonstrated his invention to packed houses, Theremin found his way to the United States, where he patented his invention in 1928 (US1661058). Subsequently, Theremin granted commercial production rights to RCA.

Although the RCA Thereminvox (released immediately following the Stock Market Crash of 1929), was not a commercial success, it fascinated audiences in America and abroad. Clara Rockmore, a well-known thereminist, toured to wide acclaim, performing a classical repertoire in concert halls around the United States, often sharing the bill with Paul Robeson. During the 1930s Lucie Bigelow Rosen was also taken up with the theremin and together with her husband Walter Bigelow Rosen provided both financial and artistic support to the development and popularisation of the instrument.

*In 1938, Theremin left the United States, though the circumstances related to his departure are in dispute. Many accounts claim he was taken from his New York City apartment by KGB agents,[7] taken back to the Soviet Union and made to work in a sharashka laboratory prison camp at Magadan, Siberia. He reappeared 30 years later. In his 2000 biography of the inventor, *Theremin: Ether Music and Espionage*, Albert Glinsky suggested the Russian had fled to escape crushing personal debts, and was then caught*

up in Stalin's political purges. In any case, Theremin did not return to the United States until 1991

เลออน เทอเรอมีน ขณะแสดงพิณไร้สายเป็นครั้งแรก

Abstract   **Playing the Stringless Phin**

Chanok Sagarik

*Associate Fellow of The Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

The phin is a stringed instrument that produces resonant and melodious sounds. This type of musical instrument has its origin in many countries around the world. Different types of phin have different shapes, but one common feature they share is that they must have strings attached in order to produce melodious music. At present there is a new type of phin which is “stringless but sounding.”. The purpose of this article is to trace the origin of this new phin and discuss whether it is possible.

Keywords: phin, Theremin, stringless phin, stringless but sounding

การใช้สีภายนอกอาคาร*

ไสว มงคลเกษม

ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม

ราชบัณฑิตยสถาน

การทำสีภายนอกในงานสถาปัตยกรรมมีความสำคัญเท่ากับการออกแบบอาคาร ผนังอาคารที่จะลงมือทำให้สวยงามจะต้องมีการคัดเลือกวัสดุก่อสร้างนั้น ๆ อย่างละเอียด เพื่อป้องกันมิให้เกิดการเสียหายภายหลัง

ผนังภายนอก มีวัสดุให้เลือกใช้ได้หลายชนิด เช่น

- ผนังหุ้มด้วยหินสีธรรมชาติ
- ผนังหุ้มด้วยหินอ่อน
- ผนังกรุด้วยหินอ่อนที่ตัดเป็นแผ่น ๆ มีขนาดเท่า ๆ กัน
- ผนังกรุด้วยอิฐหรือแผ่นคอนกรีตเห็นรอยต่อ
- ผนังกรุด้วยอิฐซีเมนต์
- ผนังกรุด้วยหินแม่น้ำผิวเกลี้ยง แล้วทาสีหรือพ่นสี
- ผนังกรุด้วยกระเบื้องเซรามิก
- ผนังกรุด้วยกระเบื้องเซรามิกขัดมัน
- ผนังกรุด้วยกระจก
- ผนังกรุด้วยแผ่นซีเมนต์ผสมใยหิน
- ผนังกรุด้วยไม้
- ผนังกรุด้วยโลหะ

ชนิดอาคาร ที่กรุด้วยวัสดุต่าง ๆ ดังกล่าว มีดังนี้

- บ้านพักอาศัยหลังเดี่ยว หรือบ้านหลังเดี่ยวที่อยู่ในโซนที่พักอาศัย
- อาคารหอพัก หรือกลุ่มอาคารที่เป็นหอพัก
- อาคารที่เป็นห้องพักอาศัยมีหลายห้องในครอบครัวเดียวกัน

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

- กลุ่มอาคารที่พักอาศัยมีหลายห้องในครอบครัวเดียวกัน
- ห้องพักนักศึกษาที่ไปเล่นสกีในฤดูหนาว
- โรงเรียนอนุบาล ประถม และมัธยม
- โรงเรียนอาชีวะชั้นสูง
- โบสถ์ในคริสต์ศาสนา
- อาคารภัตตาคารและร้านอาหาร
- อาคารที่ทำการ

ห้องพักสำหรับผู้มาเล่นสกีในฤดูหนาวที่เมืองกอร์ดินาดีมเปซโซประเทศอิตาลี โครงสร้างทั่วไปเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ส่วนผนังห้องโถงใหญ่ปลายอาคารกรุด้วยหินผิวเกลี้ยงแล้วพ่นสีให้ดูสดใส

ที่พักสำหรับนักเรียนชั้นประถมที่โรงเรียนพาไปเล่นสกีเป็นกลุ่มในฤดูหนาว สร้างที่ตำบลกอร์เตติกาโดเร เมืองกอร์ดินาดีมเปซโซ ตอนเหนือของประเทศอิตาลี สถานที่ก่อสร้างเป็นพื้นเอียงลาด โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังใช้อิฐบล็อกโปร่ง ผนังอาคารด้านเหนือและใต้ขนานกัน กรุด้วยหินผิวเกลี้ยงที่ทำได้ง่ายตามลำธาร ก่ออัดด้วยปูนก่อขนาดหนา อาคารทาสีเป็น ๒ สี ผนังจากพื้นถึงขอบหน้าต่างใช้สีแดงแสดตัดกับสีของหินก่อสีขาว โครงหลังคาเป็นไม้ มุงด้วยแผ่นโลหะ

กลุ่มอาคารที่พักอาศัย อาคารด้านหน้าผนังฉาบปูนเรียบพ่นสีเข้ม ระเบียงพ่นสีขาว อาคารด้านหลังทาสีอ่อน ตัวระเบียงใช้สีเข้ม

อาคารที่พักอาศัยพร้อมด้วยร้านค้าของเบ็ดเตล็ดชั้นล่าง โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก รอบตัวอาคารโครงเป็นสีเทาเงิน เพื่อให้สีตัดกันกับผนัง ซึ่งเป็นวัสดุสำเร็จรูป บันไดทางขึ้นหล่อเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กเชื่อมต่อกับพื้นเพื่อความแข็งแรงและกันบันไดทรุด

อาคารที่พักอาศัยสร้างที่ประเทศอังกฤษ ชานกรุงลอนดอน ผนังใช้ซีเมนต์ผสมใยหิน eternit ปิดล้อมด้วยกรอบไม้ ประตูหน้าต่างทาสีขัดมัน ลูกกรงของระเบียงบน (loggia) กรูด้วยกระจกสี กรอบที่ยึดแผ่นกระจกเป็นโลหะทาสีขาว

อาคารที่พักอาศัย ลูกกรงโดยรอบก่ออิฐให้เน้นตัว ลายของอิฐกรอบหน้าต่างกระจกเป็นสีฟันสีขาวขัดมัน ผนังและ ผนังของระเบียงบนพ่นสีมัน

อาคารที่พักอาศัยสร้างใกล้เมืองอัมสเตอร์ดัม โครงสร้างเป็น คอนกรีตเสริมเหล็ก ช่วงปลายพื้นที่ยื่นออกมาเป็นตัวโครงสร้างเช่น เดียวกัน ขอบหน้าต่างกรูด้วยกระจกสีด้านตัวขอบโดยรอบหน้าต่างพ่น สีขาวขัดมัน

บล็อก (block) อาคารที่พักอาศัยชนิดหลาย
ครอบครัว สถาปนิกใช้ปูนฉาบผสมหินกรวดทาสีขาว เนื่องจาก
สิ่งแวดล้อมเป็นสวนและสนามสีเขียว ขอบประตูหน้าต่าง
ใช้สีฟ้าเข้มเพื่อให้ดูเด่น การใช้สีเขียวตัดกับสีขาวทำให้ดู
ชัดเจนขึ้น

บล็อกที่พักอาศัย โครงสร้าง
เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังโดยรอบ
อาคารก่ออิฐฉาบปูนผสมหินแม่น้ำ
เฉดสีและผนังจากพื้นถึงขอบหน้าต่าง
ใช้วัสดุสำเร็จรูปทาสีให้ปรากฏเป็น ๔ สี
สีของผ้าบังแดดจัดเป็นสีเดียวกัน เพื่อ
ให้เกิดสีที่ตัดกัน

อาคารที่พักอาศัยและร้าน
ค้าชั้นล่าง ผนังและโครงสร้างเป็น
คอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังรับน้ำหนัก
บรรทุกที่ด้านข้างใช้สีฟ้าอ่อน สำหรับ
สีที่ใช้เป็นสีฟ้าอ่อนและเข้ม ทำหน้าที่
ต่างกัน

อาคารที่สร้างในกลุ่ม
อาคารที่พักอาศัย สร้างใกล้กรุง
สตอกโฮล์ม ทับหลังของผนังกันตก
เป็นอะลูมิเนียมขัดมัน ผนังที่ตั้งอยู่
ระหว่างหน้าต่างเป็นแผ่นซีเมนต์
ผสมใยหินทาสีมัน

อาคารสร้างเป็นลักษณะบล็อกที่พักอาศัย สร้างที่เมืองมิลาน
ประเทศอิตาลี ผนังภายนอกทั้งหมดกรุด้วยแผ่นเซรามิกขนาด ๑๐ x ๑๐
เซนติเมตร และ ๑๐ x ๒๐ เซนติเมตร ประตูหน้าต่างใช้ไม้บังแดดม้วน
ขึ้นลงทาสีมัน ผนังใต้หน้าต่างโดยรอบอาคารทาสีผสมแร่ที่ศึกษาการผลิต
เป็นพิเศษ (mineral)

อาคารที่พักอาศัยที่เมืองมิวนิก ส่วนที่เป็นห้องพักอาศัย ทาสีอ่อน ส่วนเฉลียงลอยทาสีฟ้าเข้ม และใช้สีนี้ทำเป็นรูปสามเหลี่ยมติดไว้ที่ผนังกันตกของดาดฟ้าโดยมีพื้นสีเดิมเป็นสีอ่อน สีที่ทาในที่ต่าง ๆ ใช้พ่นเรียบ ส่วนร้านค้าไม้บันดาดฟ้าใช้สีได้ก็ได้ตามแต่จะชอบ

รายละเอียดในการออกแบบเฉลียงพักผ่อนเป็นรูปร่างใหม่ ไม่เหมือนกับที่ทำกันโดยทั่วไป ด้านที่เอียงลงจะมองเห็นทิวทัศน์ได้กว้างไกล ส่วนที่ต่ำที่สุดของเฉลียงเป็นที่ปลูกดอกไม้ประดับ ซึ่งนิยมทำกันมากในประเทศเยอรมนี เจ้าของบ้านออกมานั่งพักผ่อนจะมองไม่เห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้เฉลียงดูเด่นจึงให้สีผนังเป็นสีเข้ม ส่วนตัวเฉลียงเป็นสีอ่อน

บ้านพักคนชราที่ประเทศเยอรมนี ผนังกันระหว่างห้องก่ออิฐแล้วพ่นสี ที่ระเบียงบนพ่นสีต่าง ๆ กันเพื่อให้ดูสดใส ส่วนห้องบันไดใช้กระจกเสริมเหล็ก แผ่นกระจกติดตั้งยาวเต็มช่วงกว้างของเสา

อาคารที่มีหลังคามุงด้วยแผ่นเหล็ก การออกแบบทำชายคายื่นออกมาให้ไกลจากตัวอาคาร ผนังกรุด้วยแผ่นคอนกรีตโปร่ง Hebel ระบายอากาศได้ ขนาด ๕ x ๑ เมตร กรุแล้วพ่นสีเรียบ สีอาคารนี้ประกอบด้วยสีชายคาขาว ชัดมัน ส่วนกลางอาคารพ่นสีเทาอ่อนและสีพื้นชั้นล่างพ่นสีขาว

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

งานศิลป์แห่งเมียนมา*

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์
ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

งานประดับกระจก เป็นงานหัตถศิลป์ประเภทหนึ่ง ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นสำหรับการตกแต่ง เนื่องกับการมีงานศิลปต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องมาแต่คุณลักษณะของกระจกประกอบไปด้วยผิวเรียบเกลี้ยง เป็นมันวาว เมื่อรับแสงสว่างก็สะท้อนออกเป็นประกายแวววับ โดยเฉพาะกระจกสีต่าง ๆ เมื่อประดับเข้ากับงานมีงานศิลปบางงานก็ดูคล้ายประดับด้วยอัญมณี ซึ่งเป็นการเสริมคุณภาพงานมีงานศิลปนั้น มีคุณค่ายิ่งขึ้น

ในประเทศพม่าหรือปัจจุบันคือสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา* งานประดับกระจกได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ทั้งที่เป็นงานประดับกระจกซึ่งเป็นหลักฐานมีมาแต่อดีต กับงานประดับกระจกที่ได้รับการสร้างทำขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

งานประดับกระจกในประเทศพม่าหรือเมียนมา ปรากฏให้เห็นได้ตามศาสนสถานแต่ละแห่ง ในเมืองต่าง ๆ อดีตพระราชวังที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อน กับงานหัตถศิลป์ซึ่งผลิตขึ้นเป็นเครื่องใช้ไม้อ้อย และเป็นสินค้าจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมีวางขายตามศาสนสถานทั่วไป

งานประดับกระจกเป็นเรื่องที่มีสาระสำคัญควรแก่ความสนใจ และเรียนรู้ ในฐานะประเทศพม่า เป็นประเทศคู่เคียงกับประเทศไทย ในเมืองไทยก็มีงานหัตถศิลป์ประเภทงานประดับกระจกมาแต่อดีตกาล เช่นกันการที่จะให้ความสนใจ และเรียนรู้งานประดับกระจกของพม่าซึ่งไม่ควรถือเอาความเจ้าคับเจ้าแค้น แต่อดีตมาเป็นอุปสรรค ปัจจุบันการเรียนรู้และเข้าใจในศิลปะ และวัฒนธรรมของประเทศใกล้เคียงจัดให้เป็นนโยบายสำคัญหนึ่งในการเข้าร่วมเป็นประชาคมแห่งอาเซียนในอนาคตอันใกล้ ดังนี้ การรับรู้และเรียนรู้ งานประดับกระจกของพม่าจึงน่าจะเป็นประโยชน์แก่การ “บูรณาการ” งานประดับกระจกของไทยได้บ้าง

ในประเทศพม่า มีโรงงานผลิตกระจกสีขาว และกระจกสีต่าง ๆ กระจกสีของพม่ามีทั้งขนาดหนา และขนาดบาง กระจกสีอย่างบางนี้ ชาวล้านนาแต่ก่อนเรียกว่า “แก้วพุกาม” นำเข้าจากพม่าเอามา

* คำ “เมียนมา” ใช้ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาพม่า

ประดับตกแต่งศาสนสถาน ปูชนียวัตถุ และเครื่องอุปโภคต่าง ๆ มาแต่โบราณ งานประดับกระจกในพม่า ใช้ทั้งกระจกสีขาว และกระจกสีต่าง ๆ ที่ทำขึ้นเองในประเทศ

งานประดับกระจกสำหรับช่างชาวพม่านั้น มี “เพชรตัดกระจก” เป็นเครื่องมือสำคัญ สำหรับตัดแบ่ง เจียนกระจกออกเป็นชิ้นย่อย ๆ กำหนดขนาด และรูปร่างต่าง ๆ ตามแบบหรือลายซึ่งกำหนดขึ้นไว้ใช้ประดับ มี “ไม้ตบคิบกระจก” สำหรับหนีบและจับแผ่นกระจก มี “สมุก” และ “เทือกรัก” สำหรับติดกระจกประดับพื้นชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

ลวดลายสำหรับงานประดับกระจกเป็นอย่าง “ลายเรขาคณิต” ประกอบด้วยรูปสี่เหลี่ยม รูปสามเหลี่ยม สีเหลี่ยมคางหมู เป็นต้น แต่ช่างพม่าอาจตัดกระจกเป็นเส้นโค้ง และรูปอย่างใบไม้ก็มี จัดว่าเป็นความสามารถต่างกับช่างไทยตัดกระจก

งานประดับกระจกของพม่าอาจจำแนกรูปแบบ และวิธีการออกตามลักษณะของงาน ที่พบได้ เป็น ๘ ลักษณะ โดยลำดับต่อไปนี้

ลักษณะฉิวราบเสมอกัน หรือเรียกว่า “ประดับกระจกฉิวตึง” เป็นลายติดต่อแผ่ไปบนพื้นราบ มักใช้กระจกตัดเป็นชิ้นสามเหลี่ยมติด และต่อกันเป็นรูปดาว ๖ แฉก เป็นต้น เป็นงานประดับกระจกฝาผนังที่เห็นได้ในศาสนสถานทั่วไป

ลักษณะฉิวราบ หรือฉิวตึงอีกแบบหนึ่ง ประกอบด้วยชิ้นกระจกรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ๔ ชิ้นต่อกัน เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีช่องว่างรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ อยู่ตรงกลาง ที่ช่องว่างนี้ตัดกระจกรูปสี่เหลี่ยมให้ขนาดเท่ากับช่องว่างนั้น ปิดลงตรงใจกลางรูปสี่เหลี่ยม การประดับกระจกเป็นลายลักษณะนี้ เรียกตามภาษาช่างไทยว่า “ตัดตุตใส่ใจ”

การประดับกระจกอย่างที่เรียกว่า “ตัดตุตใส่ใจ” นี้ ช่างพม่ายังประดับเป็นลายซับซ้อนต่างออกไปจากลายแบบ “ตัดตุตใส่ใจ” ของช่างไทย เป็นต้นว่า ทำซอยชิ้นกระจกต่อออกไปอีก ๒ ชั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมแต่ละรูปติดต่อกัน เป็นลายลักษณะ “กุดัน”

งานประดับกระจกลักษณะต่อมาเป็นงานประดับกระจกเรียกตามภาษาช่างไทยว่า “ดอกจอก” กล่าวคือ ลักษณะทั่วไปคล้ายกับการประดับแบบ “ตัดตุตใส่ใจ” แต่ต่างกันที่ประดับชิ้นกระจกรูปสี่เหลี่ยมคางหมูแต่ละคู่ ซึ่งล้อมกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมนั้นยกเป็นสันนูนขึ้นทั้ง ๔ ด้าน ทำให้เกิดเป็นเข่าตื้น ๆ รูปสี่เหลี่ยมเป็นที่ติดกระจกชิ้นสี่เหลี่ยมเป็น “ใจ” อยู่ตรงกลาง อนึ่ง การประดับแบบยกขึ้นสันนี้ ต้องปั้นรักสมุกเป็น

แกนหมุนขึ้นกระจกแต่ละคู่ ๆ วิธีการประดับกระจกแบบนี้ ช่างไทยประดับกระจกไม่ได้ทำมานานแล้ว ช่างพม่าอาจประดับกระจกด้วยวิธีดังกล่าว เป็นลวดลายต่างออกไปได้หลายแบบ

งานประดับกระจกอีกลักษณะหนึ่ง เป็นแบบผสมผสานกันด้วยวิธีประดับกระจกอย่าง “ดอกจอก” ยกเหลี่ยมขอบนอก และยกเหลี่ยมดอกสี่กลีบที่เป็น “ดอกใน” กับวิธีประดับรูปดาวหกเหลี่ยมยกสันแซม “ดอกใน” ซึ่งวิธีประดับกระจก ๒ ลักษณะนี้ไม่ปรากฏในเมืองไทยเรา

งานประดับกระจกอีกลักษณะหนึ่งที่ควรนำมากล่าวถึง คือ การประดับกระจกเป็นลายดาวหกเหลี่ยมต่อ ๆ กันไป ด้วยการตัดกระจกเป็นรูปสามเหลี่ยม ๓ ชิ้นประกอบเข้าด้วยกันเป็นรูปทรงกรวยสามเหลี่ยมต่ำ ๆ โดยใช้รักสมุคนั้นหมุนข้างใต้ให้คงรูปทรงไว้ ประดับรูปทรงกรวยนี้ต่อกันเป็นรูปดาว ๖ แฉก และประดับต่อเนื่องกันไปบนพื้นที่ วิธีประดับกระจกลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นวิธีประดับกระจกคล้ายกันกับวิธีของช่างไทยประดับกระจก เรียกว่า วิธี “ประดับหนามขนุน” ซึ่งไม่มีงานประดับกระจกลักษณะนี้ในปัจจุบัน

ยังมีงานประดับกระจกลักษณะต่างไปจากดังกล่าวมาข้างต้น ควรกล่าวไว้ในโอกาสเดียวกัน ดังนี้

งานปั้นรักสมุกทับแนวกระจก ช่างพม่าตัดกระจกเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนบ้าง รูปสี่เหลี่ยมคางหมูบ้าง นำมาติดเพื่อกรักประดับบนพื้นต่อ ๆ กันเป็นลวดลาย ริมนั้นกระจกแต่ละชิ้นต่อกันเป็นแนวเห็นได้นั้น ปั้นรักสมุกเป็นเส้นติดทับไปตามแนวริมนั้นกระจกที่ต่อกัน การทำเส้นรักสมุกทับกระจกนี้ ภาพรวม ๆ คล้ายกรอบล้อมกระจก บางแห่งระบายสี บางที่ปิดทองคำเปลว จัดเป็นงานประดับกระจกแปลกไปอีกลักษณะหนึ่ง

งานประดับกระจกปั้นลายทับ เป็นงานอีกลักษณะหนึ่ง ช่างพม่าจะปิดกระจกแผ่นสี่เหลี่ยมหน้าเรียบแผ่ไปบนพื้น แล้วใช้รักสมุก หรืออย่างช่างไทยเรียกว่า “รักติลาย” ปั้นทำเป็นลวดลายต่าง ๆ ทับลงบนหน้ากระจก แล้วจึงเซ็ดรักปิดทอง

งานประดับกระจกเป็นส่วนเสริมลายปั้น งานลักษณะนี้ ช่างพม่าจะปั้นลวดลายประดับพื้นที่ขึ้นก่อน จึงตัดกระจกเป็นชิ้นรูปต่าง ๆ ตามที่ต้องการประดับในช่องว่างระหว่างลวดลาย งานประดับกระจกอย่างนี้ คล้ายกับวิธีของไทยเรียกว่า “ปิดทองร่องกระจก”

งานประดับกระจกทั่วไป มักประดับกระจกเป็นลวดลายแบบเรขาคณิต คือ ตัดกระจกเป็นรูปสี่เหลี่ยมบ้าง รูปสามเหลี่ยมบ้าง หรือพิเศษอย่างพม่าคือรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ที่จะตัดกระจกให้เป็นเส้น

ศตวรรษนั้นเป็นความยาก เพราะกระจกเป็นของแข็งเปราะ และแตกง่าย จึงนิยมตัดเป็นรูปเหลี่ยมต่าง ๆ ดังว่าแต่แรกนำมาประดับต่อกัน กระนั้นก็ตีการตัดกระจกทำเป็นเส้น เป็นรูปร่างหรือเป็นลายโค้ง แหลม กลมมน ก็ใช้ว่าทำไม่ได้ งานประดับกระจกในประเทศพม่ามีอยู่ให้เห็นได้ ช่างพม่าตัดกระจกเป็นรูปร่างต่าง ๆ แปลกไปกว่ารูปร่างทางเรขาคณิต และการตัดกระจกทำเป็นรูปร่างต่าง ๆ ก็ไม่เป็นวิธีซับซ้อนถึงต้องปิดบังกัน ซึ่งในเมืองไทยยังไม่มีการตัดกระจกได้อย่างช่างพม่า

งานหัตถศิลป์ประเภทงานประดับกระจกในเมืองไทยก็มีอยู่พอให้เห็นได้ในปัจจุบัน แต่ความนิยมจะทำให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่องได้นั้น ออกจะเป็นสิ่งห่างไกลจากความเห็นประโยชน์ และความต้องการของคนทั่วไปในสังคม และส่วนราชการที่มีภาระ และหน้าที่ทำนุบำรุงรักษาศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

การนำเสนอเรื่องงานประดับกระจกของพม่านี้ก็เพื่อประสงค์เป็นอุทาหรณ์ให้ทราบได้ว่า ประเทศข้างเคียงที่ไทยเราละเลยความสนใจมานานกว่า ๒๐๐ ปีนี้ เขามีอะไร ยังคงมีอยู่ ยังรักษาไว้ และพัฒนาต่ออย่างถูกต้องได้อย่างไร ถ้าเราเองไม่ถนอมความคับแคบแต่อดีตอันเป็นอุปาทานในประวัติศาสตร์เทียม ๆ ออกเสียบ้างแล้ว คนไทยจะเสียโอกาสรู้ถึง รู้เท่า และรู้ทันประเทศข้างเคียงเพื่อเติมต้นทุนทางศิลปะ และวัฒนธรรมให้กองงามเติบโตใหญ่ต่อไป

งานทำทองคำเปลว ที่เมืองมัณฑะเลย์พม่า พลเมืองตั้งมั่นในความศรัทธาพระพุทธศาสนา ยกย่อง และนับถือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะอย่างเข้มแข็ง ดังเห็นได้จากเจดีย์สถาน และศาสนสถานจำนวนมากในประเทศนั้น มีสตุที่ระคนานับ พุทธศาสนิกชนชาวพม่าในแต่ละเมือง ๆ มิได้ละเลยหรือปล่อยวางธุระในการทำนุบำรุงเจดีย์สถาน และศาสนสถานให้เก๋าคำคร่ำ หรือปรักหักพัง จนกลายเป็นที่ร้างสักแห่ง พุทธศาสนิกต่างร่วมกำลังร่วมทุนทรัพย์บูรณะบำรุงรักษาให้คงสภาพใหม่ และสะอาดอยู่มิได้ขาด

ชาวพม่านิยมใช้ทองคำแท้ตีแผ่เป็นแผ่นบาง ๆ บุษุ่มเจดีย์สถานสำคัญ ๆ ดังมหาสถูปชเวดากอง มหาสถูปชเวมอร์ดอร์ ทองคำตีแผ่เป็นแผ่นบางมาก ๆ อย่างที่เรียกว่า **“ทองคำเปลว”** พม่าเรียกว่า **“ชเวเบีย”** ใช้ปิดพระพุทธรูป สถูปปรีวาร เครื่องบูชา ลวดลายประดับอาคาร ฯลฯ โดยเฉพาะทองคำเปลว เป็นสิ่งที่ต้องการมากสำหรับการบูรณะ และปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุและปูชนียสถานอันเป็นสิ่งที่นับถือ และควรบูชา

การตีทองคำเปลวจึงเป็นงานหัตถกรรมประเภทหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของบรรดาพุทธศาสนิกพึงได้ใช้ประโยชน์ในการทำนุบำรุงศาสนาวัตถุ และศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

หมู่บ้านช่างทำทองคำเปลวในเมืองมณฑลเลย เป็นแหล่งหัตถกรรมทำทองคำเปลวแห่งหนึ่งในสหภาพเมียนมา หมู่บ้านนี้อยู่นอกเมืองมณฑลเลยออกไปทางทิศใต้ ตั้งอยู่บริเวณหัวแ่งด้านตะวันออกของสี่แยกระหว่างถนนสายหลักที่ ๓๕ ตัดกับสาย ๗๘ ประกอบด้วยบ้านช่างทำทองคำเปลวหลายหลังคาเรือนอยู่เนื่อง ๆ กันไป

ช่างทำทองคำเปลวแหล่งนี้แบ่งงานที่ทำออกเป็น ๒ พวก คือผู้ชายทำงานในหน้าที่ตีทองคำแม่ให้เป็นแผ่นบาง ๆ เป็นลำดับ ผู้หญิงทำหน้าที่ตัดแผ่นทองคำเปลวให้ได้ตามขนาดและบรรจุเก็บในพับกระดาษพร้อมจะนำออกขาย

การทำทองคำเปลวในหมู่บ้านนี้ มีวิธีการและขั้นตอนตามลำดับโดยสังเขป ต่อไปนี้

๑. เอาทองคำแท้มามาตีออกเป็นแท่งลักษณะคล้ายนิ้วมือ เอาทองคำแท่งนี้ใส่เครื่องรีด ๆ ออกมาเป็นแถบเล็ก ๆ ยาวประมาณ ๖ ฟุต นำแถบทองคำนี้มาตัดแบ่งเป็นชิ้นเล็ก ๆ รูปร่างคล้ายใบมะขาม ซึ่งจะได้ประมาณ ๔๐๐ ชิ้น

๒. เอาชิ้นทองคำแต่ละชิ้นใส่ลงบนกระดาษซึ่งทำขึ้นเป็นพิเศษแต่ละชิ้นแผ่น วางกระดาษ ซึ่งใส่ชิ้นทองคำนี้ซ้อนทับกันเป็นตั้ง บรรจุเข้าในปลอกหนังอัดแน่น นำไปตีนานประมาณ ๓๐ นาที

๓. เอาตั้งกระดาษที่ผ่านการตีแล้วออกจากปลอกหนัง ถ่ายเอาชิ้นทองคำซึ่งแผ่ออกขนาดเท่าเหรียญเงินแต่ละชิ้นมาตัดแบ่งออกเป็น ๖ ชิ้น ทองคำแต่ละชิ้นเอาใส่บนกระดาษชุดใหม่ นำเข้าปลอกหนังจัดการตีต่อไปอีกประมาณ ๑ ชั่วโมง

๔. เอาตั้งกระดาษที่ดีแล้วนี้ออกจากปลอกหนังจึงถ่ายเอาชิ้นทองคำซึ่งหลังจากการตีหนที่ ๒ แล้วจะขยายตัวแผ่ออกขนาดเท่าเงินเหรียญ ถ่ายชิ้นทองคำนี้แต่ละชิ้นลงในกระดาษชุดใหม่แต่ละแผ่น ซึ่งมีขนาดใหญ่ขึ้นแล้วจัดซ้อนทับเป็นตั้ง เอาเข้าปลอกหนังจัดการตีต่อไปประมาณ ๕ ชั่วโมง จะได้แผ่นทองคำแม่เป็นแผ่นเปลวตามต้องการ

๕. ทองคำเปลวซึ่งตีสำเร็จแล้วจะส่งต่อไปให้ผู้หญิงนำไปตัดย่อยแบ่งเป็นแผ่นเล็ก ๆ รูปสี่เหลี่ยมตามขนาด โดยใช้เครื่องมือสำหรับตัดแผ่นทองคำเปลว ทำด้วยเขาสัตว์ ทองคำเปลวเมื่อตัดได้ตามขนาดแล้วก็นำไปใส่กระดาษพับลักษณะคล้ายใบปก แล้วรวบรวมเข้าเป็นตั้งใช้เชือกมัด ตั้งหนึ่ง ๆ ประมาณ ๑๐๐ แผ่น เสร็จแล้วพร้อมนำไปจำหน่ายต่อไป

อนึ่ง การตัดทองคำเปลวเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก ๆ นี้ ต้องจัดทำในห้องอับลม ทั้งนี้เพื่อกันมิให้ลมพัดพาเอาแผ่นทองคำเปลวปลิว ทำให้เสียหายได้ ส่วนการตีทองคำเป็นแผ่นตามลำดับนั้นทำในที่แจ้ง เนื่องจากผู้ตีต้องใช้กำลังแรงมาก ร้อนและเหนียวจึงต้องการลมโกรกบ้าง และการตีทองคำนี้ต้องตีไปตลอดทั้งวัน

รูปแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้า

ยอดเยี่ยม เทพรานนท์
ภาควิชาสถาปัตย์ สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

เกริ่นนำ

เป็นเรื่องไม่ง่ายที่ใครจะมาบอกว่า “รูปแบบ” ของที่อยู่อาศัยในอีก ๑๐ ปีข้างหน้าเป็นอย่างไร เพราะหากผู้ที่พยายามจะทำนายคิดว่า “รูปแบบ=รูปทรง” ที่ว่าบ้านที่ก่อสร้างในทศวรรษหน้านั้น จะเป็นทรงเหลี่ยมหรือทรงโค้ง จะเป็นหลังคาจั่วหรือหลังคาแบน หรือว่าบ้านจะเป็นสีขาว สีเหลือง หรือว่าสีแดง เพราะว่าสิ่งที่กำลังจะทำนายกันเป็นเพียง “รสนิยม หรือ แฟชั่น” ซึ่งแฟชั่นและรสนิยม ยากที่จะทำนายกันได้ก่อนเป็น ๑๐ ปี

หากแต่เมื่อพิจารณา “ปัจจัยรอบด้าน” ที่มีผลต่ออาคารที่พักอาศัยในทศวรรษหน้า ก็คือการ คาดหมายถึง “ความเปลี่ยนแปลง ความคงอยู่ และการย้อนยุค” ของสรรพสิ่ง สังคม และวิทยาการต่าง ๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงไป และนำเข้าสู่เชื่อมประสานกับความเป็นอาคารที่พักอาศัย ก็อาจสามารถคาดหมาย “รูปแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้า” ได้บ้าง

บทความต่อไปนี้เป็นการศึกษาพิจารณาปัจจัยรอบด้านที่น่าจะเกิดขึ้น และนำไปสู่การ คาดหมายลักษณะของที่อยู่อาศัยที่จะเป็นไปในทศวรรษหน้า

ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้า

เมื่อพิจารณาและคาดหมายสภาวะในทศวรรษหน้า (ที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากวันนี้) ที่จะส่งผล ต่อรูปแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้า น่าจะประกอบด้วยปัจจัย ๑๐ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ทั้งเทคโนโลยีทางการขนส่ง, การผลิตวัสดุก่อสร้าง, วิศวกรรมก่อสร้าง, งานระบบวิศวกรรม, การสื่อสาร, พลังงาน, ฯลฯ ที่มีแนวโน้มว่าจะมีประสิทธิภาพ มากขึ้น มีความรวดเร็วขึ้น มีขนาดเล็กลง พลังงานจะเป็นสิ่งที่ต้องใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ มากขึ้น (อีก ๑๐ ปีข้างหน้า พลังงานนิวเคลียร์ยังไม่มีใช้อย่างแน่นอน แม้ว่าจะเริ่มโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้า

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖

นิวเคลียร์ในวันพรุ่งนี้ก็ตาม) การออกแบบและก่อสร้างใด ๆ จึงต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างแน่นอน

๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร หมายถึงอัตราการเจริญเติบโตของเมืองไทยน่าจะมีอัตราที่ถดถอย (อัตราการเพิ่มของประชากรน้อยลง) เด็กจะมีความสำคัญต่อสังคมมากขึ้น ในขณะที่วัยเก๋าก็จะมีจำนวนคนชรามากขึ้น (เพราะวิทยาการทางการแพทย์ดีขึ้น จึงทำให้ประชากรมีอายุยืนยาว) อีกทั้งจำนวนคนพิการก็จะมากขึ้น (เพราะมีการรักษาชีวิตที่ดีขึ้น และผู้ชราที่ถือว่าเป็นผู้พิการอย่างหนึ่งด้วย) สังคมไทยจะเอาใจใส่ต่อผู้พิการมากขึ้น ดังนั้น การออกแบบอาคารในทศวรรษหน้าจะต้องคำนึงถึงบุคคลเหล่านี้เสมอ

๓. การเปลี่ยนแปลงและความคงอยู่ทางด้านวัฒนธรรม เพราะโลกที่เปิดกว้างขึ้น วิทยาการ การสื่อสาร การโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทำให้โลกดูเล็กลง การแลกเปลี่ยน การครอบงำ การลอกเลียนทางวัฒนธรรมจึงรุนแรงและล้าลึกมากขึ้น ตามทฤษฎีของเซอร์ไอแซก นิวตันที่กล่าวว่า Action = Reaction น่าจะทำให้สังคมไทยเริ่มมีการหวนหาวัฒนธรรมบางอย่างของชนชาติ ทำให้คนไทยเริ่มเห็นคุณค่าของ ศิลปวัฒนธรรมของชาติมากขึ้น รูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนปฏิกิริยา (Reaction) นี้ ซึ่งจะมีผลต่อการออกแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้าเช่นเดียวกัน

๔. การกลับสู่ธรรมชาติ ใกล้ชิดธรรมชาติ และเข้าใจธรรมชาติ กระแสสภาวะโลกร้อน เป็นปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่ส่งผลให้เห็นอย่างชัดเจนต่อการออกแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้า งานก่อสร้างที่เกิดขึ้นจะหลีกเลี่ยงผลที่ทำให้เกิดสภาวะโลกร้อน การดึงธรรมชาติเข้ามาใกล้ตัวมากขึ้นเป็นเรื่องสำคัญ ใช้วัสดุก่อสร้างที่ทำลายธรรมชาติน้อยลง ขณะเดียวกันการทำวัสดุที่ดูเหมือนผลิตภัณฑ์ของธรรมชาติ จะมีมากขึ้น ตลอดจนการใช้วัสดุแปรใช้ใหม่ (recycle) ก็จะมีเพิ่มขึ้น และจะเป็นจุดขายที่สำคัญจุดหนึ่ง หรืออาจจะเป็นแฟชั่นอย่างหนึ่งที่ผู้บริโภคบางคนอาจใช้เพื่อต้องการประกาศตนว่าเป็นคนดีที่รักษาโลกนี้ไว้เช่นกัน

๕. การคำนึงถึงสุขภาพของผู้อยู่อาศัยจะมีมากขึ้น เพราะมนุษย์มีความ “กลัวการเจ็บป่วย” เนื่องจากการรับรู้ข่าวสารความทรมาณของการเจ็บป่วยชัดเจนขึ้น และรับรู้ข่าวสารของเหตุแห่งการป่วย ไข้มากขึ้นเป็นปฏิกิริยากัน นอกจากการกลัวความเจ็บป่วยแล้ว การกลัว “ความตาย” ของผู้คนในสังคมที่พอมีฐานะและมีความหวังในชีวิตก็จะมีมากขึ้นไปด้วย ดังนั้น การออกแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้าจึงต้องคำนึงถึงผู้อยู่อาศัยว่าจะต้องมีความปลอดภัยจากโรค จากอันตรายต่อชีวิต และอาจหนุนเนื่องไปถึง การออกแบบให้ผู้อยู่อาศัยมีความแข็งแรงขึ้นมากกว่าปรกติธรรมดาด้วย

๖. การคำนึงถึงความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินจะมีมากขึ้น เพราะดูเหมือนว่าสังคมไทย ในปัจจุบันไปจนถึงทศวรรษหน้าจะเสพและยึดติดกับ “วัตถุนิยม และ ตัวเลข” มากขึ้นทุกวัน สังคมวัตถุนิยม

จะสร้าง “ความถ่างทางเศรษฐกิจ และ ความอยากได้ของของผู้อื่นมาให้ตนเสพ” มากขึ้นเป็นเงาตามตัว การแสวงหาวัตถุของผู้อื่นอย่างมั่งง่ายจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้ “ความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน” ของคนในสังคมลดน้อยลง การป้องกันตัวด้วยวิธีต่าง ๆ จะมีมากขึ้น เป็นผลให้การออกแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้าจะต้องเตรียมการป้องกันความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน

๗. การเปลี่ยนแปลงเพราะการย้ายถิ่นฐานของคนไทยมีมากขึ้นและถี่ขึ้น เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพราะการเปลี่ยนแปลงไปของคนไทยที่เคยได้ชื่อว่าเป็นผู้อยู่อาศัยที่ติดถิ่นฐาน ไม่ชอบการย้ายบ้าน ย้ายถิ่นฐาน ไม่ชอบการแยกตัวออกจากครอบครัว มีผลทำให้การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีมากขึ้น บางครั้งเป็นการย้ายถิ่นถาวร บางครั้งเป็นการย้ายถิ่น (และหาที่พักอาศัยใหม่) กิ่งถาวร และบางครั้งก็เป็นการย้ายถิ่นชั่วคราว การออกแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและถูกใจผู้ย้ายถิ่นเหล่านั้น เป็นเรื่องที่ต้องออกแบบและผู้ลงทุนในทศวรรษหน้าจะต้องนำมาเป็นหนึ่งในปัจจัยแห่งการพิจารณาและตัดสินใจ

๘. คนรับใช้ส่วนตัวในบ้านจะลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ เพราะคำว่า “สาวใช้ คนใช้ แจ่ว ฯลฯ” เป็นสิ่งที่จะค่อย ๆ หายไปจากสังคมไทย เหมือนกับคำว่า “ทาส และ บ่าว” ในอดีตนั้นได้หายไปแล้ว ทำให้การดูแลรักษาที่พักอาศัยจะพึ่งพิงคนรับใช้ได้น้อยลง การทำความสะอาดทุกวัน การดูแลรักษาบ้านทุกวัน การซื้อของสดของจุกจิกทุก ๆ วัน ฯลฯ จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ดังนั้น การออกแบบที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้าจึงต้องเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงนี้

๙. การเปลี่ยนแปลงเพราะข้อตกลงการค้าข้ามชาติและ WTO คือการค้าขายทำธุรกิจขยายวงกว้างขึ้นและตามข้อตกลงความเท่าเทียมกัน ๒ ใน ๔ ข้อของ WTO ก็คือการตั้งบริษัทข้ามชาติ และการให้ความเท่าเทียมทางเชื้อชาติ จะเป็นเหตุให้มีชาวต่างชาติเข้ามาพักอาศัยในประเทศไทยมากขึ้น วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของแต่ละชาติจะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้ามีความพิเศษในบางอาคารหรือบางโครงการได้

๑๐. การเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของอาคารจะมีมากขึ้น เพราะสภาพของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปและอาคารหลายแห่งก็หมดอายุการใช้งาน การเปลี่ยนแปลงทางด้านผังเมืองและสิ่งแวดล้อมจะทำให้อาคารหลายอาคารต้องรื้อทิ้งและสร้างใหม่ อาคารจำนวนมากจะเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย (อาจจะเปลี่ยนกลับไปกลับมาได้ หากมีสาเหตุและเหตุผลทางการตลาดและการลงทุนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย) อาคารที่จะออกแบบหรือก่อสร้างขึ้นมาใหม่จำเป็นต้องมี “ความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของอาคาร” ตั้งแต่เริ่มแรกด้วย

จากเหตุและปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเป็นมูลเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลง (หรือไม่เปลี่ยนแปลง) ของลักษณะที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้อาจเกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง หรือ

หลายสาเหตุมารวมกันก็ได้ ซึ่งเหตุและปัจจัยทั้งหมดนั้นจำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบหรือลงทุนจะต้องคิดและพิจารณา ซึ่งอาจมีเหตุและปัจจัยเฉพาะตนหรือเฉพาะโครงการเพิ่มมากขึ้นก็ได้

ตัวอย่างลักษณะของอาคารในทศวรรษหน้า

เหตุและปัจจัยที่กล่าวถึง ๑๐ ประการจะส่งผลให้ลักษณะของอาคารในทศวรรษหน้าเปลี่ยนแปลงจากปัจจุบันไปบ้าง ขอยกตัวอย่างลักษณะของอาคารในทศวรรษหน้า ดังต่อไปนี้

๑. บ้านจะเริ่มมีการตรวจสอบตัวเองได้ เป็นการใช้เทคโนโลยีที่จะตรวจสอบความสมบูรณ์ของระบบบ้านขั้นพื้นฐานได้ เช่น เรื่องของไฟฟ้ารั่ว ไฟฟ้าเกินกำลัง เปิดไฟฟ้าแสงสว่างทิ้งไว้ เปิดอุปกรณ์ไฟฟ้าบางอย่างทิ้งไว้นานเกินไป น้ำรั่ว หน้าต่าง-ประตูเปิดค้างไว้ ท่อระบายน้ำกำลังจะอุดตัน มีคนบุกรุกเข้ามาในบ้าน ฯลฯ ตอนแรกนั้นอาจเป็นเรื่องของการทำตามแฟชั่น แต่เมื่อมีการปรับปรุงมากขึ้นก็จะกลายเป็นเรื่องธรรมดา เหมือนระบบกล้องวงจรปิด (CCTV) ในปัจจุบัน

๒. การก่อสร้างบ้านจะใช้วัสดุและวิธีการมการก่อสร้างสำเร็จรูปมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระบบโครงสร้างงานสถาปัตยกรรมหรือการตกแต่งภายใน เริ่มก้าวเข้าสู่งานวิศวกรรมระบบที่จะมีการติดตั้งอุปกรณ์เป็นชุดสำเร็จ เพราะแรงงานขาดแคลนและอัตราค่าแรงสูงขึ้น แรงงานที่ชำนาญมีน้อยลง (การใช้ชิ้นส่วนสำเร็จรูปที่ผลิตจากโรงงานสามารถควบคุมคุณภาพได้มากขึ้น) และต้องการให้การก่อสร้างรวดเร็วขึ้น

๓. การนิยมใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและโลกมากขึ้น หรือบางครั้งกลายเป็นมาตรฐานหรือกฎหมายบังคับ เพราะกระแสการรักธรรมชาติและสภาวะโลกร้อนจะถูกกระตุ้นให้เห็นความสำคัญมากขึ้นอย่างรวดเร็วในอีก ๕ ปีข้างหน้า จะมีข้อตกลงระหว่างประเทศเรื่องการควบคุมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ (เหมือนกรณีการห้ามใช้สารแวนไดอิล หรือวัสดุประเภทแอสเบสทอส ในกฎหมายการก่อสร้างของไทย) ทั้งนี้รวมถึงการใช้วัสดุประเภทแปรใช้ใหม่ก็จะเป็นที่นิยมมากขึ้น และมีผลทางการตลาดด้วย

๔. ระบบสื่อสารทุกประเภทต้องมีพร้อมในบ้านหลังเดียว (หรือแม้แต่ห้องพักชุดเดียว) เพราะการสื่อสารไม่ได้เป็นเรื่องที่ยุ้งยากหรือแพงเกินไปแล้ว ระบบสื่อสารทั้งทางสายและทางอากาศจะติดตั้งไปพร้อมๆกับระบบการก่อสร้างอื่น ๆ การเตรียมที่ว่าง หรือท่อ หรือช่องสำหรับขยายความสามารถของระบบสื่อสารภายในที่พักอาศัยจะเป็นสิ่งที่ผู้ออกแบบและผู้ลงทุนต้องเตรียมไว้ให้พร้อม คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทุกอย่างต้องใช้ได้ทุกบริเวณ และอาจออกแบบบางห้องหรือบางบริเวณที่เป็น “พื้นที่ปลอดภัยสัญญาณ” ให้เกิดความเป็นส่วนตัว หรือเป็นพื้นที่แห่งความสงบภายในบ้านด้วย

๕. บ้านจะยกพื้นสูงขึ้นและมีระบบป้องกันน้ำท่วมดีขึ้น เพราะหากกระแสโลกร้อนทำให้ระดับน้ำทะเลหนุนสูงขึ้นอย่างคาดกันไว้ หลายพื้นที่ในเมืองไทย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่เป็นทางน้ำหลากและพื้นที่ใกล้ชายฝั่งทะเล) จะมีน้ำขังนานขึ้นหรือสูงขึ้น หรืออาจเกิดปัญหาของน้ำทะเลหนุนสูงขึ้นมาเอ่อพื้นดิน (คล้ายปรากฏการณ์ที่บริเวณบางส่วนของบางขุนเทียนในปัจจุบัน) ดังนั้นการออกแบบก่อสร้างที่เตรียมพร้อมสำหรับระดับน้ำของโลกที่เปลี่ยนไปจึงเป็นแนวคิดแก้ไขอีกอย่างหนึ่งที่ผู้ออกแบบอาคารจะต้องจัดเตรียมไว้

๖. บ้านจะเป็นมิตรกับผู้พิการ ผู้อาวุโส และเด็กมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมพื้นที่หรือทางสัญจรต่าง ๆ แก่ผู้พิการ ผู้อาวุโส และเด็กให้เหมาะสมกับการใช้งานอย่างสะดวกและปลอดภัย (เช่น ระดับพื้นห้องน้ำ มือจับสำหรับเปิดปิดประตู ทางลาด บันได ฯลฯ) ระบบสัญญาณเตือนภัยและสัญญาณขอความช่วยเหลือก็จะเป็นสิ่งที่ผู้ออกแบบต้องจัดเตรียมไว้ หากที่อยู่อาศัยใดไม่เตรียมการสิ่งเหล่านี้เอาไว้ อาจจะไม่เป็นที่ต้องการของผู้อยู่อาศัย และมีผลให้อาคารที่ได้ก่อสร้างเสร็จไปแล้วต้องหาทางเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอาคารให้เป็นมิตรกับผู้พิการ ผู้อาวุโส และเด็กมากขึ้น

๗. ลักษณะบ้านจะมีความเป็นไทยร่วมสมัย และเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น เพราะกระแสโลกาภิวัตน์กลายเป็นเรื่องปรกติธรรมดา แต่ผู้เป็นเจ้าของอาคารต้องการให้ที่อยู่อาศัยของตนเองมีเอกลักษณ์มากขึ้น และเอกลักษณ์ที่น่าจะเป็นที่นิยมในทศวรรษหน้าก็คือการออกแบบโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวัสดุ (เช่น ผ้าไทย กระเบื้องที่ให้ความรู้สึกเป็นไทย) และเรื่องของรูปทรงอาคาร (รวมถึงองค์ประกอบของอาคาร) หรืออาจรวมไปถึงลักษณะของการเชื่อมต่อ (Space) กับพื้นที่ต่าง ๆ (เช่น ชาน ลาน เรือน โถง เป็นต้น) รวมถึงองค์ประดับตกแต่ง (เช่น เฟอร์นิเจอร์ รูปภาพ ฝ้าม่าน ฯลฯ)

๘. บริเวณบ้านจะมีพื้นที่หรือภาชนะที่สามารถปลูกต้นไม้ได้มากขึ้น โดยจะมีลานคอนกรีตหรือลานหินที่ตากแดดตากลมน้อยลง (บ่อน้ำที่อยู่กลางแดดเพื่อประดับก็จะมีน้อยลงด้วย) จะมีพื้นที่ที่สามารถปลูกต้นไม้ใหญ่มากขึ้น หากมีพื้นที่เล็กก็จะมีการจัดเตรียมต้นไม้กิ่งแดดกิ่งร่มเอาไว้ตามพื้นที่ต่าง ๆ ด้วย (เช่น ที่วางกระถางต้นไม้ กระบะต้นไม้) มีการจัดเตรียมการดูแลรักษาต้นไม้อย่างสะดวกสบาย (เช่น ก๊อกน้ำรดต้นไม้ พื้นที่ที่คนปรกติสามารถไปปลูกหรือตัดแต่งต้นไม้ การระบายน้ำจากต้นไม้)

๙. หลังคาแบบ Roof Garden จะเป็นที่นิยมมากขึ้น เพราะพื้นที่อาคารพักอาศัยมีราคาแพงขึ้น ผู้อาศัยต้องการใช้พื้นที่ทุกส่วนอย่างได้ประโยชน์มากที่สุด เมื่อร่วมกับกระแสโลกร้อน การปลูกต้นไม้จึงเป็นเรื่องจำเป็น แต่ก่อนนั้นการทำ Roof Garden ไม่เป็นที่นิยมในเมืองไทย เพราะระบบการก่อสร้างที่ป้องกันน้ำรั่วซึมที่คาดฟ้ายังทำไม่ได้เท่าที่ควร อีกทั้งระบบโครงสร้างที่รับน้ำหนักอาจจะยังมีราคาแพงเกินไป แต่บัดนี้ราคาค่าก่อสร้างส่วนที่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กที่สามารถรับน้ำหนักได้มากมีราคาถูกลง

เมื่อเทียบกับวัสดุก่อสร้างอาคารชนิดอื่น อีกทั้งระบบป้องกันการรั่วซึมมีความก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้การทำ Roof Garden หรือสวนต้นไม้บนดาดฟ้าไม่มีปัญหาจนใจอีกต่อไป Roof Garden จะทำให้เจ้าของอาคารมีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น ได้ใกล้ชิดธรรมชาติมากขึ้น การดูแลรักษาไม่ยากหากติดตั้งระบบอัตโนมัติ อีกทั้ง Roof Garden ยังทำหน้าที่เป็นฉนวนกันความร้อนของอาคารอย่างดี และตอบรับกับกระแสโลกร้อนได้มากขึ้นด้วย

๑๐. บ้านมือสองจะขายดีขึ้น หากปรับปรุงได้เหมาะสมกับกาลเวลา เพราะการย้ายถิ่นฐานของคนไทยมีมากขึ้น การย้ายบ้านจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งจึงมีมากขึ้น (คล้ายกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา) แต่ทั้งนี้ต้องเป็นบ้านมือสอง (บ้านเก่า) ที่จะต้องสามารถปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของอาคารให้เหมาะสมกับกาลเวลาได้ เช่นการปรับปรุงเพื่อให้คนพิการ ผู้อาวุโส สามารถอยู่ได้อย่างปลอดภัยและสะดวกสบาย หรือการปรับปรุงให้สามารถติดตั้งอุปกรณ์สื่อสารได้ดีเพียงพอ เป็นต้น

๑๑. บ้านในอนาคตจะต้องบำรุงรักษาง่าย เพราะมนุษย์ต้องการความสะดวกมากขึ้น (เนื่องจากการกังวลต่อสุขภาพและอายุขัย) แต่จะมีผู้ช่วยดูแลทำความสะอาดบ้านน้อยลง (หรืออัตราค่าแรงจะมีราคาสูงขึ้นมาก) อีกทั้งความน่าไว้วางใจของมนุษย์ในสังคมวัตถุนิยมจะมีน้อยลง

๑๒. ที่อยู่อาศัยจะมีขนาดเล็กลง เพราะราคาที่อยู่อาศัยต่อตารางเมตรจะสูงขึ้น มีการใช้ที่ว่างทางตั้ง (Vertical Used) มากขึ้น เช่น ตู้อสูง พื้นที่ใต้หลังคา พื้นที่ใต้ฝ้าเพดาน พื้นที่ใต้เตียง ฯลฯ ทำให้พื้นที่ทางราบ (Horizontal Area) มีขนาดเล็กลงได้ ทำให้จ่ายเงินน้อยลง (และทำความสะอาดได้ง่ายขึ้น)

๑๓. ที่อยู่อาศัยจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยได้ง่ายขึ้น เพราะการใช้ชีวิตอาจจะต้องการความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น การขยับห้อง เปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย และการก่อสร้างด้วยตัวผู้อยู่อาศัยเอง (D.I.Y.) จะเป็นที่ยอมรับมากขึ้น การออกแบบต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (เช่น การออกแบบผนังเบา การควบคุมระดับของห้องต่าง ๆ ไม่ให้แตกต่างกัน การคำนวณแบบทางวิศวกรรมโครงสร้าง จะคำนวณให้ทุกพื้นที่สามารถรับน้ำหนักจรได้เท่า ๆ กัน การเตรียมการทางวิศวกรรมระบบไฟฟ้า สื่อสาร เครื่องกล สุขภิบาล จะต้องเตรียมความพร้อมไว้สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น) ทำให้การตลาดต้องแสดงความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนอาคารนั้น ๆ ให้ผู้สนใจได้ทราบด้วย

๑๔. ที่อยู่อาศัยต้องมีประสิทธิภาพในการป้องกันโจรมากขึ้น เพราะสังคมวัตถุนิยมรุนแรงขึ้น ช่องว่างทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น อย่างที่กล่าวไว้ในปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงข้างต้น และเมืองไทยยังไม่มีระบบคุ้มครองความปลอดภัยจากรัฐได้สมบูรณ์ ย่อมทำให้เกิดโจรชโมยมากขึ้นเป็นธรรมดา ที่พักอาศัยจึงต้องการระบบป้องกันภัยที่ดียิ่งขึ้น ทั้งลักษณะของอาคารและอุปกรณ์อัตโนมัติ ทั้งนี้ผู้ออกแบบจะคิดระนาบเดียวเรื่องของการป้องกันโจรเข้าบ้านไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการหนีภัยของผู้อยู่อาศัยที่จะต้องออกไปได้อย่างปลอดภัยในกรณีที่เกิดอัคคีภัยหรือกรณีที่โจรบุกเข้ามาในบ้านแล้ว หรือแม้แต่กรณีทีในบ้าน

มีการทะเลาะและทำร้ายกัน ผู้ที่อยู่ในบ้านจะหนีภัยออกจากบ้านอย่างไร ยิ่งหากเป็นกรณีที่อยู่อาศัยรวมกันเป็นตึกใหญ่ตึกเดียว (เช่น หอพัก อะพาร์ตเมนต์ คอนโดมิเนียม) ผู้ออกแบบและผู้ประกอบการจะต้องคิดและเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้เอาไว้ด้วย

ความคิดแถมเพื่อบันเทิงปัญญา

สถาปนิกจะไม่ใช่เป็นเพียงนักออกแบบอีกต่อไป

ความน่าสนใจของการออกแบบในทศวรรษหน้าอีกประการหนึ่งคือ จะมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Program Computer) ดี ๆ ที่ช่วยเจ้าของบ้านออกแบบได้ด้วยตนเอง อีกทั้งโปรแกรมเหล่านี้จะสามารถตรวจสอบ “กฎหมาย” และ “ราคา” ของการก่อสร้างได้ด้วย ตลอดจนถึงการแนะนำระบบโครงสร้างต่าง ๆ มีอะไรมากมายหลายอย่างที่ โปรแกรมสามารถทำได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการประหยัดพลังงาน (Energy Eff) หรือแนวทางในการบำรุงรักษาอาคาร

ต่อไปเจ้าของบ้านก็จะมาหาสถาปนิกพร้อมกับแบบ Plan, Elevation, Section, Perspective, Specification ฯลฯ เพื่อปรึกษากับสถาปนิก จึงเป็นสิ่งที่สถาปนิกต้องคิดว่า ตัวเองมีประโยชน์อย่างไรกับการก่อสร้างบ้านสักหลังหนึ่ง

สถาปนิก (Architect) จะแตกต่างกับนักออกแบบ (Designer) ก็ ณ จุดนี้

บ้านในอนาคตจะมี “STORAGE” ข้างใต้ตามจุดต่าง ๆ ของบ้านมากขึ้น

เหตุผลเพราะว่า

๑. ราคาค่าก่อสร้างสูงขึ้น
๒. คนไทยไม่ยอมทิ้งของ แต่ชอบซื้อปิ้ง
๓. ที่ดินแพงขึ้น และบ้านเล็กลง
๔. สถาปนิก (น่าจะ) มีสายตาเอกซเรย์ พื้นที่ว่าง ๆ ในบ้านมากขึ้น

ดังนั้น บ้านในทศวรรษหน้าก็จะมีระบบ (Logistic) และการเก็บของมากขึ้น บ้านในอนาคตจึงใช้ที่ว่างทั้งหมดไปเป็นที่เก็บของ เช่น

๑. ใต้หลังคา
๒. ใต้โต๊ะ ตั่ง เติียง

๓. ใต้บันได
๔. ใต้พื้นที่มีระดับต่างกัน
๕. ใต้อ่างล้าง (sink) และอุปกรณ์อื่น ๆ

บ้านในทศวรรษหน้าจะมีระบบแปรใช้ใหม่มากขึ้น

คำว่า recycle ในที่นี้หมายถึง การนำสิ่งเหลือใช้ไปเป็นประโยชน์แทนที่จะทิ้งไปเฉย ๆ ตัวอย่างเช่น

๑. น้ำจากเครื่องปรับอากาศที่รีดออกมา จะนำไปใช้รดน้ำต้นไม้ได้ สถาปนิกต้องออกแบบให้มีแหล่งเก็บน้ำเหล่านี้ และต่อท่อให้ไหลไปตามจุดที่ทำให้พืชพรรณชุ่มฉ่ำ (คล้ายกับระบบน้ำหยด) เป็นต้น
๒. ความร้อนจากเครื่องปรับอากาศ จะมีการนำไปใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำน้ำอุ่นที่ใช้ในบ้าน หรือจะนำไปทำอะไรสักอย่างที่ไม่ได้ใหญ่โตและต้องการเครื่องจักรกลขนาดใหญ่
๓. ไปไม้ใบหญ้าที่ตัดทิ้งหรือร่วงหล่น จะมีถังหรือบ่อสำหรับเก็บย่อยใบไม้เหล่านั้น ให้กลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ โดยพึ่งพาปุ๋ยเคมีน้อยลง
๔. ในบ้านจะมีการแยกขยะมูลฝอยต่าง ๆ สถาปนิกต้องเตรียมการวางถังขยะเหล่านี้ว่าน่าจะเป็นอย่างไร เช่น พวกที่มีการย่อยสลายก็อาจจะนำไปรวมกับใบไม้ใบหญ้าเพื่อทำเป็นปุ๋ย พวกพลาสติกก็จะแยกสำหรับรถขยะมาเก็บแยก หรือจะนำไปขายไปบริจาคก็ตามแต่จะเห็นสมควร
๕. น้ำใช้และน้ำที่ผ่านการบำบัดจน BOD ต่ำกว่า ๒๐-๓๐ ตามกฎหมายแล้ว จะไม่ทิ้งลงท่อระบายน้ำอย่างที่เคยเป็น สถาปนิกอาจจะต้องขุดบ่อเพื่อเก็บกักน้ำเหล่านี้ไว้ แล้วก็ปั๊มออกมาใช้ เพื่อรดน้ำต้นไม้หรือเพื่อล้างถนนหน้าบ้านก็ได้ (แต่จะนำมาอุปโภคบริโภค คงยังไม่เป็นที่นิยมเท่าไรนัก)

บ้านสร้างด้วยอิฐมอญจะมีราคาแพงกว่าอิฐแบบอื่น

ในเมืองใหญ่ที่อยู่ห่างจากแหล่งทำอิฐมอญจะห่างไปเรื่อย ๆ เพราะวัตถุดิบทำอิฐมอญจะหายากมากขึ้น อีกทั้งอุตสาหกรรมทำอิฐมอญเป็นอุตสาหกรรมท้องถิ่นจะถูกโจมตีจากทุนข้ามชาติที่เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ที่มีความพร้อมด้านการควบคุมคุณภาพ การขนส่ง การตัดราคา การพาคนออกแบไปเที่ยว พาคนออกแบไปตีกอล์ฟ จ่ายเงินใต้โต๊ะให้คนออกแบบางพวก ฯลฯ

คล้าย ๆ กับคาร์ฟู โลตัส...กับร้านโชห่วย

ภาพที่จะเกิดขึ้นเป็นธรรมชาติบริเวณเครื่องปรับอากาศ

เพราะกระแสเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและโลกสีเขียว (Green World) มาแรงมากขึ้น จนในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า ทุกอย่างจะต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยี แก้ปัญหาเสมอไป ยกตัวอย่างเช่น ตำแหน่งตั้ง Condensing Unit ที่ต้องระบายความร้อน และรับอากาศเย็นเข้าไป

การวางตำแหน่งจะต้องอยู่ในทิศที่มีร่มเงาตอนเที่ยงและบ่าย มีระยะห่างจากผนังเพียงพอที่จะให้การระบายอากาศสะดวก มีต้นไม้ไปไม่ให้ร่มเงาและให้ความเย็น (ลดความร้อน เป็นต้น)

ความจริงเริ่มเลยวันนี้ก็ได้ยากอะไร

บ้านจะมีห้องนอนน้อยลง

เพราะอัตราการเจริญเติบโตของเมืองไทย (และโลกนี้) มีอัตราการเจริญเติบโตที่ถดถอย ดังนั้นบ้านจะมีคนอยู่น้อยลง ยกเว้นแต่เป็นการย้ายหลาย ๆ ครอบครัวมาอยู่ด้วยกัน ทำให้ความต้องการห้องนอนในบ้านมีน้อยลง จากบ้านที่มีห้องนอน ๔ ห้อง ก็จะเหลือ ๓ ห้อง จาก ๓ ห้องก็จะเหลือเพียง ๒ ห้อง ที่มี ๒ ห้องก็จะเหลือเพียงห้องเดียว ส่วนที่มีห้องเดียวนั้นก็ยังมี ๑ ห้องเหมือนเดิม

เมื่อมีห้องนอนน้อยลง นอกจากจะทำให้บ้านเล็กลงตามที่กล่าวมาแล้ว ก็อาจมีการเพิ่มห้องอื่น ๆ อย่างเป็นเรื่องเป็นราวเพื่อความบันเทิง ไม่ว่าจะเป็นการบันเทิงปัญญาเช่นห้องสมุด หรืออาจจะเป็นห้องดูหนัง ห้องเล่นเกม ห้องออกกำลังกาย ฯลฯ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งห้องพิพิธภัณฑสถานส่วนตัวหรือขยายห้องพระ เป็นต้น แต่ต้นไม้มิมากขึ้นแน่นอน

ต่อไปคำว่า “บ้านสามห้องนอน” อาจจะมีน้อยก็ได้

บ้านในอนาคตไม่ต้องเตรียมสายสำหรับเครื่องคอมพิวเตอร์

ตอนนี้ก็เริ่มกันแล้วและเชื่อว่าอีก ๑๐ ปีต่อจากนี้ไป ผู้รู้เรื่องระบบสื่อสารบอกว่าเป็นคอมพิวเตอร์ระบบสื่อสารไร้สายทั้งหมดแล้ว

เครื่องสุขภัณฑ์จะอลังการ มีงานออกแบบที่น่าสนใจออกมาเรื่อย ๆ

เพราะตอนนี้ห้องน้ำถือเป็นห้องประดับอย่างหนึ่งของบ้านต่อจากห้องรับแขก เป็นห้องที่ใช้เวลามากขึ้น อีกทั้งการเปลี่ยนสุขภัณฑ์ไม่ใช่เรื่องยาก และคนสร้างบ้านใหม่จะไม่ค่อยประหยัดกับเครื่องสุขภัณฑ์ เพราะกว่าจะซื้อเครื่องสุขภัณฑ์ การก่อสร้างบ้านก็ใกล้เสร็จแล้ว งบประมาณก็เลยทุ่มลงไปโดยไม่ต้องระวังมากนัก

อีกทั้งบริษัทผู้ผลิตตอนนี้ก็ต้องออกแบบใหม่มาเรื่อย ๆ เพื่อการแข่งขันและการดึงดูดลูกค้าให้มากที่สุด มีการนำเทคโนโลยีเข้าไปใช้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีการออกแบบผลิตภัณฑ์เฉพาะกลุ่ม สำหรับคนชรา เด็ก คนชอบของแปลก ผู้พิการ ฯลฯ เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์ดี ๆ และผลิตภัณฑ์แปลก ๆ จะผลิออกมาเรื่อย ๆ

ครึ่งบ้านไทยในทศวรรษหน้าอาจเป็นวัสดุจากจีน

เพราะการเปิดเขตการค้าเสรี หรือ FTA ทำให้มีการค้าเสรีกันมากขึ้น อีกทั้งประเทศจีนกำลังบุกเรื่องวัสดุดี ส่งเสริมเทคโนโลยี พัฒนาการผลิตและการขนส่ง ทำให้สินค้าจีนมีคุณภาพสูงขึ้น แถมราคาถูกลงด้วย พอมีการเปิดกำแพงภาษีเรื่อง FTA ก็คงไม่มีวัสดุใดแข่งกับวัสดุจากจีนได้ง่าย ๆ แน่นนอน

บ้านในอนาคตจะต้องมีตู้เย็นขนาดใหญ่มาก

เพราะพลังงานราคาแพง การเดินทางไปจับจ่ายอาหารเป็นเรื่องยาก ต้องเสียค่าน้ำมันราคาแพง อีกทั้งอาหารประเภทอาหารแช่แข็ง (Frozen Food) จะปรับปรุงคุณภาพให้เหมือนจริงมากขึ้น และรสชาติดีกว่าที่ร้านปากซอยหรือเราทำเอง ทั้งราคาก็น่าจะถูกลงไป ระบบโลจิสติกส์ การขนส่งจะต้องมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ตู้เย็นตู้แช่ที่ประหยัดพลังงานจะเป็นของจำเป็นประจำบ้านในอนาคต ผู้ออกแบบจะต้องจัดเตรียมพื้นที่วางเอาไว้ให้ดี ตู้แบบนี้ ไม่จำเป็นต้องอยู่ในครัว เพราะอาจจะออกแบบให้เป็นเครื่องประดับบ้านอย่างหนึ่งหรือซ่อนเอาไว้ในผนัง

อาหารสด ๆ จริง ๆ อาจจะน้อยลงก็ได้

สวนในบ้านส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดจะเป็น “สวนสมุนไพร”

เพราะเรื่องเทคโนโลยีชีวภาพ (Bio Technology) และเรื่องของสุขภาพกำลังมาแรงขึ้นทุกวัน การปลูกสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรกลายเป็นทั้งแฟชั่นและความจำเป็น ดังนั้นบ้านที่พอจะมีพื้นที่ปลูกต้นไม้ก็จะคัดเลือกสมุนไพรพันธุ์ต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ประโยชน์

สมุนไพรนั้นใช้ได้หลายอย่าง ตั้งแต่ป้องกันสัตว์ร้ายไม่ให้เข้ามารบกวน เป็นอาหาร รักษาโรค ฯลฯ

บ้านสร้างใหม่ทุกหลังจะต้องมีเซลล์สุริยะ (Solar Cell) เพราะว่าเป็นกฎหมายควบคุมอาคาร
เหมือนกับประเทศอิสราเอลตอนนี้ บ้านสร้างใหม่ทุกหลัง สถาปนิกจะต้องออกแบบให้มีการติดตั้งเซลล์สุริยะ เพื่อให้ได้จำนวนไฟฟ้าตามที่กฎหมายกำหนด หรือต้องมีอัตราส่วน SOR (Solarcell Area Ratio) ของพื้นที่หลังคา (หรือเปลือกอาคาร) ต่อพื้นที่เซลล์สุริยะก็ได้

เป็นความคิดที่ไม่เลวในทศวรรษหน้าจริง ๆ

ต่อไปไม่ต้องเตรียมพื้น ตู หรือเคาน์เตอร์ไว้วางโทรทัศน์ อีกแล้ว แต่อาจต้องเตรียมพื้นที่ที่ฝ้าเพดานแทน

ตอนนี้ก็เริ่มมีการใช้แล้ว แต่ยังไม่ใช้กันทุกบ้าน เพราะราคายังแพงอยู่ ต่อไปโทรทัศน์จะเป็นจอแบน ๆ เบา ๆ ไปหมด เพราะจะติดตั้งไว้ที่ผนัง (ไม่ต้องวางที่พื้น หรือในตู้ หรือบนเคาน์เตอร์) และต่อไปก็จะใช้เป็นเครื่องฉาย (Projector) ที่ติดกล้องฉายไว้ที่ฝ้าเพดาน เพื่อฉายภาพไปที่ผนังแทน

บ้านจัดสรรบางแห่งจะใช้ระบบปรับอากาศส่วนกลาง (Central Air) แทนการใช้ระบบปรับอากาศแยกส่วน (Split Type)

เพราะต่อไปนี่พลังงานจะมีราคาแพงมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ระบบปรับอากาศจะราคาขึ้นไม่มากเท่าพลังงาน ทำให้บ้านจัดสรรบางแห่งเริ่มทดลองใช้ระบบปรับอากาศส่วนกลางที่ส่งท่อน้ำเย็นกระจายไปตามบ้านต่อ ๆ กันหลายหลัง มีระบบการจ่ายน้ำเย็นที่มีประสิทธิภาพ เก็บเงินตามจำนวนน้ำเย็นที่ใช้แทนการใช้ระบบปรับอากาศแยกส่วน

ตอนนี้การศึกษาตัวเลขเป็นไปได้แล้ว เหลือแต่การทดลองใช้จริงในทศวรรษหน้า

การใช้วัสดุ “Reginal” จะมีมากขึ้น

ระบบการขนส่งโลจิสติกส์จะมีราคาแพงขึ้นมาก ทำให้ราคาวัสดุก่อสร้างต่าง ๆ แอบอิงไปกับราคาของการขนส่ง อีกทั้งเรื่องของ “โลกเขียว” ที่มีคะแนนให้เรื่องการใช้วัสดุพื้นถิ่น หรือ Reginal มากขึ้น เป็นกระแสที่อยากจะทำ การใช้วัสดุต่าง ๆ จึงต้องใช้วัสดุในถิ่นนั้นให้มาก เช่นจะไม่มีการปูแกรนิตสระบุรีที่เชียงใหม่ หรือหาดใหญ่ เป็นต้น

บ้านจัดสรรบางแห่งจะมีที่จอดรถรวม และต่อรถแบบไม่มีวันพิษเข้าบ้าน

เหมือนกับหลาย ๆ หมู่บ้านหรือบางเมืองในหลายประเทศทั่วโลก ที่จะรักษาสิ่งแวดล้อม ใกล้ตัวไม่ใช่รถที่เกิดควันพิษจากรถในที่จอดรถส่วนกลาง แล้วนั่งรถไฟฟ้าหรือพาหนะอย่างอื่น เข้าสู่บ้านพักของตน แต่หมู่บ้านก็ยังต้องมีถนนเข้าถึงตัวบ้าน เพื่อใช้ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นที่ต้องใช้รถฉุกเฉิน เช่น รถพยาบาล รถดับเพลิง

เหมือนจะเป็นไปได้ยากสำหรับสังคมไทยที่ “เอาง่ายเข้าว่า” แต่เชื่อว่าหากเมื่อไรเรื่องนี้กลายเป็น Trend ทางการตลาด ทุกอย่างก็สามารถเกิดขึ้นได้ในประเทศไทย

การปลูกต้นไม้บางชนิดเพื่อปกคลุมหลังคาจะมีมากขึ้น

เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า ภูมิปัญญาของหลาย ๆ ประเทศแต่โบราณ (เช่น ญี่ปุ่น เนปาล) มีการปลูกหญ้าหรือพืชที่ไม่มีรากซอนไซบนแผ่นหลังคา ทำให้ตอนหน้าร้อนไม่ร้อนมาก และหน้าหนาวไม่หนาวมาก

เมืองไทยก็มีต้นไม้หลายชนิดที่สามารถเลี้ยงได้ โดยกิ่ง ใบ ราก ไม่ทำลายแผ่นหลังคา ดังนั้น ก็จะมีการปลูกต้นไม้ให้เลี้ยงขึ้นสู่หลังคามากขึ้น เรียกภาษาเท่ ๆ ว่า Vertical Garden เพื่อเป็นฉนวนกัน ความร้อน เพื่อความสวยงาม ชุ่มชื้น และเพื่อโลกสีเขียว

พื้นไม้มะค่า ไม้แดง และไม้โตช้าจะหายไป

ไม้หายาก โตช้า ที่เพิ่งตัดมาใหม่ ๆ จะหายไป เพราะไม้เหล่านี้ห้ามตัดจากป่าเมืองไทย ไปแล้ว มีแต่การลักลอบตัดไม้อย่างผิดกฎหมาย หรือนำมาจากประเทศอื่น ๆ ซึ่งต่อไปกระแสการรักษา โลกสีเขียวจะรุนแรงขึ้น การใช้ “ไม้จริง” ของไม้ประเภทนี้จะถูกต่อต้านอย่างหนัก และกลายเป็นสินค้า ในตลาดมืดเท่านั้น หรือต้องใช้ไม้เก่าจากอาคารหรือบ้านเก่าที่ถูกรื้อมา

ข้อกำหนด (Spec) พื้นไม้มะค่า ๑ x ๖ หรือไม้แดง ๒ x ๘ จะไม่มีอีกแล้วในทศวรรษหน้า

การนำต้นไม้ใหญ่ในป่ามาปลูกในบ้านจะหายไป

ปรกติบ้านของผู้มีอันจะกิน ซึ่งใจร้อนอยากให้ต้นไม้ของบ้านใหม่เติบโตเร็ว ๆ ก็มักไปขุดต้นไม้ จากป่ามาปลูกในบ้าน แต่อีกไม่นานการกระทำแบบนี้จะหมดไป เพราะไม่มีต้นไม้ต้นโต ๆ ในป่าเหลือ อยู่แล้ว อีกทั้งสังคมจะไม่ยอมรับการกระทำเช่นนั้นอีกต่อไป (เหมือนกับตอนนี้สังคมไม่ยอมรับเรื่องการ มีเขาสัตว์ หนึ่งสัตว์ป่าหายาก มาตกแต่งประดับบ้าน นั่นเอง)

ทำให้การปลุกต้นไม้ใหญ่ ๆ ที่ซุ่มมาจากป่าจะหายไป

เสาไฟฟ้าจะหายไป

หลังจากที่หมู่บ้านจัดสรรส่วนใหญ่ตอนนี้เดินสายไฟฟ้าฝังดินกันแล้ว และถนนพหลโยธินก็นำสายไฟลงดินไปแล้ว ที่หาดใหญ่และภูเก็ตก็เริ่มเดินสายไฟลงดินไปแล้ว เสาไฟฟ้าทั้งในหมู่บ้านและบนถนนสาธารณะก็จะค่อย ๆ หายไป

ใครจะรู้ว่าสักวันหนึ่ง เสาไฟฟ้าจะกลายเป็นของเห็นยากก็ได้

เครื่อง “รีดความชื้น” จะเป็นที่นิยมมากขึ้น

คำว่า Comfort Zone หรือ สภาวะน่าสบาย นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการคือ อุณหภูมิ แสงลม และความชื้น ซึ่งการติดตั้งเครื่องปรับอากาศจะทำหน้าที่นี้ทั้ง ๓ อย่าง แต่ส่วนใหญ่เครื่องปรับอากาศเน้นเรื่อง “ความเย็น” และการกรองอากาศมากกว่า และทั้งพัฒนาในการเพิ่มแสงลม แต่เรื่องความชื้นซึ่งตอนนี้เป็นปัญหาหนัก ไม่ว่าจะพิจารณาในเรื่องของ “สภาวะน่าสบาย” หรือในเรื่องของ “บ่อเกิดเชื้อโรค” ทำให้เราต้องจัดการเรื่องของ “ความชื้น” อย่างจริงจัง

การจัดการทางเครื่องกลอย่างหนึ่งก็คือ การติดตั้งเครื่องรีดความชื้น (Dehumidifier) ซึ่งตอนนี้โรงพยาบาลหลายแห่งได้นำเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการแก้ปัญหาความชื้นแล้ว ราคาแพงอยู่ แต่ก็ไม่แพงเกินไป ทำให้ต่อไปเครื่องกลชนิดนี้จะเข้ามามีบทบาทอยู่ในบ้านเราอย่างแน่นอน

ครุราชนิพนธ์

กาญจนา นาคสกุล	๑/๑๙	นววรรณ พันธุ์เมธา	๑/๔๓, ๔/๑๔๕
กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	๑/๑	นิตยา กาญจนวรรณ	๑/๓๐๔
ไขแสง ศุขะวัฒน์	๑/๑๒๔	นิพนธ์ ทรายเพชร	๓/๑๐๕
ครุชิต มาลัยวงศ์	๔/๘๑	บรรจบ บรรณรุจิ	๒/๑๓๔
จรงค์ ผลประเสริฐ	๓/๖๒, ๔/๙๒	ปฐมภรณ์ บุขปารัง	๒/๗๔
จตุรงค์ สุคนธชาติ	๓/๒๐๗	ประพิณ มโนมัยวิบูลย์	๑/๒๔๘
จตุรนต์ ธีระวัฒน์	๔/๑	ประยูร ทรงศิลป์	๔/๑๓๑
จินตนา ดำรงค์เลิศ	๑/๒๒๗	ปิยนาก บุนนาค	๒/๑
จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา	๔/๑๑๗	เปี่ยมศักดิ์ เมนะเศวต	๓/๑, ๒๐, ๑๑๙
จุลทัศน์ พยาฆรานนท์	๔/๒๐๙	ผุสดี ทิพทัส	๑/๒๑๑
ใจนุช จงรักษ์	๓/๙๑	พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์	๒/๒๐๕
ชญาณิศ เอี่ยมแก้ว	๓/๒๐	พรรณวีร์ เมฆวิชัย	๓/๖๒, ๔/๙๒
ชนก สาคริก	๑/๓๔๗, ๔/๑๙๓	พรสวรรค์ วัฒนางกูร	๑/๒๕๘
ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต	๑/๙๗	ไพโรจน์ ทองคำสุก	๑/๑๓๑
ชวลิต งามจรัสศรีวิชัย	๔/๑๐๑	ภัทรพร สิริกาญจน	๒/๑๕๒
โชษิตา มณีใส	๑/๗๖	มงคล เดชนครินทร์	๓/๓๖, ๑๔๖
ณรงค์ศักดิ์ ชัยบุตร	๓/๑๗๒	มตี ตั้งพานิช	๑/๒๗๗
ณสรณ์ ผลโภาค	๓/๒๐๗	มานอช กงกะนันท์	๑/๑๘๙
ณัชชา พันธุ์เจริญ	๔/๑๘๒	มาลีทต พรหมทัตตเวที	๑/๒๓๗, ๔/๑๖๐
ณัฐวุฒิ เสรีกิจ	๓/๗๓	ยอดเยี่ยม เทพธรานนท์	๔/๒๑๔
เดชา บุญค้ำ	๑/๑๙๗	รื่นฤทัย สัจจพันธ์	๑/๓๒๒
เดือน คำดี	๔/๑๗	ลอย ชุนพงษ์ทอง	๓/๑๙๖
หาคาชิ มิโน	๔/๙๒	ลิขิต ธีรเวคิน	๒/๒๓
ทศนา แคมมณี	๒/๑๗๒	วงเดือน นาราัจจ์	๒/๒๔๒
แทนตา จันทร์วุ่น	๓/๑	วารุณี เตีย	๓/๗๓
นพมาศ อังพระ	๔/๔๗	วิจิตรน ภาณุพงศ์	๑/๖๐

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ	๑/๑๗๔	สิวลี ศิริไล	๒/๕๐
วิชฌุ เครื่องาม	๒/๙๔	สุทธิรัตน์ กิตติพงษ์วิเศษ	๔/๙๒
วีรวัฒน์ หนองห้าง	๓/๒๐๗	สุทัศน์ ยกส้าน	๓/๑๘๕
สนั่น รัตนะ	๔/๑๗๑	สุภาภรณ์ คางค้ำ	๔/๑๐๑
สมชาติ โสภณรณฤทธิ	๓/๗๓	ไสว มงคลเกษม	๔/๒๐๔
สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ	๔/๑๐๑	อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว	๒/๑๑๔
สัญญาชัย สุวังบุตร	๒/๒๒๕	อัมรินทร์ ขาวชน	๓/๑๑๙
สันติ เล็กสุขุม	๔/๑๑๑	อัศนีย์ ชูอรุณ	๑/๑๖๒
สันทัต ศิริอนันต์ไพบูลย์	๓/๑, ๒๐, ๑๑๙	อุดม วัชรธรรม์สิขิตติ์	๑/๓๖

Authors Index

Bandhamedha, Navavan	1/59, 4/159	Leksukhum, Santi	4/112
Bannaruji, Banjob	2/151	Malaiwong, Khanchit	4/91
Boonkham, Decha	1/210	Maneesai, Chosita	1/96
Bunnag, Piyanart	2/22	Manomaivibool, Prapin	1/257
Busapathumrong, Pattamaporn	2/93	Mekwichai, Pannawee	3/72, 4/100
Chaiyabutr, Narongsak	3/184	Menasaveta, Piamsak	3/19, 35, 145
Chanwun, Tanta	3/19	Mino, Takashi	4/100
Chaochon, Attarot	3/145	Nacaskul, Karnchana	1/35
Chongrak, Chainut	3/104	Narasuj, Wongduen	2/268
Chooarun, Asanee	1/173	Ngarmcharassrivichai, Chawalit	4/110
Damronglerd, Chintana	1/236	Nonghang, Weerawat	3/224
Damronglerd, Somsak	4/110	Oungphra, Nopamas	4/79
Dejnakarindra, Mongkol	3/61, 171	Pancharoen, Natchar	4/192
Dhiravegin, Likhit	2/49	Panupong, Vichin	1/75
Eamkaow, Chayanit	3/35	Phonpoke, Nason	3/224
Gesmankit, Kullasap	1/18	Polprasert, Chongrak	3/72, 4/100
Kamdee, Duan	4/46	Prapandvidya, Chirapat	4/130
Kanchanawan, Nitaya	1/321	Promathatavedi, Malithat	1/247, 4/170
Khangkkham, Supaporn	4/110	Ratana, Sanan	4/181
Khemmani, Tisana	2/204	Ruengruglikit, Cholada	1/123
Kittipongvises, Suthirat	4/100	Sagarik, Chanok	1/362, 4/203
Kongkanandana, Manote	1/196	Setkit, Nattawut	3/90
Kreangam, Wissanu	2/113	Sirianuntapiboon, Suntud	3/19, 35, 145
Leesuwan, Viboon	1/188	Sirikanchana, Pataraporn	2/171

Sirilai, Sivalee	2/73	Thirawat, Jaturon	4/16
Sirivunnabood, Puntip	2/224	Thongkhamsuk, Pairoj	1/161
Songsilp, Prayoon	4/144	Tia, Warunee	3/90
Soponronnarit, Somchart	3/90	Tiptus, Pussadee	1/226
Sujjapun, Reunruthai	1/346	Tunpanich, Mati	1/303
Sukawattana, Khaisaeng	1/130	Warotamasikkhadit, Udom	1/42
Sukonthachat, Jaturong	3/224	Watanangura, Pornsan	1/276
Suwangbutra, Sanchai	2/241	Wichienkeeo, Aroonrut	2/133

ครุชนิพนธ์สำคัญ

กฎหมายที่ดินของคนต่างด้าว	๒/๒๔๒	การสร้างสีสันทันเพื่อผู้ชมในสมัยรัชกาลที่ ๕	๑/๙๗
กระบวนการเปลี่ยนรูป	๑/๒๓๗	การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัว	๑/๒๑๑
กระบือปลัก	๓/๑๓๒	การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ	๒/๑
กรับสเปน	๑/๑๒๔	และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย	
การกีดกัน	๔/๔๘	การออกเสียง	๑/๖๐
การข้ามผ่านสาขาวิชาการ	๔/๙๓	กาล	๒/๑๓๔
การคิดอย่างองค์รวม	๔/๙๓	กีตาร์สเปน	๑/๑๒๔
การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของผู้ให้บริการวิชาชีพ	๔/๑	แก๊สเรือนกระจก	๓/๖๒
การจรรยาบรรณวิชาชีพ		ขณะ	๒/๑๓๔
การจรรยาบรรณวิชาชีพ	๓/๖๒	ขวัญ	๑/๔๓
การจัดกระบวนการเรียนการสอน	๒/๑๓๒	ของเสียพลาสติก	๔/๑๐๑
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง		คติพจน์	๑/๒๒๗
การเดินทางสู่ตะวันออก	๑/๒๕๘	ครอบครัวจีน	๑/๒๔๘
การตายของกระดูกขากรรไกรบางส่วน	๓/๙๑	ความกล้าหาญ	๔/๔๘
การแตกสลายเชิงแรงปฏิกริยา	๔/๑๐๑	ความขบขัน	๑/๙๗
การถ่ายทอดความหมายเชิงรูปธรรมและนามธรรม	๑/๒๑๑	ความขัดแย้ง	๒/๒๐๕
การทับศัพท์ภาษาพม่า	๑/๓๐๔	ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติทางวิชาชีพ	๔/๑
การนำเสนอละครในเรื่องอิเหนาตามขนบโบราณ	๑/๙๗	เพื่อการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของบุคคลผู้ให้บริการวิชาชีพ	
การบำบัดน้ำเสีย	๓/๑	ความเป็นจริง	๔/๔๘
การประชุม	๒/๙๔	ความยั่งยืน	๔/๙๓
การเปลี่ยนแปลง	๔/๔๘	ความหมาย	๑/๔๓, ๖๐
การพัฒนาเมือง	๑/๑๙๗	ความหวัง	๔/๔๘
การลากเข้าความ	๑/๓๐๔	คอนแชร์โต	๔/๑๘๒
การสร้างสรรค์	๑/๑๓๔	คัมภีร์โบราณ	๒/๑๑๔
การสร้างสันติสุข	๒/๒๐๕	ค่ายกักกันชาวญี่ปุ่น	๒/๒๔๒

คำกริยา	๑/๖๐	ต้นไม้ถนนสมัยรัชกาลที่ ๕	๑/๑๙๗
คำเกี่ยวกับการวัด	๔/๑๔๕	ตบสนองการทำงานของร่างกาย	๓/๑๗๒
คำทับศัพท์	๑/๓๐๔	ไตรโลกยวิษยะ	๔/๑๑๗
คำยืม	๑/๓๐๔	ถังดักไขมัน	๓/๒๐
คำเรียกขาน	๑/๒๔๘	ทอเลมี	๓/๑๐๖
คำลักษณะนาม	๑/๑๙	เทพนิยาย	๑/๒๓๗
คำศัพท์	๑/๖๐	เทอเรอมีน	๔/๑๙๓
คำสอนชาย	๔/๑๓๑	ธรรมาภิบาล	๒/๙๔
คืนวัน	๒/๑๓๔	นโยบายความมั่นคงปลอดภัยด้านไอซีที	๔/๘๑
เครื่องแก้ว	๑/๑๘๙	นวนิยายสัจนิยมแนวสังคมนิยม	๒/๒๒๕
จังหวัด	๑/๓๖	นางเงือก	๔/๑๖๐
จารีกวดโพธิ์	๑/๑	นาฬิกาแดด	๓/๒๐๗
จิตรกรรมภาพเทวดา	๔/๑๗๑	น้ำมันและไขมัน	๓/๒๐
จินตนาการ	๑/๑๗๔	น้ำมันสำเร็จรูป	๓/๖๒
จินตภาพ	๑/๑๗๔	น้ำเสียชุมชน	๓/๒๐
เจดีย์ทรงปราสาทยอด	๔/๑๑๑	นิเซ	๒/๒๔๒
เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์	๑/๑๙๗	เนื้อหาในคัมภีร์	๒/๑๑๔
ฉบับ	๔/๑๓๑	บทเจรจาละครเรื่องอิเหนา	๑/๙๗
ฉากบังเพลิง	๔/๑๗๑	บทนิยาม	๑/๑๖๒
ชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น	๒/๒๔๒	บิสฟอสโฟเนต	๓/๙๑
ชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุข	๒/๑	บึงประดิษฐ์	๓/๑
แบบยั่งยืนและพอเพียง		ไบโอดีเซล	๓/๗๓
ชื่อเก่าของถนนในพระราชวังดุสิต	๑/๑๙๗	ปฏิกริยานิวเคลียร์	๓/๑๑๙
เชื้อเพลิงชีวภาพ	๓/๗๓	ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	๑/๓๒๒, ๒/๒๓
เชื้อเพลิงเหลวสังเคราะห์	๓/๗๓	ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	๔/๑
ซอฟต์แวร์ระบบ	๓/๑๔๖	ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน	๒/๗๔
ชันเซ	๒/๒๔๒	ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน	๒/๕๐
ซีโอไลท์	๔/๑๐๑	ประชาคมอาเซียน	๑/๓๔๗
ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร	๔/๑๘๒	ประติมากรรม	๑/๑๖๒
เต็ก	๒/๗๔	ประเทศไทย	๒/๗๔
เดคลิเนชัน	๓/๒๐๗	ประโยชน์นิยม	๒/๑๕๒

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

๒๓๓

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๒/๑๓๒	พิชชัน	๓/๑๑๙
ปัจจุบัน	๒/๑๓๔	พิวชัน	๓/๑๑๙
ปัญญา	๔/๑๑	ภาพหุ่นนิ่ง	๑/๑๖๒
เปียโน	๔/๑๘๒	ภาวะเครียดจากความร้อน	๓/๑๓๒
เปียโนคอนแชร์โต	๔/๑๘๒	ภาษาไทย	๑/๑๙
ผู้กินกาลเวลา	๒/๑๓๔	มลพิษทางอากาศ	๓/๖๒
ผู้สูงอายุ	๒/๗๔	มหาวิทยาลัย	๔/๘๑
พระดังขำจั่ง	๑/๒๕๘	มักซิม กอร์กี	๒/๒๒๕
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว	๑/๙๗, ๑๘๙	มังกร	๔/๑๖๐
		ม้า	๑/๑๓๑
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑/๗๖	มาตรา	๑/๓๖
พระเมรุ	๔/๑๓๑	ม้าแฉง	๑/๑๓๑
พระเมรุมาศ	๔/๑๓๑	มิง	๑/๔๓
พระยม	๒/๑๓๔	มีดูซา	๔/๑๖๐
พระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ ๕	๑/๑๙๗	มุขยัต	๑/๓๖
พระราชวังดุสิต	๑/๑๙๗	มุมมองจิตวิทยา	๒/๒๐๕
พระราชวังบ้านปืน	๑/๑๙๗	โมเสก	๑/๑๖๒
พลังงานทางเลือก	๓/๑๑๙	ไมโครคอนโทรลเลอร์	๓/๓๖, ๑๔๖
พลังงานนิวเคลียร์	๓/๑๑๙	ไมโครคอมพิวเตอร์	๓/๓๖
พิน	๔/๑๙๓	ไมโครโพรเซสเซอร์	๓/๓๖, ๑๔๖
พินกู่เจิง	๑/๓๔๗	ยานยนต์	๓/๖๒
พินซีตาร์	๑/๓๔๗	ยานยนต์ไฟฟ้า	๓/๖๒
พินดานโบ	๑/๓๔๗	ยูนิคอร์น	๔/๑๖๐
พินปี่แป	๑/๓๔๗	เยาเวน	๒/๗๔
พินไร่สาย	๔/๑๙๓	ระบบโคเพอร์นิคัส	๓/๑๐๖
พิพิธภัณฑ	๑/๑๘๙	ระบบทอเลมี	๓/๑๐๖
พิมาย	๔/๑๑๗	ระบบบำบัดน้ำเสีย	๓/๒๐
พีเอ็มเอ็มเอ	๔/๑๐๑	รัชกาลที่ ๕	๑/๑๙๗
พื้นที่ชุ่มน้ำ	๓/๑	รัฐบัญญัติการเรียกร้องสิทธิของชาว	๒/๒๔๒
เพลงไทย	๔/๑๘๒	อเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น	
พลาเมงโก	๑/๑๒๔	โรงไฟฟ้านิวเคลียร์	๓/๑๑๙

ไร้สายแต่มีเสียง	๔/๑๙๓	สหสาขาวิชาการ	๔/๙๓
ลัทธิศิลปะ	๑/๑๗๔	สังคมนิยม	๒/๒๒๕
ลา ร็อบฟูโก	๑/๒๒๗	สังฆธรรม	๔/๑๗
โลกทัศน์ทางปรัชญา	๒/๕๐	สัตว์ประหลาด	๔/๑๖๐
โลกทัศน์ทางศาสนา	๒/๕๐	สันก่าเนดเงา	๓/๒๐๗
โลกาภิวัตน์	๒/๒๓	สารมลพิษในไอเสีย	๓/๖๒
วงจรรวม 8088	๓/๓๖, ๑๔๖	สำรวจและอนุรักษ์	๒/๑๑๔
วรรณกรรมอาเซียน	๑/๓๒๒	สิ่งแวดล้อม	๔/๙๓
วัชรธร	๔/๑๑๗	สิทธิ	๒/๑๕๒
วัชรสัตว์	๔/๑๑๗	สิทธิมนุษยชน	๒/๗๔
วิมายน	๔/๑๑๗	สีฝุ่น	๑/๑๖๒
เวลา	๒/๑๓๔	สุภาชิตพระร่วงคำโคลง	๑/๗๖
ศรัทธา	๔/๑๗	เสรีภาพ	๒/๑๕๒
ศักยภาพ	๓/๗๓	หนังสือ Maximes	๑/๒๒๗
ศาสนา	๔/๑๗	หน้าที่	๒/๑๕๒
ศิลปะประยุกต์	๑/๑๖๒	อคติ	๔/๔๘
ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา	๒/๑๗๒	องค์ประกอบ	๒/๙๔
		องค์ประชุม	๒/๙๔
ศูนย์อพยพชาวญี่ปุ่น	๒/๒๔๒	อดีต	๒/๑๓๔
สตรี	๒/๗๔	อนาคต	๒/๑๓๔
สถานศึกษาพอเพียง	๒/๑๗๒	อสุรกาย	๔/๑๖๐
สถาปัตยกรรมประเพณี	๑/๒๗๗	อัญดาลูเซีย	๑/๑๒๔
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น	๑/๒๗๗	อาริสโตเติล	๓/๑๐๖
สถาปัตยกรรมร่วมสมัย	๑/๒๗๗	อิสเซ	๒/๒๔๒
สถาปัตยกรรมอาณานิคม	๑/๒๗๗	อุดมคติ	๔/๔๘
สมการเวลา	๓/๒๐๗	เอเชียรุ่งโรจน์	๒/๒๓
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ๒/๑		เอทานอล	๓/๗๓
สมาส	๑/๓๖	ไอเอสโอ ๒๗๐๐๑	๔/๘๑
สวัสดิการสังคม	๒/๗๔	แอร์มันน์ เฮสเซอร์	๑/๒๕๘
สัมภาระธาตุ	๒/๑๓๔		

Keywords Index

‘tapsap’/‘thai-ized transcription’	1/321	Catalytic cracking	4/110
a happy life in a sustdinable and self-sufficent way	2/22	change	4/80
addressing terms	1/257	ChaophayaWorawongPhiphat	1/210
air pollution	3/72	Chbab	4/144
Alien Land Act	2/268	Chedi in superimpose roofs topped	4/112
alternative energy	3/145	children	2/93
anāgata	2/151	Chinese family	1/257
Andalusia	1/130	classifier	1/35
applied art	1/173	Colonial architecture	1/303
ASEAN Economic Community	2/49	composition	2/113
ASEAN Economic Community	4/16	Concerto	4/192
ASEAN literature	1/346	conflict	2/224
ASEAN Mutual Recognition	4/16	constructed wetland	3/19
Arrangement Relating to the Professional Qualifications for the free flow of the professional services personnel		Contemporary architecture	1/303
		conveying meaning of architectural form and spirit	1/226
ASEAN Socio-Cultural Community	2/73, 93	courage	4/80
ASEAN	1/362	creation	1/188
atīta	2/151	cultural architecture	1/303
Ban Peun Palace	1/210	curse	1/247
biodiesel	3/90	Dan-Bau	1/362
biofuel	3/90	declination	3/224
bisphosphonates	3/104	definition	1/173
castanets	1/130	discrimination	4/80
		documented and preserved	2/133

domestic wastewater	3/35	Holistic Thinking	4/100
Dragons	4/170	hope	4/80
Dusit Palace	1/210	horses	1/161
duty	2/171	human rights	2/93
economic community (AEC)	1/346	humor	1/123
elderly persons	2/93	IC 8088	3/171
electric vehicles	3/72	IC 8088	3/61
Environment	4/100	ICT security policy	4/91
equation of time	3/224	ideals	4/80
ethanol	3/90	image	1/188
exhaust emission	3/72	imagination	1/188
fairy tales	1/247	ism	1/188
faith	4/46	ISO 21001	4/91
fire screen	4/181	Issei	2/268
fission	3/145	Japanese American Evacuation Claims Act	2/268
flamenco	1/130	Japanese American	2/268
folk etymology	1/321	Japanese Internment	2/268
freedom	2/171	Kāla	2/151
fusion	3/145	khaṇa	2/151
glassware	1/196	khwan	1/59
globalization	2/49	King Rama V	1/123, 196, 210
good governance	2/113	King Rama V's activities	1/210
grease trap	3/35	King Rama VI	1/96
greenhouse gas	3/72	LaRoche foucauld	1/236
Gu-Zheng	1/362	Learning Center for Sufficiency Economy Philosophy Education	2/204
heat stress	3/184	lexical items	1/75
Her Majesty Queen Sirikit	2/22		
Herman Hesse	1/276		

liberty	2/171	night and day	2/151
loan word	1/321	Nisei	2/268
localarchitecture	1/303	nuclear energy	3/145
making building uniqueness	1/226	nuclear plant	3/145
Maxim Gorky	2/241	nuclear reaction	3/145
maxim	1/236	oil and grease	3/35
Maximes	1/236	original street names in the Dusit Palace	1/210
meaning	1/59	osteonecrosis of the jaw	3/104
meanings	1/75	paccuppanna	2/151
Medusa	4/170	paintings of devas	4/181
meeting	2/113	Palm-leaf Scriptures	2/133
Men's teaching	4/144	peace building	2/224
Mermaids	4/170	petroleum products	3/72
Meru	4/181	philosophical world view	2/73
metamorphosis	1/247	Phimai	4/130
microcomputer	3/61	phin	4/203
microcontroller	3/171	Piano Concerto	4/192
microcontroller	3/61	Piano	4/192
microprocessor	3/171	Pipa	1/362
microprocessor	3/61	plastic waste	4/110
ming	1/59	pmma	4/110
Monsters	4/170	potential assessment	3/90
mora	1/42	prejudice	4/80
mosaic	1/173	prominence	1/42
Multidisciplinary program	4/100	pronunciation	1/75
museum	1/196	psychological perspective	2/224
Mythical beasts	4/170	quorum	2/113
NarongritChamabutra	4/192	reality	4/80

religion	4/46	Táng-Sānzàng	1/276
religious world view	2/73	Teaching and Learning in Sufficiency	2/204
Relocation Centers	2/268	Economy Philosophy	
responses of body functions	3/184	tempera	1/173
rhythm	1/42	Thai language	1/35
right	2/171	Thai music	4/192
samāsa	1/42	Thai traditional dance	1/161
Sansei	2/268	Thai-ized transcription of Myanmar	1/321
sasambhāradhātu	2/151	Thailand	2/93
Saung-Gauk	1/362	the Ascendency of Asia	2/49
sculpture	1/173	the contents of these Scriptures	2/133
Sitar	1/362	The Dialogues in Inao	1/123
social welfare	2/93	the eater of time	2/151
socialism	2/241	The Epigraphic Archives of Wat Pho	1/18
socialist realist novel	2/241	the free flow of professional services	4/16
Spanish guitar	1/130	The Journey to the East from Buddhism	1/276
still life	1/173	the performance of Inao according	1/123
street trees in King Rama reign	1/210	to traditional court drama	
stringless but sounding	4/203	the preservation and betterment of the	2/22
stringlessphin	4/203	natural resources and environment	
Sufficiency Economy Philosophy	2/204	of Thailand	
Sufficiency School	2/204	the vivacity for the audiences in	1/123
sundial	3/224	the reign of King Rama V	
SuphasitPhraruangKhamklong	1/96	Theremin	4/203
Sustainability	4/100	traffic congestion	3/72
swamp buffaloes	3/184	Trailokyavijaya	4/130
synthetic liquid fuels	3/90	Transdisciplinary Program	4/100
system software	3/171	ultimate truth	4/46

วารสารรายบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖

๒๓๙

Unicorn	4/170	wastewater treatment system	3/35
university	4/91	wastewater treatment	3/19
urban development	1/210	wetland	3/19
utilitarianism	2/171	wisdom	4/46
Vajradhara	4/130	women	2/93
Vajrasattva	4/130	Words of Measurement	4/159
velā	2/151	Yama	2/151
verbs	1/75	youth	2/93
Vimāya	4/130	zeolite	4/110

